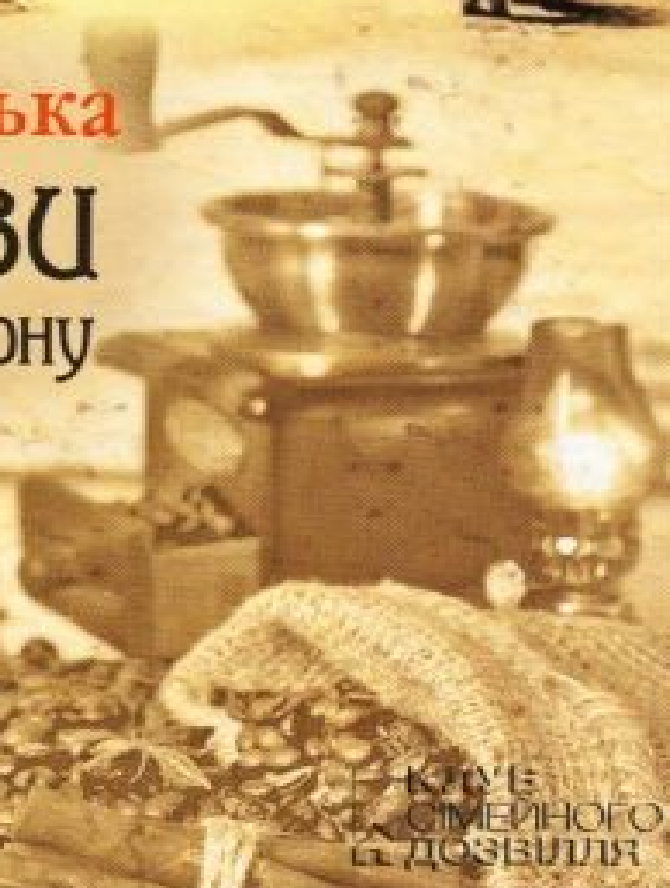

Роман, що зігрівас душу

Наталія Гурницька

Мелодія кави у тональності кардамону

КИЇВ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

Наталія ГУРНИЦЬКА

**МЕЛОДІЯ КАВИ У
ТОНАЛЬНОСТІ КАРДАМОНУ**

Історія забороненого кохання

Роман

Наталія Турницька

МЕЛОДІЯ КАВИ
У ТОНАЛЬНОСТІ
КАРДАМОНУ

Історія забороненого кохання

Роман

Передмова

Доля чи життя мають особливу властивість. Час від часу вони дарують знакові знайомства. Це може бути незвичайна людина або цікава книжка. У моєму випадку обидва явища об'єдналися, бо спочатку було віртуальне знайомство з пані Наталією Гурницькою, а вже потім із її романом, завдяки якому кілька вечорів набули стійкого присмаку кави та кохання.

«Мелодія кави у тональності кардамону» — книжка з тієї «полички» української літератури, за якою я, певне, встигла скучити. Тривалий час хотілося прочитати щось суто жіноче й суто про кохання, але щоб обов'язково «своє». Саме тому я щиро вдячна долі за, можна вважати, «замовлений» подарунок, оскільки осердя книги — драматична історія кохання одруженого польського шляхтича та значно молодшої доньки греко-католицького священника за часів Австро-Угорської імперії середини XIX століття.

Мабуть, подібні історії траплялись завжди на всіх континентах. Є він, і є вона, а ще — десятки «ні» між ними. Заборонені почуття, здавалось би, приречені з першого погляду й подиху, без найменшого права на існування, проте вистраждані та вкарбовані в серце. Глибоко. Настільки, що глибше — хіба смерть. Невже з отаким коханням може бути просто? Ні. Звідси й сумніви, вагання, удари долі, містичні випадковості й несподівані відкриття. Драматичність сюжету когось захопить у полон, когось примусить здивуватися, мовляв, надто рідко подібне трапляється в реальності, однак будьте певні, що на вас чекає головний подарунок — дотик до таємниці на ім'я Жінка. Адже Наталія Гурницька «малює» душу головної героїні зсередини, малює неквапом, без поспіху, ретельно добираючи кольори та відтінки, аби читач помітив найменші порухи і зрештою відчув її геть усю, красиву і схвильовану: то я на таке здатна?

Спокійна і красива мова. Мелодія слів, справді, подібна до музики: часом меланхолійно-романтична, часом пристрасна до шалу. Як би не кортіло швидше прочитати роман, він все одно «звучав» так, як звучав. Тому не раджу поспішати, просто насолоджуйтесь, тим паче що на вас чекає ще й подорож у часі. Авторка майстерно описує життя Львова

середини XIX століття, коли нічого зайвого, а таки відчуваєшся часткою тієї доби з усіма її звичаями та законами.

Якби потрібно було передати сутність цієї книжки в кількох словах, то «Мелодія кави у тональності кардамону» — насамперед подорож до жіночого серця. А серце жінки в найголовнішому стале: воно вміє любити, — і байдуже, яке століття на календарі.

Олена Печорна, письменниця

*Присвячується моїй бабці Гелі Ступці, яка
була для мене «трохи бабцею, трохи мамою» і
не лише виховала у мені любов до мистецтва,
книжок і передвоєнного Львова, але й навчила
тримати удари долі*

Частина перша

Увертюра

Частина перша

Увертюра

1843 рік

Розділ 1

Того року літня погода затрималася надовго, а осінь заступила якось непомітно — саме тоді, коли світ довкола почав міняти зелену барву на жовтогарячу та багряну. Майже й не вловимі зміни, бо мереживо з теплих кольорів листя над головою все ще дарувало приємне розслаблення та затишок, а проміння сонця крізь павутину бабиного літа заколисувало і не дозволяло повірити у наближення холодів. А потім, несподівано швидко, настала справжня осінь. Ранки зробилися прохолодними та вогкими, сонце вже не гріло, а лише мляво протискалося промінням крізь сіре, насуплене небо і так само неохоче розсіювало вранішні тумани. За декілька днів листя з дерев цілком пооблітало, розшарпане вітрами та нічними приморозками, а ще за тиждень лежало під парканами та деревами мокрим побляклим непотребом. З дня на день очікували снігу, але замість нього прийшли холодні, набридливі дощі, а східний вітер приніс за собою таку ж пронизливу сирість і мряку.

Виходити на вулицю зовсім не хотілося, і Анна вирішила зачекати та поки не розшукувати, де кицька заховала своїх новонароджених кошенят. До обіду стане тепліше і, може, хоч трохи розсіється гидотний туман, який зараз густими молочними клубами осідає на землю, чіпляється за траву, заповзає в кожну щілину і робить довколишні предмети невиразними та сірими, ніби відображеними у брудній дощовій баюрі. А ще до того часу повернеться від похресниці тітка Стефа.

Почувши, як у кімнаті заплакав малий, Анна відклала вишивку на стіл. Сьогодні вночі наймолодший із дітей тітки Стефи знов погано спав. Коли вже той його зубчик нарешті проріжеться? Тітці й без його капризувань угору глянути ніколи, а тут нічні концерти сина. Навіть зараз вона насилу викроїла хвильку часу для того, щоб привітати з уродинами похресницю. За малим доручила приглядати їй. А за ним хіба вгледити? Тільки нещодавно сам навчився сидіти, а вже не залишиш самого ані на мить. І ніби ж спав ще п'ять хвилин тому!

Забігши в кімнату, Анна на порозі призупинилася, оцінила ситуацію й аж тоді, переконавшись, що малий не лише не впав, але й не заподіяв собі жодної іншої шкоди, спокійно підійшла до колиски і

витагнула з неї дитину. Не дивно, що прокинувся — мокрий ледь не по саму шию.

Перевдягнувши малого в сухе, вона знову взяла його на руки.

— Ну і чого зайчик плаче? Ти ж уже сухенький. Припини! Прийде твоя мама і подумає, ніби я тут не знати що з тобою роблю. А ми ж не хочемо, щоб вона таке думала? Правда ж? Ти ж чемний хлопчик, а не якесь дурне немовля.

Для годиться малий іще трохи ображено попхикав, а тоді, ніби й справді вирішивши дослухатися до її слів, затих. Зосереджено глянув перед себе, простягнув руку до її волосся, кілька разів замислено смикнув за пасмо, яке вибілося з коси, і потягнув собі до рота.

Усміхнувшись, Анна обережно розтиснула маленьку долоньку, поцілувала хлопчика в ще прим'яту після сну щічку і спробувала зацікавити яскравою жовтою стрічкою, яка випадково опинилася в неї в кишені фартуха.

Малий разів зо три махнув стрічкою собі перед носом, тоді, так само зосереджено дивлячись Анні в очі, запхав до рота. Критично оцінивши на смак, скривився, проте не виплюнув. Продовжував з відразою жувати і дивився на Анну так, ніби це вона винна у всіх його немовлячих прикрощах.

Розсміявшись, Анна витягнула стрічку малому з рота.

— Ну, і чого ти тягнеш до рота всіляку гидоту? Зараз підемо на кухню і пошукаємо чогось смачнішого. Ти ж хочеш їстоньки? Так? Заодно подивимось, чи не залізли у шкоду твої сестрички та братики.

Почувши, що хтось заходить у кімнату, Анна озирнулася і, побачивши тітку, радісно усміхнулася їй.

— А ми тут щойно встали. Дивіться, який «паскудний» хлопчик. Знов плакати надумав.

Передаючи тітці малого, Анна мимоволі уважніше придивилася до неї і перестала усміхатися. Сьогодні тітка Стефа знову була втомленою і невиспаною. А вона ж іще молода, і навіть була б вродливою, якби не занедбала себе. У неї ще й досі гарні, проте вже трохи припухлі від постійного недосипання та втоми очі, правильні риси обличчя і гарна, не цілком зіпсута пологами фігура. А ще вона дуже добра і терпляча. Шкода, що вуйко Павло того не цінує, і тітка майже ніколи не виглядає задоволеною життям, радше вже зараз, у свої двадцять вісім років, спрацьованою і нещасною. Воно й не дивно. У них тут великий

будинок, власна пекарня, п'ятеро маленьких дітей і надто багато хатньої роботи. Вуйко мав би взяти когось їм на допомогу, але він жаліє грошей на прислугу. Важко таке зрозуміти. Має пекарню та незлий прибуток від неї, а поводить ся так, ніби вони тут заледве кінці з кінцями зводять.

— Ти щось хотіла? — зауваживши, що Анна надто пильно дивиться на неї, тітка теж придивилася до неї уважніше. — Щось сталось?

Непевно повівши плечима і ніби за щось перепрошуючи, Анна усміхнулася.

— Нічого особливого. Просто наша Мурка десь поділась. Від учорашнього ранку дивно поводитася. Так, ніби місце собі шукала і ніяк не могла знайти, а після обіду зникла і навіть їсти вже не прийшла. Сьогодні її теж не було.

Присівши на ліжку, щоб погодувати сина, тітка знов перевела погляд на Анну.

— Думаю, наша Мурка десь уже кошенят привела. Дивна кицька. Ще такої не мали, щоб восени кошенят приводила. Померзнуть вночі.

Глянувши на тітку широко розплющеними очима, Анна стривожилася.

— А якщо забрати їх додому? Хіба ж ми куточка на кухні для них не знайдемо? Не можна залишати їх замерзати... Живі ж створіння. Та й діти тішитимуться. Правда?

Тітка м'яко усміхнулася. Така вже дитина. Завжди намагається пожаліти всіх і все довкола. Як тільки житиме у тому світі сама?.. Геть не пристосована.

— Добре, можеш принести Мурку з кошенятами до кухні. Якось їх потім прилаштуємо. Зараз ні в кого з сусідів кошенят немає. І, знаєш що, пошукай її у старій хаті на горищі. Думаю, десь там серед сіна вона й заховала кошенят. Але пам'ятай, щоб під ногами мені тут не крутилися.

З готовністю кивнувши, Анна глянула на тітку. Не сумнівалася, що та дозволить принести кошенят додому. Вона взагалі дуже добра і гарно до всіх ставиться. Навіть їй, найстаршій із дівчат, жодної важкої роботи ніколи не дає. Ледь не все робить сама. Каже, що Анна ще надто мала для тяжкої праці.

А яка вона мала, якщо незабаром їй виповниться тринадцять років і всі старі сукні вже закороткі, а черевички, привезені ще зі Львова, тиснуть? До Різдва тітка обіцяла пошити їй дві нові сукні, а вчора на Ринковій площі купила черевички на високих підборах. Давно просила саме такі. Набридло, що через маленький зріст усі думають, ніби вона ще дитина. Навіть дівчата-однолітки неохоче приймають її до свого товариства, а що казати про старших дівчат — ті взагалі не мають її за людину і відсилають бавитися з ляльками. Тітка, щоправда, сміється і каже, що нічого поганого в тому нема. Колись потім таке сприйматиметься як перевага. Такою була і їхня з Андрієм покійна мама, теж маленькою на зріст, не виглядала на свій вік, але мала виразні риси обличчя, гарні очі, густе волосся і тоненьку талію.

А ще тітка каже, що Анна подібна на маму і тому теж незабаром стане такою ж вродливою, як мама. Можливо, так колись і буде, але зараз дівчина, хоч убий, не бачила в собі нічого особливого. Маленький ніс, акуратні губи, карі очі, непокірне темно-русьве волосся, яке вона заплітає у дві довгі, важкі коси, і жодного натяку на округлі жіночні форми. А ще ця її невпевненість у собі, безліч страхів, недобрих передчуттів і постійне очікування чогось лихого. Іноді її й саму це лякає. Здається, переживши смерть мами, втратила відчуття захищеності від нещастя і тепер ніяк не може віднайти його в собі.

Анна зайшла на кухню, кинула погляд на малих, які більш-менш спокійно бавилися з покришками на підлозі, й усміхнулася.

— Будете чемними — принесу вам щось цікаве... У руки не дам — відразу попереджаю... Хіба коли трохи підростуть.

Вона накинула на плечі шаль, дістала з-під лави кошик і вийшла у сіни. Тепер — якомога швидше віднайти кошенят, бо до ночі стане зовсім холодно і кошенята позамерзають. А Мурка постійно не грітиме їх теплом власного тіла. Мусить колись відійти і щось поїсти.

Анна з усієї сили штовхнула двері, тоді потягнула засувку до себе та вгору — марно. Та не посунулася ані на дюйм. Застрягла чогось.

Вона ще раз, уже дужче, смикнула за двері. Ні, бракує сили. Потягнула двома руками. Потім ще раз... Урешті засувка з брязкотом відсунулася, спружинила та прищемила Анні мізинець.

— От... зараза! — притулила палець до рота і завмерла, перечекуючи, доки біль притихне, тоді витягнула палець із рота і

почала уважно його вивчати. Добре, що хоч кров не тече — не доведеться перев'язувати та відволікатися на таку дурницю.

Анна ще раз, уже уважніше, глянула на руку. А що, власне, тут доброго? Анічогісінько ж. Важкої роботи їй не дають, у пекарні вона не працює, а руки все одно понижені. Великий палець у кількох місцях порізала, долоню попекла, а тепер ще й мізинець прищемила. З такими руками й не підступишся до фортепіано. Пальці втратили потрібну рухливість і не слухатимуться її так, як раніше.

Анна тихенько зітхнула й опустила руку. Колись мама привчила її до щоденної гри на фортепіано, але за рік вона не лише не грала обов'язкові вправи, але й близько не підходила до інструмента. Мама вже рік немає, а в помешканні маминої сестри нема фортепіано. Добре, що вони з братом взагалі мають де мешкати. Після смерті мами не знати де б опинилися, якби не тітка Стефа. З близької родини в них із Андрієм майже нікого не залишилося. Ані дідусів, ані бабусь. Навіть тато помер, коли вона була ще зовсім маленькою. Був священиком в одному з сіл поблизу Львова, проте нічого з того життя Анна не пам'ятала. Не надто чітко пам'ятав тата навіть Андрій. На той час йому виповнилося шість років, і спогади, які залишилися відтоді, були дуже невиразними.

Анна намагалася уявити тата як живу, близьку для себе людину, проте не могла, а тому поступово створила в уяві якийсь ідеальний образ і не змогла наділити його жодною індивідуальною рисою. Батько так і залишився для неї людиною з чужих оповідей. Більше вимріяла його собі, аніж знала, яким він був насправді. Коли батька не стало, мама розпродала з плебанії^[1] все, що могла, — реманент, бричку, коней, зайві меблі, а потім продала і ті декілька моргів поля, які їм належали, покинула насиджене місце та перебралася жити до Львова. Пенсія по чоловікові була невеликою, проте дозволяла не лише триматися за межею злиднів, але й винаймати пристойне помешкання. Незабаром по тому мама отримала свою частку спадку по дідусеві та купила власний будиночок по вулиці Святої Анни^[2]. Будинок був доволі маленьким та занедбаним, проте його оточував великий сад і шматок землі під грядки. Улітку та восени в садку визрівали яблука, сливки і грушки, цвіла на кущах рожа, червоніла малина, а гілки кущів вгиналися від агрусу, смородини та порічок. Мама з усього того варила конфітюри, пекла струдлі, рогалики та тістечка, а на зиму запасала

власну сушку на узвар. Звичне життя, простий побут і прогнозований завтрашній день — без значних потрясінь, карколомних подій і надзвичайних пригод, проте дуже комфортний та по-домашньому затишний світ. Світ, у якому не лише приємно жити, але який дає відчуття захищеності та впевненості у завтрашньому дні.

Відколи Анна себе пам'ятала — любила бавитися в тому садку. Андрій, щоправда, цілими днями гасав десь із сусідськими хлопцями, а вона залишалася вдома сама, проте ніколи не нудьгувала і не почувалася самотньою. Гойдалася на гойдалці, тягала по руках кошенят, віднаходила серед трав і моху жуків, метеликів та жаб, з квітів і листочків робила ляльок та кумедних тваринок, а з патичків і дощечок — іграшкові меблі для них. У проміжках між усіма цими вкрай поважними справами якимось дивом встигала вибудувати поміж дерев халабуду зі старих накриттів. Сховавшись у такій халабуді, могла годинами читати книжки, малювати у маленькому альбомі з тисненням на палітурці, шити для ляльок сукенки, вигадувати безліч цікавих історій, мріяти, будувати плани на майбутнє, а ввечері мама з подивом віднаходила у її схованці не лише свої баняки, ложки, подушки і тарілки, але й млинок для кави, парасолу, коробку з нитками або й щось зовсім неймовірне — старе забуте залізничя чи поламані й цілком непридатні для вжитку речі з горища. Навіщо дитині все це на подвір'ї, мама не розуміла, а тому сварила доньку за розгардіяш, який та створювала довкола себе, проте зазвичай Анні все це сходило з рук. За день Андрій виробляв стільки чудасій, що мамі заледве вистачало сили на те, щоб упоратися з ним, а на дрібні збитки доньки у неї не залишалося часу. Мама пришивала відірвані сином у бійках гудзики, зашивала подертий на парканах та деревах одяг, несла лагодити вичовгані на кризі чи понищені десь на Гицлівській^[3] або й на Кортумовій^[4] горах черевики і терпляче вислуховувала нарікання сусідів на його вкрай паскудне поводження. Іноді на Андрія скаржилися навіть незнайомі люди. Таке траплялося тоді, коли хлопець не лише робив їм якусь шкоду, але й не встигав вчасно втекти. Мало не щотижня братові добряче перепадало від мами, проте він не робив собі з того великої проблеми і вже по декількох днях більш-менш пристойного поводження брався за старе. Сусіди казали, що то росте не дитина, а розбійник, і з часом настільки звикли до його витівок, що скаржилися на Андрія лише для годиться. Для годиться мама сварила

його, а він для годиться виправдовувався перед нею. Обіцяв поводитися чемно, проте виходив надвір і відразу забував про свої обіцянки. На щастя, у душі Андрій не був злою дитиною, а тому мама не втрачала надію на те, що він виправиться.

Коли син трохи підріс, вона відшукала потрібні зв'язки та віддала його на навчання у другу домініканську гімназію. Гімназія вважалася найкращою у Львові, і вже незабаром Андрій почав виправлятися. На серйозні збитки у нього не залишалось часу та сил, а з дрібними мама якось давала собі раду сама. По декількох місяцях навчання він уже навіть у нижній гімназії став доволі здібним гімназистом. Дивлячись на нього, Анна мимоволі дивувалася, як сумлінно ставиться він до своїх обов'язків. Не була певна, що теж зуміла б так добре вчитися. Зрештою, була дівчинкою, а тому, отримавши початкову освіту, сиділа вдома. Багато читала, малювала, вишивала, шила і вчилася у мами вести хатнє господарство.

Найдужче любила, коли мама брала її на прогулянку середмістям. Завжди віднаходила у тих мандрівках щось для себе цікаве. Коли була зовсім маленькою, їй здавалося, ніби поверхові кам'яниці впираються у самісіньке небо, консолі нагадують казкових створінь, а кам'яні леви та статуї на фасадах поводяться, як живі істоти: суворо дивляться на неї згори і, якщо вона чинитиме нечемно, спустяться до неї та сваритимуть за негречну поведінку. Якийсь час насторожено подивлялася на них, проте незабаром переконалася, що вони не рухаються, а лише байдуже споглядають на неї згори, і перестала боятися. Згодом зрозуміла, що ілюзію реального життя створює сонячне проміння, яке щогодини освітлює будинки по-іншому, проте не розчарувалася, бо нікуди не зникла та особлива краса і загадковість середньовічних будинків Львова. Як гарна музика, кам'яниці львівського середмістя не можуть не подобатися. Дивилася на них старшою і відчувала їх так, ніби вони й справді живі істоти, які не лише мають свою власну долю та життя, але й якимось містичним чином пов'язані з життям та долею людей, котрі в них мешкають.

Ще дужче, аніж прогулянки середмістям, Анна любила парк Герхта^[5]. Мама, щоправда, казала, що від часів її дитинства парк дуже занепав, проте дівчинка не надто цим переймалася — любила його таким, яким бачила зараз, і була ще надто далека від того, щоб замислюватись над неминучістю змін. Тоді їй здавалося, що ніщо не

може порушити узвичаєний ритм життя. Прокидаючись вранці, вона бачила на стіні, навпроти ліжка, звичні для ока літографії з друкарні Піллерів^[6], на підвіконні — вазони з квітами, біля дзеркала — свою найгарнішу ляльку і тішилася з того, що життя таке прекрасне. Ляльку мама купила їй у крамниці на теперішній площі Фердинанда^[7], і це був чи не найкращий у її житті подарунок. У той день їй виповнилося вісім років, і потай від усіх Анна сподівалася на щось особливе. Наприклад, на велику і дуже гарну ляльку. Саме таку, яку побачила в незнайомій дівчинки на прогулянці в парку Герхта. У тієї, не надто вже й нової ляльки, було біле порцелянове личко, справжнє волосся і розкішна шовкова сукня з мереживом та вишивкою по низу. Відтоді, як Анна побачила цю ляльку вперше, вона користалася з кожної слухної і не надто слухної нагоди для того, щоб нагадати про неї мамі, і, врешті, не витримавши, мама купила їй подібну ляльку на уродини. Анна ще й досі пам'ятала, як тішилася нею тоді. За декілька місяців пошила для ляльки безліч сукенок, накидок та капелюшків. Сама підбирала кольори, нитки та фасони, а в довгі зимові вечори оздобила весь її одяг мереживом, вишивкою та намистом, проте вже незабаром їй почало бракувати часу на все це. Мама вирішила, що донька братиме уроки гри на фортепіано, а тому не лише уважно слідкувала за її успіхами, але й примушувала по декілька годин на добу вправлятися у грі. Спочатку Анні все це не сподобалося, проте з часом вона не лише звикла до уроків, але й, досягнувши помітних результатів, і сама вже намагалася komponувати музичні фрази. А відтоді, як зрозуміла, що їй це вдається, дедалі сильніше заглиблювалася у світ звуків, почувань та невиразних мрій, ніби поринала у незвідані краї і цілком забувала про реальний час та щоденні клопоти. Буденне життя існувало десь поряд, зовсім близько, на відстані простягнутої руки, проте проходило повз неї, тануло в тумані мрій, анітрохи її саму не зачіпаючи.

Несподівана хвороба мами трохи налякала, проте спочатку видалася такою, що незабаром минеться. По декількох тижнях лікування вона й справді відступила. Життя увійшло у звичну колію, проте незабаром Анна почала помічати, що мама дедалі частіше нездужає. Періоди відносно доброго самопочуття стають коротшими, а погіршення та незрозумілі напади болю частішають і вже не минають так легко, як раніше. Почалося вишукування знаних лікарів та найнадійніших методів лікування. Вдома поселилася постійна тривога

та запахло ліками, але мама все одно почувалася погано. Без змін на краще проминула зима, а потім весна та літо. Осінь прийшла не лише з затяжними львівськими дощами, але й зі змінами на гірше. Безнадія заступила місце непевності, а очікуване одужання перетворилося на нездійсненну мету. Заощаджені гроші станули, як сніг весною — без жодного сліду. Все пішло на лікування мами. Поступово вони почали відмовлятися від того, до чого звикли з дитинства, та економили на найнеобхіднішому, проте бажаного покращення не було. А якось вранці мама взагалі не підвелася з ліжка. Анна остаточно закинула музику і книжки. Відтепер увесь свій час присвячувала мамі та хатній роботі. Прала, прасувала, готувала їжу, прибирала у помешканні, доглядала важкохвору. Андрій як міг допомагав їй у тому і вже нікуди, окрім як у гімназію, не ходив. З Жовкви дедалі частіше приїздив чоловік маминої сестри вуйко Павло. Привозив щось із їжі, давав гроші на утримання будинку, на лікування мами і на навчання Андрія, а якось привіз до них старенького лікаря. Той призначив інше лікування, подарував надію, проте його приписи теж не допомогли. З кожним тижнем мама почувалася дедалі гірше, а ще по декількох днях вона майже перестала відповідати на запитання, не захотіла їсти і почала тихо згасати. Тепер Анна не лише сиділа біля хворої не відходячи, але й почала розуміти: все, що у неї залишається, — це ті останні кілька тижнів, коли вона ще може відчувати присутність мами у своєму житті. Що буде потім? Боялася навіть думати про таке. Думки про майбутнє відсікалися теперішнім болем і безнадією днів та годин згасання життя найріднішої людини.

На Катерини мами не стало, і з її смертю розбився на дрібні скалки звичний світ та уявлення про нього. Залишилося хіба відчуття абсурдності й абсолютної нереальності того, що сталося. Своїм іще дитячим розумом Анна намагалась осягнути цю трагедію, проте не могла. Мама здавалася такою рідною, близькою і одночасно чужою, нерухомою, далекою, зовсім не такою, як при житті. Обрядові клопоти, чорний одяг, знайомі й цілком чужі обличчя довкола, суєта непотрібних справ, слова співчуття і розмови без сенсу. Зі смертю мами світ мав би завалитися чи принаймні похитнутись, а нічого надзвичайного не відбувалося. Жодного відступу від жорстокої і сотні тисяч разів програної та пережитої кимось іншим трагедії. Трагедії

дуже банальної, простої, зрозумілої, але такої, в якій ніхто не може щось змінити або виправити.

А потім похорон і повернення в дім, у якому вже нема мами. Є лише відчуття, що вона кудись вийшла, поїхала і незабаром повернеться, прийде, знов буде з ними, а ще розгубленість та нерозуміння того, як їм із братом жити далі. Практичні думки витіснилися болем від втрати рідної людини і здавалися дуже егоїстичними. Спочатку вони з Андрієм навіть поміж себе не обговорювали, як житимуть без опіки та грошей, а потім і не стало потреби це обговорювати. Як умів, вуйко Павло допоміг впоратися з труднощами. Розрахувався з боргами мами, залагодив майнові та побутові проблеми, продав будинок у Львові й допоміг їм із Андрієм переїхати до нього в Жовкву. Він навіть зберіг якусь частину спадку по мамі, проте, коли вони з братом спробували подякувати вуйкові за турботу, той не захотів їх слухати, а раз і назавжди заборонив торкатися цієї теми.

До життя в родині тітки Стефи та вуйка Павла Анна доволі швидко звикла, а до того, що видалося їй новим чи дивним, пристосувалася. Їй тут навіть сподобалося. У них четверо маленьких дітей, а Анна, окрім того, що завжди мріяла мати молодшу сестричку або ж братика, була саме в тому віці, коли дівчатка не лише залюбки бавляться з маленькими дітьми, але й ставляться до них із особливою ніжністю та турботою. А ще у круговерті великої родини та дитячих пустощів власне горе не болить так сильно, як на самоті. Тут інше життя, інакші надії і простіші сподівання, а все те, до чого вона звикла з дитинства, залишилося в минулому житті. Напевно, вже назавжди.

Анна штовхнула двері, і в обличчя їй сипнув холодними краплями різкий порив вітру. От маєш, — туман розсіявся, а дощ розпочався. Не знати, що гірше.

Вона щільніше загорнулась у шаль і ступила крок уперед. Вітер відразу кинув їй під ноги мокре опале листя, неприємно прорвався крізь одяг до тіла, і Анна мимоволі відступила назад, під дашок, упритул до брами. Тоді провела рукою по волоссю, яке розтріпалося від вітру, накинула на голову шаль і вийшла з-під дашка. Нічого — до старої хати лише декілька кроків. Тут і змокнути серйозно не встигнеш.

Минаючи калюжі, Анна підійшла до хати, навіть почала лізти вгору по драбині, приставленій до зовнішньої стіни будинку, але почула, як хтось під'їхав до сусіднього подвір'я, і завмерла на півдорозі. З брички виходив незнайомий їй чоловік. Цікаво, хто він такий? Хтось із родини сусіда?

Вона повернула голову і придивилася до незнайомця уважніше. Десь вона бачила того пана, але де, коли і за яких обставин, пригадати не могла. Може, ще у Львові?

Намагаючись не втратити незнайомця з поля зору, Анна полізла вгору і спробувала роздивитися його краще, проте ненароком зачепилася спідницею за сучок на драбині й ледь не впала. Намагаючись втримати рівновагу, вхопилася руками за перекладину та випустила з рук кошика. Той гепнувся на поскладені при стіні дрова і перекинув металеву миску, яка на них стояла.

Почувши брязкіт, незнайомий чоловік озирнувся, проте Анна вдала, ніби нічого довкола себе не помічає: швиденько відвернулася і спробувала відчепити спідницю від сучка. Не надто хитро, однак простіше, аніж витріщатися на незнайомого чоловіка. Невідомо, що він за один і навіщо сюди приїхав. Треба розповісти про нього тітці.

Остаточно вирішивши не дивитися на незнайомця, Анна, проте, крізь опущені вії продовжувала потай спостерігати за ним. Виглядає він інакше, аніж вуйко та інші чоловіки з їхньої родини. Можливо, походить зі шляхетного роду або ж провадить інакший спосіб життя.

Вона обережно підвела голову і придивилася до нього уважніше. Нічого особливого у його зовнішності немає. Звичайний собі чоловік. Міцної статури, середнього зросту і навіть уже не молодий. У чорному волоссі доволі помітною є сивина, а на обличчі проступають виразні зморшки.

Здвигнувши плечима, Анна полізла вниз за кошиком, а коли знов підвела голову, той чоловік зайшов у двір, а його кучер зачинив ворота.

Розділ 2

Адам майже не встиг змокнути. Дощ розпочався нещодавно, а щільний дорожній плащ та відкидний дах на бричці надійно захистили його не лише від поривів пронизливого осіннього вітру, але й від дощу. Добре, що виїхав з маєтку ще до світанку — тепер на залагодження справ має цілий день і може детально у всьому розібратися.

Вчора отримав від вуйка Вітольда листа, в якому той повідомив, що прихворів і хоче бачити небожа у Жовкві, що не змінив заповіт, бо інших спадкоємців, окрім дітей сестри, у нього немає. Доволі дивні натяки. Ще просив не надто переживати і не їхати до нього, як на алярм, бо аж так зле йому не є і він цілком дає собі раду сам. Добре знаючи вдачу вуйка, Адам вирішив не відкладати поїздки надовго і наказав челяді збиратися в дорогу негайно. Якщо вуйко Вітольд кличе його до себе та натякає на нездужання, мусило статися щось справді серйозне. Зазвичай він доволі потайний, не любить писати листи й обходиться власними силами. Щось поважне примусило його забути старі звички та взятися за перо.

Вуйко розміняв восьмий десяток, і прожиті роки все відчутніше нагадують про себе. З кожним наступним візитом він виглядає дедалі гірше і вже не справляє враження цілком здорового чоловіка. Посивів, втратив іще кілька зубів, згорбився і при ходінні помітно шаркає ногами. Ціпка до рук не бере — бадьориться, проте важко не зауважити, як втомлюють його довгі прогулянки містом, як неохоче підводиться він на ноги вранці й з яким задоволенням засинає, варто йому лише трохи пригрітися в улюбленому фотелі біля каміна. Давно треба взяти вуйка до себе, проте той ніяк не погоджується на переїзд і щоразу знаходить нові аргументи для того, щоб залишитися у Жовкві. Важко зрозуміти таку впертість. Його дружина померла ще років десять тому, дітей він із нею ніколи не мав, і тепер попереду в нього лише самотня старість. Як залишиш вуйка тут самого?

Адам не лише змалку його любив, але пам'ятав зовсім інакшим — міцним, діяльним, сповненим сил та оптимізму, а тому особливо гостро відчував, як неухильно швидко забирає все це у нього час та прожиті роки. Хто знає, скільки йому ще відміряно і чи невдовзі не з'явиться у крипті родинної каплиці ще одна домовина. Вуйко Вітольд

чи не найстарший у родині, а коли падають останні бастіони, на передовій опиняється наступне покоління, і тоді мимоволі замислюєшся над сенсом власного життя.

Адам швидким кроком підійшов до будинку, зійшов сходами на ганок, зайшов у сіни і, минаючи декілька кімнат, які відділяли його від спальні вуйка, відзначив, що ані зовні, ані всередині тут нічого не змінилося. Будинок іще міцний, гонтовий дах не потребує ремонту, вікна не перекошені, дошки на ганку не трухляві, навіть стіни нещодавно побілені й ще не встигли пооблуплюватися. Усередині будинок, щоправда, виглядав гірше: на дорогих меблях лежить грубий шар пилу, на різьбленому, чорного дерева столі порозпливалися незрозумілого походження плями, оббивка на дивані та на кріслах вимагає негайного чищення, а з кутів додолу звисають мало не гірлянди павутини. Схоже, що прислуга в будинку геть нічого не робить, а вуйко не помічає, що діється довкола. Прожиті роки ще нікому не додавали сил, енергії та спостережливості.

Адам роззирнувся по помешканню. Навіть зараз його ніхто не зустрів і не провів до кімнати, та й вхідні двері незамкнені. Неприпустимий недогляд. Важко уявити, щоб таке діялося в його власному будинку чи маєтку. Не лише сам любив порядок та лад у побуті, але й доволі жорстко вимагав, щоб його дотримувалися всі інші, і в першу чергу ті, хто мав це за свій безпосередній обов'язок. Виглядає на те, що йому доведеться самому привести до тями всю тутешню прислугу.

Адам скинув із себе мокрий плащ і підійшов до каміна. У помешканні за такої, вже зовсім осінньої погоди надто холодно та вогко, проте нема ані натяку на те, щоб тут розпалювали вогонь. Ще один очевидний недогляд?

Він іще раз роззирнувся довкола. Ніхто з прислуги й досі не почув, що в помешканні хтось чужий. Цікаво, чому вуйко мириться з таким недбальством? Йому самому аж руки сверблять дати прочухана всій прислузі, проте волів спочатку зайти до вуйка і поговорити з ним. У тому, що забере його до себе, тепер не сумнівався. Судячи з усього, той потребує серйозної опіки та підтримки, а в себе вдома він зуміє створити для вуйка не лише належний комфорт і зручності, але й зробить усе від нього залежне, щоб той не почувався самотнім і на старість років мав гідне життя та родину, яка ним опікуватиметься.

Справи в маєтку йдуть як ніколи добре, і можна не переживати, що хтось або щось завадить його планам.

Минуло добрих десять років, як він отримав маєток у спадок, і хоча вклав у нього чимало сил, часу та грошей, проте міг із гордістю визнати, що його зусилля не пропали намарно. Вже три роки видатки у рахунковій книзі є значно меншими, аніж доходи, а господарське життя маєтку досконало налагоджене і до найдрібніших деталей надається до контролю, навіть гуральні та корчми. Управляючі провадять господарську книгу, він отримує від них детальні звіти та має можливість наглядати за тим, як вони справляються зі своїми обов'язками. А головне — йому вдається вдало провадити оборот готівки та справи оренди, бо, попри очевидні прибутки, є й певні старі зобов'язання, за давнені борги і треба сплачувати відсотки під заставу частини маєтку дружини. Шлюб із нею не приніс значного грошового прибутку, проте дозволив приєднати до маєтку чималий шмат орних земель, лук та пасовищ, а ще дав вигідні зв'язки. Дружина походила зі знаного та давнього роду і мала родину не лише у Львові та Варшаві, але й у Відні. Мав із нею сина і сподівався мати ще спадкоємців, проте дві наступні вагітності завершилися передчасно, а немовлята померли.

Зрештою, поспішати з дітьми нема особливої потреби — син росте міцним та здоровим хлопцем, а дружина на п'ятнадцять років молодша і ще цілком може подарувати йому життєздатну дитину. Тепер, коли мав добрі прибутки та спадкоємця, всі зусилля отримали виразне спрямування у майбутнє, і це не могло не тішити. Коли бачиш результати роботи та маєш надію на продовження в часі, мимоволі починаєш вважати своє життя вдало влаштованим. А спогади? Уже давно волів тримати їх у собі.

Коли Адам зайшов у спальню до вуйка, той іще спав, проте, ніби відчувши присутність у кімнаті когось стороннього, відразу прокинувся і повернув голову до дверей.

— Адаме, ти? — невпевнено вдивляючись у напівтемряву кімнати, запитав він. — Не чекав на тебе сьогодні. Чого так на алярм?

Адам знизав плечима.

— А що мав би робити в маєтку зараз? Маю декілька вільних днів і вирішив провідати вас. До речі, як почуваетесь? Щось болить?

— Як почувуюся? — вуйко Вітольд на секунду прислухався до себе. — Зараз ліпше, а в неділю думав, не доживу до ранку... Тепер

знов тільки ноги болять.

Він спробував підвестися, важко оперся рукою на крісло при ліжку, проте, коли Адам нахилився, щоб допомогти, заперечно хитнув головою.

— Облиш. Я посиджу... Ліпше розкажи, як у тебе справи? Як господарка? Як малий?

Вловивши зацікавлення в голосі вуйка, Адам придивився до нього уважніше. Виглядав той непогано. Не схуд, не осунувся, і навіть рум'янець зі щік нікуди не зник. Отже, про серйозну хворобу не йдеться. Вирушаючи в дорогу, підсвідомо боявся побачити на обличчі вуйка загрозливу загостреність рис і воскову прозорість шкіри, проте він був бадьорим, життєрадісним і націленим на життя. Можливо, просто знувдився та захотів собі для розваги якогось товариства?

Ледь усміхнувшись, Адам присів на крісло біля вуйка.

— Як малий, питаєте? Нічого, бігає собі. Виріс за літо на півголови, але живе на суцільних збитках. Думаю потроху привчати його до науки і серйозних справ. Вчора він хотів поїхати зі мною. Казав, що скучив за вуйцьом. Може, якимось самі його провідаєте. Давно вже не були у нас в мастку.

— Хіба давно? — вуйко Вітольд якимось непевно глянув на небожа. — Минулого літа я чи не зо два місяці у вас гостював.

— Не минулого, а позаминутого. Направду, не розумію, що вас тут тримає. Дім вам тут не завалиться, а в мене зараз таке полювання починається, що гріх пропускати. Пам'ятаєте, як було два роки тому? Ви чи не найбільшого вепра вполювали. Того року теж, між іншим, на таке заповідається... — Адам зробив кількасекундну паузу і, насолоджуючись очевидним ефектом від своїх слів, додав: — Ви ще не бачили моєї нової арабської кобили, а могли б уже завтра-післязавтра поїхати зі мною і подивитися на неї. Принаймні, сказали б, чи вдале надбання я зробив. То як? Поїдете?

Вуйко усміхнувся. Прекрасно розумів маневри небожа, проте так легко здаватися теж не збирався.

— І що я в тебе робитиму? Вам, молодим, болячками докучатиму? Мого віку товариства там нікого немає.

Тепер уже усміхнувся Адам. Добре знав цю манеру вуйка відмовлятися, примушувати себе просити, а потім неохоче приставати на прохання.

— Чому нікого немає? Наприклад, панство Обертинських зараз у себе в маєтку. Зі старшим Станіславом ви років із сорок як товаришуєте. До речі, йому дуже бракує партнера для гри у твіндек^[8]. Я, знаєте, якось більше надаю перевагу преферансу та штосу.

Жвавий блиск і зацікавлення, які Адам вловив у погляді вуйка, примусили потай порадіти своїй перемозі. Навряд чи цього разу той відмовлятиметься від запросин. Спочатку погостює, а тоді й зовсім залишиться.

— Кажеш, запрошуєш мене в гості? — вуйко Вітольд усе ще вдавав, що вагається. — Не хочеться залишати будинок без нагляду, а прислугу тут тримати нема сенсу. Зайві витрати. Як вважаєш?

Адам підвівся з крісла.

— Я б сказав, що таку прислугу взагалі тримати без сенсу. Щось я досі нікого не побачив. Варто перевірити, чим вони тут взагалі займаються.

— Та облиш ти справи, дай ліпше халат, — вуйко спробував відшукати ногами капці при ліжку. — Я довго сплю, і прислуга давно вже до того звикла. Десь усі розійшлися.

— Розійшлися? Може, варто... — Адам хотів сказати, що саме йому хочеться зробити з такою прислугою, проте стримався. — Думаю, таку прислугу треба розрахувати ще до від'їзду. Я домовлюсь, щоб за помешканням приглядали сусіди з будинку навпроти. Це значно економніше.

Вуйко кинув на небожа здивований погляд.

— Знову хочеш мати з ними якісь справи? Не набридло?

Адам знизав плечима.

— Які справи з ними я тепер можу мати? Вони давно чужі мені люди.

Розділ 3

Повернувшись додому, Анна в супроводі Мурки, яка не відставала від неї ані на крок та віддано заглядала в очі, зайшла до кухні й гордо поставила кошик із кошенятами на лаву.

— Таки знайшла. Подивіться, двоє біленьких із плямками і одне руденьке. Ще й повзати нормально не навчились. Такі гарненькі. Шкода, якби померзли. Таких кошенят у нас будь-хто з радістю візьме. Хіба ні? — вона відгорнула стару ганчірку, що прикривала кошик, і коли діти надто тісно його обступили, застережним жестом зупинила їх. — Тільки щоб по руках мені кошенят поки що не тягали. Хто буде чемним — я сама дам потримати, а хто не слухатиметься, з тим взагалі три дні бавитись не буду. Бракувало, щоб подушили їх. Знаєте, як потім цікаво з ними бавитися.

Підійшовши й собі до кошика, тітка усміхнулася.

— Бачу, що гарні, але віднеси їх кудись на землю. Нехай Мурка заспокоїться — зараз усе мені тут поперевертає. Та й дітям на землі ліпше на них дивитися.

Коли Анна занесла кошик у куток, а Мурка, отримавши назад кошенят, трохи заспокоїлася, тітка налила у горнятко гарячого молока і простягнула його Анні.

— Змерзла на вулиці? Хочеш зігрітись?

Скривившись, та з відразою глянула на горнятко, яке простягнула їй тітка. Щоб вона добровільно пила таку гидоту? Та нізащо. Змалку не любила молока, а гарячого й поготів.

— Дякую. Не треба. Я зараз сама зігріюсь.

Вона підійшла до пічки, притулилася плечима до теплих кахлів і почала дивитися на те, як тітка ріже та акуратно розкладає на великому мальованому тарелі хліб.

— Знаєте, а я щойно бачила біля будинку пана Вітольда якогось чоловіка. Звідкись його знаю, а звідки — пригадати не можу. Не знаєте, хто до нього приїхав?

Облишивши різати хліб, тітка підвела голову й уважно глянула на Анну.

— Чому ж не знаю? Щойно теж бачила його з вікна. Це пан Адам, небіж нашого сусіда. А чому ти питаєш про нього?

Анна якось непевно повела плечима і замислено усміхнулася.

— Просто я його звідкись знаю. Здається, навіть бачила декілька разів.

— Бачила? Навряд чи. У той час, коли він був ближчим до нашої родини, ти була зовсім маленькою і не могла його запам'ятати, а потім він уже мав своє, цілком осібне від нашого життя... То взагалі дуже заплутана історія. Років дванадцять тому Адам був одружений на Дарі... Ну, знаєш, вона ще наша з твоєю мамою далека родичка... Так от, їхній шлюб не тривав і року. Вже від початку все у них складалось не так, як мало б складатися. Отримали різне виховання, сповідали різну віру, не пасували одне одному за походженням, вихованням, статками. Батьки категорично заборонили їй бачитися з ним. Родина Адама й взагалі слухати не хотіла про таку невістку, але він затявся і таки домігся свого. У тридцять першій році взяв із Дарою шлюб... Власне, бо мусив узяти... — зрозумівши, що лягнула зайве, тітка затнулася і непевнено глянула на Анну. — Але менше з тим... Тобі того не треба знати.

Підійшовши до креденса^[9], вона мовчки витягнула з шухляди ложки та виделки, поклала їх на стіл і так само мовчки заходилася змітати крихти хліба собі в долоню.

— Дара була моєю колежанкою. Не надто близькою, але я знала, що вони з Адамом вподобали одне одного. На той час він закінчив університетські студії, зробив докторат, але ще не мав ані тієї репутації, ні статків, які має зараз. Мав добрі зв'язки, але родина, знаючи про його намір взяти шлюб із міщанкою, зареклася йому допомагати. Він навіть мусив полишити дім батьків і винаймав помешкання десь у передмісті Львова. Не відрікся від нього хіба наш сусід вуйко Вітольд, але поселитись у нього Адам теж не зміг — аж такої великої підтримки він від нього не мав... Але менше з тим. Нічим добрим усе те не завершилося.

Анна благально звела на тітку очі. Не розуміла, що з нею таке, проте розповідь тітки дедалі дужче її непокоїла. Навіть про кошенят забулося. Здається, мусить почути цю розповідь до кінця. Чому мусить — не розуміла, але знала, що обов'язково мусить.

— Але що сталось потім? Якийсь нещасний випадок?

Тітка непевнено глянула на небогу.

— Навіть не знаю, чи можна назвати це нещасним випадком. У тридцять першим році багато людей померло від холери. І не лише у Львові... Дара теж захворіла, але вже тоді, коли та напасть почала відступати. Адам якраз поїхав до Кракова і нічого не знав про її хворобу, а вона ще й при надії була. Десь на Покрови народити мала, але захворіла і не розродилась... Так її з дитиною й поховали в одній домовині... Коли Адам повернувся, він ледь не збожеволів... Любив її дуже сильно... Боялись — щось собі зробіть.

Вона глянула на Анну, котра дивилася на неї широко розплющеними очима, в яких стояли сльози, й обірвала себе на півслові.

— Ще бракувало, щоб ти переймалася історіями десятилітньої давності. Дару все одно не піднімеш, а Адам давно одружився вдруге. Взяв жінку зі шляхетної родини, має з нею маєток десь біля Сокаля^[10], повернув собі прихильність родини, розбагатів. Куховарка нашого сусіда казала, що у нього там уже й спадкоємець є.

Впіймавши погляд тітки, Анна опустила очі. Відчувала, що їй хочеться розплакатись, і не хотіла, щоб та це побачила. Останнім часом взагалі стала якоюсь нестриманою, неспокійною, могла розплакатися без причини, невідомо що наговорити, а потім жалкувати за тим.

— А я й не думала перейматися. Хіба в мене інших справ нема?

Вона спробувала ще щось сказати, але передумала. І справді, що там уявляти? Усе в минулому... Ще й у чужому минулому.

За обідом Анна була неухажною, незібраною і навіть примудрилася порозливати по столі каву. Правду казала тітка — не варто брати близько до серця те, що тебе не стосується. Для неї той пан — чужа людина. Тільки й припущення, що вона десь його бачила.

За декілька годин Анна почала приходити до тями і майже забула про зустріч із небожем пана Вітольда, проте коли той раптом сам прийшов до них додому, вона знов відчула якесь дивне занепокоєння. Щось їй конче треба пригадати. Але що? Не розуміла, що саме, але інтуїтивно знала — це пов'язано саме з цим чоловіком.

Невпевнено глянувши на нього, Анна привіталась і знов мимоволі подивувалася з того, що цілком чітко пам'ятала його обличчя. Аж дивно, бо жодних інших згадок не залишилося. Цікаво, що той пан робить у них вдома?

За якийсь час вона тихенько прошмигнула у сусідню кімнату, присіла на стільчик і взяла до рук вишивку. Розгорнувши тканину, спробувала зорієнтуватися в тому, яку частину візерунка вишила вранці, а яку ще залишилося вишити зараз. Здається, треба порахувати нитки, щоб не втратити симетрію візерунка.

Зробивши декілька стібків, Анна обережно глянула на гостя, який розмовляв із вуйком Павлом у суміжній кімнаті, і ледь нахилилася вперед. Тепер могла роздивитися його трохи краще. Мав зморшки на чолі та на переніссі, сітку зморшок довкола темних очей, помітну сивину в чорному волоссі, а ще погляд людини, яка не лише добре розуміє, чого хоче, але й давно це має. Цікаво, скільки йому років? Сорок? Сорок п'ять? Може, більше? Вона знов крадькома глянула на нього. Ні, певно, не більше. Має міцну поставу, впевнені рухи і молоді очі. Цікаво, скільки років йому було тоді, коли він одружився з Дарою? Теж, певно, немолодим був. Аж не віриться, що цю трагічну історію тітка розповідала саме про цього пана.

Не наважуючись надто довго розглядати незнайомця, Анна сіла рівніше і зосередилася на вишивці. Час від часу продовжувала кидати на гостя погляд з-під опущених вій і мимоволі аналізувала те, що бачила. Впевнені рухи, скупа жестикуляція, виважена манера провадити розмову. Справляє враження людини, яка контролює все та всіх. Поважний, певний власної сили чоловік. Невже він міг заради кохання злегковажити становищем, маєтками та прихильністю родини?

Вона уважніше придивилася до нього і раптом відчула якесь нічим не вмотивоване бажання втекти з кімнати. Аж дивно. Той пан навіть не дивиться в її бік. Поводиться стримано, розважно, навіть дещо відсторонено. Так, ніби випадково потрапив сюди з якогось інакшого світу і сам добре це розуміє.

Мимоволі задивившись на нього, Анна вколола собі пальця і, зніжковівши, відразу опустила очі. Які дивні фантазії лізуть їй у голову. Занадто перейнялася розповіддю тітки. Дурниці якісь. Чим там той пан не такий, як усі? Ані в його зовнішності, ані в поведінці нема чогось надзвичайного. Звичайний собі чоловік.

Вона мимоволі перевела погляд на його руки. Витончена форма кисті, сильні, довгі пальці. Здається, коло його інтересів десь дуже далеко поза межами важкої фізичної праці.

Анна ще раз спідлоба глянула на нього. Він навіть не є гарним. Хіба риси обличчя має інтелігентні й погляд вдумливий, заглиблений у себе, а ще у нього приємний голос із характерними низькими модуляціями та цікавою вимовою. Десь вона чула той голос, десь бачила той погляд. Але де? Коли? Здається, не дуже давно.

Вона спробувала повернутися до вишивки. Марно. Не могла зосередитися на роботі й врешті цілком заплутала нитку та помилилася в рахунку. Облишивши вишивку, зосередилася на голосі того чоловіка. Де і коли вона почула його вперше? Невже не пригадає?

Заплющивши очі, Анна спробувала відволіктися від усього іншого і вслухалася в мелодію голосу. Спокійна манера розмови, приємна інтонація, ледь приглушений тембр, щось особливе у вимові окремих слів. Зараз була зовсім близько до того, щоб пригадати, де чула той голос. Ще мить, іще декілька слів — і вона згадає. Голос, як забута мелодія, виринав із пам'яті, відкликався у серці, проте не вкладався у чітку картинку з минулого. Та що за напасть така? Годі пригадати. Яка ж у неї в біса музична пам'ять? Геть усе втратила, навіть слух.

Розсердившись на себе, Анна міцно стиснула губи і примусила себе зосередитися на голосі. Чомусь він пригадувався їй разом із інтонаціями та мелодією голосу мами. Цікаво, чому? Очевидно, була якась розмова між цим чоловіком та її мамою. Але де, коли і за яких обставин? Здається, зовсім нещодавно, може, років три-чотири тому. А ще з ними був Андрій.

Осяяння згадки примусило Анну розплющити очі. Вони з мамою та братом ходили до того пана тоді, коли мама вирішила віддати Андрія на навчання у домініканську гімназію, і саме той пан допоміг їм своїми зв'язками. Звичайне, буденне пояснення того, що видавалося таємничим.

Невдало взявши до рук голку, Анна знову вколола собі пальця. От незграба. Цікаво, чому вона відчувається розчарованою через те, що отримала таку просту відповідь на своє запитання? Дивно.

Вона ще раз потай глянула на Адама. Ні, тут мусить бути ще щось. Щось таке, що її непокоїть та не дозволяє зосередитися на чомусь іншому. Але що?

Зауваживши, що в салон із тацею, на якій парує кавник, стоять порцелянові філіжанки, цукерничка та збаночок зі сметанкою, зайшла

тітка, Анна підвелася зі стільчика і непомітно відступила до стіни. Бракує, щоб її застали за підслуховуванням чужих розмов.

Вона обережно визирнула з-за дверей. Тітка поставила на стіл тацю з кавою і заходилася розставляти філіжанки. Зникнути б звідси непомітно. Але як?

Анна легенько торкнулась одвірка і якомога тихіше ступила крок уперед.

— А ти що тут робиш? — тітка підвела голову і здивовано глянула на неї. — Я тебе всюди шукаю.

Кинувши на неї розгублений погляд, Анна потупила очі.

— Я щойно сюди зайшла... Направду щойно... Я вже виходжу.

Намагаючись не привертати до себе увагу, вона вийшла з кімнати, проте майже відразу зіштовхнулася з братом, який повертався знадвору і виглядав не надто заклопотаним.

— Ти бачив, хто до нас там прийшов? Знаєш того пана? Бачив його раніше?

Не відразу зрозумівши, про кого запитує сестра, Андрій зазирнув поверх її голови до кімнати.

— Звичайно ж, бачив. Це пан Адам... Ти його не знаєш, але я піду привітаюся з ним.

— Ні... Зачекай... — схопивши брата за рукав сюртука, Анна потягнула його за собою у сіни. — Ще встигнеш... Мені здається, я теж десь бачила того пана, а де — не пригадаю. Не знаєш?

Андрій здивовано глянув на неї.

— Я з мамою ходив до нього перед тим, як йти у гімназію... Не пам'ятаю, ти з нами тоді була?

— А раніше? Скажи, я могла бачити його десь раніше?

Андрій на секунду замислився.

— Ну, пам'ятаю, як ми з тобою були на весіллі, де був той пан. Тобі тоді виповнилося два роки, а мені наказали дивитися за тобою. Так, ніби я там іншої роботи не мав. На тому весіллі тобі щось у голову вистрелило, і ти, ні сіло ні впало, вибігла на дорогу, де їхала бричка. Ледь під коні не впала. Той пан, між іншим, і витягнув тебе мало не з-під копит коня. Добре, що він не знав, чиї ми діти... Тато б мене прибив за недогляд... Потім я до вечора сам мусив ховатися і тебе переховувати. Весь день мені спаскудила.

Зосереджено дивлячись на брата, Анна спробувала щось собі з того пригадати.

— Зачекай, але ж я не можу того пам'ятати. Я була маленька. Чому ж тоді зараз... — вона затнулася і, перехопивши здивований погляд Андрія, спробувала надати обличчю безтурботного виразу. — Та нічого. Я тільки хотіла запитати, звідки знаю того пана. Звичайна цікавість.

Обминувши Андрія, вона вийшла на ганок. Сама себе не зрозуміла і сама на себе розсердилася. Швидше б уже той пан пішов додому. Напевно, він нагадав їй щось із її минулого, а вона не хотіла ані тих спогадів, ані тих відчуттів.

Перевівши подих, Анна знов прислухалася до себе і знов нічого у собі не зрозуміла. Насилу дочекалася, коли той пан піде додому, але чомусь знов не відчула особливої радості. Цікаво, чому?

1846 рік

Розділ 4

Проминуло три роки, Анна не просто стала старшою, але й змінилася зовні. Лінії тіла м'яко заокруглилися, набули принадних жіночних обрисів. Навіть губи та очі стали виразнішими, ніби враз набрали нових яскравіших барв, а в погляді з'явилася ще не до кінця усвідомлена нею самою тепла млість і неспокій. Уже носила у собі таємницю жіночності, проте ще не знала, що з нею робити. І коли дивилася на себе у дзеркало та бачила там молоду вродливу дівчину, не могла повірити в те, що ці акуратні округлі уста, виразні карі очі, густе довге волосся, тоненький стан і аж виклична жіночність обрисів тіла належать їй. Не знала, як до цього ставитися, а за якийсь час іще й почала помічати, що привертає увагу чоловіків. Спочатку її це здивувало. Завжди намагалася поводитися стримано, старанно демонструвала, що не бачить занадто уважних чоловічих поглядів, не підтримувала жодних загравань і сумлінно вдавала, ніби її це не цікавить. Чи ж не цікавить? Зараз і сама вже не знала.

Дедалі частіше відчувала в собі незрозумілі бажання, легкий сум та неспокій, якусь млість та невдоволення, а ще прагнення щось змінити або виправити. Що саме їй хочеться змінювати чи виправляти, сама до ладу не розуміла. Напевно, ліпше сховати все це у собі й чемно робити те, що кажуть. У неї нема багатого посагу, нема батьків із добрими зв'язками, навіть гарних перспектив на майбутнє нема. Є хіба бездоганна репутація та молодість. Сподіватися на щось виняткове в її становищі — найвно, а відчувати жаль чи протест через таке — нерозумно.

По-справжньому засмучувало хіба те, що тепер дедалі частіше почувалася тут зайвою. Андрій вступив на науку до Духовної семінарії у Львові. До Жовкви приїздив лише зрідка. Тітка з вуйком дедалі частіше сварилися, не розмовляли по декілька днів та спали у різних кімнатах. Від такого життя тітка ще дужче змарніла. Потай від дітей плакала, іноді була перебільшено лагідною з усіма, а іноді навпаки — злостилася на всіх без винятку та вишукувала приводу для сварки. Дивлячись на таке поведження батьків, менші діти припишкли, старші почувалися незатишно і за кожної слушної нагоди намагалися чкурнути з хати. Анна мимоволі теж почала замислюватися над тим,

чи не зловживає гостинністю родини тітки. Більшість її колежанок уже заручені, деякі повиходили заміж, хтось навіть очікує на народження дитини. Очевидно, їй незабаром теж доведеться подумати про шлюб. Можливо, навіть раніше, аніж вона б собі того хотіла. Тітка давно натякає на те, щоб уважніше придивилася до хлопця, який майже рік упадає коло неї. Але чи хочеться думати про нього? Ніби нічого проти Маркіяна не має, проте думати про заручини, а тим паче про одруження з ним, якось не хочеться. Чому не хочеться — і сама не розуміла. Хлопець походив із порядної та заможної родини, був добрим, розумним і кохав її. Поряд із ним могла поводитися так, як хотіла — він усе їй пробачав. Те, що він подобається їй, знала напевно, проте чи любила? Іноді здавалося, що любила, іноді — що ні. Були ситуації, коли відчувала — душу б віддала за те, щоб він почувався щасливим. У такі моменти не лякало навіть те, що його родина не надто прихильно ставиться до неї. Відчувала хіба легкий жаль тоді, коли ловила на собі сердитий погляд його мами або помічала мовчазне невдоволення батька.

Нічим на таке Анна не заслужила. По-справжньому вони її не знали. Власне, й не хотіли знати. Не задовольняла їх ані за зв'язками, ані за статком, ані за походженням. Зрештою, Анна теж не прагнула стати для них невісткою, а тому не намагалася завоювати прихильність. Насамперед мусила розібратися в собі, а тоді вже на щось наважуватися. Маркіян порядний, розумний, чесний, навіть гарний — зовні чимось подібний на Андрія, проте, як на її погляд, занадто молодий, а ще якийсь нестриманий, сумбурний, ніби сам до ладу не розуміє, до чого йому хочеться прикласти свій розум та силу. А ще воліла, щоб він аж так сильно не любив її. Коли ніхто того не бачив, Маркіян дедалі частіше дозволяв собі не зовсім пристойно торкатися її, намагався поцілувати, і Анні щодалі важче вдавалося тримати його на віддалі. Таке кохання лякало, не відчувала ані щему на серці, ані запаморочення у голові. Тільки спокійне, рівне тепло і гостре бажання не переступати жодної із меж.

У сумнівах та ваганнях проминуло літо, тоді заступила осінь із холодними дощами та негодою, і Анна чимдалі частіше замість того, щоб кудись іти, сідала біля вікна і, опершись ліктями на підвіконня, дивилася на нескінчений нудний дощ за вікном. Почувалася до болю самотньою та нікому не потрібною. Дощові краплі, наздоганяючи одна

одну, текли швидкою, а вона не могла зрозуміти, чому не відчуває втіхи від того, як складається життя. Чого їй бракує? Чого прагне? Має майже все, що потрібно молодій панні: привабливу зовнішність, сталие становище, гарну репутацію, а ще її люблять саме так, як мріє кожна дівчина. Незрозуміло лише, чому їй самій нема від того радості. Звідки ця постійна тривога та жаль? Що це таке? Передчуття чогось лихого чи невміння цінувати те, що маєш? Може, погодитися на заручини з Маркіяном? Його батьки так сильно люблять сина, що врешті примиряться навіть із такою небажаною невісткою, як вона. Принаймні, вийти заміж і мати дітей — це таки краще, аніж ось так нудити життям.

Якось вранці, в один із таких похмурих днів, Анна звично сіла біля вікна, проте сьогодні вигляд дощових крапель та завіса густого дощу за вікном чомусь не засмучували її, а якось по-особливому заворожували, так, ніби не хотіли відпускати від себе. Так дивишся на вогонь чи біжучу воду — непомітно потрапляєш під магічний вплив і вже не можеш позбутися дивного відчуття узалежнення від того споглядання.

Анна замислено глянула кудись у простір дощових крапель. Сьогодні чи не вперше за останній час не почувала звичного щему на серці. Навпаки — у теплому затишному помешканні їй було на диво комфортно. Майже так само добре, як колись у їхньому маленькому будиночку на вулиці Святої Анни у Львові. Як давно не була там і як сильно сумує за тими часами... Якби ще хоч раз повернутися туди... Цікаво, хто там зараз мешкає і чи щасливі люди, які там живуть? Може, влітку якась інша дівчинка бавиться поміж дерев у садку, а чиясь мама так само, як колись її, варить конфітюри та сушить на печі яблука та грушки. Ще й зараз іноді вчувається той солодкий запах і мимоволі згадується та особлива атмосфера родинної ласки і спокою, яка оточувала її у дитинстві.

Анна сумно всміхнулася. Лише нерозумна людина прагне повернення до минулого, мудра — вибудовує собі щасливе майбутнє і намагається втримати його у своєму житті. Здається, сама вона ніяк не стане такою мудрою людиною.

Анна хотіла відійти від вікна, проте почула шум надворі й знов визирнула на вулицю. Хтось приїхав у сусідній будинок? Цей будинок уже декілька років стоїть пустою, і ніхто, окрім вуйка, якому

доручено його доглядати, туди не заходить. Може, повернувся їхній сусід пан Вітольд?

Вона оперлася руками на підвіконник, притиснулася чолом до віконної шибки і спробувала роздивитися того, хто виходив із брички.

Ні, це не сусід. Це його небіж, пан Адам.

Відчувши, що їй стає якось незатишно, Анна мимоволі відхилилася від вікна. Попередня зустріч із цим чоловіком її налякала, і зараз у ній теж ворухнулася якась невиразна тривога. Така невиразна, як доторк крил нічного метелика або тепло від згаслого багаття. Ні, дурниці вона собі вигадує. Три роки тому була ще зовсім дитиною і бозна-що собі нафантазувала.

Намагаючись не втратити того чоловіка з поля зору, Анна знов підійшла ближче, а тоді, сама не розуміючи навіщо, відсмикнула фіранку і навстіж розчинила вікно. Надто поспішаючи, необережно зачепила віконну раму і та гримнула об стіну так, що аж затремтіла шибка.

Почувши різкий звук, Адам зупинився. Невже так швидко його побачили сусіди? Зрештою, провінційна манера всім цікавитися давно перестала дивувати. Принаймні, у безпосередності їм тут не відмовиш.

Він підвів голову і привітався з дівчинкою, яка дивилася на нього широко розплющеними очима. Навіть приблизно не знав, хто вона така. Очевидно, якась далека родичка сусідів. Хто там у їхній родині народився після смерті Дари, не мав жодного уявлення.

Налякавшись, Анна почервоніла і ледве спромоглася відповісти на привітання, тоді відразу щільно причинила вікно і затягнула фіранку від краю до краю. Що це таке? Нічого ж не сталося. Просто знов пригадалася та давня трагічна історія з чужого життя. А ще раптом подумалося, що якби той пан не порятував її саму, то, може, вона б і не жила вже на світі або була б калікою.

Цілий день Анна старанно вдавала, ніби нічого не знає про приїзд у Жовкву племінника пана Вітольда, а ввечері, почувши від тітки, що їхній старенький сусід помер і що його небіж успадкував по ньому будинок, лише байдуже повела плечима. Зовні ніяк не відреагувала й на те, що Адам наразі не продаватиме будинок. Їй тільки якось дивно тьохнуло серце, коли почула припущення тітки про те, що він, мабуть, живе у сепарації^[11] з дружиною.

З'ясовувати подробиці такого делікатного питання Анна не наважилася. Сама себе злякалася і сама собі здивувалася. Що їй до того, з ким та як живе той пан? Порядній дівчині навіть думати про таке не можна. Так і до зовсім непристойних думок недалеко, а непристойні думки — це вже великий гріх.

Від біди подалі, Анна не лише заборонила собі згадувати про нового сусіда, але й вирішила ніколи не потрапляти йому на очі. Заборонити — заборонила, проте за декілька днів знов побачила його з вікна своєї кімнати і не змогла побороти бажання подивитися на нього ще раз. Цікаво, чому та їхня родичка так пристрасно закохалася в нього? Ніби ж нічого особливого у ньому немає.

Анна придивилася до сусіда уважніше і замислено усміхнулася. Ні, він іще й зараз дуже цікавий чоловік. Має інтелігентне обличчя, вишукані манери і шляхетну сивину у волоссі. А ще має голос, який годі забути. Глибокий, спокійний, приємного тембру. Аж хочеться слухати його, немов музику. Якби він заговорив до неї... Якби зауважив... Якби... Але про що це вона думає? Навіщо їй його увага? Навіщо голос? Невже їй подобається цей чоловік? Це ж такий великий гріх, що й подумати страшно. Потім на сповіді соромно про таке навіть заїкатися.

Анна якомога швидше відійшла від вікна. Завтра й близько не підходитиме до нього. Навіть у його бік не дивитиметься. І нехай хоч світ завалиться.

Назавтра Анна не те, щоб зовсім забула про обіцянку самій собі, просто якось не захотіла її згадувати і наважилася знов підійти до вікна тоді, коли Адам виходив на вулицю, а через тиждень-другий це стало для неї звичним ритуалом. Невже той чоловік аж так сильно подобається їй? Сама собі здивувалася, сама на себе розсердилася, але здолати це почуття не змогла. Вже починала здогадуватися, що відбувається, проте не хотіла такого для себе. Якесь божевілля. Навіщо він їй? Навіть якщо він живе в сепарації з дружиною, він усе одно одружений, а отже, думати про нього — гріх, шукати зустрічі з ним — гріх, вигадувати собі виправдання — теж гріх. Гріх — і все. У неї є Маркіян, який її любить і за якого вона незабаром вийде заміж, а той чоловік, окрім того, що має дружину та дитину, ще й надто старий для неї. Про його походження, становище, маєтки чи інакше віросповідання і взагалі говорити зайве. Він випадково опинився тут,

зовсім близько від неї, але вже скоро буде так далеко, що й не досягнеш. Адам поважний, заклопотаний власними справами чоловік, а вона... Властиво, майже й ніхто — ані шляхетного походження, ні статків, ані перспектив на майбутнє. Неможливо, щоб це було щось серйозне. Незабаром усе минеться... Обов'язково минеться.

Не минулося. З кожним наступним днем Анні дедалі дужче подобався саме цей чоловік — його постава, зосереджений погляд чорних очей, впевнена манера поводження, те, що вона майже нічого про нього не знає, а ще присутність дуже близько й одночасно дуже далеко від її життя. Це почуття нічим їй не загрожує. Просто її уява отримала необмежений простір для фантазій, романтичних мрій та припущень, а до реального життя це почуття не має жодного стосунку. Їй ніколи не привернути його увагу. Може, саме це і вирізняє Адама серед інших чоловіків, які тепер надто легко підпадають під її чари. Недосяжне не лише приваблює, але й здається бажаним. Минеться.

Анна навіть не помітила, як за кілька зимових місяців захопилася цим чоловіком настільки, що й не зважала на свої стосунки з Маркіяном. Не розірвала їх, але й не особливо переймалася ними. Уже навіть не вибудовувала собі жодних планів на спільне з ним майбутнє. Те, що відбувалося з нею у реальному житті, перестало її цікавити, і вона тепер жила у своїх мріях та фантазіях. Сховавшись за фіранкою, з незрозумілою тугою дивилася на те, як Адам йде вулицею, як вітається чи розмовляє зі знайомими, як їде кудись кінно, і відчувала, що він стає неприпустимо їй необхідним. А якщо дозволити собі випадково опинитися біля нього на вулиці? Як він поставиться до того? Може, вона зауважить у його поводженні щось таке, що іноді помічає у поводженні інших чоловіків? Може, навіть сподобається йому? Ні, це не жарти. Чоловік із таким становищем, як у нього, хіба побавиться з такою дівчиною, як вона, а потім залишить. Уже одна з їхньої родини поплатилася за любов до нього.

Серце її наполохано стиснулося від самої думки про таке, і Анна вкотре дала собі слово забути Адама. Проте вже наступного дня, ще здалеку помітивши його, знов підходила до вікна. Вмерла б зі сорому, якби хтось здогадався, навіщо вона стоїть тут. Їй сама до ладу не розуміла, чого їй хочеться насправді — побачитися з ним чи ніколи не потрапляти на очі. Можливо, рання весна забиває їй памороки, а може, вона вигадала собі це божевільне кохання, сама повірила у нього і

тепер не може позбутися. Нехай усе завершиться, ще й не розпочавшись. Жила ж вона без Адама раніше, то невже не прожила зараз?

Розділ 5

Того весняного ранку Анна, поснідавши разом із усіма, заходилася готувати обід. Удягнула поверх домашньої сукні чистий фартух, розправила акуратно відпрасовані складки, витягнула з комірчини борошно і, щоб просіяти його, відсипала трохи у сито. Добре, що сьогодні ніхто не заважатиме їй ліпити вареники. Діти, користаючи з погожого весняного дня, побігли бавитися на вулицю, тітка пішла у справах на Ринкову площу, а вуйко щось робить у пекарні. Година спокою гарантована.

Коли гримнули вхідні двері, Анна невдоволено насупилася, проте не озирнулася. Напевно, з пекарні повернувся вуйко Павло. Цікаво, чому він не зачиняє за собою?

Вона знов насипала трохи борошна у сито, але несподіваний протяг від розчинених дверей та вікна здув поза стільницю добру його жменю. Вставши навшпиньки, Анна потягнулася рукою до вікна, щоб причинити його, проте відчула дивний дискомфорт. Так відчуваєшся тоді, коли в тебе за плечима стоїть хтось чужий і уважно за тобою спостерігає.

Випустивши з рук сито, Анна швидко озирнулася й обімліла. Адам? Тут? Але ж...

Забувши про все на світі, вона зробила мимовільний крок йому назустріч, проте, відразу опам'ятавшись, зупинилася. Божевільна. Куди вона йде?

Адам зачинив за собою двері, привітався з Анною, але вона не змогла нічого йому відповісти. Стояла посеред кухні й мовчки дивилася на те, як він підходить до неї дедалі ближче, та відчувала, що серце провалюється кудись у глибоку яму і вже не може виборсатися назовні.

Помітивши збентеження Анни, Адам стеноу плечима. Дуже невиразно йому пригадалося, що він десь бачив цю дівчину, проте, де саме — не пам'ятав. Навряд чи вона донька господарів. У тих діти малі, а ця — доросла. Напевно, небога Стефи. Там іще була якась сумнівна справа з будинком, спадком та опікою. Нічого надзвичайного, трапляються і гірші історії.

Дівчина підвела голову. Сполохана паніка в її очах і надто яскравий рум'янець на щоках мимоволі привернули його увагу. Якою вона була колись — не пам'ятав, але зараз дівчинка видалася йому доволі приємною. Невинна і дуже молода. Десь років чотирнадцять-п'ятнадцять. Гарне личко, довге до пояса волосся, виразні очі, маленький напіврозкритий ротик, теплий погляд. Виглядає трохи наївною, проте цей недолік дуже швидко минає, а враховуючи те, що вона гарна, невинною вона теж залишатиметься недовго. Такі дівчата рано виходять заміж. Очевидно, претендентів на її руку й зараз не бракує.

Він уважніше ковзнув по ній поглядом. Невисока на зріст, тоненька у стані, зграбна, округла, з маленькими ручками та ніжками, з гарно розвиненими грудьми. Здається, вона і зараз цілком надається до шлюбу.

М'яко усміхнувшись, він іще раз озирнув дівчину з ніг до голови. Акуратна порцелянова лялечка — невеличка і тендітна. Саме той тип жіночої вроди, який подобається йому найдужче. Колись вона перетвориться у дуже вродливу жінку. Цікаво, скільки їй років?

Перехопивши погляд Адама, Анна ще дужче зніяковіла. Здається, вона йому подобається, але подобається зовсім не так, як їй би хотілося. Вона взагалі не повинна дозволяти, щоб на неї так дивилися. Може, вона чимось спровокувала його? Може, надто близько стоїть?

Анна спробувала відступити, проте відразу вперлася в стільницю. Цікаво, чим спровокувала? Вона ж іще жодного слова не сказала. Певно, з нею щось негаразд? Може, гудзик на сукні розстібнувся або щось із одягом?

Вона обережно скосила очі додолу. Ні, все нормально. Гудзики старанно защепнуті, і спідниця опускається додолу акуратними рівними складками. Може, волосся розтріпалося і вона виглядає нескромно?

Анна машинально підняла руки, щоб пригладити і справді розтріпане волосся, проте відразу передумала, бо згадала, що руки у неї в борошні. А ще раптом зрозуміла, що Адам підійшов до неї надто близько і якщо вона поправлятиме волосся, то мимоволі зачепить його рукою. Навіщо він узагалі підійшов так близько?

Не уявляючи, як поводитися в цій ситуації, вона розгублено і зовсім недоречно усміхнулася йому. Сама не зрозуміла, чому усміхнулася.

Якби на місці Адама був хтось із її залицяльників, давно поставила б того на місце, а тут стояла і ніяково усміхалася.

Раптом Адам обережно торкнувся рукою її волосся, сам поправив пасмо, яке вибилося з її зачіски, і легенько ковзнув пальцями по щоці.

Від несподіванки Анна завмерла. Це перевершує все, що вона собі вимріяла. Здалось би обуритися, а вона мовчить і лише якимось по-дурному всміхається.

Піймавши її усмішку, Адам знову зацікавлено глянув на дівчину. А ця панна до біса приваблива з тим своїм невинним личком та з усмішкою, від якої у неї на щічках з'являються маленькі ямочки. Цікаво, а сама вона усвідомлює, як виглядає і які бажання пробуджує?

Він ковзнув поглядом по її обличчю. Ні, навряд чи. Вона ще маленька для таких думок. Це його власні фантазії.

Відчуваючи, що Адам продовжує вивчати її, Анна здивовано підвела очі і, наштотхнувшись на його оцінюючий погляд, перестала усміхатися. Губи її ворухнулися в німому запитанні, але вона знову нічого не сказала, лише відчула, як серце зайшлося від того, що Адам якимось надто уважно розглядає її губи. Невже він зараз нахилиться і поцілує її?

Але Адам цього не зробив, лише несподівано для самого себе не втримався і злегенька, ніби пестячи, торкнувся її губ, неквапно окреслив контури пальцем і опустив руку. Навряд чи ця дівчинка зрозуміє, чого йому хочеться насправді... І слава Богу... Не треба їй поки що такого розуміти. Нехай хтось інший бавиться з нею у такі ігри. Його тут за рік-два не буде.

Анна злякано розплющила очі, але від Адама не відсторонилася, лише, забувши про забруднені в борошні руки, вперлася долонями йому в груди. Такого з нею не мало статися. Навіщо він це зробив?

Губи її знов ворухнулися в німому запитанні, але вона промовчала. Доторк руки Адама виявився несподівано їй приємним. Цікаво, а якби він її поцілував?

Злякано глянувши на нього, вона перевела подих. Яке там поцілував? Порядна дівчина нікому такого не дозволить.

— Нащо пан таке робить? Я не повинна... Як ви...

Зауваживши, як перелякано дівчина дивиться на нього, Адам відступив від неї якнайдалі.

— Я тебе налякав? Вибач... Ти дуже гарна.

Він знов глянув на неї. Цікаво, відколи його приваблюють невинні дівчатка? Ніколи за собою такого не помічав. Це ж саме той випадок, коли будь-яка фривольна дія неприйнятна. Надто молода ця панна. А шкода, бо, коли вона виросте, його вже не буде у Жовкві.

Кинувши на Адама ще один розгублений погляд, Анна зніяковіла. Здається, мимоволі забруднила його сюртук борошном.

— Перепрошую. Я не хотіла... Направду, — вона підійшла до миски з водою і заходилася мити руки. — Я забула про брудні руки... Я все повитираю.

Провівши Анну здивованим поглядом, Адам мимоволі ще раз озирнув її з голови до п'ят. Гарненька і зграбна, ніби намальована. Аж дивно, що ніколи її тут не бачив.

Не цілком розуміючи, що робить, Анна знов підійшла до Адама і мокрою рукою спробувала стерти плями з його сюртука, проте лише сильніше розмазала їх по темній тканині й від того ще дужче зніяковіла.

— Я направду не навмисно... Я...

Він перейняв її руку. Затримав у своїй. Її рука ледь тремтіла, а сама дівчина виглядала як не при пам'яті. Здається, він налякав її до півсмерті. Навіщо він взагалі чіпав її? Відразу ж зрозуміло, що вона ще дитина.

Мимоволі відчувши докір сумління, Адам спохмурнів. Не мав би її торкатися. Вона не якась там дівка з його фільварку, яка давно все бачила, все знає і з якою можна не церемонитися. Тут інакша ситуація. На таку дівчинку можна хіба дивитися, а він як останній дурень вчепився до дитини.

— Не бійся, я не зроблю тобі кривди.

Анна обережно забрала долоню з його руки.

— Я знаю, але... Але...

Якось зовсім недоречно їй раптом пригадалося, які понищені у неї від роботи руки, і вона заховала їх у складках сукні.

— Я не злякалась. Просто я не звикла до такого.

— Я вже це зрозумів. Як ти називаєшся? — раптом запитав Адам. — Я тебе ніколи тут не бачив.

Вона скоса глянула на нього.

— Анна. А ви мене не пам'ятаєте?

— Я б запам'ятав таку гарну панну. Напевно, коли я сюди приходив, ти навмисно десь переховувалась.

Почервонівши, Анна потупилася. Якби Адам знав, якими близькими до істини є його слова, вмерла б із сорому.

— Вуйко десь затримується, але я йому скажу, що ви приходили... Роздивляючись її, Адам не дослухав.

— Ти не спитала, хто я і навіщо сюди прийшов.

— Не мусила питати. Я знаю пана... Вже давно... Ще зі Львова.

Опустивши очі, вона не зауважила, яким здивованим поглядом озирнув її Адам.

— Аж таку добру пам'ять маєш? Скільки тобі років? Знаєш, я зачекаю на твого вуйка тут. Розкажи щось про себе.

Анна злякано підвела голову і знов зазирнула Адаму в очі.

— Пан не може чекати на мого вуйка тут. Я тут сама. Ви мусите піти.

Підійшовши до дверей, вона розчинила їх навстіж.

Прослідкувавши за нею поглядом, Адам усміхнувся. Здається, ця дівчинка виганяє його. Кумедно. Жодна панна її становища та віку не дозволяла собі такого. А вона з характером. Хто б подумав. Не виглядала здатною на таку рішучість.

— Виганяєш мене? Аж так сильно тобі допік?

Анна трохи розгублено глянула на нього.

— Я пана не виганяю, я тільки дуже прошу піти.

Не втримавшись, Адам розсміявся.

— Справді — величезна різниця. Не до порівняння.

Прощаючись, він знов усміхнувся. Цю дівчинку теж можна зрозуміти. Якщо він залишатиметься з нею наодинці, то зіпсує її репутацію, а вона на таке не заслужила. Знаючи її родину, не мав особливих ілюзій щодо того, як їй тут ведеться. Зрештою, навряд чи цій дівчині світить щось особливе і в майбутньому. Але менше з тим, її майбутнє — не його клопіт.

Уже за чверть години по тому, як Адам вийшов із будинку, він і думати облишив про Анну. Натомість її його візит приголомшив настільки, що вона майже перестала розуміти, що діється. Спочатку — несподівана поява Адама в їхньому будинку, потім — увага, погляд, доторк. Логічно пояснити все це вона не могла, а тому губилась у здогадах. Цікаво, чому Адам дозволив собі таке? Вона так сподобалася

йому чи це у нього таке специфічне ставлення до всіх жінок та дівчат? Ніколи чогось такого про нього не чула.

Цілий день Анна згадувала, як Адам дивився на неї, як обережно торкнувся її губ, і серце млосно завмирало на той спогад. Майже не чула, що говорили довкола, не помічала, що діється вдома, не розуміла, що робить сама, а коли випустила з рук тарілку, не второпала, чому та розбилася.

Наступного дня вдягнула найліпшу зі своїх буденних суконь і старанніше, аніж звичайно, заплела волосся у дві коси. Вчора Адам приходив до них додому, але нікого не застав, отже, нині знов прийде. Цікаво, як він дивитиметься на неї сьогодні? Теж захоплено?

А якщо байдуже? Анна взялася до звичної роботи, проте була така незібрана та неуважна, що робота майже не посувалася. Зачувши чийсь кроки, насторожено завмирала, постійно прислухалася до звуків на вулиці, кидала погляд у вікно, а коли Адам з'явився на порозі, облишила все і втекла геть. Навіщо втекла? І сама не зрозуміла. Забігши до себе в кімнату, обперлася плечима на стіну і прислухалася до того, як скажено калатає у грудях серце. Тепер Адам думатиме, що вона взяла собі близько до голови його вчорашню поведінку, а вона навіть пам'ятати такого не повинна. Вийти б до нього, стримано привітатися, холодно глянути, а тоді розвернутися і піти геть. І нехай знає, що їй байдуже.

Побачивши, що дівчина втекла від нього, Адам усміхнувся. Все ж таки Анна ще дитина. Вчора він налякав її, і тепер вона уникатиме зустрічей з ним. А шкода, бо іноді було б приємно побачити її. Хоча... За чим тут шкодувати? За проблемами на свою голову? З нею все одно не можна нічого собі дозволити. Враховуючи всі обставини минулого, вік дівчини, її невинність та гарну репутацію — це саме той випадок, коли до неї не варто наближатися на віддаль ближчу, аніж п'ять кроків.

Як зайвий баласт, Адам відразу викинув з голови всі думки про Анну, та незабаром із подивом зрозумів, що йому хочеться побачити її ще раз. Особливого значення цьому бажанню не надав. Воно було настільки миттєвим та невиразним, навіть смішно його аналізувати. Така невинна дівчинка у його спосіб життя не вписувалася. Вплутав би її у щось надто скандальне, а робити їй кривду не хотілося. Зрештою, у нього і без цієї панни проблем не бракує. Не надто легка та спокійна зима минула^[12], не особливо зачепивши його та родину, проте він

мусив виїхати з ними на декілька місяців до Львова, і тепер серйозно замислився над тим, щоб невдовзі побудувати будинок ще й там. За сприятливих умов можна розпочати будівництво вже цього року, наступного завершити якусь частину робіт, потім вивершити зовнішнє оздоблення, взятися за внутрішнє... Добре, що тепер у нього є цей будинок у Жовкві. Від його продажу можна отримати непогані гроші.

Розділ 6

З того часу, як Анна востаннє бачилася з Адамом, проминуло два місяці, і вона майже вмовила себе не думати про нього. Припинила виглядати, не стежила з вікна і навіть не знала, чи є він у Жовкві. Він так дивно повівся з нею, а тоді зник. З жодною панною свого кола не дозволив би собі такого, але вона теж не дівка йому якась і непристойних вибриків терпіти не мусить. Шкода лише, що понавигадувала собі невідомо чого, сама в те повірила і сама тепер мучиться докорами сумління. Насправді ж здався він їй тисячу років. Жила без нього раніше — житиме і тепер. І взагалі — він надто старий для неї. Хіба у неї хлопця нормального нема?

Добрих намірів вистачило до наступного візиту Адама до них додому.

Цього разу він прийшов десь по обіді й знов, як тоді, нікого, окрім неї, вдома не застав. Тітка з молодшими дітьми ще не повернулася від родини, яка мешкала в Куликові^[13], вуйко Павло поїхав у справах до Львова, старші діти бігали десь поза хатою, а Анна, користаючи з рідкісної нагоди відпочити від усіх, сиділа на лаві, підібгавши під себе ноги, і читала книжку.

Почувши стук у двері, неохоче підвела голову. Нема комусь що робити, от і вештається по хатах. Про Адама й не згадала. Не лише припинила виглядати, але переконала себе в тому, що ніколи не зустрінеться з ним.

Підвівшись, Анна відклала книжку, підійшла до дверей, натиснула на клямку і... відчула, як від страху в неї підкошуються ноги. Адам? Тут? Знову?

На якусь частку секунди втратила контроль над собою і мало не зачинила двері у нього перед носом, проте вчасно спам'яталася і впустила досередини.

— Сьогодні вже не виганятимеш мене? — усміхнувшись, запитав він. — Конче маю поговорити з твоїм вуйком.

Анна якось непевно хитнула головою. Мала б сказати, що вуйка нема вдома і що чекати на нього марно, проте чомусь не змогла промовити й слова. Стояла, враз оніміла, і навіщось стискала рукою клямку.

Адам уважніше придивився до дівчини. Плавний вигин шиї, теплий тон шкіри, пасмо каштанового волосся, що вибилося з зачіски й опускається на шию непокірними завитками, тоненька жилка просвічує крізь шкіру на скроні й б'ється в прискореному ритмі. Він знов її налякав? Лише своєю тут присутністю? Чи не найменше йому хотілося лякати цю дівчинку. Відчував якусь дуже невмотивовану та дивну ніжність до неї. Добре, що вона хоч є старшою, аніж він думав раніше. Принаймні, не вважатиме, що втратив здоровий глузд і вподобав дитину.

Відчуваючи погляд Адама, Анна тихенько зітхнула. Здається, всі обіцянки самій собі летять шкереберть і вона не може забути цього чоловіка. Цікаво, чому він так уважно вивчає її? Йому не байдуже?

Раптом Адам поклав долоню на її руку. Навіщо? Сам не зрозумів — просто мав гостру потребу це зробити. Ковзнув долонею вгору по її руці, кудись аж під рукав літньої сукні, відчув під пальцями гладеньку шкіру передпліччя і зупинився за крок від того, щоб остаточно втратити бажання зупинитися. Посунувся б значно далі, проте розумів, що не повинен. А шкода, бо навіть під тією жахливою сукенкою бачив, які в Анни гарні плечі та груди. Якби вона не була такою невинною, як виглядає. Почувався цілковитим ідіотом, коли торкався її так, як не мав би торкатися.

На секунду Анна заплющила очі. Доторк руки Адама примусив її відчутти незрозуміле збентеження та млість. Вона підвела голову і несміливо, самими лише очима, усміхнулася йому. Чому всміхнулася? І сама не зрозуміла.

Адам перехопив її погляд. Дивилася на нього так, ніби те, що він щойно зробив, було чимось цілком зрозумілим, таким, чого й очікувала від нього. Вона аж така мудра?

Несподівано для самого себе він торкнувся її сміливіше і з подивом зрозумів, що цій наївній дівчинці кожного разу вдається не лише зацікавити його, але й примусити повестися так, як він собі не планував. Що за напасть така?

Обережно вивільнивши руку і ніби вибачаючись за те, що мусить це зробити, вона ніяково всміхнулася йому.

— Я пана не виганяю, але сьогодні вдома теж нікого немає... Прийдіть пізніше. Дуже пана прошу.

Дивилася на нього ледь наполохано, проте вже так, ніби не лише добре розуміла, чому він саме так повівся з нею, але й знала, що це для неї означає. Можливо, вона не така вже й невинна, як виглядає. Іноді саме такі гарненькі дівчатка надто рано потрапляють у пікантні історії. Хоча... Виглядає таки занадто добродісною для такого.

Адам спробував зазирнути Анні в очі, але вона скромно потупила погляд, враз врівноваживши неоднозначність нещодавнього поводження підкреслено невинною посмішкою та виразом безгрішності на обличчі. Майже зуміла порятувати ситуацію, бо Адам таки не встиг збагнути, чи насправді побачив у ній розуміння його бажань, чи це лише здалося йому.

Ще раз уважно придивившись до неї, він побачив лише скромно потуплені очі і ввічливу усмішку на губах. Єдине, у чому тепер не сумнівався, — щось у цій дівчині його зачіпало. Але що? Поводилася не аж так сміливо, щоб він міг злегковажити всі писані та неписані правила моралі, проте її личко та фігура викликали цілком прогнозовані бажання, і це важко ігнорувати. Вона гарна, здорова і дуже молода. Можливо, йому просто хочеться переспати з нею. Дозволити собі таке він не може, а отже, зациквився на цьому бажанні. Доволі дурна поведінка, проте не безглузда. Принаймні, в ній є хоч якась логіка. Можливо, дівчина чимось подібна на його першу дружину і він реагує саме на цю схожість. Анна належить до тієї ж родини і має той самий тип зовнішності — невисока на зріст, делікатна та зграбна. Подумки він спробував порівняти її з Дарою, проте очевидної подібності не побачив. Ні, цілком інакша. Схожості нема ані в обличчі, ані в манерах, а в поведінці — й поготів. Це дещо інше. Але що?

Удома Адам подумки посміявся з себе. Там, де нема нічого особливого, він побачив щось для себе цікаве. Очевидно, провінційне життя затягує швидше і сильніше, аніж думав раніше. Коли стає нудно, мимоволі намагаєшся чимось себе розважити. От тільки дивну і не надто мудру розвагу він собі вигадав. Треба негайно все це припиняти.

Адам повернувся до нагальних справ, проте вже наступного дня з подивом зрозумів, що досі думає про Анну. Це видалося йому вкрай безглуздим, проте заперечувати очевидне не було сенсу. Зрештою, ніщо не заважає зайти до них додому ще раз і переконатися, що

насправді він анітрохи не зацікавився Анною. Чим там взагалі цікавитися? Наївною дівчинкою?

Незабаром ці відвідини стали для Адама звичним явищем. Іноді за грою в карти він засиджувався до пізнього вечора і додому повертався вже поночі. Якби не минуло, яке поєднувало його з цією родиною, таке виглядало б дуже дивним, а стороння людина зрозуміла б, що інакше становище та виховання мало б спонукати його до пошуків іншого товариства. Проте стороннього спостерігача не було й Адам міг приходити сюди мало не щовечора. З подивом спостерігала за ним лише Анна, але їй теж не вірилося, що він приходить сюди заради неї. Це межувало б зі скандалом, а на відкритий скандал не наважиться жоден розсудливо налаштований чоловік.

Власне, він і справляв враження такого розсудливо налаштованого чоловіка. Відколи почав заходити до них додому, поведився вкрай обережно і не робив нічого такого, що могло б насторожити — жодного необережного доторку, натяку чи неприйнятної фрази. Напевно, гра у карти — це єдине, що його тут приваблює.

Спочатку Анна не здогадувалася, що подобається Адамові дедалі дужче. Принаймні, саме так він тепер пояснював собі причину своїх візитів сюди. Йому подобалося, що ця дівчинка така безпосередня, невинна, мила й одночасно цілком непрогнозована, вже по-жіночому чуттєва, трохи некерована і поривчаста. У поєднанні з її гарненьким напівдитячим личком, маленьким зростом та зграбною, зовсім не дитячою фігуркою це створювало каламутну суміш, яка моментами цілком збивала з пантелику. Дивлячись на неї, дедалі виразніше відчував докори сумління, а те, що мимоволі роздягав її поглядом, здавалося йому чи не найтяжчим у житті злочином. З нею взагалі важко визначитися, хто вона насправді — вже доросла жінка чи досі наївна дівчинка. За віком могла б узяти шлюб і мати дитину, проте з поводження нічого певного не скажеш. Вона ніяково всміхалася йому при зустрічі, чемно віталася, майже не затинаючись, відповідала на запитання і не робила нічого такого, що дозволило б засумніватися в тому, що вона сприймає його якимось інакше, аніж знайомого вуйка. Проте вже за мить він здивовано помічав у Анні щось дуже неспокійне, чуттєве, майже гріховне. Вона і дивилася на нього якимось інакше, і реагувала на його присутність так, ніби їй залежало на тому, щоб він приходив. У поєднанні з її наївністю та недосвідченістю це

виглядало доволі дивно і викликало вкрай суперечливі відчуття. Що діється у цій чарівній голівці? Чого Анна хоче? Чи розуміє, до чого це може призвести? Невже їй хочеться випробувати на комусь свої чари? В її віці з дівчатами таке трапляється. Ще не є жінкою, але вже чувається здатною на авантюру. Навіщо йому така сумнівна забава? Ніколи не потрапляв в історії такого штибу і тепер не мав жодного бажання у них потрапляти.

Якийсь час Адам лише спостерігав за Анною, та незабаром зауважив, що думає про неї значно частіше і серйозніше, аніж йому б того хотілося. Може, у тому таки є якийсь сенс? Давно не помічав за собою чогось такого. Волів не робити передчасних висновків, проте продовжував із цікавістю спостерігати за Анною. Тепер погляд його довше, аніж дозволено, затримувався на звабливій фігурці, під простим домашнім одягом він вгадував форму та округлість грудей і розумів, що йому не хочеться обмежуватися цим невинним спогляданням. Аж кортить спровокувати Анну на щось не надто для неї безпечне. Зрештою, релігійне виховання та внутрішні бар'єри навряд чи дозволять їй перейти межу. А він? Чи може він дозволити собі зв'язок із невинною панною? Це мусило б бути щось надто серйозне, а він досі не мав цілковитої певності у тому, що йому справді того хочеться.

Анна ж цілий день жила думками про Адама, а коли він випадково торкався її руки, не лякалася, як колись, лише ледь здивовано ловила на собі уважний погляд його чорних очей і бачила у них щось таке, чого вже не могла ігнорувати. Він і дивився на неї так, як у жодному випадку не мав би дивитися на добродішну панну, і в погляді його було так багато відвертого бажання, що це мало б її образити, проте чомусь не образало. Напевно, це таки краще, аніж якби він її не помічав.

На щастя, ніхто з родини не бачив цих змін у поведінці Анни, а вона сама ще сподівалася приховати їх від Адама. Проте коли він заходив до них додому, вона дедалі частіше забувала про все на світі, дивилася на нього закоханими очима і в погляді її було стільки німої радості та захоплення ним, що врешті Адам не міг не здогадатися, що все значно простіше і банальніше. Анна по-дитячому закохалася в нього. Не бачив жодних причин такого її ставлення і, здається, нічим на цю любов не заслужив, проте ситуацію це змінювало кардинально, бо робило Анну надто беззахисною перед ним. Волів би не бачити

такої очевидної спокуси, проте вона вже існувала. Важко відмовитися від того, що само йде до рук. Та й що Анна тут має? Міг би зробити її життя значно легшим і приємнішим. Шкода лише, що банальні стосунки передбачають банальні наслідки, а подібний розвиток подій не для такої дівчини, як Анна. А що тоді для неї? Шлюб із кимось іншим? Думати про таке теж чомусь не хотілося. Нікого гідного її не бачив. Власне, й не хотів бачити. Взагалі поводитьься, як дурень. Не шукає зустрічей із нею, не робить жодних пропозицій, не намагається посунутися трохи далі. Щонайменше це смішно, якщо взагалі не безглуздо. Може, вона вже чекає на рішучіші кроки?

Якийсь час Адам спостерігав за Анною. Ні, вона ще нічого не очікує. Надто невинна для такого. Треба дати їй спокій. Для тілесних насолод є інакші жінки.

Якийсь час Адам так чи інакше намагався відволіктися від Анни, проте скоро зрозумів, що йому не хочеться ігнорувати свої бажання та шукати розраду деінде. Його вабила саме Анна. Її манера усміхатися, говорити, рухатися, її спосіб поправляти волосся, делікатність поводження, вміння уникати невдоволення родини, поступливість, доброзичливість, якась внутрішня теплота та затишність, а разом і те, що йому не доводиться грати перед нею жодної ролі.

Щось у її характері є таке, що надто сильно його приваблює. Навіть цілковита незахищеність перед ним та юний вік уже не здаються серйозною перешкодою. У ситуації, яка складається у його власній родині, Анна підходить йому чи не найкраще, а те, що вона невинна та недосвідчена, перетворюється з її вади на перевагу. Він забере її до Львова і з часом навчить усього того, що хочеться бачити в жінці, яка належатиме лише йому. Може, тут навіть нема особливої кривди для неї. Він дасть їй те, чого вона ніколи не матиме тут.

Шкода лише, що будинок у Львові ще не добудований. Замешкати там реально не раніше, аніж восени наступного року. Зрештою, з Анною все одно не можна поспішати. Належить до того типу жінок, яких кривдити і тим паче примушувати щось робити силою — великий гріх.

Те, що щось невловно, але небезпечно змінюється в її стосунках із Адамом, Анна зауважила майже відразу. Тепер він говорив і поведився з нею інакше, аніж раніше. Куди й поділася звична стриманість та обережність. Натяки примушували ніяковіти, погляди й обережні

доторки — червоніти, а те, як він реагував на неї, дедалі дужче непокоїло. Іноді так сильно, що їй хотілося втекти від Адама і розповісти про все це тітці, проте, розуміючи безглуздість такого вчинку, вона зупиняла себе. Не наївна ж дитина і, дякуючи своїм заміжнім колежанкам, знає, що насправді відбувається між чоловіком та жінкою.

Адам не переходить дозволених меж, лише ледь-ледь порушує правила пристойності, але це не катастрофа. Він пофліртує з нею і зупиниться. Якби він надумав її звабити, то поведився б не до порівняння сміливіше.

Розділ 7

Уже й літо добігало до перших осінніх днів, а в її стосунках із Адамом нічого особливого не відбувалося. Та сама невизначеність і очікування чогось незрозумілого. Така ж прихована гра поглядів і обережних напівтонів в інтонаціях. Якби Анна мала сміливість запитати себе, що саме примушує її серце завмирати в передчутті зустрічі, не змогла б нічого собі відповісти. Уже близько тижня Адам знов поведився так, ніби між ними нема нічого незвичайного. Жодного мимовільного доторку, обережного натяку чи двозначності у словах чи діях. Лише щось невиразне у погляді й вичікувально-обережне в поведженні. Напевно, вона вигадала собі цю симпатію, а він давно втратив до неї інтерес.

От і сьогодні Адам звично прийшов до них ввечері й зараз сидів навпроти і навіть не зауважував її присутності.

Анна кинула на нього швидкий погляд з-під вій і опустила очі. Вперто вдає, ніби захопився грою у карти і нічого, окрім цієї своєї гри, не помічає. Ну, й нехай. Хіба їй не однаково?

Відклавши шиття на столик для рукоділля, Анна підвелася. Давно треба все це припинити. Ситуація вичерпала себе. Адам перший це зрозумів і тепер завжди поводитиметься відсторонено та байдуже.

Намагаючись не привертати до себе увагу, вона тихенько вийшла з кімнати. Незабаром осінь, а в помешканні досі по-літньому задушно. Повітря завмерло і навіть від теплого мерехтіння свічок не рухається — застигло так, ніби це не повітря, а в'язка патока. Аж дихати важко.

Анна ледь зсунула пластини корсету, які особливо дошкульно вп'ялися в ребра, скинула з ніг легенькі літні черевички і вийшла на вулицю. Ступила декілька обережних кроків босоніж і зупинилася. Вечірня напівтемрява сутінок перемінилася в ніч і сховала у своїй невиразності садок при будинку.

Глибше вдихнувши повітря, Анна зітхнула. Чого їй хочеться? Їй сама до ладу не розуміла, проте так виразно відчувала, що сумує за чимось безнадійно втраченим, що ладна була абсолютно серйозно це оплакувати.

У цілковитій темряві зробила ще кілька невпевнених кроків і наштовхнулася на стовбур грушки. Ввечері тітка поливала грядки і тепер нічна прохолода пахне свіжою зеленню та вологою землею.

Заплющивши очі, Анна притулилася плечима до стовбура. А ще матіола цвіте. Цвіте і пахне так, що аж млосно від тих її пахощів.

Торкнувшись руками стовбура грушки позаду себе, Анна ковзнула долонями по шорсткій корі. Нічого незвичайного не сталося, а відчувається так, ніби щаслива й одночасно дуже нещасна. Цікаво, чому? Невже тому, що Адам не помічає її? Божевільна. Це ж значно краще, аніж якби він намагався скоротити дистанцію.

Вона ледь відхилила голову назад, глибше вдихнула трохи прохолодніше, аніж в помешканні, повітря і сумно всміхнулася. Навіщо себе дурити? Насправді скучила за увагою Адама, за його обережними доторками і за тим, як він ще зовсім нещодавно дивився на неї. Цікаво, а якби він її поцілував?

Вона ковзнула долонями по шорсткій корі й опустила руки. Відчувала дивний неспокій чи радше жаль за чимось незвіданим. Звідки це незрозуміле сум'яття на душі? Напевно, від спеки, а може, від пахощів трав та нічних квітів?

Раптом почувши шум, Анна розплющила очі. Хтось виходить із будинку?

Якусь частку секунди вона вдивлялася в нічну темряву, тоді, впізнавши Адама, завмерла. Він повертається додому. Сам-один, і навіть вуйко не пішов його відпровадити.

Мимоволі затамувавши подих, Анна причаїлася. Лише серце товклося в грудях, немов збожеволіло. Що з ним діється, з тим клятим серцем? Відбиває свої удари десь аж у скронях — шалено, налякано,

млосно, не даючи зосередитися на тому, що відбувається. А якщо підійти до Адама самій? Ніхто ж не побачить їх зараз?

Анна глибше вдихнула повітря і знов затамувала подих. Ні, не варто підходити. Адам перший осудить її за таку сміливість. Якщо він шукає зустрічі з нею, — це щось одне, а якщо вона, — це дещо цілком інакше.

Якимось дивом Адам сам зауважив її у темряві поміж дерев і підійшов ближче.

— Я думав, ти вже спиш. Не спиться?

Анна не ворухнулася. Жодного разу їй не доводилося зустрічатись із Адамом посеред ночі, ще й наодинці. Хоч би ніхто того не побачив. Осудять так, що не лише її добре ім'я постраждає, але й усе життя полетить шкереберть.

— Нічого, що я напрошуся до тебе в товариство? — він усміхнувся і став так близько, що Анна відчула тепло його тіла. — Ти ж нікого тут не очікуєш?

Не знаючи, що відповісти, дивилася на нього широко розплющеними очима і мовчала. Тільки серце продовжувало налякано товктися в грудях і дихати ставало дедалі важче. Та що ж воно за напасть на її голову?

Адам нахилився і спробував у темряві роздивитися обличчя Анни. Виглядала розгубленою, наляканою, але була дуже милою. Бачив, що не надавалася до життя, яке тут провадила, проте була саме такою, з якою йому б хотілося розпочати трохи інакше життя. Може, й справді якомога швидше забрати її до себе? Віднедавна бажання вчинити саме так перетворилося для нього у нав'язливу ідею. Давно йому не доводилося так довго очікувати на якусь жінку. Здається, має до Анни цілком виразні сентименти і боїться скривдити.

Він замислено торкнувся долонею її щоки. Його вабило її тіло, її запах, навіть те, як вона насторожено завмерла зараз. На що він взагалі очікує? Щоб її віддали заміж? Ніколи собі цього не подарує.

— Анно, ти подобаєшся мені. Знаєш це?

Вона не ворухнулася, а Адам, ніби так воно й має бути, пригорнув її до себе.

— Ми не повинні... — Вона зробила нерішучу спробу звільнитись, вперлася долонями йому в груди, проте відчула тепло його шкіри під

тоненьким полотном сорочки і затихла. Раптом їй стало так затишно, так добре, що опиратися розхотілося.

— Тихенько... — Адам легенько дйткнувся пальцем її губ і усміхнувся. Торкався Анни дуже обережно, не поспішаючи і не переходячи певних меж, так, щоб не налякати її ще дужче. — Бачиш, нічого поганого з тобою не відбувається... Я не роблю тобі жодної кривди.

Анна заперечно хитнула головою, невпевнено спробувала звільнитися, проте солодка млість уже накривала її своєю густою вологою хвилею, забивала памороки, заплутувала думки і не дозволяла розсудливо мислити. Вона не повинна так поводитися... Не повинна таке дозволяти... Не повинна...

Адам нахилився. Не поцілував її, вона лише відчула тепло його подиху надто близько від своїх губ. Ще мить — і вона сама себе втратить, а він її поцілує.

Мимоволі злякавшись, Анна відхилила голову. Її волосся ковзнуло по його щоці, і Адам торкнувся губами скроні.

— Чому ти тікаєш? Я ж нічого поганого тобі не роблю.

Вона заперечно хитнула головою, проте Адама не відштовхнула. Впиратись не намагалася навіть тоді, коли він розстібнув декілька гудзиків на її сукні. Відчувала його гарячі поцілунки у себе на шиї, на плечах, тоді значно нижче... Навіщо вона взагалі дозволяє йому все це?

Не зустрічаючи опору, Адам легенько потягнув спідниці вгору. На якусь частку секунди відчув долонею тепло шкіри, ще за мить мимовільний порух назустріч її тіла, але майже відразу Анна вперлася руками йому в груди.

— Ні, так я вже не хочу... Відпустіть мене. Чуєте?

Адам неохоче розтиснув руки. Не набагато ж їй стало сміливості — лише на декілька доторків. А шкода. Тепер хотів її навіть дужче, аніж раніше. Нічого, вона ще належатиме йому.

Швиденько натягнувши сукню на плечі, Анна глянула Адаму в очі й сама злякалася того, що побачила там. Ні, вона не стане його коханкою. Ніколи і за жодних обставин. Це неможливо.

Хапнувши ротом повітря і ледь не розридавшись від надлишку емоцій, вона майже з жахом глянула на Адама.

— Але я не хочу...

— Чого не хочеш? Любити чи бути зі мною?

Розпачливо зазирнувши Адаму в очі, Анна раптом кинулася геть. Однаково куди і навіщо, тільки подалі від своїх та його бажань, подалі від доторків його рук і від того, що відчувала зараз. Такого з ними не мало статися. Це помилка. Лише прикра помилка.

До тями Анна почала повертатися десь аж за рогом хати. Притиснулася чолом до побіленої вапном стіни і насамперед гірко розплакалася. Плакала від щастя, від солодкого болю в грудях і від жалю за тим, чого у неї ніколи не буде з цим чоловіком. Почувалася нещасною й одночасно найщасливішою у світі. Попри дистанцію у віці, становищі та віросповіданні, любила Адама так сильно, що ладна була віддатися йому. Що з ними взагалі відбувається? Раніше він ніколи не робив із нею нічого такого, а зараз ніби розум втратив. Невже відбувається щось таке, чого він не хоче чи не може контролювати? Ще рік тому тітка казала, що якщо в якийсь момент чоловік надто вільно поводить себе з дівчиною — це ще не означає, що він думає про неї якимось інакше, аніж як про тимчасову розвагу. Саме тоді треба бути особливо обережною й очікувати, що він намагатиметься дуже сильно скривдити дівчину.

Анна витерла очі краєм спідниці й присіла на землю при стіні. Але Адам зовсім не такий. Просто він дозволив собі трохи більше, ніж можна собі дозволяти. Кажуть, деякі чоловіки такими є, і з тим нічого не вдієш. Зрештою, навіть їй це сподобалося, то що вже казати про нього.

Обхопивши коліна руками, вона заховала обличчя в складках сукні. А може, це вона його спровокувала? Не зуміла зупинити? Це ж не катастрофа, а звичайне непорозуміння. Вони лише ледь втратили голову і відразу отямилися. Адам навіть не поцілував її посправжньому. Лише трохи сильніше обійняв і торкнувся так, як не мав би торкатися. Може, він зараз шкодує про це?

Розділ 8

Анна чесно намагалася не заохочувати Адама, проте вже за декілька тижнів від нещодавньої невизначеності у їхніх стосунках не залишилося й сліду. Легкий флірт перейшов у небезпечну гру, яка вимагала не так обережності чи бажання відступити, як сміливості та вміння зайти за межу так, щоб зупинитися за крок від остаточного з'ясування стосунків та за дюйм від лінії неповернення. Але найдивнішим було те, що вона перестала боятися того, що з нею все це відбувається. Здається, Адам її любить, а коли любиш — неможливо скривдити людину, яка тобі довірилася.

Уже навіть не боялася залишатись із ним наодинці і ввечері сама почала виходити до нього в сад. Восени смеркає раніше, і густа темрява старого саду надійно ховає їх від стороннього ока. Це нічого, що він дозволяє собі трохи більше, аніж варто, нічого, що говорить так, ніби і не сумнівається у тому, що вона належатиме йому. Надто далеко він не заходить. Навіть у губи не цілує.

За місяць такого спілкування з Адамом Анна перестала зважати на те, що її щось поєднує з Маркіяном. Спочатку в їхніх стосунках з'явилася нещирість і фальш, а потім у цьому хлопцеві її почало дратувати буквально все — зовнішність, манери, поведінка, навіть те, що він надто сильно її кохає, а чи не найдужче — власна невдячність. Уже й не сумнівалася — мусить розійтись з ним. Не знала лише, як сказати йому про це, а тому без жодних пояснень почала уникати зустрічей. Звичайне боягузтво, проте це краще, аніж обдурювати себе та його, і, напевно, безпечніше, ніж розповідати правду. Заборонене кохання — це зовсім не та історія, про яку хочеться кричати на кожному кроці. Простіше вигадати сотню інших причин і зробити так, щоб у них повірили. Добре, якби Маркіян подумав, ніби вона знайшла собі іншого хлопця. Це врятує їх від непотрібного з'ясування стосунків і відверне увагу від кохання до Адама.

Не наважуючись ані на рішучі дії, ні на відверту розмову з Маркіяном, Анна, проте, зо три тижні старанно уникала його. Сьогодні, щоправда, ледь не потрапила на очі тоді, коли поверталася додому сама. В останню мить встигла пірнути у напівпрочинену хвіртку сусідського подвір'я. Те, що це подвір'я при будинку Адама і

що незаміжній дівчині не можна приходити до чоловіка, який мешкає сам, якось вилетіло у неї з голови. Згадала про це, коли опинилася всередині, але відступати було пізно.

Старанніше застібнувши теплу гранатову кацабайку^[14], яку вперше вдягнула сьогодні вранці, Анна присіла на невеличку лавку при огорожі.

Те, що зберегти у таємниці свій візит сюди не вдасться, зрозуміла майже відразу. Адам побачив її вже за декілька хвилин.

— Що ти тут робиш? — на ходу надягаючи на себе сюртук, він вийшов до неї. — Що сталося?

Вона непевно повела плечима.

— Нічого не сталось. Тітка наказала прийти до вас і сказати, щоб ви сьогодні до нас не приходили. Вони з вуйком ввечері збираються до родини в гості і...

Почервонівши, вона затнулася. Безглуздіше, аніж це пояснення, годі вигадати, проте на щось розумніше не мала ані часу, ані фантазії.

Зрозумівши, що нічого серйозного не сталося, Адам полегшено зітхнув і усміхнувся.

— То чого ж ти сидиш тут на лавці? Зайшла б у будинок. Здається, мені неймовірно пощастило — це вперше у моєму житті таку гарну панну посилають до мене додому саму.

Ще дужче почервонівши, Анна не знайшлася з відповіддю. Він жартує собі з нею, а перед їхнім будинком стоїть Маркіян.

Адам знов усміхнувся:

— Здається, тобі доведеться пошукати інакше пояснення.

Приречено зітхнувши, Анна втупилася поглядом кудись поверх паркану. Не пояснення їй доведеться пошукати, а вихід із неоднозначної ситуації.

Прослідкувавши за напрямком погляду, Адам підійшов до хвіртки і, ледь її прочинивши, визирнув на вулицю. Усміхнувшись, знов повернувся до Анни.

— Я так розумію, бачитися з тим хлопцем ти категорично не бажаєш. Чому не бажаєш — не питаю. Мене не повинно таке обходити... Чи повинно?

Анна вперто мовчала, і він вирішив не наполягати.

— Думаю, з мене досить того, що ти не хочеш бачитися з ним. Може, таки зайдеш до мене? Принаймні, в будинку тепліше, аніж тут.

Анна кинула на нього швидкий погляд і знов відвела очі.

— Мені не можна до вас заходити. Ви ж самі казали.

Ніби почувши щось вкрай кумедне, Адам розсміявся.

— Дай собі спокій. Це лише слова.

Вона заперечно хитнула головою, проте не пручалася, коли Адам узяв її за руку і повів до себе в будинок. Чому не пручалася, і сама не розуміла.

— Але я зачекаю на кухні... І зовсім недовго. Хіба з півгодини.

Адам знов усміхнувся.

— Не розумію, що від того зміниться. Все одно ти вже тут. До речі, на кухні дуже тепло.

— Я вже помітила, — намагаючись не зрадити свій страх, Анна розстебнула гудзики на кацабайці. Чому Адам дивиться на неї так, ніби бачить уперше або ж сподівається роздивитися щось таке, чого вона сама у собі поки що не знає. Напевно, для нього її візит теж несподіванка.

— Не думав, що ти наважишся зайти до мене. Може, таки підемо до кімнати?

Анна заперечно хитнула головою.

— Я не хотіла сюди заходити... Це сталось випадково... Я зараз піду...

Вона помітно нервувала, і Адам не міг не зауважити того.

— Боїшся мене? Аж так сильно?

— А ви вважаєте, що я поведжусь правильно? Мені тут місце?

Нічого не відповівши, Адам усміхнувся і торкнувся її щоки тильним боком долоні.

— А може, досить обманювати саму себе? Я вже давно бачу, що тобі не подобається таке життя. Не хочеш щось змінити?

Заперечно хитнувши головою, Анна відвела погляд.

— Неправда... подобається... А якщо змінити, то не так.

Продовжувала ще щось розгублено говорити, але Адам уже не слухав її. Коли мав Анну так близько біля себе і відчував, як схвильовано вона дихає, понад усе хотів, щоб дівчина йому не опиралася.

— Знаєш, залишайся в мене вже сьогодні. Не бійся, правди ніхто не знатиме. Я відразу заберу тебе до Львова.

Анна підвела на нього здивований погляд.

— Навіщо ви пропонуєте мені таке? Не робіть мені такої кривди. Адам знов торкнувся її обличчя.

— Чому кривди? Нема в тому жодної для тебе кривди. Шлюб запропонувати тобі я не можу, але псувати життя теж не збираюся.

Мимоволі заплющивши очі, Анна прислухалася до себе. Якщо вона любить Адама, то чому ж тоді серце товчється в грудях, немов метелик в полапці? Що передчуває? Чого боїться? Дурне, дурне, яке ж дурне це кляте серце!

Раптом вона відчула, як губи Адама злегенька торкнулися її скроні. Обережний доторк. Теплий подих. Було чи не було? Намагаючись не сполохати ці відчуття, вона завмерла. Як можна боятися чоловіка, якого так сильно любиш і чий доторк такі приємні для тебе?

Несподівано Адам взяв її на руки і посадив на стіл перед собою.

— Може, досить дурити саму себе? Навіщо тобі повертатись додому?

Злякано глянувши на Адама, Анна міцно вчепилася рукою в стільницю. Чому він це сказав? Вона не дурить себе. Вона...

Раптом Адам нахилився, його долоня лягла на її потилицю, гарячі губи торкнулися губ, майже гвалтовно розтулили їх, і Анна завмерла, вражена тим, як швидко все це сталося. Адам поцілував її, а вона навіть повітря як слід вдихнути не встигла, лише відчула, як його губи впиваються в її, і не змогла ані отямитися, ні відсторонитися. Сама не зрозуміла, чи сподобалося це їй. Просто сили на опір катастрофічно забракло, а в голові сплуталися всі думки.

Розуміючи, що не мала б дозволяти навіть поцілунку, Анна розгублено притихла. Адам усе відвертіше пестив її, а вона не пручалася, лише з подивом прислухалася не так до того, що робив із нею він, як до власних відчуттів. Зараз Адам торкався її зовсім непристойно, а вона майже й не боялася того. Навпаки, було так приємно, що аж плакати хотілося. Яка ж вона немудра. Катастрофічно немудра. Немудра? Чи...

Забувши про все на світі, вона не намагалася відштовхнути Адама навіть тоді, коли він почав знімати з неї черевички та панчохи. Відчуття запаморочення та падіння у безодню було таким солодким, що цілком заступило собою всі думки.

Отямилася і по-справжньому Анна злякалася аж тоді, коли раптом усвідомила, що всі її спідниці непристойно високо задерті, а Адам не

лише надто безсоромно торкається її тіла, але й відкриває її для себе.

Намагаючись не втратити рівновагу, вона спробувала відштовхнути його, проте Адам, ніби й не помітивши того, раптом міцно та незвично щільно притиснув її до себе.

— Не треба... Чуєте? Не треба... — розуміючи, що мусила б закричати, вона, проте, спромоглася лише на розпачливий шепіт. — Я так уже не хочу. Я хочу додому. Я...

Враз відпустивши, Адам одним сильним рухом поставив її на ноги.

— То йди! Ніхто не тримає...

Декілька секунд Анна безпорадно дивилася на нього і, важко переводячи подих, мовчала. Здатність мислити і сприймати довколишній світ повернулися до неї одночасно з даром мови.

— Ви здуріли? — видихнула вона на одному подиху. — Що ви робите?

Намагаючись не дивитися на неї, Адам згріб із підлоги її білизну і тицьнув у руки.

— Вдягайся і йди додому, — глухо, аж ніби захрипло, проговорив він. — Спочатку сама вирішиш, чи хочеш ти залишитися в мене, а тоді вже... Не бійся, нічого страшного з тобою не сталося. Як було, так і залишилось.

Знову втративши здатність говорити, Анна завмерла з напіввідкритим ротом.

— Слухай, — Адам підвищив голос. — Не тягни на себе біди. Не стій тут, як нежива. Вдягайся і йди додому.

Усе ще продовжуючи ошелешено витріщатися на нього, Анна притиснула до себе білизну. Чому Адам кричить на неї? Що поганого вона йому зробила? Що це взагалі таке?

Відвернувшись, вона похапцем натягнула на себе білизну, машинально обсмикнула спідницю, почала стягувати корсет. Як і коли Адам майже повністю роздягнув її, геть чисто не пам'ятала. Тут взагалі мало бракувало, щоб... Ще й зараз мало бракує...

У її очах промайнуло щось дуже подібне на паніку. Здається, вона таки дограється. Ні, треба негайно втікати звідси.

Продовжуючи спостерігати, як Анна, червоніючи під його поглядом, гарячково вдягається, Адам перевів подих. Якби не знав, з ким насправді має справу, — нізащо б не поступився. За ці півроку мав такої гри аж із надлишком і вже не просто втрачав терпіння, а починав

вважати себе справжнім ідіотом. Хоча... Усе закономірно. Від початку знав, із ким має справу.

— Добре, я проведу тебе додому. Хочу переконались, що ти не втрапила в якусь халепу.

Намагаючись з'єднати докупи краї корсета, Анна кинула на Адама розпачливий погляд. Цікаво, як вони вийдуть на вулицю разом?

— Слухай, Анно, а тобі не здається, що ця гра заходить задалеко? Може, нарешті, на щось наважишся?

З острахом глянувши на нього, вона заперечно хитнула головою і спробувала застібнути гудзики, та вдруге схибала.

— Давай сюди, — Адам хотів допомогти їй впоратися з гудзиками, проте Анна так злякано сахнулася від нього, що він відступився. — Та добре вже. Я не чіпатиму тебе. Застібай сама.

Віднедавна мав цілком виразне передчуття, що не повинен відпускати Анну від себе, проте зараз не знав, чи вартувало аж так сильно поспішати. Переспати з нею — найлегший, проте далеко не найкращий спосіб для того, щоб забрати її з Жовкви. Виглядає на те, що він не може повестися таким чином. Хочеться зробити все це якимось по-людськи. Якби міг одружитися з нею — саме це і зробив би якомога швидше. І до дідька всі умовності та маєтки.

— Я дам тобі ключі від будинку, — Адам підійшов до креденса, дістав із шухляди ключі й простягнув їх Анні. — Я хочу, щоб ти жила зі мною. Якщо надумаєш, зможеш прийти сюди у будь-яку хвилину. Навіть тоді, коли мене не буде вдома. Все одно треба щось вирішувати. Я продаю цей будинок, а тебе забираю до Львова.

Спантеличено дивлячись на ключі, які простягнув їй Адам, Анна навіть не торкнулася їх. Як він уявляє собі все це? Щоб вона стала коханкою одруженого чоловіка? Та нізачо. Тітка з вуйком її вб'ють. А Андрій? А сусіди? А Маркіян? Та що вона, гріха не боїться?

Адам важко зітхнув. Здається, своєю відвертістю та натиском лише налякав Анну, але ні на крок не посунувся до мети. Де вона взагалі така взялася на його голову? Хоч би що зробив чи сказав — усе виглядає недоречним щодо такої дівчинки.

Уже й не сподіваючись, що Анна коли-небудь скористається його запрошенням, Адам примусив її взяти ключі. Чогось більшого від неї поки очікувати не варто. Найімовірніше, зараз вона взагалі уникатиме його. Треба перечекати, доки все це трохи забудеться.

Розділ 9

Адам не помилився. Перше, що Анна зробила після того, як цілком чітко усвідомила, чим міг завершитися її візит до нього додому, — вона перестала зустрічатися з ним наодинці і, лише коли він сам приходив до них додому, ненадовго виходила зі своєї кімнати, щоб привітатися, проте вже по декількох хвилинах розмови зникала. Ще раз з'являлася лише для того, щоб чемно попрощатися. Ввічливо-байдужа і до нудоти правильна — жодного натяку на те, що сталося в його будинку, жодного уважнішого погляду чи зайвого слова. Так, ніби не вона ще зовсім нещодавно дарувала йому цілком виразну надію на продовження стосунків. Невже він помилився? Цікаво, де і коли схибив? Напевно, надто штурмував події і налякав її.

За кілька тижнів таке вперте ігнорування Анною його присутності почало Адама дратувати. Як усе це розуміти? Це її суто жіночий спосіб висловити йому невдоволення чи вона справді не хоче бачитися з ним? Цікаво, невже вона думала, що він бавиться з нею у дитячі забавки? Навіть як на її недосвідченість — це аж занадто наївне уявлення про життя.

А потім стало ще гірше. Анна не виходила до нього навіть тоді, коли він сам заходив до них додому. Прислухаючись до доволі непевних розмов у неї вдома, він врешті зрозумів, що вона опинилася мало не під домашнім арештом. Чим аж так не догодила рідним, Адам не розумів, а тому губився в здогадах. Очевидним було лише те, що це не стосувалося їхніх стосунків. Його все ще доволі охоче тут приймали.

Врешті якось увечері він підстеріг Анну на подвір'ї саму. На його превеликий подив, вона не лише не намагалася тікати, але виглядала втішеною цією зустріччю.

— Тільки відійдемо кудись подалі від вікон, — кутаючись у теплу кашемірову шаль, вона обережно спустилася до нього сходишками ганку. — Не треба, щоб нас побачили разом.

Мовчки кивнувши, Адам повів її подалі від будинку в сад. Зупинився тоді, коли вони опинилися в найдальшому та найглухішому закутку — там, де не було видно світла з вікон і куди не долинали голоси запізнілих перехожих, а в півтемряві нічного саду виділялися лише гілки дерев та шурхотіло під ногами сухе опале листя.

— Чому ти уникаєш мене? — впівголоса запитав він її. — Аж так сильно боїшся чи взагалі не хочеш бачити?

— Чому не хочу? Ви не повинні таке думати.

— А що я повинен думати? Я тебе майже не бачу.

Опустивши очі, Анна ще старанніше загорнулася в шаль.

— За мною просто надто пильно слідкують. Розумієте, я мушу шанувати свою репутацію і... — Вона підвела голову і ледь скривила губи, ніби збиралася заплакати. — Ви собі поїдете, а я залишуся тут і мушу якось влаштувати своє життя... І не кажіть, що не розумієте, чому я погодилася на це заміжжя. Я ж не остання якась, щоб жити з чужим чоловіком.

Вона знов глянула на Адама і затнулася. Він аж на обличчі перемінився. Невже вуйко не розповів, що знайшов для неї чоловіка? Уже й заручини не за горами. Вона закусила губи. То ось чому Адам ніяк не реагує на її ймовірне заміжжя, а вона думала, що він її розлюбив.

— Слухай, Анно, яке заміж? За кого? За того твого хлопця?

Заперечно хитнувши головою, вона непевно глянула на Адама.

— Ні, з Маркіяном я вже не зустрічаюсь, а того чоловіка вуйко вибрав мені сам. Він удівець, але добрий і побожний чоловік. А ще він погоджується взяти мене без посагу. У вуйка з ним якісь там справи. Вони навіть домовлялись без мене і згоди моєї на цей шлюб не питали. Вуйко сказав, що якщо я не погоджусь, він відречеться від мене, і тоді...

Вона скоса глянула на Адама. Аж таким розлюченим вона його ще жодного разу не бачила. Йому справді так сильно залежить на ній? Відчуваючи, що мерзне, Анна пересмикнула плечима. Навіщо взагалі тут стояти? Що змінить ця розмова або ж те, що Адам її любить? Він незабаром поїде з Жовкви, а їй жити поміж людей, які її знають.

Дивлячись на Анну, Адам насилу здолав роздратування.

— Чому ти раніше не розповіла мені про це одруження? Не розумієш, що твій вуйко хоче вигідно збути тебе з рук?

Відчуваючи, як сльози підступають до очей, Анна заперечно хитнула головою. Якщо про одруження домовилася родина, то кого там питають про згоду або зважають на те, до кого лежить серце. Так у багатьох дівчат стається. Ніхто ж не каже, що їх збули з рук.

— Неправда. Вуйко бажає мені лише добра, а ви... А ви...

— Що я? Зла тобі бажаю, чи що? — Адам роздратовано перевів подих і уважніше придивився до Анни. Зрештою, чого від неї вимагати. Звідки їй знати про наміри свого вуйка. — Знаєш, колись я тобі все це поясню, а зараз ліпше не ускладнюй собі та мені життя. Я поговорю з твоїм вуйком. Він дасть тобі спокій... Тільки, Бога ради, нічого тепер не приховуй від мене. Обіцяєш?

Промовчавши, Анна розгублено глянула кудись углиб саду і щільніше закуталася в шаль. Що може пообіцяти вона йому, якщо сама собі нічого пообіцяти не годна?

— От і домовились, — по-своєму потрактував її мовчання Адам. — А зараз іди додому, бо змерзнеш тут мені.

Він знайшов її долоню і ледь стиснув холодні пальці.

— Я тут трохи почекаю і зараз теж прийду. Не переживай. Я не дозволю, щоб тебе віддали заміж.

Анна розгублено глянула йому в очі, ще мить постояла, вагаючись, тоді кивнула і зникла у темряві саду.

За хвилину він почув, як тихенько рипнули і зачинилися двері її будинку. Таки послухалася його слів і не сперечалася. Не надто ж їй хочеться виходити заміж. Хапається за найменшу можливість, щоб уникнути цього.

Він задоволено усміхнувся. Мабуть, це чи не найкраща новина за останні декілька тижнів.

Зачекавши хвилин десять, Адам теж зайшов у будинок. Знав, що знайде вагомні аргументи для того, щоб Анні дали спокій. Ситуація взагалі доволі вигідна — не доведеться довго морочитися і вишукувати шляхи для вирішення проблеми. Все на поверхні.

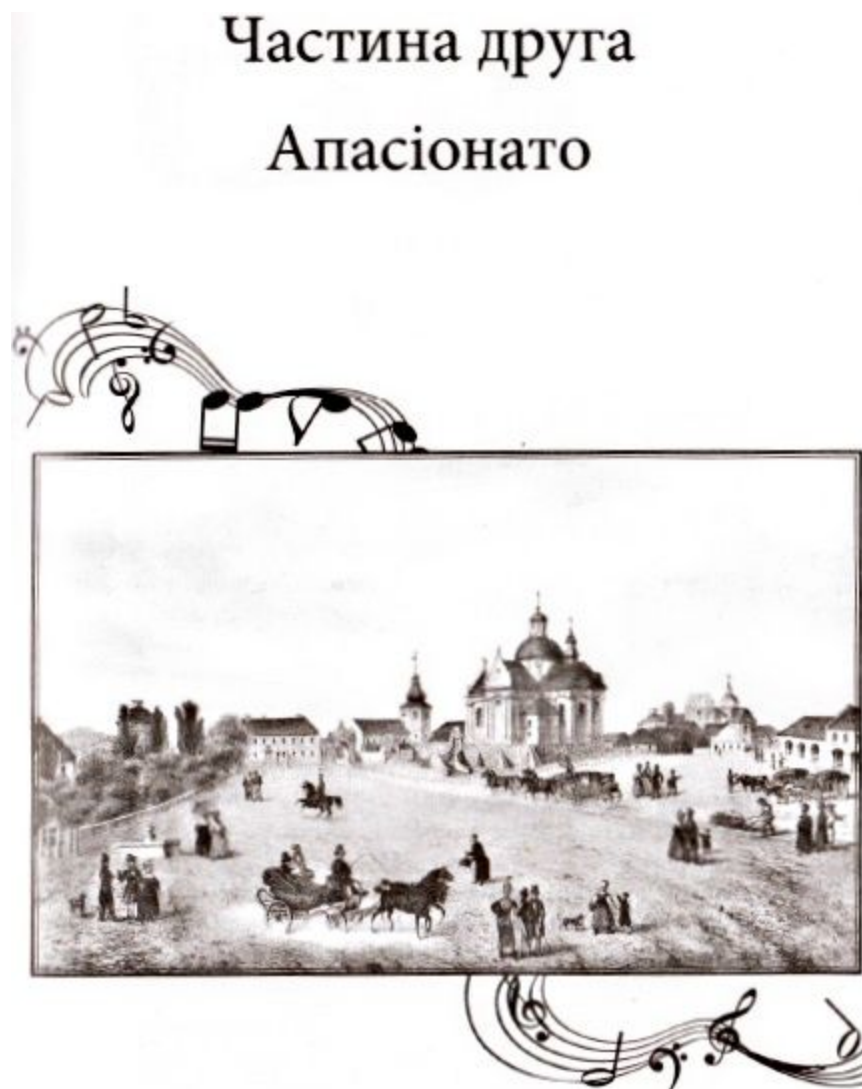
Анна, вражена словами Адама, не просто втекла — вона заховалася в найдальшому закутку помешкання. Навіть не чула, про що розмовляв Адам із її вуйком. Зрештою, їй і не хотілося того чути. Якщо не доведеться виходити заміж за того удівця, то наперед погоджувалася з усім. І гори воно все ясним полум'ям. Здається, любить Адама так сильно, що не годна поєднати своє життя з жодним іншим чоловіком.

Незабаром Анна переконалася, що її одруження відкладається на невизначений термін. До неї доходили непевні чутки про те, що того удівця бачили у товаристві іншої, потім їй сказали, що він кудись поїхав, проте вона не намагалася з'ясувати, що з того є правдою, — з

головою поринула у своє заборонене кохання і вже не бачила та не чула нічого довкола себе.

Частина друга

Апасіонато

1847 рік

Розділ 1

Коли того року прийшла зима, Анна не зауважила. Якось вийшла на вулицю і раптом побачила, що навкруги все біле. Відколи падає сніг,

а не сніг із дощем, пригадати не змогла. Можливо, від учора, а може, вже кілька днів поспіль. Жила десь поза часом та простором — у своєму маленькому, відмежованому від чужого втручання світі, і не прагнула його полишити.

Проминуло Різдво, потім Йордан, завершилися свята. Майже нікуди не ходила того року. Зосередилася на своєму коханні й нічого іншого біля себе не помічала. Трохи непокоїло і відволікало тільки те, що вже два-три тижні Адам якось дивно придивляється до неї. Так, ніби щось виважує, намагається зрозуміти або ж у чомусь її підозрює. Незрозуміло лише, в чому.

Те, що Адам міг приревнувати її до котрогось із залицяльників, Анні навіть на думку не спадало. Окрім нього, не помічала нікого. Не відразу зауважила вона й те, що за нею почав упадати такий собі Дмитро. Того хлопця вона заледве знала. Мешкав на іншому кінці міста і не належав до її товариства. Ніколи з ним не розмовляла, хіба неуважно віталася і відразу забувала про його існування. Не надала значення й тому, що хлопець надто часто з'являється там, де й вона, та постійно намагається з нею поговорити. Якби хтось запитав, якого кольору у нього очі й чи подобається він їй — не знала б, що відповісти, бо навіть не придивлялася до нього.

Цілком ігноруючи існування Дмитра, Анна в якийсь момент зауважила, що той буквально переслідує її. Не розуміла, чому він вчепився саме до неї. Не дала йому ані найменшого приводу для того: не кокетувала, не намагалася звабити і взагалі майже не помічала. Навіть пригадати не могла, як довго все це триває. Здається, хтось познайомив її з тим хлопцем на уродинах у її найкращої колежанки. Знала б, чим це обернеться, нізащо б туди не пішла.

Не вигадавши нічого кращого, Анна почала вдавати, ніби не помічає хлопця, проте це не допомогло. Тепер Дмитро й на вулиці постійно її супроводжував, і в товаристві безперервно крутився біля неї, і біля будинку простоював лише для того, щоб поговорити. Вона вперто відхрещувалася від нього, проте колежанки не вірили жодному її слову і казали, що вона нарешті закохалася. Це настільки розлютило Анну, що вона почала з'ясовувати стосунки з Дмитром. У результаті з'ясування ігнорувати прихильність хлопця вже не було сенсу. Мусила визнати, що проблема існує і треба якось давати їй раду.

Завершилося тим, що в ситуацію втрутилася її тітка.

— Ну, і що ти собі думаєш? — якось увечері, залишившись із Анною наодинці, з притиском запитала вона її. — Доки ти соромитимеш себе і нас перед родиною та сусідами?

— Соромитиму? Я? — Не зрозумівши, про що та говорить, Анна зблідла так сильно, що й сама це відчула. — Неправда. Я нічого поганого не зробила. Я лише раз заходила до нього. Я навіть не хотіла туди йти. Він сам мені запропонував.

Слухаючи її, тітка аж рот відкрила від подиву.

— Зачекай, ти що, була у нього вдома? Коли?

Ціпеніючи від жаху, Анна злякано скулилася в кріслі.

— Ще восени. Але лише один-єдиний раз... Я не хотіла... Він сам мене запросив і...

Не дослухавши, тітка обірвала її на півслові.

— Як це запросив? Дмитро? Ти ж навіть не заручена з ним.

Розгублено кліпнувши, Анна густо почервоніла. То це вона говорить не про Адама.

— Ні, ні... Я не ходила до Дмитра. Я не зрозуміла... Я взагалі нікуди з ним не ходила. Він мені не подобається. Ви мені не вірите?

Тітка зміряла її роздратованим поглядом.

— Жодному твоєму слову. Щось із тобою діється, а що — зрозуміти не можу. Як собі хочеш, але я скажу Павлові, щоб поговорив із батьками Дмитра. Якщо в тебе нічого з ним не було — нехай відчепиться від тебе і не робить нам сорому перед родиною та сусідами, якщо ж ти збрехала — вийдеш за нього заміж.

— Заміж? Я? Але я нічого з ним не мала. Я не хочу. Чого я маю виходити за нього заміж?

— А чого ти маєш випробовувати наше терпіння і перебирати нареченими? Не поясниш?

Закусивши губи, Анна не відповіла.

— Доперебираєшся до того, що сама лишишся. Не дитина вже. Скажи, багато у тебе незаміжніх колежанок залишилося? Не розумію, що з тобою взагалі діється. А Дмитро, між іншим, — не найгірша для тебе партія.

— Але він мені не подобається.

— Господи, дитино, та хто ж тебе питатиметься, немудру таку. Мене теж ніхто не питався. Нічого, вийдеш заміж і потім ще дякуватимеш нам за це.

Спочатку Анна вирішила, що тітка лише лякає її, але незабаром зрозуміла, що та говорила серйозно. Вуйко Павло поговорив із батьками Дмитра, і перед нею знов постала проблема ймовірного заміжжя. Божевілля якесь. Доведеться розповісти все Адамові.

На її превеликий подив, він не лише давно все знав, але й доволі специфічно поставився до проблеми.

— Думаєш, якщо я мовчу, то нічого не бачу? Ти того, напевно, не розумієш, але тут цілком інакша ситуація. Мусиш сама визначитися, чого ти хочеш насправді — вийти заміж чи бути зі мною, бо так не буває, щоб мати одне й інше... І, знаєш, мені набридли твої шлюбні історії. Думай сама. Я нічого тобі не зробив. Якщо хочеш — можеш виходити заміж хоч завтра. Силою тягнути тебе до себе я не збираюсь.

Вражена словами Адама, Анна промовчала. Чому він нервує? Так, ніби її все це дуже тішить. Почувалася не лише несправедливо покривдженою ним, але знехтуваною у найкращих своїх почуттях. І кажи йому після цього правду.

Повернувшись додому, Анна замислилася. Отже, Адам давно помітив, що Дмитро упадає за нею. Можливо, навіть раніше, ніж вона сама. Помітив і нічого їй про це не сказав. Навіть не натякнув. Хотів подивитися, як вона реагуватиме на ці залицяння? Раптом їй пригадалося, як він уже кілька тижнів роздратовано приглядається до неї, і щось трохи почало розвиднюватися. Здається, він її ревнує. Ніколи б такого про нього не подумала. Такий розсудливий і розумний чоловік, а поводить не краще, аніж будь-хто з її залицяльників. Кумедно.

Намагаючись не спровокувати Дмитра на сміливіші вчинки, Анна припинила вітатися з ним на вулиці, а в товаристві поводитися так, ніби зроду-віку його не знає. На її превеликий подив, це не справило на нього враження. Навпаки, він став сміливішим і з дозволу вуйка почав заходити до них додому. Коли вперше побачила його на порозі, ледь стримала гнів і змовчала лише тому, що за нею уважно спостерігав вуйко. А Дмитро, розцінивши це як свій очевидний успіх, уже не відступався від неї.

Спостерігаючи, до чого все це йде, Анна бачила, що її бездіяльне очікування не лише дратує Адама, але й примушує поводитися дивно. Якось навіть довелося ледь не зі сльозами на очах впрошувати його дати ще трохи часу на роздуми. Не наважувалася уникати його і не

погоджувалася стати коханкою. Чому Адам не може прийняти ситуацію такою, якою вона є? Невже він аж так сильно ревнує її? А якщо ревнує, то чи означає це, що так само сильно її любить? Якщо ж любить, то чи зможе пробачити те, що вона не хоче стати його коханкою? А якщо вона не хоче стати його коханкою, то ж чи аж так сильно вона його любить? Якщо ж не сильно, то чому їй не байдуже, що він ревнує її з такою силою, що вже ні на що не зважає? У голові у Анни був суцільний хаос із думок, припущень та ідей, проте якимось дивом їй все ще вдавалося відтягнути момент прийняття остаточного рішення. Чого чекала? На що сподівалася? І сама до ладу не розуміла. Можливо, розраховувала, що проблема вирішиться сама, а може, що хтось інший зробить вибір за неї.

Увага Дмитра її злостила, намагання вуйка посприяти заручинам — доводили до шалу, а ревності Адама — збивали з пантелику. Поводитися розсудливо чи бодай обережно вже й не намагалася. Яюсь, довідавшись, що у неділю до них додому прийде Дмитро, нікому нічого не сказавши, відразу по Службі Божій пішла до колежанки. Навмисно не сказала, до кого йде, і пішла до тієї з колежанок, яка не лише мешкала якнайдалі, але й з якою бачилася якнайрідше. Може, домашні нарешті зрозуміють, що вона не лише не хоче бачитися з Дмитром, але й ніколи не погодиться вийти за нього заміж. І нехай собі кажуть, що вона непокірна, легковажна і невдячна. Їй давно все це байдуже.

Розділ 2

Додому Анна поверталася вже в півсутінках. Сама не зауважила, що затрималася довше, аніж вартувало. Улітку ніхто б не сварився, а зараз казатимуть, що в такий час порядні дівчата сидять вдома. Ще й, ніби навмисно, на сонце набігла хмара і з неба посипав густий лапатий сніг. За такої погоди на вулиці позалишалися самі лише прибуду та гуляки. Хоч би не втрапити в якусь халепу. Завжди мала до того особливе щастя, а зараз ще й обставини складаються не на її користь. Потемніло так, ніби то бозна-яка година, а не звичайна передвечірня пора.

Анна кинула погляд на темне небо і пришвидшила крок. Справді, ледь не ніч.

Заклопотана власними проблемами, вона й не зауважила, що за нею назирці йде Дмитро. Побачила його лише тоді, коли той заступив їй дорогу.

— О, Боже, що ти тут робиш? — від несподіванки вона послизнулася і мало не впала на розковзаній дітьми стежці. — Звідки ти тут узявся?

Вона роззирнулася і з подивом зауважила, що стоїть поряд із будинком Дмитра. І що її напоумило йти додому саме цією дорогою? Тепер проблем не уникнути.

Вона обережно глянула на хлопця, який стояв перед нею і потупила погляд. Хоч би Дмитро не надумав відпроваджувати її додому.

— Я приходив до вас сьогодні, — озвався той. — Говорив із твоїм вуйком. Він не заперечує, щоб ми з тобою заручилися вже того місяця...

Анна важко зітхнула і глянула кудись у темряву. Які заручини? Навіщо? Не буде цих заручин. Що він лепече?

Не відриваючи погляду від сніжинок, які рясно сипали з темного неба, вона поступово перестала дослухатися до того, що каже Дмитро. Цікаво, а якби Адам не мав дружини, чи запропонував би він їй шлюб? Таки вона йому не рівня... Але якби...

— Ти хоч чуєш, що я кажу? — раптом привів її до тьми роздратований голос Дмитра. — Сьогодні я дочекав на тебе дві години, а ти ніби навмисно кудись пішла, і я...

Анна зміряла хлопця неуважним поглядом. Навіщо він стоїть тут? Забрався б уже з дороги і не затримував її. З кожною намарно втраченою хвилиною гнів вуйка лише зростатиме. Тепер додому доведеться не просто йти, а бігти, як на пожежу.

Вона рішуче струсила сніг із козушка.

— Мене вдома чекають... Не маю часу на пусті балачки.

— Пусті балачки? Заручини та одруження — для тебе пусті балачки? Відколи?

— Та від початку, — Анна мимоволі позадкувала, бо Дмитро підступив до неї так близько, що вона відчула його гарячий подих на своєму обличчі. — Відійди. Чого ти вчепився до мене?

— А якщо я тебе люблю?

Злякано глянувши на нього, Анна заперечно хитнула головою. Ніяка то не любов. Лише азарт та бажання здобути те, що не дається до рук. Здалося їй таке кохання.

Намагаючись опинитися на безпечній відстані від Дмитра, вона смикнулася і спробувала вирватися з його обіймів.

— Чого ти тікаєш? — Дмитро боляче стиснув її зап'ясток. — Усе одно тепер не втечеш від мене...

Відчуваючи, що вперлася плечима в браму, Анна роззирнулася довкола. Ні, той хлопець таки здурів. Ще й на вулиці, ніби навмисно, хоч би хто з'явився. Як не треба — довкола юрби людей, а як треба — навіть сусіди з вікон не визирають. Хоч би його батьки вийшли на вулицю. І ніби ж не глуха ніч надворі. Може, покликати їх?

Скориставшись хвилиною розгубленістю Анни, Дмитро повністю заступив їй шлях до відступу.

— Може, нарешті вислухаєш мене?

Намагаючись звільнити руку, вона відштовхнула його від себе.

— Не хочу я нічого слухати. Я взагалі кричатиму.

Дмитро зло усміхнувся. Кого там її крик вразить. Усі знають, що вони майже заручені.

— Цікаво, а як ти пояснюватимеш людям, чому тут опинилася? Ходиш ночами сама. Не боїшся нікого чи тобі вже нічого втрачати?

Раптом зрозумівши, що Дмитро доволі незграбно намагається облапати її, Анна з усієї сили заліпила йому ляпаса.

— Та як ти смієш, — раптом вона відчула, що брама за її плечима подається. — Я зараз усе розповім твоїм батькам і...

Розчинивши браму навстіж, вона кинулася до будинку батьків Дмитра, збігла на ганок, штовхнула двері. Чому тут так темно? Де всі поділись? А у вікнах світилось чи не світилось? Здається, не світилося.

Зрозумівши, що в будинку нікого немає, вона кинулася назад на вулицю, проте в темряві з розгону наштовхнулася на Дмитра. Пізно. Він уже тут.

— Я хочу вийти звідси. Чуєш? Не роби дурниць... Дуже тебе прошу.

Дмитро підійшов до неї впритул, і вона знов опинилася притисненою до стіни. У темряві не могла чітко бачити його обличчя, проте відчувала — зараз він спробує її поцілувати.

— Вступися, чуєш? Мене вдома чекають.

— А чого я мушу вступитись? Я тебе до себе не тягнув. Ти сама сюди прийшла. Звідки я знаю, може, ти навмисно сюди забігла.

Відчуваючи, що до горла їй підступає нудота, Анна спробувала випручатися.

— Та не рипайся ти, — крізь зуби процідив Дмитро. — Ти що, не розумієш — я заміж тебе візьму... Хочеш, навіть після Паски.

Анна завмерла і з жахом глянула на нього. Ні, це відбувається не з нею. Це якесь безглуздя.

Відчайдушним зусиллям вона спробувала звільнитися, але Дмитро не лише не відпустив її, але раптом почав задирати її спідницю вгору.

— Та що ти робиш? — вона з силою відштовхнула його від себе. — Йди ти...

Кинулася в найближчі прочинені двері, а тоді, просуваючись у цілковитій темряві, спочатку наштовхнулася на якийсь стілець, потім на стіл, тоді на діжку з водою і, врешті, мало не впавши, боляче вдарилася коліном у кант шафки. Здається, це кухня і десь тут мав би бути ще один вихід на вулицю.

Намацавши рукою двері у дальньому закамарку кухні, Анна зупинилася і щосили шарпнула клямку. Зачинено? Ще раз потягнула за клямку — марна справа. Доведеться виламувати замок. Підбігши до столу, вона гарячково відшукала серед розставленого посуду ніж і повернулася з ним до дверей. Загнала лезо в щілину і щосили натиснула — жодних зрушень, лише покалічила собі пальці.

Сердито відкинувши ніж геть, Анна відшукала в кутку біля пічки кочергу і знов підступила до дверей. Не роздивляючись, вдарила по

замку, тоді ще раз — нічого з того.

Машинально витерши краєм нижньої спідниці кров із покаліченої руки, Анна ще раз спробувала вибити двері, проте вони вперто не піддавались і вона розмахнулася сильніше...

Захопившись, не відразу зауважила, як темрява перетворилася в напівтемряву, а напівтемрява — у цілком виразне світло. Поруч зі свічником у руці стояв Дмитро і вражено дивився не так на неї, як на результати її діяльності. Від подиву він на якийсь момент навіть втратив дар мови, проте вигляд понівечених дверей дуже швидко привів його до тями.

— Ти що, здуріла? Нащо тобі здалися двері комірки?

Він хотів забрати з її рук кочергу, проте Анна не віддала. То це були двері комірки? А вона думала — вихід.

З силою пожбурила кочергу на підлогу і розлючено глянула на Дмитра.

— Не випустиш мене негайно — вб'ю.

Проігнорувавши її слова, той підійшов ближче, але Анна вмить опинилася позаду столу і, недовго думаючи, перевернула стіл і все, що на ньому було, просто під ноги Дмитру.

Від брязкоту розбитих тарелів та горнят з-під перекинутого столу як ошпарений вискочив рудий кіт. Він спокійно сидів тут після ситної вечері й щиро сподівався, що шарпанина на кухні його обмине.

Заскочена несподіваною з'явою кота, Анна сахнулася і ледь не наступила на нього, але кіт одним влучним стрибком опинився на найближчій полиці з глиняними мисками, чистим посудом та бутлями з оливою. Мить панувала тиша, а потім один край полиці обірвався і все, що на ній стояло, полетіло спочатку на нещасного кота, а тоді разом з ним із грюкотом посипалося додолу.

Враз опинившись поміж розтросшеного посуду, кіт злякано підстрибнув, на мить припав до землі, але вже за секунду був далеко від кухні та безпосередньої загрози власному дорогоцінному життю та здоров'ю. Ще за хвилину знов щось тріснуло, і полиця, яка зависла на одному цвяшку, обірвалася і глухо гепнулася поверх залишків ще не до кінця розтросшеного посуду.

Анна обвела розпачливим поглядом кухню. Невже це вона за кілька хвилин влаштувала тут такий грандіозний погром? Неймовірно.

Дмитро спантеличено глянув на Анну, тоді на вражаючі наслідки її діяльності й знов подивився на неї так виразно, що вона мимоволі позадкувала до дверей. Усе. Остання крапля. Здається, таки догралася.

Не очікуючи, чим для неї обернеться розгніваний погляд Дмитра, Анна прожогом вискочила з кухні й метнулася в пошуках надійнішого сховку. Забігла у перші-ліпші прочинені двері й хутенько зачинила їх за собою на защіпку. Все. Декілька хвилин відносної безпеки гарантовано. А далі?

Навпомацки просуваючись кімнатою, Анна наштовхнулася на якусь скриню і спробувала зрушити її з місця, а тоді, щосили впираючись у скриню руками та ногами, заштовхала аж під самі двері. Задля надійності поставила на неї крісло, стос книжок і ще щось, чого в темряві добре не роздивилася. Це ще п'ять-десять хвилин спокою. А потім?

Вона підбігла до вікна і визирнула на вулицю. Вікно не лише не заграбоване, але й не надто високо над землею. Можна вистрибнути і нічого собі не зламати.

Намагаючись не шуміти, Анна намацала засувку на віконній рамі й спробувала її відчинити. Від хвилювання руки погано слухались, і вона ніяк не могла впоратися з нею. Майже втративши надію, відчула, що засувка піддається — спочатку важко, тоді дедалі легше і вже зовсім легко.

Тихенько прочинивши вікно, Анна прислухалася до того, що діється на вулиці, тоді обережно визирнула назовні. Якщо хтось побачить, як вона вибирається звідси, — наавтра це як сенсацію рознесуть по цілому місті й скандалу не уникнути.

Декілька хвилин вона зосереджено вдивлялася в темряву довкола себе, тоді вихилилася з вікна якомога далі. В обличчя війнуло холодом і з поривом вітру декілька сніжинок заплуталося у її волоссі. Здається, все спокійно. Не чути жодного підозрілого шуму, навіть запізнілих перехожих ніде немає.

Підібравши спідниці, Аннавилізла на підвіконник і подивилася вниз. Не надто високо. Нічого їй не станеться.

Зистрибнувши з вікна додолу, вона таки трохи забила ногу, проте відразу підвелася, обтріпала заповишену снігом спідницю і побігла геть. Зупинилася в якомусь провулку. А що далі? Як пояснювати

вуйкові, де вона затрималася до ночі? Може, сказати, що Дмитро не випускав її з хати?

Анна уявила собі реакцію вуйка на ці слова і мимоволі злякалася. Нещодавно вона щось таке ляпнула тітці й тепер має суцільні проблеми на свою голову. А Адам? Як відреагує на все це він? Може, щось порадить? Шкода, що його зараз нема в Жовкві.

Вона з тривогою глянула у нічне небо. Вуйко, напевно, давно шукає її по всіх колежанках, розпитує сусідів, а може, пішов до когось по допомогу. Сором який. Як їй тепер з'явитися вдома? Скажуть, що вона бозна де волочилася, з нею невідомо що там робили, а назавтра про це знатиме півміста.

Анна так ясно уявила картину майбутніх проблем, що їй аж недобре стало. Її зневажатимуть, перешіптуватимуться у неї за плечима, говоритимуть, що не зуміла себе зберегти для шлюбу.

Зрозумівши, що загнала себе в глухий кут, Анна повільно попленталася вздовж вулиці. Ще жодного разу не почувалася такою безпорадною. І чому все це звалилося саме на неї? Тепер вуйко не лише на вулицю не дозволить їй виходити, але й до одруження з Дмитром не випустить із хати. Незрозуміло лише, чому повинна розплачуватися за те, чого не робила. Вона ж випадково опинилася з ним наодинці. Це з Адамом у неї ледь не дійшло до...

Мимоволі почервонівши, Анна закусила губи. Тоді він навіть ключі дав їй від свого будинку. Невже сподівався, що вона прийде?

Намацавши у кишені ключі, вона важко зітхнула. Навіщо вона носить їх з собою? Як спогад? На біса їй такий спогад? Може, якби не її кохання до Адама, вона б не втрапила у жодну халепу і давно була б заміжною жінкою. Може, й дитинку вже мала б.

Притримуючи спідницю, яка заважала швидко йти, Анна знов поквапилася додому. Врешті, захекавшись і відчувши, що їй коле в боці, стишила крок, а тоді й зовсім зупинилася. Ні, це неможливо. Куди вона поспішає? Давно не чула, як на неї кричать? Ну, прибіжить вона на п'ять хвилин швидше, і що то змінить? Вуйко менше кричатиме на неї чи не запитає, де вона була, що з нею сталося та чому вона так виглядає? Все одно доведеться все йому розповісти. Він піде до Дмитра, вишукуватиме винних, з'ясовуватиме, що сталося, і в результаті її примусять вийти заміж. Їй того хочеться?

Важко зітхнувши, Анна поплелася засніженою вулицею. Не дійшовши з десятків кроків до власного будинку, зупинилася і відступила в темряву дерев, які росли обабіч дороги. А чому, власне, вона повинна виходити заміж за огидного їй хлопця і відмовлятися від кохання? Що заважає їй бути з Адамом? Він сам пропонував їй залишитися в нього, але вона не хотіла поступитися власною репутацією і не бажала сорому для родини. А зараз? Хіба тепер її репутація бездоганна? Чи, може, вона вже не осоромила родину?

Анну аж у жар кинуло. Усе, що сталося щойно, раптом постало перед нею в інакшому світлі. Так, ніби якийсь поштовх зсередини перевернув усі її думки з ніг на голову і висвітив проблему під інакшим кутом зору. Від хвилювання серце її тьохнуло і забилося сильніше. А що, власне, заважає їй бути з Адамом? Досі вона відмовлялася від будь-якої боротьби за своє почуття і слухняно виконувала волю інших, але чи мусить так само поводитися тепер?

Намацавши рукою зв'язку ключів у кишені, Анна міцно стиснула її в долоні. Зрештою, гірше, аніж є, вже не буде.

Розділ 3

Намагаючись триматися темнішої частини вулиці, Анна тихенько прочинила хвіртку на подвір'я Адама і зайшла досередини. Перевівши подих, зупинилася. Вона це зробила, і земля їй під ногами не розверзлася. Навіть не повернулася.

Усе ще не вірячи, що ніхто її не побачив та не завернув додому, Анна знов прочинила хвіртку й обережно визирнула на вулицю. Нікого немає. Лише в їхньому будинку блимає свічка на кухні й відблиском теплого світла з вікна ледь яснішим здається закуток саду. Можливо, вона взагалі намарно лякає себе уявними жахіттями і варто повернутися додому?

Анна торкнулася металевої скоби на хвіртці й відчула, як холодний метал обпікає пальці. Як же вона втомилася від цієї боротьби з собою, зі своїм почуттям, з обставинами, які не дозволяють бути поряд із Адамом, навіть від власної безпорадності втомилася. Хоч би щось сталося і порушило цю нестійку рівновагу. Різко розвернувшись, Анна рішуче попрямувала до будинку, збігла сходишками на ганок, дістала з кишені ключі, на диво легко впоралася з замком і зайшла досередини.

Зробила декілька невпевнених кроків — і, ніби враз втративши всю свою нещодавню рішучість, опустила на стілець при стіні. Що з нею таке? Вона ж просто прийшла до Адама — і світ їй на голову не завалився, життя не закінчилося, а ситуація не стала гіршою. Тепер треба написати вуйкові листа. Коли він знатиме, що нічого поганого не сталося, то не зчинятиме великого галасу і з'явиться шанс на щасливе завершення цієї пригоди.

Підвівшись, Анна навпомацки зайшла до якогось покою, так само навпомацки відшукала на столі свічку, засвітила її. Мимохіть торкнулася аркушів паперу, списаних почерком Адама, і побачила, що руки у неї дрібно тремтять. Здається, напруження останніх годин не минулося без сліду і вона серйозно нервує.

Анна присіла на крісло при стіні і, намагаючись заспокоїтись, роздивилася довкола. Присутність Адама відчувалася в кожній дрібничці: у залишеній на спинці крісла зібганій сорочці, у недбало кинутому на ліжко сюртуку й у ледь чутному запаху тютюну та чорної кави у повітрі. Він навіть залишив на нічному столику при ліжку розгорнуту посередині книжку. Читав увечері перед сном?

Анна притиснула до щік холодні долоні. Іноді уявляла, що могла б опинитися тут, проте ніколи не вірила, що це станеться насправді. Фантазія, яка не мала нічого спільного з реальним життям, раптом стала дійсністю.

Присівши на крісло біля столу, вона розгублено глянула на аркуші паперу, розкладені на столі, і насилу поборолла в собі черговий напад паніки. У гарну ж фантазію вляпалася. Може, краще повернутися додому?

Опершись чолом на зчеплені у замок кисті рук, Анна замислилася. Але куди повертатися? До скандалів удома, до неприємних розмов, до вибору між шлюбом із нелюбим чоловіком і перспективою назавжди залишитися самій? Скажуть: «Завжди така гонорова ходила, а тут...» Приплетуть таке, чого ніколи не було і бути не могло. Ні, треба писати листа вуйкові.

Вона знайшла на столі чистий аркуш паперу і знов замислилася. Але що писати? Буквально все виглядає безглуздим. Вуйко їй не повірить. Зрештою, важливим є лише те, щоб він не захотів скандалу. Може, написати, що вона втекла до родини тата, бо не хотіла виходити заміж за Дмитра, а ще написати, щоб вуйко не шукав її в Жовкві, бо

цим лише зганьбить її та себе перед людьми. Доки вуйко намагатиметься второпати, що за дурість вона йому написала, доки перевірять, до кого насправді втекла, повернеться Адам і вигідає щось розумніше.

Написавши листа, Анна відклала перо, відсунула каламар. Взявши листа до рук, вийшла з будинку. Здається, нікого немає. Ще б її постать так чітко не вирізнялася на тлі білого снігу і можна було б не переживати, що її помітять.

Швидким кроком перетнувши подвір'я і не затримуючись ані на мить, вона вийшла на вулицю, підійшла до огорожі, почепила листа на хвіртку зсередини і побігла назад. Полегшено зітхнула лише тоді, коли знов опинилася всередині будинку. Щоби її палали, серце мало не вистрибувало з грудей, а ноги підкошувалися. Щоб вона ще колись таке виробляла — та нізащо! Хоча... Якось пізно про таке думати. Так гарно побавилася з вогнем, що й сама незчулася, як спалила за собою всі мости.

Відчуваючи, що їй дедалі дужче хочеться плакати, Анна міцніше стиснула губи і навпомацки повернулася до кімнати. Ще раз світити свічку не наважилася, тому опинилася в цілковитій темряві. Що ж тепер робити? Як повестися? Може, повернутися додому?

Вона мимоволі вслухалася в темряву ночі довкола себе. Ще й у кімнаті, ніби навмисно, так тихо, аж моторошно. Лише годинник цокає на стіні й десь далеко на вулиці гавкає пес, а ще серце у грудях товчється так, ніби йому щось пороблено, тому клятому серцю. Що ж вона зробила зі своїм життям? Здається, сама собі заподіяла таку кривду, якої ніхто інший ніколи б і не вчинив.

Відчувши гострий напад жалю до самої себе, Анна не витримала і розплакалася. І треба було їй зустріти того Дмитра. Через такого дурня все життя собі переламала. Що тепер робити? Як рятуватись? Від такої ганьби вже нізащо не відмиєшся. З жорстокою насолодою роздмухуючи в собі жаль, Анна перестала плакати аж тоді, коли відчула, що від сліз їй стало трохи легше. Зараз вона лише зрідка шморгала носом і відчувала, що напад відчаю потроху відступає. Принаймні, сил на те, щоб гостро на все це реагувати, у неї таки не залишилося.

Навпомацки підійшовши до ліжка, Анна присіла на його краєчок. Попри втому і якесь отупіння від сліз, все ще відчувала страх. Швидше

б світанок. Вранці приїде Адам і всі страхи минуться, ніби їх ніколи й не було. Він не лише заспокоїть, але й скаже, що нічого страшного не сталося, що вона з ним і що так буде дуже-дуже довго.

Якийсь час Анна сиділа нерухомо, проте дуже швидко відчула, що мерзне, зняла черевички і залізла на ліжко з ногами. А якщо Адам приїде аж надвечір? Що тоді? Вона притулилась плечима до стіни і спробувала розібратися в ситуації, яка вимальовувалася в її житті, проте в голові не було жодної втішної чи бодай зв'язної думки, лише якісь уривки вражень, хаотичних емоцій і страхів. Та ще відчай, уже трохи притлумлений сльозами й сильними емоціями, проте однаково дошкульний і болючий, як гостра скалка у пучці. Заплющити б очі й опинитися в тому часі, коли все це вже залагодиться. Там, де не тремтиш від страху, де не треба прислухатися до моторошної тиші, і там, де вони з Адамом разом. Де спокійно, затишно і дуже тепло...

Щільніше загорнувшись у ковдру, Анна непомітно задрімала. Прокинулася десь посеред глухої ночі. Від незручної пози у неї затекли шия та плечі, а пластини корсета дошкульно вп'ялися у груди. Заснула сидячи? З якого дива?

Раптом усе собі пригадавши, Анна широко розплющила очі. Боже, вона ж в Адама!

Долаючи біль від спання у незручній позі, вона злізла з ліжка і, невпевнено ступаючи босими ногами по холодній підлозі, навпомацки підійшла до вікна та відхилила фіранку. Жодного руху або підозрілого шуму. Тільки сніг продовжує сипати з темного нічного неба і під його вагою потроху починають вгинатися гілки дерев та кущів.

Навіть собаки ніде вже не гавкають — позамовкали перед світанком. Звичайна зимова ніч — тиха, засніжена, спокійна. Ніхто її не шукає. Певно, лист уже знайшли і прочитали.

Повернувшись до ліжка, Анна розстібнула сукню і послабила шнурування корсета. Цілком роздягатись не наважилася, — боялася, що Адам повернеться раніше, аніж вона прокинеться.

Налаштувавшись на сон, Анна незабаром з жахом зрозуміла, що не може заснути. А якщо Адам їй не зрадіє? Можливо, він планував, що все це станеться якимось інакше. А може, він взагалі нічого собі вже не планував? Може, він передумав чи вона неправильно його зрозуміла? Хто знає, чим для неї взагалі обернеться повернення Адама в Жовкву.

Мала виразну підозру, що його реакція на її витівку буде не такою однозначною, як їй би того хотілося.

Анну аж у жар кинуло від такої думки. А й справді, чому вона вирішила прийти сюди? Тому, що Адам запропонував їй залишитися в нього, чи тому, що вона сама його любить? Якщо тому, що любить, то чи не занадто легковажно вона повелася? Чи не нав'язує йому себе? Жодному чоловіку таке не сподобається, а Адамові з його характером — і поготів.

Хоча... Навіщо тоді він просив її поїхати з ним до Львова? Не для того ж, щоб просто розважитися. Анна спробувала відігнати від себе неприємні думки, проте вони обступили її, немов примари, з усіх боків і не хотіли розступатися. До світанку промордувавшись без сну, Анна втомилася так, що врешті не мала сили думати і потроху почала поринати в якусь задушливу темряву напівсну. По-справжньому міцно заснула аж тоді, коли надворі повністю розвиднилося і денне світло розігнало всі її нічні страхи та примари.

Розділ 4

Анна розплющила очі і, мружачись від яскравого сонячного світла, яке заливало кімнату, спантеличено роздивилася довкола. Господи, де вона спить? Це ж не її кімната.

Вона сіла на ліжку і злякано притиснула долоню до рота. Невже вона втекла з дому і прийшла сюди сама? Божевілля якесь. Як вона до такого взагалі додумалася?

Насилу здолавши напад паніки, Анна примусила себе підвестися з ліжка. Вуйко її вб'є. А Адам? Здається, він ще й не приїхав. А якщо взагалі сьогодні не приїде? А якщо й завтра? Що вона робитиме у його помешканні сама?

Черговий напад паніки примусив Анну розпачливо роззирнутися. Може, повернутися додому?

На мить уявила, як повертається, і остаточно впала духом. Вона ж не самогубець, а нормальна людина... Ну, може, не цілком нормальна, але менше з тим. Вуйкові не поясниш, де вона вешталася цілу ніч, і не скажеш, що у неї є ключі від помешкання Адама. А скажеш — і щойно тоді розпочнуться справжні проблеми. Хоч би вуйко не шукав її тут.

Підвівшись із ліжка, вона підійшла до вікна і, відхиливши фіранку, визирнула на подвір'я. На вулиці світило яскраве сонце і блиск снігу спочатку засліпив їй очі. З хвилину вона постояла, зникаючи до денного світла, тоді розчинила вікно й обережно висунулася назовні. За ніч сніг позасипав усе подвір'я, пригнув донизу гілки дерев та кущів, зламав при корені маленьке деревце, проте жодних слідів чужої присутності не виявив. Її тут не шукали. Зрештою, чого б мали шукати?

Анна трохи глибше вдихнула холодне морозне повітря і відчула, що їй стає легше. Навіть у голові прояснилось. А може, нічого страшного ще й не станеться? Жодній людині нічого наперед не відомо. Хто знає, що очікує їх із Адамом? Може, все завершиться добре.

Раптовий порив вітру приніс у кімнату рій сніжинок, і вони закружляли у неї над головою. Прослідкувавши поглядом, як сніжинки повільно осідають на її одяг та волосся, Анна підставила їм долоню. Кілька холодних сніжинок впали їй на пальці й від тепла долонь перетворилися на краплі води. Слабо усміхнувшись, вона струсила їх із себе і знов перевела погляд на засніжене подвір'я. А що, власне, вона втрачає, залишаючись тут? Постійні сварки вдома? Те, що мусила б жити з нелюбим чоловіком та народжувати йому дітей? Осудливі погляди знайомих?

Відчувши, що мерзне, Анна зачинила вікно і відступила вглиб кімнати. Усе. Досить. Нема потреби вистуджувати покій, і без того тут прохолодно, а незабаром стане по-справжньому зимно. П'єц же не розпалиш.

Вона тугіше зашнурувала корсет і, накинувши на плечі козушок, вийшла на кухню.

Боячись виявити свою присутність, розпалювати вогонь у печі не наважилася, а тому мусила задовольнитися холодними стравами, які приготувала з того, що знайшла у креденсі та на поличках у комірчині. Ще з годину витратила на те, щоб трохи роздивитися помешкання, і врешті, зрозумівши, що декілька днів вона тут протримається, трохи заспокоїлася і присіла на лаву. Довго сидіти без руху не змогла — почала мерзнути і мусила повернутися до спальні. Зараз помешкання з кожною годиною вистигає дедалі дужче, а що буде завтра? Якщо у найближчі дні Адам не повернеться додому, холод стане для неї

справжньою проблемою. Можливо, навіть доведеться посеред ночі розпалити вогонь у печі.

Від нічого робити Анна підійшла до дзеркала і почала уважно вивчати своє відображення. Виглядала вона не найкраще, проте ще гірше виглядала її сукня — місцями подерта, з масою якихось плям незрозумілого походження. Добре, що хоч не надто сильно її порвала. Ще можна зашити. Зараз відшукає голку та нитки і саме цим сьогодні займатиметься. Потім ще треба приготувати щось поїсти.

Вечеряла Анна вже у цілковитій темряві. Навпомацки прибрала за собою і знов повернулася до спальні. Звично помолившись перед сном, почала роздягатися, а тоді, відчувши, що в самій лише тоненькій сорочці та панталончиках їй так зимно, що аж зуби від холоду починають цокотіти, вона якомога швидше пірнула у ліжко і натягнула ковдру по самі очі. Почувалася трохи ніяково і зовсім не так упевнено, як хотілося б. Невже незабаром вона належатиме Адамові так, як мала б належати чоловікові після шлюбу? Хоч би знати, як воно буває і чи справді це так неприємно та боляче, як кажуть заміжні колежанки. Можливо, вони навмисно таке понавигадували, щоб її налякати.

Анна ледь чутно зітхнула, повернулася на інший бік і почала дивитися в темряву перед собою. Думати про таке, звичайно ж, гріх, згадувати соромно, але воно якось само думається і само згадується. Для того, щоб боятися близькості з Адамом, мусила б не любити його, не пам'ятати його поцілунків, доторків і того солодкого щему та запаморочення від усього того, що робив із нею він.

Вона підібгала під себе ковдру. Все одно колись це станеться, а зараз вона належатиме чоловікові, якого любить. Хіба не того їй завжди хотілося?

Ствердно відповівши собі на це запитання, вона заплющила очі. Після вчорашньої неспокійної ночі зараз їй хилило до сну, і поступово з усіх боків огорнули невловимі образи та тіні, невиразні мрії та бажання защемили серце, і вона дозволила собі ковзнути назустріч їхньому лагідному світлу — спочатку в напівсні, а потім заснула посправжньому, міцно та спокійно.

Прокинулася Анна з першими сонячними променями. Сьогодні не лише пам'ятала, де спить, але й не злякалася того.

Відігнавши від себе залишки сну, вона швиденько згребла в оберемок одяг. А зимно ж як — навіть під ковдрою трусить від холоду.

Затягнувши під ковдру одяг, вона вдягнулася, не встаючи з ліжка. Напевно, за ніч не лише мороз подужчав, але й вітер здійнявся сильніший. Будинок вистудило так, що незабаром і вода на кухні замерзатиме. І де той Адам забарився?

Анна застелила ліжко і вийшла з кімнати. Холодні страви та зимна вода не покращили її настрою — радше зіпсували його остаточно.

Справді, нема нічого гіршого, аніж невизначеність та довге очікування невідомого. Добре, що хоч виглядає вона сьогодні більш-менш нормально. Навіть рум'янець не зник і очі вже не здаються такими втомленими, як учора. Лише сукня жахливо понищена, але з тим нічого не вдієш. Усі речі залишилися вдома.

Не знаючи, чим себе розважити, Анна підійшла до вікна і визирнула на вулицю. Погода псувалася, вітер дужчав, а на сонце час від часу набігали хмари. Скоро сніг сипатиме так, що й дерев не роздивишся. Уже зараз з'явилися перші лапаті сніжинки і пориви вітру почали кружляти ними у спіралях майбутньої заметілі та потроху намітати сніг у кучугури й замети.

Анна відійшла від вікна. У таку негоду Адам сидітиме у маєтку, а потім дороги позамітає так, що нікуди й не поткнешся. Доведеться чекати, доки перестане сніжити та порозгрібають замети на шляхах. Цікаво, як довго це триватиме?

Присівши на ліжко, вона пересмикнула плечима. Навіть просто сидіти тут дуже зимно. Коли стемніє, доведеться ризикнути і розпалити вогонь у печі. Та й приготувати щось гаряче не завадило б.

Сподіваючись зігрітися, Анна почала міряти кімнату швидкими кроками, проте це не допомагало — з кожною наступною хвилиною мерзла дедалі дужче. Що ж робити? Негайно розпалювати вогонь у печі небезпечно. Сусіди зауважать дим із комина і поцікавляться, хто порядкує в будинку за відсутності господаря.

Вона притулила до губ холодні пальці й спробувала зігріти їх своїм подихом. Марна справа — лише виразніше відчула, як від холоду починає тремтіти всім тілом.

Облишивши жалюгідні спроби зігрітися, Анна зняла черевички, залізла на ліжко з ногами і вкрилася ковдрою ледь не з головою. За декілька хвилин їй стало значно тепліше і, обхопивши руками подушку, вона врешті не лише перестала мерзнути, а й задрімала.

Розділ 5

Ніби від різкого поштовху ззовні, Анна здригнулася і розплющила очі. Що це за шум на подвір'ї? Хтось приїхав? Адам?

Вона завмерла, напружено вслухаючись у невиразні звуки за вікном, і насилу здолала напад паніки. Здається, хтось відчиняє ворота?

Підбігши до вікна, Анна визирнула на вулицю, але перш ніж щось побачила та зрозуміла, відчула — серце її провалюється у глибоку яму. Біля воріт, тримаючи коня за вуздечку, стояв Адам, проте він був не сам. Розмовляв із кимось, кого вона бачити поки що не могла.

Анна встала навшпиньки і трохи відхилилася вбік. Вуйко Павло? Тут?

Відсахнувшись, вона присіла на підлогу при вікні. Хоч би Адам не надумав запрошувати її вуйка сюди. Де тут сховаєшся? Хоч у шафу чи під ліжко лізь.

Тримаючись рукою за підвіконник, вона знов обережно визирнула на вулицю. Як разюче змінився з обличчя Адам. Могла б заприсягтися, що розповідь вуйка вбила його наповал. Добре, що це ненадовго. За декілька хвилин йому доведеться перейматися цілком інакшими проблемами.

За якийсь час Анна почула, що ворота зачиняються й обережно підвелася. Вуйко пішов, а Адам стоїть плечима до неї. Чому він не йде додому? Чому не заведе коня у стайню? Стоїть на такому пронизливому вітрі й не помічає холоду? Невже йому не зимно? А сніг? Невже він не бачить, який сильний падає сніг? Здається, розмова з її вуйком надзвичайно його вразила.

Схопившись рукою за віконну раму, Анна притулилася чолом до холодної шибки і спробувала опанувати себе. Що з нею таке? Мала б усе облишити і бігти до Адама, а вона стоїть тут і не може зрушити з місця.

Поволі, ніби долаючи опір, Адам завів коня у стайню. Вийшов, машинально прикрив за собою двері й зупинився. Приголомшений несподіваною новиною, не міг повірити у те, що з Анною щось сталося, і мислив майже спокійно. Куди вона втекла і, головне, навіщо це зробила? Ніщо не віщувало такого розвитку подій.

Він спробував зосередитися. Незаміжня панна не могла піти з дому без жодної на те причини. З нею мусило статися щось серйозне. Щось таке, що примусило написати недоладного листа і зігнувати гнів родини. Може, хтось силою змусив її залишити місто?

Намагався думати логічно, проте це дедалі важче йому давалося. У Анни нема нічого, окрім гарної зовнішності — отже, когось привабило саме це. Навряд чи вона могла серйозно впіратися. Така тендітна, що сам він сильніше обійняти її боявся.

Адам так міцно стиснув щелепи, що аж скреготнули зуби. Пся крев! Давно треба було забрати її до себе. Чого чекав? Дочекався?

Раптом він із такою силою гримнув рукою по дверях стайні, що ті аж затремтіли. Біль у забитій руці привів Адама до тями. Він зупинився і спробував опанувати себе. Відчуття втрати входило у його свідомість, болем відзивалося в серці, проте він примусив себе відкинути зайві емоції та зосередитися на найважливішому. Треба ще раз поговорити з її вуйком. Чому той не розпочав серйозних пошуків? Усе, на що він спромігся, виглядає як спроба переконати себе та інших у тому, що з Анною нічого не сталося. Може, у нього є якісь підозри, але він не хоче їх розголошувати. Щойно він не так розповідав про зникнення небоги, як намагався вивідати, чи вона не з ним.

Виглядає, ніби він здогадується про характер їхніх стосунків, але не хоче чинити тому перешкод. Бажає використати ці стосунки із зиском для себе?

Адам рішуче попрямував до хвіртки. У цій родині ніколи не дбали про Анну так, як мали б дбати, а він невідомо на що вичікував. Дочекався.

Спостерігаючи з вікна за поведінкою цього завжди такого спокійного та розсудливого чоловіка, Анна вже й не знала, що їй робити. Куди він іде? До її вуйка? Але він не повинен туди йти — він нічого там не довідається, лише зрадить їхню таємницю.

Скоряючись першому імпульсивному пориву, вона схопила зі столу ключі й кинулася до дверей. Розчинила їх навстіж, пожбурила ключі кудись на підлогу і як була — роздягнена та боса — вибігла на ганок. Глибше вдихнула холодне повітря, зробила крок уперед, але майже відразу заплуталася у власній спідниці й впала на коліна. Снігова курява засипала їй одяг, подих перехопило, але Анна знов підвелася на ноги і зробила декілька невпевнених кроків назустріч Адамові.

Почувши у себе за плечима шум, той озирнувся і не повірив у те, що побачив на власні очі. Анна? Тут? У нього? Якого біса? Де вона була?

Нічого не розуміючи, він ошелешено витріщився на неї. Як вона тут опинилася?

Анна ступила ще декілька обережних кроків і з острахом глянула на Адама. Чому він дивиться на неї, немов на з'яву з того світу? Сердиться? Не зрадив? Але чому?

Одним поглядом Адам увібрав усю її тендітну постать. Маленька, доладна, жіночна — йому аж подих перехопило від того, що він міг втратити Анну.

— Господи, Анно, де ти була? — він різко згріб її в обійми і пригорнув до себе. — Ще раз таке вчудиш, і я сам тебе вб'ю...

— Я не навмисне... Направду... — відчуваючи слабкість у ногах, вона знесилено опустилась на кучугуру снігу. — Ви ж хотіли, щоб я прийшла до вас додому.

— Слухай, але ж не таким чином... — Адам теж присів біля Анни просто на сніг. — Що з тобою сталось? Де ти була?

Невпевнено хитнувши головою, вона промовчала. Уже починала відчувати, що панчохи наскрізь промокли від снігу, а у волоссі заплуталися й тануть холодні сніжинки.

Адам торкнувся щоки Анни долонею.

— З тобою дійсно нічого не сталось? Чому ти пішла з дому?

Вона підвела очі.

— А хіба ви не самі просили мене про це?

Адам щось їй відповів. Від хвилювання Анна не вловила змісту слів, проте навіщо притиснула свою долоню до його губ.

— Не треба нічого казати. Я знаю, що зле повелась.

Вона хотіла забрати руку, проте Адам накрив маленьку долоню своєю рукою і Анна відчула, як він обережно торкнувся поцілунком її пальців.

Він її любить? Вона йому потрібна? Він не сердиться?

Її губи ледь ворухнулися в німому запитанні, на мить розтулилися, і раптом вона обхопила Адама руками і сама поцілувала в губи.

Мимоволі злякавшись того, що цілується з ним серед білого дня, ще й на вулиці, відразу відхилилася, але майже тієї ж миті, відчувши,

що втрачає його губи, знов їх відшукала. Попри страх, холод і невластиве місце, їй до божевілля хотілося цілуватися з ним.

— Слухай, мала, ти розум маєш? — Адам ледь відсторонився, озирнув Анну з ніг до голови, зауважив, що вона боса, і його брови здивовано поповзи догори. — Ні, розуму ти таки не маєш. Зачекай, я занесу тебе до себе додому.

Вона заперечно хитнула головою, спробувала сказати, що зовсім не змерзла, проте, коли Адам підвівся, взяв її на руки і поніс до себе в будинок, вона передумала сперечатися. Хіба не про таке їй мріялося довгими зимовими ночами?

Зайшовши на кухню, Адам посадив Анну на лаву, скинув із себе хутро і, струсивши з нього сніг, накинув їй на плечі.

— Хоч трохи зігрієшся... Зніми панчохи. Цілком мокрі.

Вона розгублено кивнула, але не ворухнулася. Дивилася на те, як він розпалює вогонь у печі, і мовчала. Виглядала наляканою, безпорадною, проте на диво милою. Напевно, втекла з дому після чергового скандалу з вуйком, а тепер боїться того вчинку. Нічого, головне, що з нею нічого поганого не сталося.

Присівши біля Анни навпочіпки, Адам сам стягнув із неї мокрі панчохи.

— Ти не помітила, що надворі вже кілька місяців зима? — відклавши панчохи вбік, він почав розтирати її холодні ступні. — Ноги зимні, як лід.

Розгублено глянувши на нього, Анна міцно, мало не до болю в руках, стиснула край лави. Навіщо він це робить? Невже вона сама не годна зняти з себе панчіх або ноги розтерти?

Його рука ковзнула вгору, відсуваючи тканину спідниць вище, і Анна заплющила очі, прислухаючись до того, як Адам торкається її колін та стегон.

Раптом він несподівано різко і безцеремонно відкинув усі її спідниці вгору.

— Слухай, Анно, звідки у тебе такі синці на ногах? Що з тобою сталось?

Вона широко розплющила очі.

— Синці? Які?

Вона різко висмикнула спідниці з його рук, а тоді, перехопивши здивований погляд Адама, мимоволі підібгала під себе ноги.

— Та не чіпав він мене. Я наставила собі синців тоді, коли в темряві бігала по його будинку, а ще тоді, коли стрибала з вікна...

Зауваживши, як в Адама округлилися очі, Анна затнулася і щільніше загорнула ноги в спідницю.

— Він навіть не поцілував мене... Це у себе вдома він почав лізти куди не треба...

Вона мимоволі прослідкувала очима за напрямком погляду Адама і знов замовкла. Те, з яким виразом обличчя він розглядав плями на її сукні, теж не надихало на відверту розповідь, проте Анна опанувала свій страх, підсмикнула рукав сукні вгору і з готовністю простягнула Адаму руку долонькою догори.

— Подивіться, я лише покалічила собі руку тоді, коли намагалась розбити замок на дверях. Бачите? Ось тут. Усе майже зажило і не болить... Він, може, взагалі не чіпав би мене... Мені просто не треба було йти до нього додому. Його батьки кудись поїхали...

На декілька секунд втративши здатність розважно сприймати її слова, Адам не відразу обірвав безладну розповідь Анни, проте вже за хвилину дар мови таки повернувся до нього.

— Слухай, ти можеш нормально пояснити, що з тобою сталося? Що ти плетеш?

Різкий окрик примусив Анну не лише замовкнути, але й розгублено опустити рукав сукні. Здається, її пояснення не викликає в Адама ентузіазму.

Важко зітхнувши, вона пересилила себе і знов заговорила:

— А що я мала робити? Він замкнув двері. Ще й пізня година була... У мене ж нема такої сили, щоб...

Остаточно втративши терпіння, Адам різко підвівся на ноги.

— Зачекай. Ти можеш нормально все пояснити чи ні? Хто він і що з тобою сталося? Він щось тобі зробив? Ти хоч розумієш, що таке не дарують?

У його голосі Анна почула незнайомі загрозливі інтонації, проте, як на цю ситуацію, Адам поведився цілком прогнозовано, і вона, набравшись сміливості, спробувала ще раз спокійно все пояснити.

— А нема чого тут не дарувати. Нічого не було... Дмитра я зустріла випадково...

Від хвилювання Анна збивалася з думки, потім знов починала щось пояснювати, тоді поверталася до того, що вже сказала. Спочатку

з її недоладної розповіді Адам взагалі нічого не міг второпати, проте він примусив себе мовчати і врешті Анна змогла більш-менш спокійно розповісти йому про свої пригоди.

— Ну, тепер хоч щось прояснилось, — відчуваючи, що добрий настрій повертається до нього, Адам усміхнувся. — Слухай, а якось звичайно, без театральних ефектів, ти не могла прийти до мене? Якимось без зайвого шуму та скандалу. Я б пережив, що ця подія не нагадує драматичну виставу. Менше проблем було б зараз.

Заскочена іронією його слів, Анна ображено закусила губи. І це все? Він навіть не сварить її?

— Хочеш їсти? — раптом запитав він. — У будинку холодно. Думаю, ти не лише не розпалювала вогонь у печі, але й два дні нічого теплого не їла. Хочеш кави?

Заперечно хитнувши головою, Анна промовчала. Очікувала чогось трохи інакшого, аніж ставлення до свого вчинку як до стихійного лиха.

Адам підійшов ближче. Виглядав майже таким, яким вона звикла бачити його щодня — спокійним та зібраним.

— Сьогодні ти залишишся в мене. Потім поїдеш зі мною до Львова...

Анна на крок відступила.

— Нікуди я не поїду, — зібравши до купи залишки власної гідності, раптом випалила вона. — І тут я залишатись теж не хочу... І взагалі я нічого вже не хочу.

Адам мимоволі розсміявся.

— Дуже логічно. Краще й не вигидаєш.

Раптом пригадавши, що сама ж прийшла до нього, Анна відчула — від сорому ладна провалитися крізь землю. Її поведінка заперечує слова, а зараз вона просто намагається зберегти гарну міну при поганій грі.

— Я не потребую, щоб хтось думав, де мене прилаштувати. Окрім вуйка, у мене ще й брат є... І взагалі я так не хочу...

Вона хотіла ще щось додати, проте відчула, що не може зробити це спокійно, круто розвернулася і вибігла з кухні.

З силою траснувши дверима, перевела подих. Такого сорому давно не зазнавала і, якби можна було втекти від самої себе, з задоволенням зробила б це.

Вона притиснула долоні до палаючих щік і мимоволі жахнулася того, що зробила щойно. Невже вона відмовилася від Адама і навіть не зрозуміла, як і чому це сталось? А якщо він її не зупинятиме? Що тоді?

Озирнувшись на двері, вона завагалася... Ні, залишки поваги до себе — це чи не єдина розкіш, від якої їй ще не хочеться відмовлятися.

Розділ 6

Забігши в спальню, Анна почала гарячково натягувати на ноги черевички. Може, й справді, допоки не пізно, втекти звідси. Втекти від Адама, від сорому, який її очікує, від самої себе і від... Сама до ладу не розуміла, від чого втікає, проте відчувала — якщо не зробить цього негайно, то потім у неї не залишиться на це сили.

Почувши, як відчиняються двері, вона підвела голову і зустрілася поглядом із Адамом.

— Не мусиш іти. Ані ти, ані я того не хочемо.

З одним черевичком у руці, а з другим на нозі Анна завмерла. Що означають його слова? Він пропонує їй залишитися? Вона йому потрібна? Він не бачить інакшого вирішення проблеми? Він її любить?

Адам забрав черевичок із її рук і відклав його вбік.

— Не роби дурниць. Ти просто не розумієшся на ситуації, а я хочу і можу взяти тебе до себе. Чуєш мене?

Анна промовчала. Куди і навіщо вона щойно втікала? Вона ж любить цього чоловіка. Хіба можна втекти від самої себе і від своїх почуттів?

Адам ледь торкнувся її, його пальці заплуталися в її волоссі, він повернув обличчя Анни до себе, нахилився, своїми губами знайшов її губи, і вони слухняно розтулилися для нього.

Мимоволі глибше вдихнувши повітря, Анна відчула, що весь світ для неї розчиняється у ніжному доторку його долонь. Нехай Адам робить з нею що завгодно. Вона не боїтиметься того, бо, коли все це станеться, у неї не залишиться шляхів до відступу і...

Раптом, як грім серед ясного неба, десь у сінях гримнули двері, і Анна злякано смикнулася.

— Ви вдома? — несподівано почула вона голос свого вуйка. — Я хочу поговорити з вами.

Відпустивши Анну від себе, Адам невдоволено скривився.

— Холера ясна... Чого йому треба?

— О, Боже, вуйко мене вб'є.

Анна злякано притиснула долоню до рота і вже не змогла нічого сказати, лише дивилася на Адама широко розплющеними переляканими очима.

— Дурненька, чого ти боїшся? Сюди він не прийде. Я сам із ним поговорю.

Коли Адам вийшов із кімнати, Анна ніяк не могла прийти до тями. Її уява послужливо вимальовувала якнайтрагічніші картинки майбутнього, проте, коли без жодних прикрих інцидентів проминуло півгодини часу, вона трохи розслабилася. Навіть підійшла до дверей, притиснулася до них вухом і спробувала почути розмову між вуйком та Адамом, проте не змогла вловити жодної розбірливої фрази. Ця обставина не надто її заспокоїла. Впівголоса теж іноді промовляються жахливі речі.

Анна знов відійшла вглиб кімнати і налаштувалася на довге очікування, проте Адам повернувся за кілька хвилин.

— Навіщо вуйко сюди приходив? — зробила вона крок йому назустріч. — Ви говорили про мене?

— А ти як думаєш? — запитанням на запитання відповів Адам. — Звичайно ж, про тебе.

— Вуйко хотів, щоб ви допомогли мене розшукати? Так?

Дивилася на нього так щиро і так невинно, що йому на мить стало шкода її.

— Щось приблизно таке... Тобі взагалі не варто боятися того, що тебе шукатимуть у мене. Усе значно простіше. Незабаром сама переконаєшся.

Вона здивовано глянула на Адама, проте промовчала. Він щось приховує від неї. Але що?

Уже відкрила рот, щоб запитати його про це, проте Адам рішуче змінив тему розмови.

— Треба купити тобі інший одяг. Твоя сукня не надається для того, щоб її носити. Я спробую щось тобі тут придбати.

Здивовано глянувши на Адама, Анна розгублено кивнула. Він теж помітив, що на сукні плями і що в кількох місцях вона розірвана? Прикро, тепер він вважатиме її нечупарою. Сукня та нижні спідниці — геть понищені, панчохи — незрозуміло де. Якимось дивом вона спромоглася розгубити майже всі свої шпильки та посіяла десь рукавички. Цікаво, де її торбинка? Здається, загубила саме тоді, коли шарпалася з Дмитром у нього в сінях.

Зрозумівши, що на якийсь час Анна матиме чим себе забавити, Адам усміхнувся. Принаймні, вона не буде мучитися сумнівами, не

дошукуватиметься причин того, що відбувається, і йому не доведеться говорити їй правду. Нещодавня розмова з її вуйком аж ніяк не надавалася для того, щоб розповідати їй про неї. Та й не до місця і не до часу така розмова.

Коли Адам пішов, Анна вирішила не витратити час намарно і заходилася готувати обід. Від тепла на кухні щоки її порожевіли, і вона відчула, що не лише зігрілася, але й заспокоїлася. Коли ж прийшов Адам і вони сіли обідати, взагалі перестала нервувати. Як дивно — минуло лише декілька годин, а світ змінився до невпізнання.

Після обіду Адам порадив їй розпакувати речі й залишив у кімнаті саму. Була вдячна йому за таку делікатність. Сама не знала, як мала б повестися — дякувати йому за подарунки чи категорично відмовлятися від них. Ані одне, ані інше не виглядало доречним.

У пакунках, які приніс Адам, Анна знайшла не лише нову сукню на вихід, але майже все, чого їй так сильно бракувало всі ці дні, — спідню білизну на зміну, панчохи, носовички, шпильки, рукавички, гребінець, а ще новий капелюшок та шаль і навіть теплу зимову пелерину та маленьке дзеркальце в торбинці з безліччю суто жіночого дріб'язку. Все найвищого ґатунку і, як на її погляд, аж надто дороге. Такої гарно гаптованої тоненьким мереживом білизни їй взагалі ніколи ще не доводилося тримати в руках.

Перевдягнувшись, Анна уважно глянула на своє відображення у дзеркалі й сама собі здалася незнайомкою. Вовняна сукня з дорогим мережаним комірцем, кашемірова шаль, тоненького полотна нижні спідниці — такого вишуканого одягу вона ще ніколи не носила. Усе ж таки вони з Адамом з різних світів. Можна лише уявити, якими жахливо вбогими видавалися йому всі її домашні сукні. Зрештою, й недомашні також.

Знімаючись, Анна відвернулася від дзеркала. Яка ж вона легковажна. Думає про одяг тоді, коли мусила б перейматися тим, що вже незабаром належатиме Адамові так, як мала б належати лише шлюбному чоловікові. Хоч би знати, як воно стається. А якщо після цього у неї буде позашлюбна дитина? Тітка казала, що саме це загрожує дівчині, яка згрішила вперше, бо це лише на стежці, де всі ходять, трава не росте... Чи, може, це ще й необов'язково стається? Є жінки, у яких взагалі нема дітей. Може, вона саме з таких.

Намагаючись подолати в собі страх, Анна якомога старанніше зав'язала шовкові стрічки на ліфі, акуратно розправила кожну складочку на сукні й вклала волосся у бездоганну зачіску. Якщо вона не може привести до ладу свої почуття та думки, то нехай хоч зовні здається, ніби вона спокійна. Добре, що почало сутеніти, — може, Адам не зауважить її стану.

Даремно сподівалася — коли вийшла на кухню, йому вистачило лише декількох секунд для того, щоб усе це побачити. Зараз Анна не просто помітно нервувала, а була на межі справжньої паніки. Може, зачекати, доки минеться?

Він іще раз зміряв її замисленим поглядом. Гарна, зграбна і дуже молода. Кожного разу йому аж подих перехоплює, коли він дивиться на неї. На що тут взагалі чекати? Щоб хтось забрав її у нього? Щоб вона втекла? Чи не занадто довго він чекає? Це переходить усі розумні межі.

— Тобі личить ця сукня, — ніби проміж іншим зауважив він. — Нема потреби приховувати себе так, як ти це робила раніше.

Зняковівши, Анна не знайшлася з відповіддю. Здається, усе, що вона так старанно надягала на себе, викликає у Адама не так захоплення, як бажання якомога швидше це з неї зняти. Цікаво, а їй самій хочеться цього?

Вона кинула на нього швидкий погляд. Відповіді ще не знала.

Адам підійшов до столу, мовчки присів на лаву й, опершись ліктями на стільницю, замислено озирнув Анну з ніг до голови. Усе ж таки має вона у собі щось особливе. Щось таке, що хвилює і не дозволяє відволіктися від бажання переспати з нею. Щось у рухах, у погляді, у типі зовнішності. Щось аж надто чуттєве, збудливе, ледь не гріховне, проте все одно не позбавлене вишуканості та пікантності добропорядної панни... До біса всі ці дурні умовності. Доки можна чекати? Ці ніжки вже давно просяться, щоб їх розсунули.

Ніби вловивши зміст його думок, Анна кинула на Адама ще один розгублений погляд. Почувалася так, ніби на собі взагалі нічого не мала, і від того їй було так соромно, аж млосно. Тепер уже й не скажеш, що він не повинен дивитися на неї таким поглядом. Вона сама прийшла до нього, сама залишилася з ним наодинці, то чому ж не має дозволяти таких поглядів?

Тихенько зітхнувши, вона знов потай глянула на Адама. І таки саме це їй кортить категорично йому заборонити.

Вона підійшла до креденса і почала діставати з полички тарелі. Руки її зрадливо затремтіли, одна тарілка вислизнула з рук, глухо вдарилася об підлогу і розбилася на дрібні черепки.

Ще дужче зніяковівши, Анна нахилилася, щоб їх прибрати, і раптом відчула: Адам стоїть зовсім поряд. Серце її тьохнуло і полетіло кудись донизу. Вже передчувала, що зараз станеться, і мимоволі злякалася. Ні, нехай завтра чи післязавтра. Тільки не сьогодні. Тільки...

Різно випроставшись, вона спробувала відсторонитися, але Адам перехопив її руку і стиснув у своїй долоні.

— Усе... Досить мучити себе й мене... Ходімо.

Він загасив свічку, і для Анни реальний світ перестав існувати, перетворившись у нову, незнану досі реальність його рук та тіла.

Погано пам'ятала, як вони з Адамом дійшли до спальні, не пригадувала, як він відчинив двері і як вони опинилися всередині.

Вона взагалі мало що зрозуміла та запам'ятала, лише серце налякано завмерло у той момент, коли двері тихенько зачинилися і відсторонили їх від цілого світу.

Адам обережно торкнувся губами її скроні, кінчиками пальців провів по шії, поцілував ніжну западинку між плечем та шиєю і почав розщипати сукню.

Анна трохи глибше вдихнула повітря і злякано зіщулилася в передчутті того, що мало б статися вже за мить.

— Чого ж ти так сильно мене боїшся? Дівчинко ти моя нерозумна, — Адам витягнув шпильки з її зачіски і почав обережно перебирати волосся пальцями так, що врешті воно розсипалося по її плечах густою шовковою хвилею. — Бачиш, яка ти в мене гарна... Тобі не можна боятись... Прикро, якщо такий гарній панні все це не сподобається. Я буду обережним з тобою.

Він нахилився до її губ. Цілував дуже ніжно, ледь торкаючись, ніби й не цілував, а пестив губами і, лише коли відчув, що Анна припинила вператися, посунувся трохи далі. Намагався не втратити над собою контроль. Так довго чекав на неї, що зіпсувати все це поспіхом було б злочином.

Адам розвернув Анну плечима до себе, розшнурував корсет, відклав його вбік, і їй раптом розхотілося втікати. Усе саме так, як вона собі уявляла — нічого страшного або неприємного. Його руки такі теплі й такі ніжні, що аж млосьно від доторку.

Адам продовжував неквапно роздягати її і, тихенько зітхнувши, Анна заплющила очі. Здається, відбувається саме те, що має відбуватися між чоловіком та жінкою. Так було сотні років до них, і так буде сотні років після них. Опиратися нема сенсу. Все одно рано чи пізно це б сталося.

Він знов поцілував її в губи, і враз перестало важити, хто вони і що з ними станеться потім. Не стало минулого чи майбутнього, лише реальність і мить сьогоднішньої ночі. Усе так просто і зрозуміло, що аж дивно, чому вона боялася цього раніше. Зараз понад усе на світі хотілося одного — забути саму себе й упокоритися бажанням коханого чоловіка. Коли Адам поклав її на ліжко, у ній не залишилося сумнівів чи сорому, лише поклик його тіла, доторк губ і шепіт напівбожевільних слів йому у відповідь. Була як не при пам'яті й не надто помічала, що саме Адам робить із нею. Коли ж він відкрив її для себе, не злякалася, лише мимоволі затамувала подих і сильніше заплющила очі...

Майже й не зрозуміла, як то з нею сталося. Різкий, майже гвалтовний поштовх його тіла у ній — і раптом вона відчула біль, ніби короткий спалах світла, що на якусь частку секунди здивував, вразив, але не налякав, не приголомшив, лише повернув до дійсності. Мимоволі вперлася руками в груди Адаму, але він не зупинився, не відпустив — ще міцніше притиснув її до себе, і біль майже зник, упокорений іншими, сильнішими відчуттями.

Анна схлипнула і притиснулася чолом до його плеча. Адам щось прошепотів їй на вухо, але вона не розчула слів — біль і насолода, однаково незнані, переплівшись, підпорядковувалися чоловічому ритму та натиску, і врешті в ній не залишилося нічого, окрім бажання йти йому назустріч та робити те, чого вона ще жодного разу не робила і навіть сама не знала, що вміє все це робити. Від надлишку власних емоцій розплакалася і сама не помітила, що плаче.

У якийсь момент їй здалося, що вона не витримає довше. У ній обірветься натягнута до болю струна, і вона перестане існувати, розчинившись у гострому чутті насолоди, проте гарячі хвилі почали накочувати одна по одній, проникли в кожную клітинку тіла, затопили в

останньому високому акорді і врешті, так само обережно, відступили, ніжно пестячи, виносячи на поверхню та залишаючи по собі відчуття розкошів і м'якої втоми у кожній клітинці тіла.

Адам продовжував пестити її, і враз Анну охопило нове, незнане досі блаженство та німе захоплення ним. Вона заховала обличчя у нього на грудях і раптом відчула у себе на губах солоний смак власних сліз. Намагаючись їх стримати, схлипнула, але Адам так міцно і так ніжно пригорнув її до себе, що вона знов затихла, віддавшись на ласку рук, які тепер дарували їй заспокоєння та захист.

Десь далеко звідси завивав вітер, сипав у вікно сніговою курявою, намітав кучугури під парканом та хатою, але вони не чули того — заблукали, заховалися, зникли, проникли в іншу реальність і вже не відчували плину часу та тиску обставин.

На мить Адам відірвався від неї, щільніше вкрив її та себе ковдрою і знов пригорнув Анну до себе. Її огорнуло його тепло, його запах, і вона примружила очі. По тілі розлилися приємна легкість та спокій. Не було думок, страхів чи докорів сумління, лише фізична втіха від близькості коханої людини, тільки радість від того, що вона нарешті належить йому. Якщо це і є справжнє щастя, то саме сьогодні вона зазнавала всіх його розкошів.

Розділ 7

Анна спала так міцно, що не почула, як прокинувся Адам, як обережно підвівся з ліжка, засвітив свічку і почав одягатися.

Намагаючись не шуміти, підійшов до неї. Світло свічки м'яко вирізняло обличчя Анни з темряви, золотило шкіру теплим мерехтливим світлом, вихоплювало округлі контури її тіла і, кидаючи невиразні тіні на стіну, ще дужче підкреслювало незвичність того, що він бачить Анну на своєму ліжку. Не відчував ані найменшого жалю через те, що зробив її своєю коханкою і цим окреслив її долю на найближчі декілька років. Його не мучили сумніви чи відчуття провини — навпаки, здавалося, що сталося саме те, що й мало статись. Фізична близькість лише стерла межу між сьогоднішнім і майбутнім та примусила по-новому переоцінити свої з нею стосунки. Понад усе хотів би відмежувати від сторонніх цю нову реальність і це від усіх

вкрадене щастя, проте особливих ілюзій щодо цього не мав. Ще ніхто не зміг переінакшити ставлення до такого зв'язку.

Адам прибрав розкиданий по кімнаті одяг Анни, поклав його на крісло і ще раз глянув на неї. Аж шкода будити, але до світанку залишається лише декілька годин, а виїхати з Жовкви треба ще до того, як цілком розвидниться.

Він присів на ліжко та обережно торкнувся долонею щоки Анни, проте вона спала так міцно, що навіть не відчула того. Усміхнувшись, Адам легенько провів пальцем по її щоці, шиї, поцілував розтулену долоньку зі ще свіжим шрамом угорі й відчув таку шалену ніжність до неї, що йому здалося: якщо зараз обійме, то від надлишку ніжності мимоволі зробить їй боляче.

Анна повернула голову, щось невиразно проговорила уві сні, і Адам, не втримавшись, обережно погладив її розсипане по подушці волосся.

— Вставай, маленька. Чуєш? Сьогодні ще не можемо довго спати.

Повільно розплющивши очі, Анна повернула до нього обличчя. Намить у її погляді майнуло нерозуміння, але вона побачила над собою Адама, напівсонно усміхнулася йому і, ще не цілком прийшовши до пам'яті, притиснула його долоню до своєї щоки. Відчуття щастя, ніби продовження сну, огорнуло її своїм доторком і приховало всі проблеми. Як добре, що він тепер із нею. Це ніби вимріяний сон, який раптом став дійсністю.

Анна глянула у вікно і знов усміхнулася Адамові.

— Навіщо ви розбудили мене так рано? Ще й не світає, — вона придивилася до нього трохи уважніше, побачила, що Адам вдягнений не по-домашньому, і усмішка вмить щезла з її обличчя. — Що сталось?

— Нічого особливого. Просто хочу виїхати до Львова ще до світанку. Тебе не повинні тут бачити.

— Мене не повинні тут бачити? — луною повторила Анна. — Але ніхто мене й не побачить тут. Я не виходитиму з дому.

Адам спохмурнів, але погляду від Анни не відвів.

— Зараз я не можу все це тобі пояснити. Надто довга історія... Іншим разом. Краще вдягайся і будемо їхати.

Вона розгублено глянула на Адама. Хотіла б поставити йому з добрий десяток запитань, проте не наважилася це зробити. Просто мовчки дивилася на нього і не могла поворухнутися.

Уже від порога Адам озирнувся.

— Збирайся швидше. Нема часу лежати і невідомо на що тут очікувати. Якщо ти зі мною живеш, то мушиш мене слухатись. Розумієш це?

Ствердно кивнувши, Анна проте хвилин п'ять іще дивилася на двері, які зачинилися за Адамом, і не рухалася. Чому треба кудись їхати? Чому саме сьогодні? Невже щось сталося? Може, вуйко довідався? Ні, тоді він був би вже тут. Це щось інше.

Посунувшись на край ліжка, вона мимоволі скривилася від некомфортності свого руху. Цікаво, так буває завжди чи лише тоді, коли вперше? Якось воно взагалі все надто дивно і незрозуміло.

Обережно підвівшись із ліжка, Анна сяк-так вмилася і почала вдягатися. Спочатку ще панікувала, але поступово заспокоювалася.

Адам не дозволить її скривдити. Так виразно бачила, що він її любить, що вірила йому без жодних зайвих слів і вмовлянь.

Узявши до рук свічник, вона озирнулася довкола. Чому ж не хочеться їхати? Чому моторошно і хочеться плакати?

Вона зробила декілька невпевнених кроків і зупинилася. Полум'я свічки, хитнувшись, відкинуло вигадливу тінь на стіну. Як вона взагалі житиме тепер? Чи не занадто важкий тягар бере на свої плечі? Ані Бог, ані люди не подарують їй такого великого гріха.

Розгублено присівши на розстелену постіль, Анна притримала свічник обома руками. Невже вона ніколи не повернеться сюди? Вона тепер і не дівчина, і не заміжня жінка. Просто коханка одруженого чоловіка. Залежна від його волі та позбавлена підтримки родини. Як із таким жити?

Притиснула долоню до губ і не дозволила відчаю прорватися назовні слізьми. Притлумила, заховала на споді, затаїла від стороннього ока. Що з нею таке? Вона ж любить Адама і сама хотіла бути з ним. Чому ж тоді плаче? За чим шкодує? За втратою дівочості чи за тим, що її кохання таке хитке і позбавлене майбутнього? Сама не знала того напевне.

Розділ 8

Коли Анна зайшла до кухні, Адам, уже цілком вдягнений, збирався виходити надвір. Отже, вони таки їдуть, і на то теж нема ради. Чомусь

до останнього не вірила, що це станеться насправді.

Відчувши, що знов не може стримати сліз, Анна відвернулася до вікна. Ну, й нехай. Хіба їй світ клином зійшовся на Жовкві? У Львові вона теж колись мешкала, і це були чи не найкращі роки життя.

Вловивши щось розпачливе в поведженні Анни, Адам підійшов до неї ближче.

— Я тебе не скривджу. Ти мені віриш?

Вона здивовано підвела на нього очі.

— А хіба я коли-небудь вам не вірила?

У її погляді було стільки німого подиву, що Адам відчув докір сумління. Здається, ще ніхто не вірив йому так щиро і так беззаперечно, як вона.

— Ти хоч поснідай нормально. Я залишив для тебе сніданок. Інакше змерзнеш мені в дорозі.

Слабо усміхнувшись, Анна підійшла до столу, зазирнула в кавник, налила у філіжанку каву. Адам прослідкував за нею поглядом.

— Напевно, ти звикла до білої кави, а я сьогодні маю тут лише чорну.

— Нічого, я з цукром.

Вона вдихнула аромат кави з кардамоном, зробила декілька ковтків гіркуватого запашного трунку і відчула, як кров веселіше потекла по жилах. Здається, саме цього їй бракувало найдужче.

Зосередившись на відчуттях, Анна й не зауважила, як Адам вийшов на вулицю. Коли озирнулася, його в кухні вже не було. Ну, й нехай. Напевно, зараз їй краще побути самій.

Прибравши за собою посуд, вона визирнула у вікно. За ніч снігу насипало мало не до самих вікон, і подвір'я змінилося до невпізнання — виглядало незнайомим і якимось аж меншим за розміром. Як вони поїдуть? Якщо тут так багато снігу, то що робиться за містом?

Вона впритул наблизилася до шибки і, щоб світло свічки не заважало їй дивитись у вікно, затулилася від нього долонею. Здається, Адам уже не лише відгорнув сніг від воріт, але й сани приготував.

Удома він, напевно, ніколи такого не робить, а тут навіть кучера з собою давно не бере. Мусить зберігати в таємниці своє життя. Тепер, певно, не муситиме. Вона його коханка, і розголосу не уникнути.

Вона відступила від вікна. Ні. Нікуди вона не поїде. Залишиться тут — і крапка. Не везтиме ж Адам її до Львова силою.

Вдягнувшись, Анна вийшла на подвір'я. Зробила кілька невпевнених кроків і майже відразу провалилася в сніг по коліна. Сніг не лише засипав все подвір'я, але й зараз не вщухав — сипав і сипав із темного неба, ніби збирався засипати все довкола. Відчуття того, що вона опинилася десь у зовсім іншому місці, було таким реальним, що аж налякало Анну своєю правдивістю. Вона підвела голову, розгублено глянула в простір сніжинок угорі й відчула якесь дивне запаморочення. Так, ніби подивилася не в небо, а зазирнула в темну глибоку яму.

Ледь похитнувшись, таки втримала рівновагу. Ні, вона біля будинку Адама, ще в Жовкві. Просто надворі надто темно і сніг чомусь летить на неї звідусіль. Вітер змітає його з даху, з дерев, з паркану, сипле колючими сніжинками в очі. Аж подих забиває.

Анна мимоволі заплющила очі й раптом знов відчула у собі якусь відірваність від реального життя і таку пронизливу самотність, аж моторошно стало. Це вже було з нею десь, колись, в інакшому житті, за інакших обставин, але де і коли пригадати не могла. Напевно, це наснилося їй? Призабутий сон, що виринув із підсвідомості й налякав своєю подібністю до справжнього життя. Це навіть не божевілля, а приховані спогади.

Високо підібравши спідниці й знов провалюючись у глибокий сніг ледь не по коліна, вона підійшла до Адама, зустрілася з ним очима і раптом відчула, як серце у неї болісно стиснулося. Ні, нікуди вона від нього не піде. Хіба можна втекти від чоловіка, якого любиш понад життя? У душі, у серці так багато кохання, а вона тікає. Наївна. Від долі, як і від себе, не втечеш.

Примружившись від колючого снігу, який летів їй в обличчя, Анна зазирнула Адамові в очі. Цікаво, а він теж її любить?

Глянувши на неї, Адам став перед нею так, щоб захистити від вітру.

— Шкодуєш, що прийшла до мене? Я тебе образив? Зробив боляче? Ти не хочеш їхати зі мною?

Заперечно хитнувши головою, Анна промовчала. Ні, він її не образив, і навіть не зробив боляче, і їхати їй із ним тепер хочеться. Лише серце чомусь так недобре защеміло.

— Я не хочу, щоб ти йшла від мене, — раптом сказав він їй. — Не тікатимеш? Добре?

Анна торкнулася рукою його плеча і, не помічаючи холоду, обережно змела сніг з темного ворсу хутра.

— Нащо так робиш? — Адам перейняв її руку і ледь стиснув холодні від розталого снігу пальці. — От, бачиш, тепер у тебе руки зимні. Дівчинка ти моя нерозумна... Знов рукавиці десь забула?

Піднісши її долоню до губ, він спробував зігріти її пальці своїм подихом.

— Не бійся, маленька, ти в мене не змерзнеш. Я поклав у сани кожух.

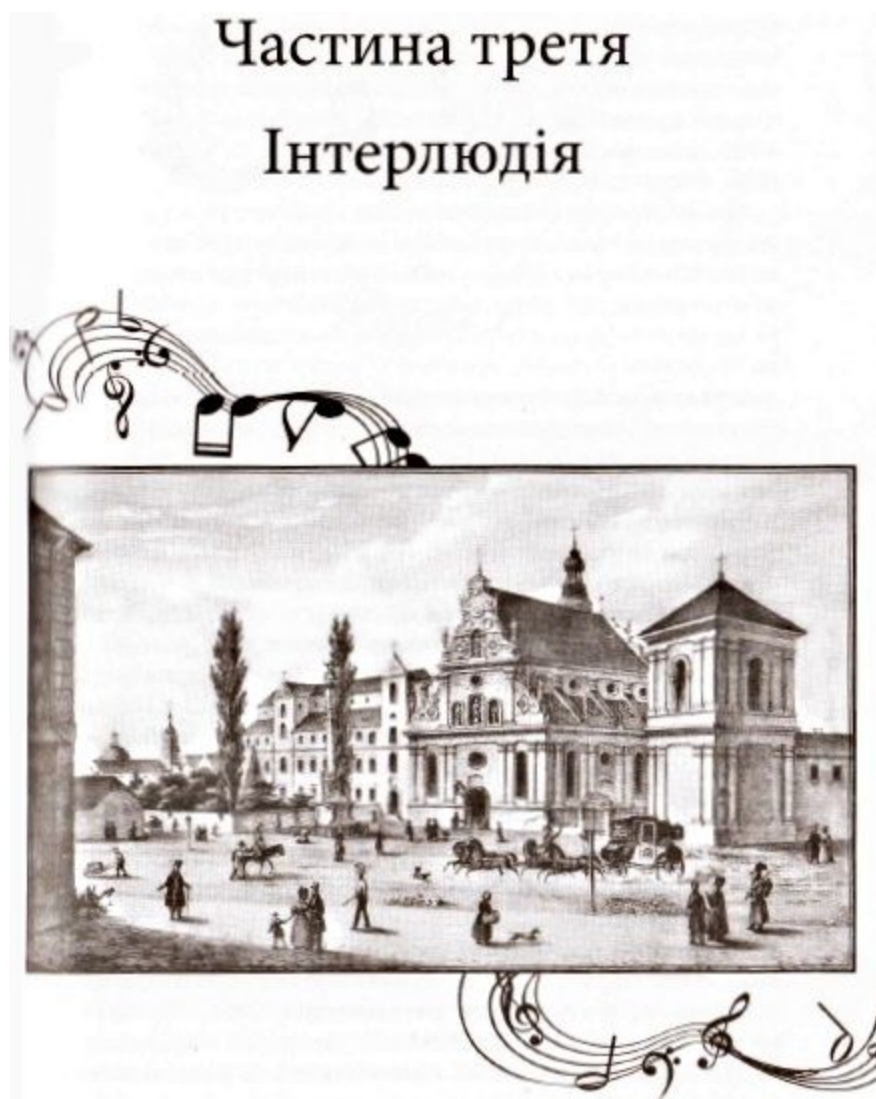
Розгублено усміхнувшись, Анна потупила погляд. Ще ніхто не опікав її так, як він. Він її любить?

— Не бійся, маленька, все у нас з тобою буде добре... Ти мені віриш?

Анна усміхнулася, і від її страхів та сумнівів не залишилося й сліду. «Все у нас буде добре». Звісно, буде. Інакше й бути не може.

Частина третя

Інтерлюдія

Розділ 1

Як цілком розвиднилося, Анна не зауважила. Заколисана рівномірним ковзанням саней по снігу та затишним теплом овечих шкур, якими Адам огорнув її ледь не по саму шию, несподівано для самої себе почала дрімати і розплющила сонні очі лише тоді, коли вони проминули Замарстинів та опинилися в межах Жовківської рогачки.

Спочатку Анна злякалася, що хтось зі знайомих чи рідні може побачити їх із Адамом разом, проте, коли без жодних проблем в'їхали на Хорунщизну^[15], їй трохи відлягло від серця. Тут в Адама власний будинок, і він, напевно, вирішив поселити її в себе. Уже зараз почувалася у відносній безпеці, а коли позаду залишився ще й сад готелю «De La Rus»^[16], то й зовсім змирилася зі своєю долею. Добре все ж таки, що Адам живе в сепарації зі своєю дружиною — вона не перейматиметься тим, що у її чоловіка є коханка. Все одно щось там привело їхній шлюб до сепарації, а почуття — до охолодження. Поява коханки в житті Адама нічого не змінить.

Заспокоєна своїми думками та малолюдністю околиць, Анна обережно визирнула з-під крисів капелюшка. Вітер майже стих, сніг уже не падав, і навіть з-за хмар визирнуло сонце. Звичайний зимовий день. Довкола, щоправда, ще доволі багато снігу — повідгортати встигли лише дороги та стежки при парканах, але білі кучугури обабіч дороги та снігові шапки на будинках та деревах перетворили передмістя у казковий світ. Затишний, спокійний, відмінний від того, яким він буває за осінньої чи весняної негоди. Цікаво, де тут будинок Адама?

Анна ледь випростала в коліні ногу і знов роззирнулася довкола. Десь там, не надто й далеко звідси, у Духовній семінарії навчається Андрій. От тільки навряд чи вона коли-небудь наважиться зустрітись з ним. Своїм поведженням відмежувала себе від родини і вже не може розраховувати на підтримку. Шкода, бо з Андрієм їй зовсім не хочеться втрачати контакт.

Легку паніку Анна відчула лише тоді, коли вони зупинилися перед недобудованим будинком. Навіщо Адам привіз її сюди? Будинок ще не надається для того, щоб у ньому мешкати. У подвір'ї, щоправда, є стайня, а поміж дерев запущеного саду видно стару, ще не до кінця поруйновану хату. Але що то змінить?

Вона запитально глянула на Адама, а він, випереджаючи її запитання, заговорив сам:

— Сама бачиш, замешкати тут поки що не можна, але я мушу залагодити одну термінову справу і хочу, щоб ти зачекала на мене в старій хаті. Не бійся, ти не змерзнеш. Я розпалю вогонь у печі. Коли повернуся, знатиму, що робити далі й де ти тепер мешкатимеш.

Дивлячись на Адама, Анна не могла нічого зрозуміти. Він не збирається залишати її в себе? Хоче винайняти їй якесь помешкання і навідуватиметься до неї сам? Отже, вона житиме, як звичайна утриманка!

Опустивши голову і намагаючись не розплакатися, Анна відгорнула з колін сукно, підшите овечою шкурою, і спробувала звестися на ноги. Невже вона сподівалася, що якимось інакше ввійде у його життя? Якою наївною вона була.

— Не треба плакати, — Адам легенько взяв її за руку. — Ти зараз зігрієшся, а потім я повернусь і ми з тобою разом поїдемо кудись пообідати. Не боятимешся залишитися тут сама?

Зітхнувши, Анна заперечно хитнула головою. Пізно якимось боятися.

Провалюючись у глибокий сніг, вона пішла за Адамом до хати. Добре, що нікого з сусідів не видно. Вмерла би з сорому, якби знала, що хтось дивиться на неї зараз. Відразу зрозуміло, ким для чоловіка є жінка, якщо її таємно приводять у таке підозріле місце, як цей занедбаний будинок.

Опинившись усередині, Анна старанно обтрусилася сніг із сукні, черевичок та панчів і роззирнулася довкола. Помешкання занедбане, захарашчене різним непотребом і справляє геть кепське враження. Навіть світло знадвору лише ледь-ледь пробивається крізь маленькі запилюжені вікна і ліниво вихоплює з напівтемряви декілька пошарпаних стільців та стіл, завалений ні на що не придатним мотлохом, а ще стару, обдерту шафу з перекошеними дверцятами та скинуте у кутку біля пічки заіржавіле залізничя. Здається, єдина функціональна річ у будинку — піч, а також не цілком понищені стіл, лава та стільці.

— Зачекай, я протру лаву, — Адам дістав звідкись ганчірку, потім заходився розпалювати вогонь у печі. — Зараз стане тепліше. Принаймні, доки я повернусь, ти зігрієшся. Сильно змерзла?

Анна заперечно хитнула головою.

— Ні, не сильно.

— Літом тут краще. Колись сама побачиш... — Адам перехопив її розгублений погляд. — Зараз я не можу взяти тебе до себе. По-перше, будинок не добудований, по-друге, мені сплутали всі плани, і я мушу робити зовсім не те, що задумав. Віриш мені?

Вона здивовано глянула на нього.

— Не мусиш розуміти. При нагоді я тобі все це поясню.

Адам підвівся і вклав до рук Анни ключі.

— І нікуди не виходь, дуже тебе прошу. Я незабаром повернусь.

Зачинивши за ним двері, Анна невпевнено повела плечима. Дивне щось таке каже Адам. Хіба хтось може примусити його робити те, чого він не хоче? Не виглядає на чоловіка, якому можна вказувати, що і як він має робити.

Вона підійшла до столу і, знявши рукавичку, обережно провела пальцем по його поверхні. На столі залишилася чітка лінія, а на пальці — темна пляма. Усе довкола вкрите грубезним шаром пилу і треба пильнувати, щоб випадково не притулитися до чогось брудного та не зіпсувати собі одяг. Зовсім занепав будинок, а колись тут, напевно, хтось мешкав, хтось когось любив, народжував дітей, вмирав. Для когось цей будинок був найважливішим місцем на землі, а тепер нічого не залишилося — лише неясна тінь чужого зниклого життя і невитравний запах цвілі та запустіння.

Намагаючись ні до чого не доторкатися, Анна знов присіла на лаву. Раніше її власне життя було таким відносно бідним на події та зміни, а зараз вона ще не встигла зрозуміти, що з нею сталося вчора, як постали нові проблеми та зміни. Уже й незрозуміло, чого боятися. Може, того, що вона належить Адаму? Анна якимось непевно пересмикнула плечима. Завжди мріяла саме про це, а зараз почувається так, ніби не переконана, що хотіла саме цього. Здається, світ ілюзій, який вона сама собі створила, був трохи інакшим, аніж дійсність, а мрії, які стали реальним життям, не мають захисту та незмінності нездійснених бажань. Яка все-таки людина дивна істота — майже ніколи не почувається абсолютно задоволеною тим, що має. Навіть тоді, коли понад усе хотіла саме цього. Здається, найперша небезпека мрій — це те, що вони іноді здійснюються.

Анна розв'язала стрічки капелюшка і зняла його з себе. Звичним жестом поправила зачіску. Зрештою, жінка — це така істота, яка з часом пристосовується до всього. Навіть до того, до чого не мала б пристосовуватися.

Налаштувавшись на довге очікування, Анна дуже здивувалася, коли Адам повернувся вже за годину. Не виглядав задоволеним. Напевно, щось йому пішло не так. Але що?

Мимохіть глянувши на Анну, Адам нічого не сказав, лише машинально торкнувся її обличчя долонею і, зауваживши нерішучу усмішку у відповідь, теж усміхнувся, проте якимось відсторонено — так, ніби й не до Анни.

— У тебе гарні очі, — раптом сказав він їй. — Хтось тобі вже говорив про це?

Здивовано глянувши на нього, вона промовчала. Яку відповідь на своє дивне запитання він сподівається отримати? Так чи ні? Жодна з них не є мудрою.

Вона запитально глянула на Адама, але він не дивився на неї. Здається, жодної відповіді не очікував. Сказав перше, що спало на думку. Насправді думає про щось своє.

— Я хотів відвезти тебе до родини, в якій ти могла б залишитись на декілька тижнів, але на час запустів до них приїхали родичі з маєтку і твоя там поява викличе непотрібний розголос.

Намагаючись вловити у словах Адама хоч щось для себе зрозуміле, Анна відчула дивний неспокій. Він не знає, куди її подіти? Вона обтяжує його?

— Я можу замешкати десь сама і...

Не очікуючи, доки вона договорить, Адам обірвав її на півслові.

— Панна твого віку не може мешкати десь сама. Якщо я тобі це дозволю — матимеш відповідну до того репутацію і таке ж до себе ставлення. Я відшукаю для тебе добропорядну родину, і ти житимеш там. Сподіваюсь, життя респектованої панни^[17] тебе не лякає?

Невпевнено кивнувши, Анна не відповіла. І сама не знала, що налякало б її дужче, аніж те, що з нею вже сталося.

— Розумієш, я маю певні зобов'язання щодо тебе, і хочеш ти того чи ні, але я буду їх виконувати. Ще одного нерозважного вчинку твоя репутація не витримає.

Намагаючись хоч щось второпати зі слів Адама, Анна здивовано глянула на нього. А хіба від її доброї репутації щось іще залишилося?

Раптом Адам поправив пасмо волосся, яке вибілося з її зачіски, і усміхнувся. Так близько обличчя Анни здавалося йому по-особливому зворушливим та юним, а всі думки та переживання так виразно читалися в її погляді, що він мимоволі відчув жаль і одночасно ніжність.

— Не все так безнадійно, як тобі видається. Півгодини тому я зустрів у середмісті свою тітку і домовився, що ти поживеш у неї декілька тижнів. Це трохи порятує твою репутацію. Не мешкати ж тобі зі мною на Краківській.

Анна перевела подих.

— І ваша тітка погодилася на таке? Як ви пояснювали їй все це?

Адам здвигнув плечима.

— Просто розповів про Дмитра і пояснив, що твій вуйко просив віднайти для тебе спокійніше місце... Особливого вибору в нас із тобою все одно нема.

Приголомшена новими обставинами, Анна з острахом глянула на Адама. Вибір у неї, й справді, невеликий, а відповідь настільки очевидна, що навіть обговоренню не підлягає.

— А де вона мешкає? Як називається?

— Називається пані Зося, а мешкає на Личакові. Там у неї власний будинок. Ще до рогачки. Увечері я завезу тебе до неї, а поки що ми маємо декілька годин часу для себе. Насамперед десь пообідаємо, а потім я відвезу тебе до себе на Краківську. Хочу ще трохи побути з тобою.

Відчуваючи, що їй хочеться хоч якихось пояснень, Анна, проте, слухняно підвелася, мовчки взяла капелюшок, але, зав'язуючи стрічки під підборіддям, не витримала і знов підвела очі на Адама.

— Але що тепер буде з нами? Ви приходитемете в гості до своєї тітки?

Адам не відразу відповів, проте не зміг сказати їй неправди.

— Ні, не приходитиму. Це було б надто необачно.

Ледь закусивши губи, Анна знов зосереджено глянула на Адама. Здається, ще чогось очікувала, проте, майже відразу опам'ятавшись, потупила очі.

Розділ 2

Обідаючи в ресторації при готелі «Європа», вони з Адамом таки зустріли його знайомих, проте він особливого значення цій події не надав, а Анна, хоча й зникла, проте не втратила голову і змогла більш-менш природно повестися, коли він представив її як свою небогу. Насправді вона не уявляла, що мала б зараз робити, про що говорити і як взагалі поводитися з Адамом на людях. Швидше б уже опинитися там, де їх ніхто не побачить.

На щастя, пообідали вони доволі швидко, а коли фіакр зупинився біля кам'яниці на Краківській вулиці, Анна спочатку зітхнула з полегшенням, але потім, кинувши обережний погляд на будинок, відчула, як усередині у ній знов щось стиснулося та неприємно захололо від страху. Здається, вона зовсім не готова ані до зацікавлених поглядів, ані до виразно підвищеного інтересу до своєї особи. Якогога нижче опустивши голову, спробувала заховати обличчя за крисами капелюшка. Цікаво, скільки людей стали мимовільними свідками її приїзду сюди?

Анна обережно повела поглядом вздовж засніженого хідника і знов опустила очі. Випадкові перехожі, сусіди, он ті дві кумасі невизначеного віку, які розмовляють при брамі, двірник, молочниця... Принаймні, з десятків людей.

Адам допоміг Анні зійти на хідник, розплатився з візником, а тоді, перехопивши її стривожений погляд, ледь усміхнувся.

— Не бійся, ніхто тебе тут не запам'ятає. Просто не затримуйся і не роздивляйся довкола.

Узявши Анну під руку, він завів її всередину будинку, тоді, так само не затримуючись, піднявся на свій поверх, зупинився перед найближчими до них дверима і відімкнув замок.

— У мене тут трохи тісно, але, знаєш, мені одному вистачає.

Після яскравого денного світла та блиску снігу помешкання Адама спочатку видалося Анні надто темним, проте, коли очі призвичаїлися до півтемряви, вона з цікавістю роздивилася довкола. Маленький передпокій, двері до кухні, дві кімнати праворуч. Усе доволі просто, раціонально і без претензії на розкіш. Саме так, щоб почуватися комфортно і не мати через це зайвого клопоту.

Присівши на маленький стільчик, вона почала розшнуровувати черевички.

— Не роззувайся, — зупинив її Адам. — У мене зараз холодно. Я не був тут декілька днів.

Підвівши голову, вона усміхнулася йому.

— Думаєте, я не звикла до холоду за ці дні?

Зайшла до кімнати і, ступивши декілька обережних кроків, зупинилася. Нічого зайвого, непотрібного або такого, що муляло б око надмірною претензійністю чи розкішшю. Звичайний стіл, прості крісла, темного різьбленого дерева шафа, полиці з рівними рядами книжок, годинник на стіні, ліжко, застелене темно-зеленим накриттям, такого ж кольору килим та штори. А ще півтемрява від того, що вікно виходить у колодязь внутрішнього подвір'я.

Анна підійшла до столу, зняла капелюшок, тоді теплу зимову пелерину. Поклала все це на крісло і повернулася плечима до вікна. Майже й не відчувала ніяковості через те, що знов опинилася з Адамом наодинці. Мовчки дивилася на те, як він розпалює вогонь у п'єці, і мимоволі усміхалася своїм думкам. Тепер у будь-яку хвилину можна підійти до нього, заговорити, обійняти і не боятися, що хтось заборонить їй це зробити.

Вона глянула на його чорне, з іще не надто виразною сивиною волосся, перевела погляд на руки, плечі, долоні — і їй раптом страшенно захотілося, щоб Адам усе облишив і підійшов до неї. Затамувавши подих, вона прислухалася до себе. А ще, щоб він міцно-преміцно пригорнув її до себе... і ще, щоб поцілував.

Намагаючись відволіктися від недоречних фантазій, Анна підійшла до полицки з книжками і почала перебирати книжки одну по одній. Витягнула першу-ліпшу, тоді другу, третю і так само уважно перегорнула декілька сторінок.

— Тебе це цікавить? — почула вона позаду себе здивований голос Адама. — Навіщо вона тобі?

Анна мимоволі уважніше придивилася до книжки, яку тримала в руках, і тихенько розсміялася. Вона навіть мови не знала, якою та була написана, і тим паче не підозрювала, про що вона. Якись незрозумілі малюнки, таблиці, креслення. Справді, здалася їй ця книжка.

Обережно поклавши книжку на місце, Анна озирнулася.

— Я хотіла чимось себе розважити.

Адам підступив до неї ближче і, усміхнувшись, торкнувся долонею її щоки.

— Як на мене, не найліпша для нас із тобою розвага.

Анна відвела погляд і, щоб приховати ніяковість, спробувала змінити тему розмови.

— Зимно тут у вас. Помешкання вистигло, а п'єц іще не розігрівся.

Адам мимоволі перевів погляд на її ноги.

— Звичайно, зимно. Особливо, якщо стояти босою на холодній підлозі.

Він ковзнув очима по її фігурці вгору, ніби роздягнув.

— Поганий із мене господар, якщо така гарна панна мерзне у мене вдома.

Зараз йому дуже хотілося саме такої щирої та невинної гри. Зовсім простої, наївної, не надто вигадливої. Здається, переситився забавами інакшого стибу.

Він продовжував із усмішкою розглядати Анну, і, не витримавши, вона першою відвела очі.

— І що тепер? — обережно запитала вона його. — Що ми тут робитимемо?

Розсміявшись, він нічого не відповів, просто взяв її на руки і переніс до себе на ліжко.

— Тут тобі буде значно тепліше... Зрештою, й цікавіше.

Анна заперечно хитнула головою, проте не сперечалася. Уже мала виразну підозру, чим усе це завершиться, і майже не боялася того.

Адам провів пальцями по її щоці, шиї, розстібнув гудзики на сукні і, нахилившись, торкнувся поцілунком шиї там, де вона плавно переходила у лінію плеча.

— Не бійся, маленька, сьогодні я теж буду обережним з тобою.

Від доторку його губ по її тілі пробігла хвиля млосного тепла і, підібравшись до горла, збила з ритму подих, проте в якусь мить щось таки зупинило Анну за крок від остаточного завороту в голові й за півкроку від того, щоб втратити бажання зупинитися.

— Усе ще боїшся мене?

Розгублено усміхнувшись, вона кивнула, проте пересилила себе і почала витягувати з зачіски шпильки. Анітрохи не почувалася впевнено. Щосили смикнувши зав'язки корсета, майже безнадійно їх заплутала, а помітивши, що й Адам це зауважив, густо почервоніла.

— Просто я...

— Ходи сюди, я тобі допоможу. Зараз тобі дихатиметься легше, — він почав сам розплутувати зав'язки її корсета. — Нізащо не повірю, що досі ти обходилася без покоївки.

Відчувши, як теплі долоні Адама ковзнули від її талії донизу, Анна затамувала подих. Як же сильно вона його любить. Понад життя.

Розвернувшись, вона обережно поклала долоні Адаму на плечі, зазирнула в очі, а тоді, не втримавшись, нахилилася і легенько діткнулася губами його шкіри.

Майже відразу зникла від усвідомленої чуттєвості свого доторку і заховала обличчя в нього на грудях. Тепер він вважатиме її безсоромною?

Усміхнувшись, Адам підвів обличчя Анни вгору, торкнувся обережним поцілунком кутика вуст, почав цілувати, ледь підштовхнув, і вона втратила рівновагу. На мить затихла, а тоді, відчувши на собі вагу тіла Адама, мимовільно вперлася долонею в його плече.

— Тихенько. Не треба вператись, — Адам перехопив її руку, міцно переплів її пальці зі своїми і притиснув долоню до подушки. — Усе одно я тебе вже не відпущу.

Затуливши їй рот поцілунком, він не дозволив нічого сказати у відповідь, а ще за якийсь час всі слова та думки самі повилітали в Анни з голови — вона відчула, що провалюється у густу вібруючу темряву, центром якої є Адам та його натиск. Вихор гострих відчуттів почав наростати, захопив її всю, запульсував, як кров у скронях, і в якийсь момент, перетворившись у феєрію чуттєвих насолод, заступив собою весь світ довкола.

Ніяк не могла отямитися після цього, лежала в обіймах Адама, вражена силою та глибиною власних переживань. Хотілося плакати від щастя, від вдячності до нього і від того, що зараз він ніжно обіймає її, цілує і шепоче такі неймовірно гарні слова, про які вона колись навіть мріяти не сміла. Нехай би цей день ніколи не закінчився. Коли щастя таке безмежне — понад усе не хочеться його втратити. Міцно притиснувшись до Адама, вона ковзнула рукою по його грудях, шії, торкнулася пальцями губ, ніби забороняючи йому говорити, а тоді, сама засоромившись того, що робить це, забрала руку.

Адам відгорнув з її обличчя пасмо розтріпаного волосся і замислено глянув в очі.

— Здається, мені неймовірно пощастило з тобою.

Анна здивовано глянула на Адама, проте нічого не запитала, лише усміхнулася і поклала голову йому на плече. Яка різниця, що це означає. Найважливіше — вона його любить, з ним їй добре, затишно, тепло і зовсім не хочеться, щоб було якось інакше.

Солодко позіхнувши, вона спробувала знайти собі зручну позу.

— А це що ще таке? — підвівшись на лікті, Адам жартома потягнув ковдру донизу. — Не можна спати, а то проспимо тут до завтрашнього ранку.

— Не проспимо, — знов натягуючи ковдру на плечі, не зовсім впевнено заперечила вона. — Я виспалась. Я навіть можу придивитися, щоб ми не заснули.

Вона знов влаштувалася зручніше. Понад усе їй хотілось не рухатися, ні про що не думати, не говорити і просто насолоджуватися тим, що Адам поряд.

Ледь повернувши голову, вона ковзнула поглядом по кімнаті, глянула у вікно, яке виходило у внутрішнє подвір'я, й усміхнулася. У помешканні тихо, затишно, тепло, а на вулиці знов падає сніг. Неквапно, ліниво, майже непомітно. Ледь вловимий порух дрібних сніжинок і блискучих скалок, які несміливо опускаються на підвіконня, вже й без того засипане снігом мало не по саму шибку. Навіть шуму з вулиці не чути, лише звідкись збоку обережний сонячний промінь вихоплює з напівтемряви кут кімнати та дарує відчуття відстороненості від цілого міста. Зупинити б цю мить, затримати час, думки, відчуття, не дозволити їм змінюватися, танути, маліти. Так, щоб до останньої краплі відчути щастя, яке несподівано ввійшло в її життя, не розгубити його на дріб'язок, не дозволити зникнути без сліду, заховати у собі, затаїтьсь, як зі скарбом, нікому не показувати. Про все це не можна нікому розповідати, не можна зрадити випадковим поглядом чи словом, проте вже неможливо викреслити з пам'яті чи зігнорувати.

Адам торкнувся поцілунком її скроні, притиснув до себе, й Анна заплющила очі. Саме цього відчуття захищеності та цілковитої впевненості у своїй потрібності комусь їй бракувало найдужче. Цікаво, а чого бракувало йому? Вже в напівсні дослухаючись до стуку серця Адама і до його спокійного подиху, Анна й не помітила, як, ніжачись

відчуттям тепла та лінивого затишку ліжка, заснула так само міцно, як і Адам.

Розділ 3

Раптом Анна розплющила очі. Здається, вона не спала. Чи спала?

Глянула на Адама. Він так спокійно та глибоко дихав, що вона відразу зрозуміла — він теж давно заснув.

Поривчасто сівши на ліжку, вона притиснула ковдру до грудей. Проспали?

Озирнувшись, зустрілася поглядом з Адамом.

— Що, таки проспали? — зовсім спокійно, так, ніби щойно й не спав, запитав він її. — Котра година?

Вона глянула на настінний годинник. Десята? Не схоже. Лише ледь-ледь починає сутеніти.

— Годинник зупинився.

Адам підвівся на лікті, простягнув руку до свого одягу, дістав із кишені годинник, клацнув кришкою.

— П'ята. Ще встигаємо, — усміхнувшись, він задоволено потягнувся. — Кепський із тебе вартовий. Бракувало, щоб проспали.

Позіхнувши, він сів на ліжку.

— Будемо вставати. Нам іще до Личакова добиратися.

Скоса глянувши на нього, Анна ледь повела плечима. Цікаво, що зараз робити їй? Теж вставати? Вдягатись? Зачекати, коли першим вдягнеться він?

Адам усміхнувся. Не лише відчував, що знов хотів би її для себе, але понад усе боявся зробити боляче. Намагався не надто сильно її мордувати, проте, як на таку маленьку та невинну панянку, вражень вона таки отримала забагато. Нехай трохи відпочине. Не варто їй зараз докучати.

Відкинувши ковдру набік, він підвівся на ноги і почав вдягатися, а Анна мимоволі заплющила очі. Вчора вночі й сьогодні вдень радше відчувала його на дотик, аніж бачила насправді. Цікаво, який він?

Вона обережно розплющила очі і, боячись зрадити себе, обережно глянула на Адама. Не надто класично та витончено збудований, а ще дуже незвично бачити жорстке чорне волосся на його руках, ногах і

грудях... Зрештою, що вона може знати про все це? Їй він подобається саме таким.

Декілька секунд вона зосереджено вивчала його, тоді натягнула ковдру собі на голову і вже у власній уяві відтворила свої враження. Рухи спокійні, невимушені, неквапні. Адам анітрохи не бентежить ні цією ситуацією, ані своїм виглядом. Напевно, так само він поведився б і тоді, коли б був у кімнаті сам. Вона так не змогла б. Вмерла б із сорому.

— Тобі хоч є там чим дихати? — Адам, сміючись, стягнув ковдру з її голови. — Так страшно не є, щоб аж ховатися під ковдрою.

Сівши на ліжку, Анна розгублено глянула на нього. Невже він помітив, що вона спостерігає за ним? Але ж він навіть не дивився в її бік.

Продовжуючи усміхатися, Адам неквапно зав'язував краватку перед дзеркалом, і, перевівши погляд на його відображення, Анна густо почервоніла. То він бачив її у дзеркалі?

Вона сердито зім'яла руками подушку. Він навіть не приховує, що сміється з неї.

Адам знов усміхнувся. Може, Анна і хотіла здаватися сердитою, проте мала такий вигляд, що йому хотілося хіба згребти її в обійми та поцілувати.

— Ти й сама не уявляєш, яка ти гарна. Особливо, коли не знаєш, що за тобою спостерігають.

Не втримавшись, вона з силою пожбурила в нього подушкою.

— Усе я знаю... Я...

На льоту впіймавши подушку, Адам весело розсміявся.

— І все ж таки ти не виглядаєш на змордовану... Даремно я тебе відпустив.

Відразу його зрозумівши, Анна відчула, як щоки її починають палати.

— Нічого не даремно. Дурниці вам в голові.

Вона глянула на Адама і, перевівши погляд на подушку, яку він тримав у руках, теж розсміялася. Раніше вона сміливіше глянути на нього боялася, а зараз... Як «безнадійно» все змінилося.

Намагаючись стримати сміх, Анна перекилилася через край ліжка і, притримуючи ковдру біля грудей, заходилася збирати з підлоги свій одяг. І все ж таки шкода, що вона не поцілила в Адама подушкою.

Усміхнувшись, він поклав подушку на місце, не поспішаючи, закінчив вдягатись і знов підійшов до Анни.

— Теж вдягайся і приходь до мене на кухню. Щось поїмо перед тим, як їхати.

Зачекавши, доки Адам вийде, Анна почала вдягатись. Минув лише день, як вони разом, а їхні стосунки стали цілком інакшими. Напевно, він таки її любить, бо поводитьсь так, ніби ніяк не може натішитися з того, що вона з ним. А ще він постійно каже, що вона гарна. Цікаво, що він у ній знайшов? Можна подумати, йому у Львові гарних жінок бракує.

Вона глянула на себе в дзеркало і сама собі усміхнулася. Ну, вона теж не з найгірших, проте нічого виняткового. Просто гарна, але гарна зовсім звичайною вродою. Було б у неї рідкісного кольору волосся або ще якась чудинка у зовнішності, але вона звичайна собі дівчина. Таких багато. Власне, вже й не дівчина, а жінка. Цікаво, а зовні це помітно?

Спершись ліктями на столик під дзеркалом, Анна уважно вдивилась у своє відображення. Знов трохи припухли від поцілунків губи, під очима залягли темні тіні, з'явилося сум'яття в погляді, а поза тим нічого особливого. Вигляд такий, ніби вона просто не виспалася. Якщо акуратно вкласти волосся та скромно потупити очі, ніхто нічого не помітить.

Старанно вдягнувшись і якомога скромніше прибравши волосся, Анна вийшла на кухню.

— Будеш каву? — уважно придивившись до неї, Адам присунув їй філіжанку з кавою ближче. — Пий, бо бачу, тобі це теж необхідно.

Мовчки присівши біля столу, Анна слухняно взяла до рук каву.

— У мене жахливий вигляд? По мені щось помітно?

Адам ледь усміхнувся.

— А що по тобі може бути помітно? У твоєму віці ти за жодних обставин не виглядатимеш погано. Відіспишся — і все буде нормально.

Він підвівся з-за столу і, ледь нахилившись, раптом поцілував її.

Мимоволі здивувавшись невчасності того поцілунку, вона широко розплющила очі. Він не хоче її відпускати? Хоче бути з нею?

— Анно, ти не залишишся там надовго. Я й без того надто довго чекав на тебе.

Вона опустила очі. Душу віддала б, аби бути з ним, але Адамові зовсім не обов'язково це знати. Для чоловіка краще чогось не мати або ж недоотримати, аніж одержати це з надлишком.

Вона спробувала вкласти на місце пасмо волосся, яке вибилося з її зачіски і впало на шию непокірним локоном.

— От бачите... Що ви нарobili своїм поцілунком? Тепер доведеться перечісуватись. Так ми й до ночі не вийдемо звідси.

Оцінююче глянувши на Анну, Адам сам поправив пасмо волосся, яке порушило її зачіску.

— Не вигадуй. Нічого тобі не бракує. Як на мене, у тебе цілком пристойний вигляд.

Усміхнувшись, вона знов потупилася. Зараз Адам дивився на неї так, як дивляться на свою власність, і навіть не припускав, що вона може мати про все це інакшу думку. Цікаво, це всі чоловіки такі чи лише він? Зрештою, нехай думає, що хоче. Ніхто ж йому того не забороняє. Зараз у неї значно серйозніші проблеми в житті. Дуже важко на щось наважитися, зате потім, ніби зі снігової гірки на санчатах, котишся донизу без жодних зусиль та гальм. От тільки невідомо, де зупинишся, і не знати, на що нашттовхнешся внизу чи й по дорозі.

Опинившись на вулиці, Анна обережно роззирнулася довкола. Сутінки лише ледь-ледь чіпляють за очі та роблять невиразними силуети довколишніх предметів, проте все ще дозволяють роздивитися тих, хто виходить з будинку. Хоч би не зустріти когось знайомого.

Адам обережно притримав її за лікоть.

— Біля Нового театру^[18] я винайму фіакр. Так буде швидше і безпечніше.

Завернувши з Краківської вулиці до площі Каструм^[19], вони проминули колишній монастир отців Тринітаріїв, де зараз були будівлі університету, і Анна мимоволі занепокоїлася. Біля театру велика ймовірність зустріти когось зі знайомих Адама, і якщо вдень таке зійшло їм з рук, то з наближенням ночі виглядає доволі проблематичним. Скажуть, що вона панна легкої поведінки, а їй зовсім не хочеться, щоб її так сприймали.

— Я туди не піду, — не дійшовши до театру з добрий десяток кроків, вона рішуче зупинилась у провулку. — Я зачекаю тут.

Адам здивовано глянув на неї.

— А сама залишитись тут ти не боїшся? Не вигадуй. Ніхто тебе в темряві не роздивиться.

Відступивши ще на крок назад, Анна затято глянула на нього.

— Усе одно йдіть самі. Потім під'їдете до мене. Я нікуди не втечу.

Розділ 4

Дивлячись на кучугури снігу обабіч хідника і на дахи кам'яниць, присипані снігом, Анна намагалася не нервувати, проте добрих намірів вистачило заледве на декілька хвилин терплячого очікування. З кожною наступною хвилиною її дедалі дужче лякало те, що вона залишилася сама, що стоїть посеред вулиці й що цим мимоволі привертає до себе увагу. Декілька разів повз неї проходили якісь люди, і вона злякано сторонилася їх. Полегшено зітхнула лише тоді, коли з'явився Адам.

— Я не примусив тебе надто довго чекати? — вийшовши з фіакра, він допоміг сісти їй. — Даремно я тебе послухав. Нікого зі знайомих там не зустрів.

Намагаючись внутрішньо зосередитися на майбутній зустрічі, Анна ледь не всю дорогу мовчала і навіть не помітила, як вони проминули вулицю Валуву, монастир Бернардинів та біля колишнього монастиря ордену Кларисок завернули на Личаківську дорогу.

— Я б зараз із більшим задоволенням відвіз тебе до своєї сестри, — першим порушив мовчання Адам. — Тереза — мудра жінка. Шкода, що зараз її нема у Львові. Колись я познайомлю тебе з нею. Думаю, вона тобі сподобається.

Від подиву Анна навіть про свої страхи забула. Невже він обіцяє познайомити її зі своєю сестрою? Цікаво, як кого? Очевидно ж, що не як коханку.

Скосивши очі на візника, вона нерішуче глянула на Адама.

— У вас, напевно, велика родина?

Перехопивши погляд Анни, Адам усміхнувся.

— Достатньо велика, але з Терезою у мене найтепліші стосунки. Вона моя сестра не лише по батькові, але й по мамі. Окрім того, ми з нею майже однолітки.

Ще раз здивовано глянувши на Адама, Анна потупилася. Отже, у його батька теж була друга дружина. Цікаво, а перша теж померла?

— Колись ви розкажете мені про себе? Добре?

— А куди ти тепер від того подінешся. Звичайно, розкажу.

Надворі вже зовсім споночило, коли вони під'їхали до Нижнього Личакова й опинилися неподалік костелу Святого Антонія^[20].

Анна і колись погано знала це передмістя, а тепер, у темряві, ще й взимку, взагалі нічого тут не впізнавала. Невеличкі будинки, засипані снігом мало не до самих вікон, садки у снігових заметах, кучугури відгорнутого снігу обабіч стежок від дверей до хвіртки, дерев'яні штахети, високі замети при дорозі. Усе якесь майже однакове. Цікаво, в якому з цих будинків мешкає тітка Адама?

Поглядом Анна виділила декілька найгарніших будинків, проте фіакр їх проминув і зупинився біля нічим не примітного невеличкого обійстя.

Допомігши Анні вийти з фіакра, Адам розплатився з візником. Отже, шляхів до відступу немає.

Важко зітхнувши, Анна пішла за Адамом вузенькою стежкою до хвіртки, а коли він зайшов у двір, вона так само мовчки пішла за ним через усе подвір'я до будинку. За крок від ганку спіткнулася і, намагаючись не впасти, випустила з рук торбинку. Почервонівши, присіла, щоб її підняти, і мимоволі вперлася поглядом в освітлене вікно будинку.

За фіранкою хитнулася чиясь невиразна тінь і відразу зникла у глибині кімнати. Отже, хтось у будинку її побачив.

Анна відвела погляд від вікна. Щось дедалі виразніше підказувало їй, що сюди краще не потикатися, проте вона примусила себе не дослухатися до передчуттів і ступила на сходинку ганку. Зробила це радше неусвідомлено, аніж із власної волі, і лише тому, що Адам нетерпляче очікував, коли вона приєднається до нього.

Зупинившись на ганку, Анна струсила з черевичків сніг. Адам збирався заходити досередини будинку, і, не втримавшись, вона мимовільним жестом зупинила його.

— Щось сталося? — здивовано глянув на неї він. — Ми щось забули у фіакрі?

— Ні, нічого, — Анна забрала долоню з його руки. — Я просто хочу трохи відсапатись. Зачекайте хвильку. Ми надто швидко йшли.

Знизавши плечима, Адам зачекав ще декілька секунд і відчинив двері.

Анна лише тихенько зітхнула і, намагаючись не виказувати страху, зайшла з ним у сіни. Здається, пастка замкнулася, і на то вже нема ради.

Зібравшись із залишками сили волі, вона примусила себе зайти до покою. Ледь чутно привіталася з господинею, підвела очі й знову впала духом. Судячи з усього, ця пані не належала до жінок, з якими легко порозумітися. Навіть погляд має непривітний і чіпкий.

Скориставшись дозволом присісти, Анна прилаштувалася в найдальшому та найтемнішому закутку кімнати. Продовжувала потай спостерігати за господинею. Та не дивилася в її бік, проте Анна все одно не могла позбутися враження, що тітка Адама уважно її вивчає. Що це — звичайна цікавість чи щось значно небезпечніше?

Анна ще раз крадькома глянула на неї. Міцно стулені губи, самовдоволенний вираз обличчя, погляд, що тримає на віддалі й є підкреслено зверхнім. Усім своїм поведженням ця пані дуже виразно демонструє, якої невисокої вона думки про небажану візитерку і з яким очевидним небажанням погодилася взяти ту до себе.

Не втримавшись, Анна обережно скосила очі на Адама. У його погляді дедалі виразніше читалося занепокоєння. Ситуація виходить з-під контролю?

Внутрішньо напружившись, Анна міцно стиснула долоні. Їй раптом по-дитячому сильно захотілося все це облишити і втекти геть. Вона різко випросталася і хапнула ротом повітря.

Моментально оцінивши ситуацію, Адам теж підвівся.

— Думаю, панна хоче відпочити з дороги.

Від подиву втративши дар мови, Анна не лише промовчала, але й безборонно дозволила випровадити себе з кімнати. В останню мить таки озирнулася. Невже Адам намагається приховати від неї розмову з тіткою? Боїться її реакції на все це?

Провівши Анну в невеличкий, проте надзвичайно чистий покій, тітка Адама поставила на стіл свічник.

— Порозкладаєш свої речі й прийдеш до мене. Тут не заведено пізно вечеряти. Запам'ятай то собі.

Вона кинула на Анну ще один недобррозичливий погляд і вийшла з кімнати.

Трохи розгублено знизавши плечима, Анна провела її очима. Здається, господиня будинку — прихильниця ідеального порядку.

Анна роздивилася довкола. На вікні — білосніжна, навіть у тьмяному світлі свічки, фіранка; на підвіконні — виставлені в чітку лінію вазони з квітами; у креденсі — симетрично розставлений

порцеляновий посуд; на ліжку — рівний рядочок вигаптуваних подушок. Жодного перекошеного чи бодай на дюйм зсунутого від гармонійно чіткої лінії предмета.

Вона перевела погляд собі під ноги. Дощана підлога натерта до блиску і радше нагадує совганку, аніж долівку.

Поспіхом роззувшись, Анна ступила ще декілька кроків, підійшла до ліжка й обережно поклала капелюшок на його краєчок. Як і де тут розкладати свої речі, не уявляла і понад усе боялася порушити ідеальний порядок та глянець у кімнаті. Довго вона тут не витримає. Усе якесь надто правильне та штучне, ніби розраховане на зовнішній блиск, а не на повсякденне життя.

Присівши на крісло, Анна втупилася поглядом у полум'я свічки. Як тут взагалі мешкати? Тітка Адама анітрохи їй не подобається. Така сама штучна і нещира, як і все у цьому помешканні.

Вона підвелася з крісла. Навряд чи Адам прийде прощатися з нею. Щоб не провокувати зайвих підозр, відразу поїде додому. Чого-чого, а самовладання та розсудливості йому не бракує. А їй?

Вона підійшла до вікна і ледь відхилила фіранку. Довго чекати на Адама не довелося. Незабаром він вийшов із будинку, перетнув подвір'я, а ще за хвилину зник із поля зору. І нехай. Наперекір їм усім не буде плакати і боятися.

Анна рішуче повитирала долонею вологі від сліз щоки і вийшла з кімнати.

Побачивши її на порозі кімнати, тітка Адама невдоволено підбрала губи і жестом вказала їй на крісло у протилежному від себе кінці столу.

— Мій племінник надто сильно переймається твоєю долею, — відразу приголомшила вона Анну зауваженням. — Не розумію, чим ваша родина заслужила собі таке ставлення? Сподіваюсь, ти усвідомлюєш, що ви чужі для нього люди і не розраховуєш, що він довго панькатиметься з тобою. Ти ж не будуєш особливих планів щодо нього? Правда?

Відчуваючи, як кров відливає від щік, Анна не відразу знайшлася з відповіддю.

Тітка Адама ще раз зміряла Анну зневажливим поглядом. Виглядає на добропорядну панну, проте навряд чи такою є. Просто талановито грає роль. Навіть вдягнута з претензією на розкіш, а при її становищі такого не мало б бути. Хтось її утримує? Чи не Адам? Щось у цій

гарненькій панні дедалі виразніше їй не подобалося. Відчувала в ній якийсь прихований гандж чи радше небезпеку. Цікаво, чому Адама так сильно хвилює доля цієї дівчини?

Вона ще уважніше придивилася до Анни. Невисока на зріст, має гарне, але доволі безвільне та перелякане обличчя, добре волосся, розвинені форми тіла, м'які рухи і якийсь підозрілий погляд — надто насторожений і неспокійний. Так, ніби весь час намагається щось приховати або зіграти те, чого нема. Без сумніву — обманює, проте зловити її на тому буде важко. Адам теж не сказав правди.

Щось він собі задумав. У його віці чоловікам іноді перекручується в голові. Незрозуміло лише, навіщо він привіз її сюди? Таких не возять до родини.

Під пильним поглядом господині Анна насилу примусила себе зберігати пристойну міну при поганій грі й спробувала зобразити на обличчі цілковиту невинність.

— Не розумію, про що пані говорить. Ми сусіди пана Адама. Мій вуйко попросив пана про послугу, а пан був таким до нас дуже добрим, що...

— Досить. Я зрозуміла. Ти спізналася на вечерю. Сподіваюсь, завтра ти прислухаєшся до моїх вимог і прийдеш вчасно?

Кинувши швидкий погляд на господиню, Анна кивнула й опустила очі. Отже, очевидних доказів та не має, але якщо знатиме правду, — й хвилини не триматиме її у себе вдома.

Анна героїчно витримала не надто доброзичливу атмосферу вечері, проте, коли повернулася до себе в кімнату, почувалася вичерпаною до денця і вже по-справжньому злостилася на Адама за те, що з його ласки опинилася в такому принизливому становищі. Спати лягла у вкрай паскудному настрої, проте до наступного ранку і вона, і пані Зося трохи зжилися з думкою провести поряд декілька днів і не так гостро реагували одна на одну. Непокоїло лише те, що господиня все ще продовжувала надто уважно придивлятися до неї, а ввечері навіть почала розпитувати про життя та родину.

Період більш-менш спокійного життя тривав трохи більше тижня, а потім Анну почала мучити невідомість. Не мала від Адама жодної звістки. Він навіть листа їй не написав. Цікаво, де він подівся? Може, виникли якісь проблеми із залагодженням справ у Жовкві? Але які?

Поступово Анна втратила апетит, сон, добрий настрій і бажання боротися з обставинами. Ночі для неї перетворилися на суцільне випробування. Вона важко засинала, погано спала, бачила якісь чудернацькі, довгі сни і, прокидаючись вранці, почувалася ще більш знесиленою, аніж напередодні ввечері. Можна було б списати все це на чергове місячне нездужання, яке почалося у неї саме зараз, проте розуміла, що причина в іншому. Вона боїться свого непевного становища і дуже сильно хоче, щоб Адам забрав її звідси.

Розділ 5

Коли без змін проминуло три тижні, відчуття Анни дедалі виразніше почали нагадувати відчай і, щоб не виказати свого настрою перед господинею, вона намагалась якомога рідше потрапляти тій на очі.

Того ранку теж вийшла з кімнати, лише коли переконалася, що в помешканні нікого немає. Без апетиту поснідала і, не знаючи, чим ще себе зайняти, підійшла до вікна. Присівши на лаву, визирнула на вулицю, проте вікно запітніло і вона нічого не побачила.

Зітхнувши, заходилася витирати шибу. Від нічого робити, спочатку окреслила пальцем коло на склі, тоді почала замислено вимальовувати вигадливий візерунок. Цікаво, де зараз Адам? Чому не приїздить? Він так довго домагався її, а зараз ніби забув про її існування.

Анна замислено провела пальцем лінію вздовж усієї шибки і, відірвавши палець від скла, на мить приклала його до губ, а тоді, так само зосереджено дивлячись перед собою, вивела на шибці слово «Адам». Розгублено глянула на букви і почала повільно витирати їх одну по одній. Дійшовши до останньої, притиснула до шибки долоню й одним рухом стерла все, що тільки-но написала. Невже так само доведеться стерти і свої спогади про Адама?

Вона ще раз провела долонею по шибці й визирнула на вулицю. Здається, хтось зайшов у подвір'я. Але хто? Через мокру шибку нічого не роздивишся.

Похапцем повитиравши скло, вона придивилася до чоловіка, який ішов стежкою до ганку. Адам?

На мить Анна завмерла з притисненою до скла долонею, тоді підхопилася з лави і кинулася в сіни. Злякано хапнула ротом повітря і завмерла, втупившись поглядом у клямку, тоді зробила мимовільний крок уперед, побачила, як двері відчиняються, а ще за мить опинилася в обіймах Адама. Притиснулася головою до його грудей, глибоко вдихнула холодне повітря, яке приніс він знадвору на одязі, і відчула смак сніжинок на губах. Боже, як же сильно вона скучила за Адамом. До божевілля.

Анна підвела голову і раптом зустрілася з теплом його губ. Здається, саме цього їй хотілося всі ці дні — розчинитися, розтанути,

перестати існувати в обіймах коханого чоловіка.

Адам відхилився. Дивився на неї так, ніби побачив її вперше або сприймав трохи інакше, аніж раніше, а тоді обережно торкнувся долонею її обличчя.

— Я скучив за тобою.

Ледь нахиливши голову, Анна притулилася щокою до його руки і заплющила очі. Як же сильно вона любить цього чоловіка. Понад усе на світі.

Адам знов якось замислено глянув на неї і зітхнув.

— Скажи, навіщо ти розповідала моїй тітці про свою родину?

Нічого не розуміючи, Анна підвела голову.

— А хіба не можна?

— Аж так детально не бажано. Тепер моя тітка не лише все знає, але й написала листа твоїй тітці та переконала її приїхати до Львова... Ще й твій вуйко не встиг вчасно мене про це попередити...

Мало що розуміючи, Анна здивовано глянула на Адама.

— А чому вуйко мав вас попереджати?

Адам глянув на неї майже з жалем. Історія, звичайно, не з найліпших, але нічого особливого в ній теж немає. Усе доволі банально та просто. Доки можна не розуміти очевидного? Могла б уже й сама здогадатися.

— Послухай, між мною та твоїм вуйком існує певна домовленість. Нічого виняткового, просто я хотів скандал із твоїм зникненням залагодити без зайвого шуму та з вигодою для нас усіх. Ти ще не зрозуміла цього?

Анна нічого не відповіла, лише глянула на Адама майже з острахом.

— Думаєш, я сам не знаю, як це виглядає? Мені теж не надто приємно, але твій вуйко і без мене намагався використати тебе для залагодження власних інтересів. Мені не довелося вигадувати чогось оригінального.

Анна розгублено кліпнула. Неясна підозра з кожною секундою ставала дедалі виразнішою.

— Неможливо. Після смерті мами вуйко заопікувався нами. Якби не він...

Адам скептично скривився.

— Якби не він — зараз у вас із братом залишився б спадок по мамі, а у вас практично нічого немає. Зрештою, тепер розплутувати цю справу все одно безнадійно... Та й скільки там того спадку було.

Анна спробувала дихати глибше. Неможливо, щоб це було правдою. Вуйко, звичайно ж, не надто щедрий і характер у нього не з найлегших, проте обікрати їх із Андрієм він не міг.

— Ви щось плутаєте. Мама довго хворіла, і коли вуйко забрав нас до себе, нічого вже не залишилось. Хіба боргів великих не було.

Адам іронічно хмикнув.

— Згоден — великих боргів не було. Були будинок, земля й особисті речі. Тобі не спадало на думку, де все це поділось і чому твій вуйко так швидко позбувся будинку? А може, ти знаєш, де зникли гроші від його продажу? Зрештою, твій вуйко теж трохи витратився на ваше з братом утримання і йому хотілося щось собі з того компенсувати. Я так розумію, з грошима йому взагалі категорично не складається. Забула, як він надумав віддати тебе заміж за компаньйона, якому заборгував велику суму грошей?

— Заборгував? Але ж... Про борг вуйко нічого мені не казав.

— А навіщо йому таке казати? Добре, що на той час я мав вільні кошти. Тепер твій вуйко винен гроші мені, а не своєму компаньйону. Дуже вигідна, між іншим, угода. Тепер я можу керувати ситуацією на свій розсуд.

— Неправда... Ви наговорюєте на себе... Ви не могли...

— Чому не міг? Знаєш, я якось не відчуваю провини через те, що узалежнив твого вуйка від себе. Звичайна взаємовигідна угода. Він не втручатиметься в наші з тобою стосунки, а я не вимагатиму повернення боргу. Нічого нового я не вигідав. Тебе це дивує?

Анна з таким жахом дивилася на нього, що Адам мимоволі відчув роздратування.

— А як ти думала, я взяв тебе до себе? Без згоди твого вуйка? Мені що, проблем бракує в житті? Зрештою, я теж пообіцяв усе це не афішувати. Скандал із твоїм зникненням і без того позначився на репутації вашої родини. Не розумію тільки, який сенс у збереженні таємниці зараз. Насамперед твій вуйко мав би домовитися з власною жінкою, а потім висувати якісь умови мені.

Кусаючи губи, Анна все ще намагалася тримати себе в руках. Що вона, лялька їм якась? Хочеш — сюди покладеш, хочеш — туди

поставиш. Забавку собі зробили з її життя.

— То вуйко просто вирішив продати мене, а ви собі купили. Хто ж я тоді для вас? Вдале вкладення капіталу?

Адам зміряв Анну зацікавленим поглядом. Манера висловлення у неї, звичайно, своєрідна, проте суть справи вона вловила дуже чітко. Тільки йому зовсім не хотілося саме такого трактування ситуації.

— Знаєш, не все так однозначно і цинічно, як виглядає на перший погляд. Є певні нюанси...

— Господи, та які ще нюанси, — Анна вже насилу стримувала сльози. — Якщо не купили — так перекупили. Ви хоч задоволені таким надбанням? Сподобалось?

Відчуваючи, що йому починає все це набридати, Адам обірвав її на півслові.

— Не треба грати тут переді мною ображену невинність. Я не примушував твого вуйка створювати борги і не пропонував йому розраховуватися за них тобою, а лише використав ситуацію з вигодою для себе. Та й ти, здається, не надто опиралася.

Вражена прямолінійністю і відвертою цинічністю аргументів Адама, Анна не знайшлася з відповіддю. На мить заховала обличчя в долонях, проте відразу знов підвела голову.

— І давно вуйко все це знає?

— Достатньо для того, щоб розібратись у ситуації.

Вражена почутим, Анна промовчала. Хотілося втекти від усього цього кудись подалі, але куди? До Андрія? Додому? А сенс? Вона нікому там не потрібна.

Намагаючись ще щось для себе зрозуміти, вона знов зосереджено глянула на Адама.

— Не розумію, навіщо обіцяти вуйкові зберігати все це в таємниці? Я могла відразу замешкати з вами. Все одно ви живете в сепарації з дружиною.

Адам здивовано звів брови.

— Чому в сепарації? Я такого ніколи не казав... І взагалі, до чого тут це.

Відчуваючи, що ось-ось розплачеться, Анна промовчала. Адам і справді ніколи не казав, що не живе з дружиною. Вона сама щось таке собі надумала.

Вловивши щось зовсім розпачливе в поводженні Анни, Адам важко зітхнув.

— Напевно, не треба було тобі все це розповідати.

Анна знов промовчала. Їй було майже фізично боляче від несподіваного жалю за втраченим своїм минулим, за невинністю своїх думок, вчинків, відчуттів. Невже ситуація настільки гідка? Що ж тепер робити? Куди йти? У чому шукати розраду? Чому Адам поставив її у таке принизливе становище? Аж так сильно хотів її?

Скориставшись хвилиною розгубленістю Анни, Адам пригорнув її до себе.

— Не переймайся. Зараз складемо речі й підемо звідси. Декілька днів поживеш у мене... Твій вуйко сам винен, що я мушу забрати тебе до себе.

Важко зітхнувши, Анна відступила від Адама. Сперечатися не було жодного сенсу. Все вже сталося. Навіть утікати нікуди. Та й на Адама вона не лише сердиться, але й продовжує любити.

Коли речі були майже складені, Анна почула, як відчиняються вхідні двері, і розпачливо озирнулася.

— Я не хочу говорити з вашою тіткою... Я втечу звідси.

— Не вигадуй. Я сам з нею поговорю. Потім покличу тебе до неї.

Анна заперечно хитнула головою. Ні, вона нізащо туди не піде. Навіть якщо її силою тягтимуть. Навіть якщо доведеться відбиватися. Навіть якщо...

Вона прослідкувала поглядом за Адамом, який виходив із кімнати. А якщо вони самі прийдуть сюди?

Декілька хвилин Анна розгублено стояла посеред кімнати, тоді рвучко розвернулася, підійшла до столу і швиденько нашкрябала декілька слів на аркуші паперу, який знайшла поміж сторінок книжки.

Кинувши аркуш на стіл, похапцем вдягнулася і, не озираючись, вибігла з будинку геть.

Хвилювання заважало розважливо оцінити ситуацію, і Анна майже не бачила, куди йде. З суцільної білої круговерті виринали окремі дерева, кучугури снігу, паркани, хати, але цілісна картина світу губилася, кришилася, розпадалася на окремі деталі, зовсім не пов'язані між собою, виокремлені, хаотичні, ніби наділені власним життям і від того цілком нереальні — немов створені хворобливою уявою

божевільної людини або породжені нічним сновидінням. Господи, куди вона йде? А головне, навіщо? Хоч би не вляпатися в якусь пригоду.

Спускаючись з гори, Анна мимоволі пришвидшила крок, а коли порівнялася з костелом Святого Антонія, раптом краєм ока зауважила, що хтось за нею йде і злякано сахнулася вбік.

Майже побігла, а ще за мить той хтось взяв її під руку, і вона голосно скрикнула від переляку.

— Тихо. Чого ти кричиш? — Адам із погано прихованим роздратуванням шикнув на неї. — Чому я мушу за тобою бігати? Куди ти зібралась?

— Це ви, — нарешті впізнавши Адама, видихнула вона. — Ви мене налякали.

— А кого ти очікувала побачити? Примару з того світу?

Відчуваючи, що Адам на неї злоститься, вона з острахом глянула на нього і спробувала зупинитися, але він майже силою потягнув її за собою.

— Я боялась зустрітись з вашою тіткою, — насилу встигаючи за його поривчастим кроком, спробувала виправдатися вона. — Що мені, і з помешкання вийти самій не можна? Чого ви тягнете мене за собою? Я не встигаю.

Адам на мить зупинився і сердито глянув на Анну.

— Доки ти зі мною — я за тебе відповідаю і не дозволю, щоб ти невідомо де швендялась. Ти хоч уявляєш, як легко такі, як ти, наївні дівчатка потрапляють у біду і як швидко опиняються в борделі? Не розумію, що у тебе взагалі за дурна манера постійно кудись втікати... До речі, моя тітка не хоче, щоб сусіди бачили нас разом. Повернешся в її будинок сама, а я прийду потім.

— А якщо я туди не піду? — дуже обережно поцікавилася вона. — Що тоді?

Адам зміряв її ще одним роздратованим поглядом.

— Куди ти подінешся. Підеш, звичайно. Куди тобі втікати?

Важко зітхнувши, мусила визнати слухність його слів. Справді, куди?

Повернувшись у будинок, Анна ще в сінях нашттовхнулася на тітку Адама. Те, як та зміряла її поглядом, не надихнуло на сміливе поводження, і Анна спробувала втекти на ганок.

— Ти куди? — розгадавши її маневри, та перегородила їй шлях до втечі. — Мало мені сорому у власному помешканні, так ти ще й комедії будеш грати перед моїми сусідами. Не думала, що мені приведуть таке додому.

Намагаючись зайняти якомога менше місця, Анна притиснулася плечима до стіни.

— Але я зовсім не хотіла пані образити. Я не думала, що пані ображатиметься.

— А що ти собі думала? Що зробила мені честь своїм приїздом? Маєш щастя, що твоя тітка не сказала про тебе жодного поганого слова. Не знаю, може, ти дійсно ще дуже молода та дурна, але ти сама собі винна.

Здивовано звівши брови, Анна відчула, як серце у неї тьохнуло. То тітка не відмовилася від неї? Намагається її вигородити? Може, навіть допомогти?

Раптом господиня дістала з кишені вчетверо складений аркуш паперу.

— Це тобі від неї. Будеш мудра — скористаєшся. Не скористаєшся — твоя біда. Своїм розумом тебе ніхто не наділить.

Зі ще виразнішим подивом глянувши на тітку Адама, Анна нерішуче взяла з її рук листа.

— Чому ви допомагаєте мені? Ви ж мене зневажаєте?

У тітки Адама аж брови поповзли вгору.

— Допомагаю? Я? Ти при здоровому глузді? Може, ще скажеш, що я покриваю ваш гріх? Негайно пакуй речі й забирайся з мого будинку. Шльондрі тут не місце... — вона озирнула Анну зневажливим поглядом. — І не надумай пхатися до нас в родину, бо пошкодуєш, що народилася на світ. Хай би що Адам казав, але тоді я вже не мовчатиму.

Вона зміряла Анну ще одним презирливим поглядом і вийшла геть.

Декілька хвилин та стояла як громом вражена. Ще ніхто і ніколи не називав її так.

До тями Анну привів грюкіт вхідних дверей, і, опам'ятавшись, вона поспіхом заховала лист у рукав сукні. Адамові говорити про все це зовсім не обов'язково. Не знати, як він відреагує на конфлікт і на лист.

— У тебе все нормально? — уважно дивлячись на неї, запитав він її. — Що у вас тут сталося?

Вона непевно повела плечима й опустила очі.

— Нічого особливого. Просто перемовились... Не зійшлись характерами та поглядами на життя... Але це так — дрібниці.

Розділ 6

Коли Анна нарешті опинилася в помешканні на Краківській, уже зовсім споночіло, а сьогоднішні переживання вимотали її так, що вона припинила перейматися будь-чим, окрім нагальних проблем. Якщо це і не була абсолютна байдужість, то щось надто до неї подібне.

Розпаливши п'єц, Адам підійшов ближче.

— Я ненадовго залишу тебе саму. Маю термінову справу.

Нічого не відповівши, Анна з тугою глянула кудись у вікно. Усі ці безкінечні очікування починали її насторожувати. Невже так буде завжди? Не надто ж райдужні перспективи на неї чекають. І чого на її долю випало саме таке кохання?

— Доведеться ще трохи потерпіти, — інтуїтивно вловив її настрій Адам. — Декілька днів поживеш у мене, а потім я відвезу тебе до своєї сестри. Вона вже повернулася до Львова... Не бійся, надовго ти там теж не залишишся. Я знайду тобі місце компаньйонки при якійсь старшій пані, а це вже доволі стале становище для такої дівчини, як ти.

Не відчувши жодного захвату від цієї новини, Анна проте знов промовчала. Чергова проблема на її голову? А може, справді стане краще?

У непевному світлі свічки Адам спробував роздивитися її обличчя.

— Тобі просто треба звикнути до змін... Шкода, що зараз я не можу залишитися з тобою. Маю декілька ділових зустрічей і не можу відкласти їх на інший час. Я не планував, що ти будеш тут сьогодні.

Анна якось непевно усміхнулася.

— Тоді повертайтеся швидше. Тепер я вже не люблю залишатись сама.

Адам кивнув.

— Якщо мене довго не буде — не чекай. Лягай спати. Маю ще зустрітися з Терезою. Треба нарешті переговорити з нею про тебе. Дивись тільки — не вчуди тут чогось і нікуди не зникай.

Слабо усміхнувшись, Анна кивнула у відповідь. Звичайно, після всього, що сталося, він уже не вірить у її розсудливість. Добре, що хоч

тітка не відмовилася від неї. Навіть листа написала.

Провівши Адама та зачинивши за ним двері, Анна витягнула лист із рукава сукні. Якийсь час замислено крутила його у руках, тоді присіла біля столу, поклала лист перед собою і не змогла примусити себе прочитати його. Виявляється, втратити родину — це зовсім не легко. Це як втрата часточки власного життя або спогадів. Коли вислизає з рук, особливо гостро відчуваєш його справжню цінність.

Вона трохи ближче присунулася до свічки. Від її схвильованого подиху полум'я мінилося, тремтіло і робило тіні від предметів на столі та від схиленої над листом голови ще химернішими.

Розгладивши долонею аркуш, Анна спробувала зосередитися на листі. Рядочки нерівні, виведені похапцем, подекуди нерозбірливо, плутано. Здається, все це написано в останню мить і в не надто зручних умовах.

Намагаючись подолати в собі хвилювання, вона почала читати:

«Те, що ти зробила, — хай тобі Бог простить. Молитимусь за тебе і за себе, бо й сама через тебе маю гріх. Мала б раніше все це побачити і тебе порятувати, але прогледіла і тепер пізно зарадити твоїй біді. Павло має до тебе великий жаль. Нехай йому то трохи перегорить, а тоді я поговорю з ним. Думаю, ти могла б повернутися додому. Нам тут вдалося приховати твій сором... Дуже тебе, дитино, прошу — опам'ятайся. Нащо тобі таке життя? Чи ж він того вартий? Згадай, чого тебе вчили вдома і з якої ти родини. Піди до церкви, висповідайся і живи інакше. Зичу тобі лише добра і дуже сподіваюсь, що ти мене послухаєшся. Хай тебе, дитино, Матір Божа в опіці має».

Відклавши листа, Анна насилу примусила себе не розплакатися. Після того, як стала коханкою Адама, навіть не сподівалася на таку ласку від тітки. Невже та ще й досі шкодує її?

Ковтнувши гіркий клубок, який раптом підкотився їй до горла, Анна не втрималась і поцілувала лист. Як добре, що хоч комусь із родини все ще залежить на її долі. Іноді не так важливо отримати допомогу, як знати, що хтось дуже сильно хоче тобі допомогти.

Обережно склавши лист, Анна відклала його вбік. Ні, додому вона не повернеться. Тепер, знаючи так багато про вуйка, не змогла б мешкати з ним під одним дахом.

Намагаючись відволіктися від неприємних думок, вона підійшла до вікна. Визирнула на вулицю. Порожньо, тихо, засніжено. Клапоть

темного неба над колодязем внутрішнього подвір'я і тьмяне світло у вікні навпроти. Десь інакше життя, інакші клопоти, зрозуміліші почуття, а в її власному житті — знов лише непевність.

Вона оперлася ліктями на підвіконник. Порух вітру чи, може, крижаних скалок пробіг засніженим подвір'ям і потонув у сірій імлі. Навіть на тлі білого снігу передвечірня невиразність предметів давно загубилася в темряві та спокої нічного міста.

Щонайменше це жорстоко — ось так залишати її саму.

Розстеливши ліжко, Анна перевдягнулася в тоненьку мережану сорочку і, дмухнувши на свічку, прослизнула в ліжко. Сьогодні не почувалася тут ані затишно, ані впевнено і, намагаючись заснути, довго крутилася в ліжку. Врешті за якийсь час таки задрімала, проте невдовзі прокинулася від того, що хтось відчиняє двері. Адам? Яка ж то година?

Намагаючись не шуміти, Адам скинув із себе хутро, струсив з нього сніг і обережно зайшов у кімнату. Навпомацки підійшов до столу, так само навпомацки знайшов свічку, засвітив її, переніс на нічний столик.

Від світла вії Анни ледь помітно затремтіли, але сама вона так старанно продовжувала спати, що Адам відразу зрозумів — вона давно не спить.

Нахилившись, він усміхнувся і торкнувся поцілунком її плеча. Була такою теплою, затишною і розімлілою від сну, що насилу стримався, щоб негайно не згребти Анну в обійми та не налякати надто стрімким натиском.

Розплющивши очі, вона невпевнено усміхнулася йому.

— Здається, я таки заснула.

Адам із насолодою вдихнув запах її волосся.

— Сподіваюсь, я не перервав тобі якогось гарного сну? Сам дивуюсь, що кудись ходив. Так багато часу намарно втратив. Доведеться наздоганяти.

Злегенька торкнувшись руки Адама, Анна промовчала. Після сну в розігрітому помешканні їй було гаряче, а його шкіра була такою приємно-прохолодною на доторк, що вона мимоволі присунулася ближче. У відповідь Адам якийсь аж надто міцно пригорнув її до себе, проте Анна не попросила його бути обережнішим. Бажання належати коханому чоловіку не залишало місця для наївних прохань. Ковзнувши

долонями по його плечах, вона почала розв'язувати краватку. Не була надто вправною, проте не зніяковіла, лише тихенько розсміялась і за хвилину заходилася розщипати гудзики на сюртуку та камізельці. Яка різниця, що вона вміє чи не вміє робити, головне — вона робить саме те, чого хочеться їм обом, і що в темряві ночі поступово губляться всі проблеми та непорозуміння, а те, що відбувається, уже не лякає — є чимось природним, зрозумілим, таким, без чого неможливо обійтись. Напевно, коли любиш — інакше не буває...

Втомлена, у напівсні, Анна пригорнулася до Адама і раптом дуже гостро відчула, що її життя так чи інакше безповоротно пов'язане з його життям і, якщо їм не судилося бути разом, вона завжди матиме за втіху те, що у неї було саме це кохання. Можливо, грішне, таємне, таке, про яке не можна нікому розповідати, обов'язково треба визнати своєю провиною перед Богом, покаятися перед смертю, але без якого вона не змогла б жити.

Свічка, догорівши, згасла. Світанок напівтемрявою ввійшов у кімнату, тьмяні обриси предметів поступово втратили нічну невиразність та сірість, стали яснішими. Перший промінь ранку відсвітив передсвітанкову розмитість світу і, на мить загубившись по темних кутках кімнати, за хвилину ввійшов у світ яскравою різнобарвністю кольорів.

Розплющивши очі, Анна сонно подивилася на Адама і легенько торкнулася рукою його обличчя. Коли спав, виглядав таким спокійним, розслабленим, до болю рідним і коханим. Як же сильно вона його любить. Ледь не до божевілля.

Анна зручніше повернулася і, коли Адам у напівсні міцно пригорнув її до себе, знов заплющила очі та провалилася в глибокий сон.

Десь потім кохалась із ним, тоді знов, а цілком прокинулася ледь не в полудень. Напіврозплющивши повіки і ще не цілком прийшовши до тями, побачила, що Адам дивиться на неї, і повернула голову назустріч його поцілунку.

— Аж не віриться, що ти нарешті тут, — усміхнувшись, він обійняв Анну рукою поверх ковдри. Виглядала невиспаною і трохи втомленою, проте була такою жаданою, що йому знов захотілось її, проте він примусив себе зупинитися. І без того цієї ночі втратив

відчуття міри та забув, що така молода панна потребує трохи інакшого ставлення, аніж досвідчена жінка.

— Зачекай, не вставай поки що. У кімнаті холодно. Зараз розпалю п'єц і стане тепліше.

Дивлячись на те, як Адам розпалює вогонь, Анна неквапно надягнула сорочку, намацала капці біля ліжка і почала вдягатися. Незабаром обід, а вони ще й не снідали. Проспали до полудня.

Вийшовши на кухню, заходилася біля сніданку. Нарізала сир, хліб, знайшла на полиці каву, зняла з креденса млинок і мимоволі всміхнулася своїм спогадам. Подібний млинок для кави був у них вдома. Маленькою любила бавитися ним. Уявляла, що це маленький будиночок, у якому мешкають казкові істоти, а ще млинок дуже приємно пахнув кавою та кардамоном. Зараз вчувається саме цей запах. Напевно, Адам теж любить таку каву.

Почувши за плечима кроки, вона підвела голову.

— Ви любите каву з кардамоном. У нас вдома теж таку готували.

Адам підійшов до неї ближче і забрав з її рук млинок для кави.

— Наразі облиш каву. Подивися, що я для тебе маю.

Він поклав їй на долоню золоті з гранатами^[21] кульчики, перстень та медальйон із ланцюжком.

— Тобі подобається? — Адам запитально зазирнув їй в очі. — Думаю, тобі все це пасуватиме.

Анна перевела погляд на прикраси, які він поклав їй до рук, тоді знов глянула на Адама.

— Я не кохаюся в таких речах. І взагалі навіщо вони мені? Я не зможу все це носити. Усі знають, що у мене нема таких великих статків.

Адам затиснув їй долоню у кулак.

— Я краще знаю, що ти можеш носити, а що ні. Подивися, піроп пасує тобі за кольором.

Він допоміг Анні одягнути прикраси і задоволено всміхнувся.

— Бачиш, як добре? Маєш яскравий тип зовнішності. Ще мушу подарувати тобі прикраси, які носять лише молоді панни. Тобі личитиме.

Анна з острахом глянула на нього і хотіла знов засперечатися, але Адам нахилився і поцілунком поклав край її сумнівам.

— Маємо для себе лише три дні, і я не хочу витратити їх на суперечки.

Розділ 7

Три дні по тому, вже ввечері, збираючи по кімнаті свої речі, Анна була замисленою і неуважною. Невлад відповідала на запитання, не могла згадати, що і де поклала, постійно щось перепакувувала і забувала. Перед зустрічю з сестрою Адама відчувала дедалі сильніший страх і неспокій. Не була певна, що хоче мешкати там, проте вплинути на рішення Адама не могла.

Мовчки спакувавши речі, вона так само мовчки вдягнула зимову пелерину та капелюшок і майже з викликом глянула на Адама.

— Тільки, Бога ради, нічого мені зараз не кажіть... Навіть не рухайте мене.

Вона різко розвернулася і вийшла в передпокій. Хай там що, а вона не плакатиме. Нізащо і за жодних обставин.

Провівши Анну замисленим поглядом, Адам вирішив не тиснути на неї і теж мовчки взяв її речі та вийшов із кімнати.

Дорогою Анна відмовчувалася і, лише коли фіакр зупинився біля кам'яниці на Сиктуській вулиці^[22], відчула, як її охоплює справжній страх. Спробувала зосередитися на незначних деталях — на різьбленні брами, на формі вікон будинку, на оздобленні фасаду. Все що завгодно, тільки б не думати про те, що насправді непокоїть.

Адам торкнувся її ліктя, допоміг вийти з фіакра і, ледь притримавши двері, пропустив досередини. Дивилася довкола себе наляканими очима і зблідла так сильно, що це відразу впадало у вічі.

Затримавшись при вхідних дверях, Адам заступив Анні дорогу.

— Не візьмеш себе негайно в руки — і можемо розвертатися та йти додому. Мені тут драматичних вистав не треба.

Здивовано глянувши на нього, Анна кивнула і машинально переступила поріг помешкання, а потім уже не мала часу на страх. Зайшовши у вітальню, насамперед вперлася поглядом у майстерно викладену з різних порід дерева підлогу, тоді слухняно привіталася з кимось, з ким вітався Адам, і аж потім побачила, як із канапи їм назустріч підводиться гарно вдягнена середнього віку жінка.

Мимоволі почервонівши, Анна спочатку широко розплющила очі, тоді знов потупила їх і не змогла примусити себе не панікувати. У першу мить взагалі мало що розуміла, хіба відчувала, як від хвилювання тремтять руки.

— Мені приємно вітати панну в себе, — раптом почула вона спокійний жіночий голос. — Сподіваюсь, панні тут сподобається.

Кинувши на сестру Адама швидкий погляд, Анна кивнула і знов опустила очі. У цієї жінки приємне обличчя, доброзичливий погляд, м'які рухи і цілковитий брак знервованості в поведженні. Здається, вона її не скривдить.

Поки Адам говорив із сестрою, Анна потроху почала приходити до тями — навіть спробувала крадькома роздивитися господиню помешкання. Жодної зовнішньої схожості між нею та Адамом не бачила. У Терези зелено-карі, а не чорні, як в Адама очі, світле, а не темне волосся, маленький ніс, не надто різка лінія підборіддя і майже без глибоких зморшок обличчя. А ще вона ледь повна, але це їй не шкодить, бо додає поважності. Трохи дисонує із зовнішньою м'якістю лише манера провадити розмову та гордовита постава.

— Я думала, ви вже не приїдете, — сказала вона, й Анна мимоволі відзначила, що у сестри Адама приємної тональності голос. — Напевно, дороги знов занесло снігом? Ви, очевидно, втомились? Я сказала покоївці, щоб показала панні її кімнату.

Анна здивовано глянула на Адама. Здається, її знов намагаються випроводити з покою. Якась дурна звичка постійно тримати в невідомості та примушувати робити те, чого не хочеться.

Важко зітхнувши, вона таки вийшла з кімнати разом із покоївкою, проте, залишившись сама, тихенько підійшла до дверей і притулила вухо до замкової шпарини. Нічого не чути. Ніби навмисно розмовляють тихо.

Анна обвела уважним поглядом кімнату, в яку її завела покоївка. Дорогі меблі, зі смаком дібрана оббивка фотеля та канапи, під ногами — перський килим, у кутку — п'єц із білосніжних поливаних кахлів, на стінах — не лише літографії, але й картини, мальовані олійними фарбами, а на поличках і на столику при дзеркалі — безліч коштовних дрібничок та два срібні свічники. Усі речі не просто промовляють, а аж кричать про фінансове благополуччя господарів. Адам розповідав, що чоловік його сестри посідає якусь добру посаду в Губерніальних

бюрах. Зрештою, навіть якби він того не казав, про таке можна здогадатися.

Раптом двері відчинилися і в кімнату ввійшла покоївка пані Терези.

— Щойно принесли речі панни, — проговорила вона і, не зауваживши жодної реакції з боку Анни, запитала: — То я покладу валізи десь тут? Вам допомогти їх розпакувати?

Отямившись, Анна заперечно хитнула головою.

— Ні, дякую, не треба. Я сама.

— А ще моя пані просили панну прийти до них на розмову, — вона з хвилину помовчала. — То я проведу панну?

— На яку розмову? Чому мене? Що я зробила?

— Або я знаю? Але пані просили не затримуватися, бо вже пізно і треба лягати спати.

Жодного настрою розмовляти з сестрою Адама Анна не мала, проте уникнути запрошення теж не могла, а тому йшла туди приблизно із таким настроєм та бажанням, з яким засуджений іде на шибеницю.

— Перепрошую, пані кликали мене?

Тереза кивком голови вказала їй на місце біля себе на канапі.

— Присядь, дитино. Хочу з тобою трохи поговорити.

Відчуваючи, що їй стає не надто затишно, Анна підійшла до канапи й обережно присіла на її краєчок. Від хвилювання не знала, куди подіти руки, а тому переплела пальці між собою і міцно зціпила їх у замок.

— Не бійся, — ніби прочитавши її думки, Тереза лагідно усміхнулася їй. — Розумію, тобі зараз несолодко, але нічого страшного з тобою теж не сталося. З такими гарненькими дівчатами можуть трапитись і гірші історії.

Анна ковтнула клубок, який раптом підкотився до горла, і промовчала. Аякже, пощастило. Як мерцю. Хоча... Справді, могло бути і гірше.

Тереза багатозначно глянула на неї.

— Я бачила, в якому настрої ти сюди приїхала. Скажи, ти не хотіла їхати до мене? Хтось тебе примусив це зробити? Мені зовсім не хочеться покривати чийсь злочин. Може, ти посоромилася розповісти моєму братові правду?

Не наважуючись ворухнутися, Анна почувалася приблизно так, як почувуються на розпеченій пательні.

— Ні, мене ніхто не примушував. Я сама хотіла сюди приїхати і дуже вдячна пані за допомогу.

— Ти переконана в тому, що кажеш?

Мимоволі затримавши погляд на обличчі дівчини, Тереза скрушно хитнула головою. Ще зовсім молода та наївна. Якщо у неї й справді нема нормальної родини, їй дуже нелегко житиметься в цьому місті. Цікаво, чому Адам вплутався в цю історію? Йому шкода дівчину чи він має до неї якийсь свій специфічний інтерес?

Вона з секунду вивчала Анну. Вродлива — з тим не посперечаєшся, але на свій вік ще не виглядає. Адам такими не захоплюється. Та й занадто він тепер розсудливий для скандальних історій. Це щось інше. Може, справді бажання допомогти?

— Ну, добре, дитино. Ми більше не повертатимемось до цієї теми. Відпочинь з дороги. Завтра побачимось.

Повернувшись до кімнати, Анна кинула погляд на розстелене ліжко і, насилу тамуючи сльози, почала роздягатися. Швидше б добратися до ліжка, вкритися з головою і негайно заснути — так, щоб нічого не відчувати і ні про що не думати. Єдине, у чому тепер не сумнівалася, — їй таки доведеться навчитися приховувати свої справжні емоції.

Вона тремтячими руками дістала з валізи нічну сорочку, чисту білизну і сукенку на завтра. Хай хоч світ завалиться, але вранці вона не лише поводитиметься бездоганно, але й так само виглядатиме.

Розділ 8

Наступного ранку Анна прокинулася раніше, аніж звичайно, тихенько встала, вмилася і, надягнувши на себе звечора приготовлену сукню, підійшла до дверей. З тиші за дверима зрозуміла, що ніхто ще не прокинувся і що вона намарно зірвалася так рано. Здається, навіть куховарка та служниця ще сплять.

Намагаючись не шуміти, Анна застелила ліжко, присіла біля дзеркала і, взявши до рук гребінець, почала розчісувати волосся. За півгодини не лише акуратно його вклала, але й встигла знудитися від бездіяльності.

За якийсь час у помешканні нарешті почали прокидатися. Відчинялися і зачинялися якісь двері, Анна виразно чула чийсь легкі

кроки, приглушені жіночі голоси, хтось когось кликав, сміявся, щось розповідав, гримів посудом, а за декілька хвилин вона почула стук у двері і, озирнувшись, побачила на порозі покоївку пані Терези.

— Там за дверима на панну чекає пан Адам. Може, панна вийде до нього? Пан там давно стоїть.

Враз почервонівши, Анна схопилася на ноги. Адам? Тут? Він не повернувся додому? Ночував у сестри?

Вона кинула швидкий погляд на покоївку і, зауваживши, що та з надто виразним зацікавленням дивиться на неї, ще дужче почервоніла і вибігла з кімнати.

Не розрахувавши відстані, з розгону наштовхнулася на Адама, який стояв дуже близько від дверей.

— О, Боже... Перепрошую... Я ненавмисно...

Усвідомивши очевидну безглуздість своїх слів, замовкла.

Адам ковзнув поглядом по її схиленій голівці й насилу поборов у собі бажання поцілувати Анну.

— Як тобі спалось? Я скучив за тобою.

Вона злякано підвела голову.

— О, Боже... Мовчіть... Ще хтось почує...

На мить між ними запанувала тиша.

— Я хочу познайомити тебе з чоловіком сестри, — озвався Адам. — Вчора було надто пізно для того, щоб представляти йому тебе.

— Так, звичайно... Я розумію.

Пішла за Адамом, не сперечаючись, але, переступивши поріг кабінету, глянула на пана, який сидів за столом, і злякано потупилася. Чоловік Терези справляв враження суворого та вкрай непоступливого. А якщо він про все довідається?

Через силу примусивши себе привітатися з ним, Анна відчула, що червоніє, і не змогла відповісти на жодне поставлене їй запитання.

— Думаю, ми можемо допомогти панні, — сказав чоловік Терези, і до Анни дійшло, що вона взагалі не почула, про що він говорить. — Панна погоджується?

Злякано кивнувши, Анна глянула на нього, тоді знов розпачливо озирнулася на Адама. Що казати? Як поводитись?

Перехопивши її наполоханий погляд, той важко зітхнув. Таки не помилився, коли нічого не приховував від чоловіка Терези. Досить

уважніше поспостерігати за Анною — і відразу стає зрозумілим, ким вона є насправді.

— Маю надію, панянка поводитиметься добре... — чоловік Терези ледь усміхнувся. — Панна може поки що йти. У нас із Адамом ще є розмова.

Вона кивнула і, не дивлячись ні на кого, вийшла з покою. Хай там як, але з помешкання її не виганяють, а отже, нічого певного не знають.

Подумки налаштувавшись на розважне поводження, Анна зберігала самовладання і впродовж усього сніданку. Не робила жодних спроб зустрітися з Адамом поглядом, уважно прислухалася до розмови за столом, а коли її про щось запитували, принаймні розуміла, що кажуть, і могла осмислено відповісти. Трохи насторожувало лише те, що господар помешкання надто пильно придивлявся до неї. Невже щось знає?

Скоса глянувши на чоловіка Терези, Анна без ентузіазму колупнула виделкою страву на тарелі й перевела погляд на Адама. Що за життя таке? Ще вчора Адам був поряд, вона торкалася, відчувала доторки його рук, поцілунки, пестощі, а зараз ані вона, ані він не можуть відкрито зазирнути одне одному в очі. Поводяться, немов чужі люди.

Вона уважніше придивилася до Адама. А ось йому зовсім не складно так поводитися. Кожен його жест, слово чи погляд виважені до найдрібніших деталей і, хоч як дивно, не здаються штучними або ж награними. Він спокійний, зібраний і коректно ввічливий. Схоже, що саме тут Адам у своєму звичному оточенні, а в них у Жовкві він лише пристосовувався до обставин.

Вона сумно всміхнулася. Тепер їй теж доведеться пристосуватися до обставин.

Після сніданку Анна відчула себе трохи вільніше. Господар пішов на службу, Тереза вийшла з кімнати, а служниця, прибираючи зі столу тарелі, була заклопотана своєю роботою. У кімнаті все ще залишався Адам, проте до нього Анна не наважувалася ані підійти, ані озватися.

Піймавши момент, коли служниця вийшла, Адам підійшов до Анни сам і легенько взяв її за руку трохи вище ліктя.

— Бачиш, ніхто тобі кривди тут не робить, — говорив неголосно, без особливих емоцій, проте дивився на неї так, ніби пестив поглядом. — Шкода, що я вже мушу йти.

Раптом Анні здалося, що він зараз нахилиться і поцілує її, але Адам зробив над собою зусилля і відпустив її.

— А тепер іди. Не залишайся тут. Тереза не повинна бачити нас разом.

Потупившись, Анна відступила, проте вже біля дверей озирнулася.

— Я чекатиму на вас, — самими лише губами прошепотіла вона. — А ви?

Адам хотів щось відповісти, проте вона не почула того, бо вибігла з кімнати.

Розділ 9

Поступово звикнувши до життя в родині Терези, Анна дедалі частіше ловила себе на тому, що почувається тут навіть краще, ніж вдома. На неї не кричать, нічого не вимагають, не примушують робити те, чого робити не хочеться, а пані Тереза не лише привітна, але й посправжньому доброзичлива. Трохи непокоїть те, що чоловік пані Терези якось дивно подивляється на неї. Так, ніби намагається оцінити за якимись йому одному зрозумілими критеріями і те, що він бачить у ній, видається йому вкрай кумедним. Майже не сумнівалася — він щось підозрює, але з якихось незрозумілих причин тримає ці підозри при собі. Може, з почуття чоловічої солідарності з Адамом? Зрештою, нехай собі підозрює. Нічого страшного не відбувається. Пані Тереза прихильна до неї. Іноді навіть бере на прогулянку до міста або дозволяє супроводжувати себе тоді, коли робить візити. Якби підозрювала в чомусь поганому — ніколи б того не робила. Взагалі ставиться до неї ледь не як до рідної і терпляче вчить усього того, що має вміти й знати панна доброго виховання.

Відчуваючи вдячність до сестри Адама, Анна не лише прислухалася до кожного слова, але й щодуху бігла виконувати будь-яке її бажання, намагалася догодити, а понад усе тішилася тоді, коли вдавалося бути корисною. Не помітити такої відданості Тереза не могла і мимоволі почала замислюватися над тим, чи не залишити Анну в себе, проте категорична незгода чоловіка примусила її відмовитися від цієї ідеї.

Сприймавши це як належне, Анна навіть не засмутилася. Дужче журилася тим, що не бачиться з Адамом. Майже весна, а жодних зрушень не помітно. Він навіть до сестри тепер не заходить. Може, повернувся до себе у маєток? А може, забув? Аж так швидко?

Якось, прокинувшись від яскравого сонячного світла і від того, що з даху на підвіконня капотить вода, Анна зрозуміла, що це вже не відлига десь посеред зими, а зима остаточно поступається місцем весні. Сьогодні навіть горобці за вікном цвірінькають інакше — жвавіше, бадьоріше — так, ніби передчувають наближення тепла і наперед тішаються з того.

Підвівшись, вона позіхнула і, намагаючись відігнати залишки сну, підійшла до вікна. А сонячно ж як! Аж очі сліпить. Навіть сніг де-не-де вже почав танути і струмками води побіг вулицею донизу.

Вона задоволено потягнулася. День починається не найгірше, а пані Тереза ще й обіцяла взяти її на прогулянку середмістям. Спочатку зайдуть у кравецьку майстерню на площі Фердинанда, потім пані Тереза хотіла випозичити декілька книжок у книгарні Вільда^[23], а їй самій здалося б купити паперу для писання. Потім підуть до будинку старшого сина пані Терези. Той мешкає неподалік, одружений і має двох маленьких дітей. Завжди йшла туди із задоволенням. Не лише дуже любила дітей, але й почувалася з ними значно впевненіше, ніж із дорослими.

Анна кинула погляд на годинник. Саме час вмиватися, вдягатися і робити зачіску. Тепер ставитися до того абияк не могла. Мусила дотримуватися певного стилю поведження та відповідно до того виглядати. Це не вдома, де її майже ніхто не бачив. Тут зачіска, капелюшок, рукавички, шаль та прикраси повинні не лише личити їй самій, але й бездоганно пасувати одне до одного. Добре, що тепер у неї є з чого вибирати.

Вдягнувшись, Анна критично озирнула себе в дзеркалі й сама собі всміхнулася. Останні тижні пішли їй на користь. Щоки знов порожевіли та заокруглилися, очі вже не здавалися втомленими та переляканими, та й нова зимова сукня їй пасує. Шкода тільки, що Адам не бачить усього того.

Опинившись на вулиці, Анна з насолодою вдихнула повітря, яке вже пахло весною, і примружилася від яскравого сонця. Як добре, що пані Тереза взяла її з собою. В такий день гріх сидіти вдома — на небі жодної хмаринки.

Підібравши спідниці, Анна переступила через невеликий потічок талого снігу, який біг донизу, й усміхнулася. Як багато довкола дітей. У холоднечу та морози сиділи вдома, а зараз тішаться з того, що вже не зимно, що лагідно гріє сонце і що не треба надягати на себе так багато одягу, як у люті морози.

Привітавшись із сусідкою, Анна зосередилася на розмові з пані Терезою. Легкій, цікавій, приємній. Розмові ні про що і про все на світі. Саме такій, яку провадять тоді, коли добрий настрій і нема потреби говорити про щось серйозне та статечне.

Продовжуючи прислухатися до слів Терези, Анна одночасно придивлялася до одягу жінок, які йшли їм назустріч. Здається, того року рукави стали трохи вужчими, спідниці — пишнішими, а крій — вигадливішим. Треба й собі щось таке пошити? Весна не за горами. Дехто вже й сукні легші вдягнув.

Залишивши осторонь Гетьманські вали^[24] та площу Святого Духа^[25], вони майже дійшли до площі Фердинанда, аж раптом, проходячи повз один із будинків, Анна зауважила трохи дивну на вигляд жінку, яка вийшла з брами розкішної кам'яниці й зараз ішла до фіакра.

Повернувши до неї голову, Анна уповільнила крок. Не могла пригадати, щоб коли-небудь бачила так чудернацьки вбрану жінку. Сукня ледь не бальна, надто декольтована та яскрава. І це посеред білого дня. Абсолютна відсутність гарного смаку та брак відчуття доречності. Хто вона така?

Анна ще раз зацікавлено ковзнула поглядом по сукні тієї жінки і ледь не зашпорталася, бо пані Тереза раптом пришвидшила крок і їй теж довелося йти швидше. Чому вона не дозволяє роздивитися незнайомку?

Озирнувшись, Анна з подивом зауважила, що, коли та жінка підбрала спідниці, щоб забратися у фіакр, з-під сукні визирнули зовсім не білі, а яскраво-рожеві нижні спідниці^[26].

— Куди ти знов дивишся? — Тереза доволі безцеремонно смикнула Анну за руку. — Як тобі не соромно?

Почервонівши і ще не розуміючи, у чому її звинувачують, Анна ще раз озирнулася.

— А чому не можна туди дивитись? Хто вона така? Ви її знаєте?

Тереза зміряла Анну сердитим поглядом.

— Думай, що кажеш. Як я можу знати таку жінку?

Ще дужче почервонівши, Анна відвернулася. Отже, навіть дивитися туди категорично не можна.

Тереза скоса глянула на неї.

— На майбутнє раджу запам'ятати, що порядні панни ніколи не помічають таких жінок на вулиці, не говорять про них у товаристві й тим паче не зупиняються посеред дороги, щоб розглядати. Це жінка з вкрай поганою репутацією.

Приголомшена незвично суворим тоном Терези, Анна злякано кивнула. Будь-яке бажання розпитувати зникло остаточно, проте запитань стало ще більше. Що означає вкрай погана репутація? У неї самої теж тепер погана репутація, але, здається, не аж така. Певно, це одна з тих жінок, які продають себе за гроші. Про кохання там взагалі не йдеться. А вона ще ляпнула Адамові, що він її купив. Ніби поставила себе на одну шальку з такими жінками.

Цілком поринувши у свої думки, Анна не зауважила невеличкого двоколісного візка, який розвертався біля одного з мостів на площі Фердинанда, і з розгону наштовхнулася на нього. Дивом втрималася на ногах, але весь поділ нової сукні заляпала талим снігом. Злякано глянула на Терезу, але та лише мимохіть кинула погляд на брудні плями по низу спідниці й промовчала. Здається, це не провина, а лише дрібна неприємність.

Покінчивши з усіма невідкладними справами на площі Фердинанда, вони завернули на Галицьку вулицю, дійшли до Кафедрального собору і, проминувши його, вийшли на Головну площу^[27]. Пані Тереза зайшла в аптеку «Під золотим оленем»^[28], а Анна ледь затрималася при порозі, бо раптом відчула якийсь дивний дискомфорт. Так відчуваєшся тоді, коли за тобою хтось потай спостерігає. Але хто? Може, хтось знайомий?

Вона ледь повернула голову і боковим зором зауважила, що біля фонтану Нептуна стоїть якийсь пан і уважно дивиться на неї. Машинально заховавши обличчя за крисами капелюшка, вона вже хотіла зайти в аптеку, проте в останню мить притримала двері. Перед внутрішнім зором знов виникла постать того чоловіка, й Анна відчула, як їй перехоплює подих захватом. Адам!

Рвучко озирнувшись, вона зустрілася з ним очима, проте Адам чомусь лише ледь кивнув їй головою, але з місця не зрушив.

Гублячись у здогадах, Анна штовхнула двері аптеки. Що за дивна поведінка? Невже він не зрадив зустрічі?

Намагаючись отямитися, Анна спробувала вслухатися в розмову пані Терези з аптекарем, проте жодного слова не почула, бо не змогла зосередитися на чомусь іншому, окрім думок про Адама.

— Панна так уважно слухає. Може, панна чогось потребує? — раптом почула вона звернене до неї запитання аптекаря. — Я панну слухаю.

— Що? Я? — Анна злякано кліпнула очима. — Ні, я нічого не потребую.

Скромно потупившись, вона дочекалася, доки Тереза залагодить свої справи з аптекарем, і разом з нею вийшла на вулицю. Намагалася не дивитись туди, де щойно стояв Адам, проте мимоволі шукала його поглядом. Невже він пішов? Невже не захотів побачитися з нею? Але чому? Сталося щось погане?

Тереза з підозрою глянула на Анну.

— Ти зблідла. Погано почуваєшся?

— Погано почуваюся? — розгублено перепитала її Анна, і сама не розуміючи, навіщо, але вхопилася саме за цю фразу. — Так, погано. Ліпше я піду додому.

— Додому? Але чому? Тобі ж щойно нічого не бракувало.

— Так, але... але... — Анна гарячково намагалася вигадати якесь пояснення свого стану. — Просто зараз я відчуваю, що в мене... Ну, ви ж розумієте, що в мене...

— Місячне нездужання? — по-своєму потракувала її недововки Тереза. — Але я ще хотіла зайти до сина. Може, моя невістка тобі зарадить?

Анна потай скосила очі туди, де ще зовсім нещодавно стояв Адам, і зітхнула.

— Ні, краще я сама повернусь додому.

Тереза невдоволено скривилася.

— Неможливо. Я не можу відпустити панну твого віку саму.

— Чому не можете? Це ж лише два кроки звідси. Ніхто й не знатиме.

— А якщо з тобою знов щось станеться?

— А що зі мною може тут статись? — Анна обережно роззирнулася довкола і відчула, що червоніє. Адам таки нікуди не пішов. Просто відійшов трохи далі.

— Я ж ні з ким не розмовлятиму і відразу ж піду додому... А ще я ноги промочила.

Витративши на вмовляння весь свій запас красномовства та п'ять хвилин часу, Анна таки переконала Терезу відпустити її додому і навіть зуміла приховати від неї радісний блиск в очах.

Адам підійшов до Анни відразу по тому, як пішла його сестра, мовчки взяв під руку і повів у бічну вуличку.

— Так не може продовжуватись, — він нахилився до неї, і в якусь мить Анні здалося, що він її поцілує. — Мушу серйозно з тобою поговорити.

— Поговорити? Тут? — вона ледь відступила і спробувала застережним поглядом втримати Адама на віддалі. — Тут надто багато людей.

— Добре, відійдемо кудись трохи далі.

Пройшовши Жидівською вулицею^[29] повз синагогу, Адам зупинився біля зброївні^[30]. У суботу тут було малолюдно, а ймовірність побачити когось знайомого була мінімальною.

— Я знайшов тобі місце компаньйонки при старшій пані. Думаю, вже незабаром ти переїдеш до неї.

Анна майже з острахом глянула на нього.

— Ви забираєте мене від своєї сестри?

— А хіба ти не знала, що мешкаєш там тимчасово?

— Знала, — Анна розгублено глянула на сніг, який лежав на даху зброївні, і відвела погляд. — Просто ваша сестра дуже до мене добра.

— У пані Беати тобі буде не гірше, аніж у Терези. Близької родини у неї немає, і вона погодилася тобою заопікуватися. Якщо поводитимешся розумно, то матимеш не лише добре утримання, але й сердечне ставлення до себе.

Зітхнувши, Анна знов втупилася поглядом кудись у мур зброївні.

— Чому ви вважаєте, що я того потребую?

— Я не думаю, я знаю. Тобі не варто залишатись у моєї сестри. Її чоловік знає про наші з тобою стосунки.

Від несподіванки Анна аж рот відкрила.

— Як знає? Звідки?

— Я сам йому сказав. Це не Тереза, яка ще довго не бачитиме очевидного. Зрештою, він усе одно мовчатиме. У нас із ним свої порахунки і спільні інтереси. Псувати дружні відносини через те, що я привів до нього додому свою коханку, ніхто з нас не збирається.

Кусаючи губи і намагаючись не виказати себе, Анна відвернулася. Доки Адам поводитиметься з нею, як із забавкою? Що за характер? А найгідкіше те, що вона його любить навіть таким. Очевидно, проблема в ній самій, а не в характері Адама. Це вона дозволяє йому робити все це.

Адам легенько взяв її за руку.

— Ти мене запитала — я відповів. Відповідь цинічна, але, як на мене, вона краща, ніж якби я намагався тебе обманювати.

— Принаймні, ви могли б мене попередити.

— І що б то змінило? Хіба те, що ти б уже не почувалася там комфортно.

Він уважніше придивився до Анни. Вона ображається на нього? За що? За те, що він намагається опікуватися нею? Цікаво, що тут поганого? Жодна жінка не здатна довго миритися з невлаштованістю власного життя. Коли-небудь Анна теж це зрозуміє, і тоді йому знов доведеться добре подумати над тим, щоб не втратити її для себе. Невинне захоплення стає дедалі серйознішим. Очевидно, Анна ввійшла в його життя у такий момент, коли йому дуже потрібні ці відчуття та зміни. Цікаво, чому йому залежить саме на ній? Ще й досі не міг того зрозуміти. А може, й не варто нічого розуміти. Вона молода, гарна, і йому хочеться мати її біля себе.

Вловивши щось дивне у поведженні Адама, Анна мимоволі занепокоїлася. Чому він мовчить? Чому так уважно вивчає її? Може, розсердився?

— Ти стала ще гарнішою, — раптом озвався він. — Спокійне життя пішло тобі на користь.

Адам обережно зняв із її руки рукавичку.

— Шкода, що зараз я ще не можу взяти тебе до себе, — торкався її шкіри дуже обережно, аж вкрадливо, лише ледь-ледь. — Я скучив за тобою. Знаєш?

Анна здивовано глянула на нього. Скучив? Аж так сильно? Але...

Десь позаду з даху зсунувся великий шматок мокрого снігу, вдарився об землю і, розлетівшись на дрібні грудки, захляпав їх із Адамом бризками.

Анна злякано сахнулася і забрала долоню з руки Адама.

— Я мушу йти. Як я потім пояснюватиму, де була стільки часу?

Вона взяла Адама під руку і, боячись спізнитись, так поспішала, що вже за чверть години вони підіймалися сходами до помешкання Терези, а Анна засапалася так, що насилу переводила подих.

— Зачекай. Куди ти летиш? — Адам притримав її за руку. — Ніхто за тобою не женеться.

Зупинившись на сходинку вище від нього, Анна заперечно хитнула головою.

— Мені не можна тут затримуватись. Нас побачать і...

Адам притягнув її на себе і, не зустрівши жодного опору, поцілував.

— О, Боже, що ж ви таке робите? — приглушено проговорила вона і на мить притиснулася до нього сильніше. — Тут не можна таке робити.

Адам усміхнувся.

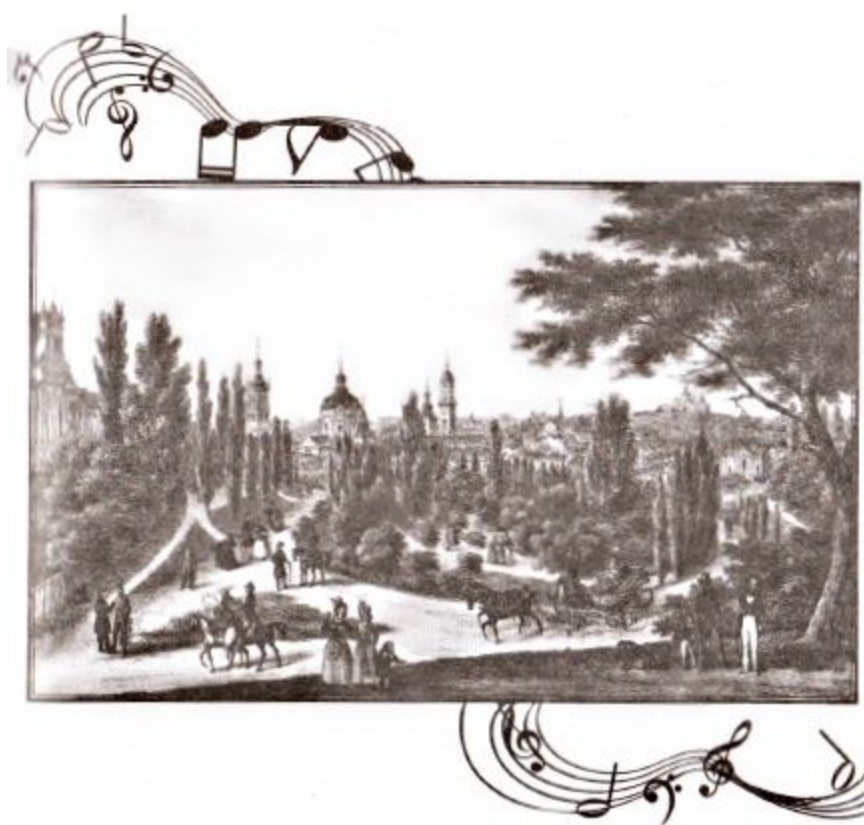
— Хто там знає, що насправді можна робити, а що ні.

Випручавшись із обіймів, Анна збігла сходами вгору і раптом, не втримавшись, озирнулася. Чомусь саме зараз особливо гостро зрозуміла: все, що з нею відбувається, — це не фантазія, не гра, не мрія, а її власне, реальне життя, з усіма його плюсами та мінусами, з усіма несподіванками та змінами, з можливістю втрат і неможливістю тривалого щастя. Це життя вже нікуди не дінеться, не минеться, як сон на ранок, від нього не заховаєшся у вигаданому світі, не переграєш і не перепишеш начисто. Залишається хіба покластися на милість Божу і з головою поринути у вир забороненого кохання.

Частина четверта

Фортисимо

Частина четверта Фортисимо

Розділ 1

Від того дня, як Анна востаннє бачилася з Адамом, проминув місяць, і вона вже почала звикати до життя компаньйонки пані Беати. Навіть прихилилася до цієї старшої пані. Приємна на вигляд, невисока на зріст, пані Беата давно розміняла восьмий десяток, проте виглядала жвавою та міцною, а головне — була при здоровому глузді, твердій пам'яті й мала абсолютно неконфліктний характер. Не псували її

навіть дрібні дивацтва та не завжди зрозуміле поводження. Уже за тиждень-другий Анна цілком спокійно співіснувала з тими дивацтвами і не брала їх близько до серця. Приватне життя господині було зручним, розміреним та комфортним — тобто, саме таким, якого найдужче хотілося. У чітко встановлені години — сніданок, обід, вечеря; за необхідності — дрібні побутові справи чи візити до знайомих, за гарної погоди — неквапні прогулянки в парку, після обіду — кількагодинний відпочинок, а ввечері — невинна гра в карти, читання книжок або писання листів. Незабаром Анна почувалася тут так, ніби отримала міцний ґрунт під ногами. Трохи непокоїло лише те, що вони з Адамом все ще не бачилися, проте тепер ця розлука не здавалася нестерпною. Таємно, через посильного, Адам передавав їй листи, і, декілька разів на день перечитуючи їх, Анна відчувала, що вони не лише допомагають пережити розлуку, але й дають майже реальне відчуття присутності Адама в її житті. Слова, фрази, розповіді — звичайні, прості, майже буденні, але для неї сповнені особливого сенсу. Іноді, десь посеред листа, Адам раптом, чи то навмисно, чи може, й випадково, звертався до неї саме так, як у ті хвилини, коли вони були самі, і Анна, знов і знов перечитуючи ці, лише їм обом зрозумілі фрази, відчувала, як від хвилювання її кидає у жар, проте якими б важливими не були ці слова, бракувало інтонації, з якою Адам промовляв їх до неї, не вистачало його доторку, голосу, погляду, чогось невловного в поводженні, у манері вимовляти фрази — всього того, чого лист замінити не може. Адам, щоправда, вкотре радив їй знайти привід для того, щоб вийти з помешкання самій, проте вона ніяк не наважувалася. Так, ніби досі на щось очікувала. Вже декілька тижнів вагалася, вибирала варіанти, давала собі слово завтра наважитися на розмову з пані Беатою, проте ані на крок не посувалася до мети. Абсурдна ситуація. Навіщо тоді втікала з дому?

Спостерігаючи за тим, як сонячні, по-весняному теплі дні чергуються з ледь не по-осінньому похмурими та дощовими, відчувала, що не за горами справжнє тепло та спекотне літо. Неймовірно — востаннє бачилася з Адамом тоді, коли ще не зійшов сніг, а зараз у сіро-чорних кольорах землі проступила ніжна барва молоді зелені, а повітря часом робилося таким п'янким та млосним, що від нього паморочилося в голові й хотілося все облишити та втекти світ за очі.

Того ранку, отримавши чергового листа від Адама, Анна не могла дочекатися, коли прочитає його. Заховавши лист у рукав сукні, легенько торкалася його, не могла зосередитися на тому, що робить, і відчувала, що, доки не прочитає листа, не зможе нічого робити. Непрочитані слова дивним чином самі склалися в її голові у рядки та фрази, і Анна подумки докоряла собі за надто розбурхану уяву. Чи не пора повернутися в реальність? Доки можна вигадувати?

По обіді, отримавши можливість усамітнитися в себе в кімнаті, Анна сіла на крісло біля столу і спробувала привести до ладу думки та відчуття, проте не змогла того зробити. Важко зітхнувши, поклала лист перед собою, розглядила його долонею і почала читати.

Спочатку нічого незвичного — привітання, декілька загальних фраз, а потім дисонансом до того, що Адам зазвичай їй пише, ледь не докір.

«...Сподіваюся, цього тижня ти нарешті наважишся сказати пані Беаті про намір відвідати свою львівську родину і таки вийдеш із помешкання сама. Ми з тобою давно могли б зустрітися, і доволі дивно, що ти все ще зволікаєш. Зрештою, ти мені нічого не винна і я не збираюся примушувати тебе робити те, чого ти робити не хочеш. За будь-яких обставин, усе, що я пообіцяв тобі й твоїй родині, залишається в силі...»

Незвично короткий і при кінці різкий лист залишав більше запитань, аніж давав відповідей. Перечитавши його тричі, Анна спантеличено перевернула аркуш на інший бік, ніби сподівалася прочитати на звороті ще щось, окрім написаного, і механічно заховала лист у рукав сукні. Звідки ця несподівано-прохолодна тональність листа? Здається, своїми відмовками вона зачепила Адама за живе. Він ображається, а може, навіть вирішив, що вона намагається уникнути зустрічі. Абсурдна ситуація. Насправді понад усе хочеться побачити його.

Анна взяла чистий аркуш паперу і глянула кудись у простір вікна перед собою. Завтра прийде посильний від Адама, і здалося б написати відповідь, але що писати? Знов вишукувати причини для того, щоб не зустрічатися? Чи ж є у неї ті причини?

Підперши рукою голову, вона взяла зі столу одне з пер і замислено почала покусувати його кінчик. Адам має знати, що вона не навмисно уникає його, що теж хотіла б побачитися, що любить, що...

Продовжуючи задумливо крутити перо у руках, Анна машинально вмочила його декілька разів у чорнило, тоді, сама не зрозумівши як, не лише перемазала чорнилом пальці, але й поставила на чистому аркуші паперу величезну чорнильну пляму.

Здивовано озирнувши результати своєї праці, Анна відклала перо і заходилася відтирати з пальців плями. Треба сказати пані Беаті про родину на Байках^[31] і попросити, щоб відпустила до них у гості. Це брехня лише наполовину, бо родина на Байках у неї таки є. А ще треба переконати пані Беату в тому, що ці відвідини не зашкодять виконанню обов'язків компаньйонки. Важче позбутися покоївки, яку їй обов'язково нав'яжуть, бо молодій панні не можна виходити з помешкання без супроводу. Хоча... Враховуючи те, що покоївка пані Беати не любить брати на себе зайву роботу, то з нею теж можна без проблем порозумітися.

Проморочившись із листом добру годину і перепсувавши три аркуші паперу, Анна заледве спромоглася написати декілька рядочків, проте була цілком задоволена. Уперше не лише пообіцяла Адамові зустрітися з ним, але й попросила подбати про місце зустрічі.

Склавши лист удвоє, Анна заховала його в шафу. Адам розсердився на неї, але вона сама винна, бо надто довго вагалася і відмовляла в зустрічі. Він втратив терпіння. Цікаво, як це вплине на їхні стосунки?

Передавши через посильного лист, Анна з страхом почала очікувати на відповідь, проте незабаром зрозуміла, що її побоювання марні. У листі від Адама нічого несподіваного не було. Він сприйняв її згоду як щось цілком зрозуміле і взяв ініціативу у свої руки. Їй залишилося лише слухняно виконувати його волю.

Розділ 2

Усі проблеми залагодилися доволі вдало, проте в день побачення Анна все одно почувалася неспокійною. У голові роїлося безліч суперечливих думок, вона вагалася, не могла вирішити, як поводитись, і врешті відчула, що не годна сама себе зрозуміти.

Щоб якось заспокоїтися, підійшла до вікна і визирнула на вулицю. Надворі так сонячно і тепло, ніби то вже не весна, а справжнє літо. Навіть нову батистову сукню можна вдягнути. Анітрохи не холодно.

Анна витягнула з шафи сукню, вдягнула її і, ледь нахиливши голову, оцінююче глянула на своє відображення у дзеркалі. Блідо-жовта сукня у делікатні бутони білих квітів не лише гарна, але доречна для буденного візиту. Не надто складного крою, вона, проте, підкреслює всі переваги фігури саме так, щоб це не виглядало непристойно. Невеличкий виріз лише ледь акцентує увагу на грудях, широкий пояс охоплює вузьку талію, а пишні спідниці підкреслюють маленькі ступні та гарно колишуться в такт ході. Усе доволі безневинно та мило. Єдина проблема — Адам призначив побачення на Байках, а це, як для самотньої прогулянки, трохи задалеко.

Вийшовши з будинку, Анна невпевнено розирнулася довкола. Здається, нічого підозрілого немає, але надто поспішати все одно не варто. Це привертає увагу і стає мимовільним приводом для підозр.

Призупинившись, вона розкрила парасольку і неквапною ногою пішла вздовж хідника. Чого переживати? На чолі ж у неї не написано, куди вона йде.

Щоб випадково не потрапити на очі комусь зі знайомих чи сусідів, Анна вирішила не відразу йти до Нового Світу^[32] та на Байки, а спочатку завернула на Маєрівську вулицю^[33] і нагору вже йшла вздовж складів дерева повз парк Герхта.

Проминувши парк, майже перестала боятись випадкових зустрічей і пришвидшила крок. Безнадійно спізнювалася, а мала б шанувати кожну хвилину.

Проминувши костел Марії Магдалини, Анна ковзнула поглядом по деревах, які росли обабіч шляху, по вкритих гонтою і соломною хатках

та міцніше вчепилася пальцями в ручку парасольки. Зліва від дороги, біля хреста, її мав би чекати Адам.

Ледь примруживши очі від яскравого сонця, яке світило в обличчя, Анна роззирнулася довкола. У найближчому від неї подвір'ї якась жінка набирала з криниці воду і вже зацікавлено подивлялася в її бік; трохи далі по вулиці в рясному цвіті плодових дерев та кущів тонуло декілька хатинок; ще далі — живоплоти і городи чергувалися з хатами, щедро обсадженими квітучими деревами; майже при кінці вулиці бавилися діти.

Вона розгублено обвела поглядом околицю. Але ж тут нема хреста. Здається, не дійшла до умовленого місця зустрічі з доброю сотню кроків.

Підібравши спідниці, вона кинулась туди, де її з півгодини чекав Адам.

— Я думав, ти вже не прийдеш, — Адам діткнувся поцілунком її руки і мимоволі затримав долоню Анни у своїй. — Ти не змогла прийти раніше?

Вона сполохано відвела очі. Як довго, до непристойності довго Адам тримає її долоню у своїй. Невже не боїться, що хтось сторонній це зауважить?

— Я переплутала місце зустрічі... Мені шкода... Я ненавмисно.

Адам не відповів. Так давно не бачив Анну, що зараз не міг надивитися на неї. Здається, вона стала ще гарнішою. Сяючі очі, ніжна округлість губ, рум'янець на щоках, довге густе волосся виблискує на сонці теплим бурштином, високі груди здіймаються в такт схвильованому подиху. Здається, фізично Анна стала розвиненішою, може, навіть підросла. Лише в обличчі все ще проступає ця її найвна дитячість. Навіть каламутна суміш невинності й чуттєвості нікуди не зникла, а стала ще виразнішою. Так, ніби вона вже знає, як звабити чоловіка, й одночасно все ще не розуміє, до чого це може призвести. У товаристві чи просто на вулиці таку дівчину неможливо не помітити. Даремно він обіцяв зберігати у таємниці їхні стосунки. Навіть Тереза вже натякає, що Анні треба знайти чоловіка. Мав такого задосить ще в Жовкві, а тут волів би уникнути взагалі.

— Чому ви мовчите? — першою не витримала Анна. — Може, відійдемо кудись далі? Дивіться, там стоять якісь дві жінки і витріщаються на нас.

Нічого не відповівши, Адам взяв Анну за руку. Спочатку повів від дороги вбік вузькою стежкою вздовж живоплоту, тоді тією ж стежкою донизу, повз занедбану хату та квітучий сад, поміж дерев та бур'янів, кудись аж на Кастелівку^[34] до Вулецької дороги та Вулецького ставу.

Відчуваючи, що в делікатних черевичках на підборах плутається в густій траві, Анна невпевнено торкнулася плеча Адама.

— Зачекайте... Не поспішайте... Я не встигаю.

Вона підвела голову і, впіймавши погляд Адама, відчула, як завмирає серце. До безтями любила кожну його зморщечку, чорне з сивиною волосся, маленький нерівний шрам збоку на підборідді, погляд темних очей, який стає таким теплим тоді, коли він дивиться на неї, і усмішку, в якій є щось дуже безпосереднє, справжнє, щось таке, що залишається у ньому від молодого чоловіка, яким Адам був колись і яким вона ніколи його не знатиме.

Зніяковівши, Анна відвела погляд і неуважно глянула вниз — туди, де серед трави та зілля біг невеличкий потічок і росли кущі терену та верболозу. Нарешті вони з Адамом самі.

Мимоволі прислухавшись до ледь чутного шелесту листя над головою, Анна усміхнулася. Цікаво, про що Адам думає зараз і чому знов так дивно розглядає її? Він скучив за нею? Вона йому подобається? Він хоче її?

Вітер легенько торкнувся її волосся, затріпотів стрічкою на капелюшку і, ковзнувши шовком стрічки по губах, загубився десь поміж кронами дерев.

Мимохіть відкинувши стрічку вбік, Анна зустрілася очима з поглядом Адама і затамувала подих. Напевно, зараз він скаже їй щось приємне, щось важливе, щось ніжне, романтичне, щось...

Так нічого й не сказавши, Адам нахилився, розв'язав стрічки її капелюшка, торкнувся губами скроні, тоді кутиків вуст і несподівано міцно, ледь не до болю, почав цілувати.

Намагаючись не втратити рівновагу, Анна випустила з рук парасольку. Шум потічка, легенький шелест листя над головою, поцілунки, доторки чоловічих рук, запах трави та квітів, обережний подих весняного вітру — весь калейдоскоп різнобарвних вражень переплівся в єдину мелодію звуків та відчуттів, і Анна втратила сприйняття реальності. Єдина досяжна реальність — Адам, його губи,

запах, доторки і шаленство його поцілунків. Усе так просто, так зрозуміло, що й не варто нічого говорити. Він її любить, він скучив за нею, і вона теж не годна без нього жити.

Адам відгорнув маленьке пасемце волосся, що впало Анні на очі, взяв її обличчя в долоні і, нахилившись, знов почав цілувати. Відповідаючи йому, Анна й не помітила, що капелюшок лежить у траві, що зачіска почала розсипатися і що у будь-яку хвилину тут може з'явитися хтось сторонній та побачити їх із Адамом разом.

Відірвавшись від неї, Адам підняв з землі капелюшок. Хотів Анну так сильно, що почувався повним ідіотом — знайшов собі коханку, з якою вже декілька місяців не спить, а лише листується. Чогось такого навіть сам від себе не сподівався.

— Підеш зі мною? — неголосно запитав він її. — Я знайшов для нас будинок. Нічого особливого, але там нам буде зручно зустрічатися. Зараз сама побачиш. Звідси недалеко.

Кивнувши, Анна пішла за Адамом, а хвилин за п'ять уже стояла на занедбаному подвір'ї біля невеликого дерев'яного будинку. Здається, тут давно ніхто не живе. Усе довкола позаростало бур'янами, кущами та старими деревами. Навіть криниці ніде не видно. На подвір'ї залишилися лише напіврозвалений від часу та негоди паркан і покинуті прибудови позаду хати. Незабаром усе тут розсиплеться від старості. На даху будинку проросло невеличке деревце, покрівля ледь просіла та вкрилася мохом, а стіни потемніли і, напевно, вже не надаються до довгого вжитку. Навіть кам'яний підмурівок, на вигляд іще міцний та добротний, насправді таким не є, бо густо заріс травною і подекуди почав осипатися.

Переступивши поріг, Анна зупинилася. Після денного світла очі не відразу призвичаїлись до півтемряви хати і мало що розрізняли довкола. З хвилину вона стояла, звикаючи до тьмяного освітлення, тоді знов роззирнулася. Усередині будинок справляв краще враження. Стіни — свіжовибілені, дощана підлога наново настелена і ще пахне свіжим деревом, у кутку — нещодавно перекладена піч, біля неї — ліжка, застелене світлим накриттям, під стіною — лава та стіл, а на вікні — нові фіранки. Очевидно, Адам доклав чимало зусиль для того, щоб створити тут затишок.

Вона підійшла до маленького вікна і визирнула на вулицю. Спокійно, занедбано, тихо — жодної живої душі довкола. Таке

відчуття, ніби вони опинилися десь дуже далеко за містом.

Анна підійшла до лави, поклала на неї парасольку та капелюшок, поправила зачіску. Рухи звичні, буденні, майже неусвідомлені у своїй звичності. Тільки серце завмирає від тамованого десь на споді передчуття.

— Як тобі живеться у пані Беати? — раптом запитав її Адам, і Анна мимоволі подивувалася з того, як уважно він спостерігає за нею зараз. — Якщо тебе щось там не влаштовує, я допоможу знайти інше місце.

Здивовано звівши на нього очі, вона заперечно хитнула головою.

— Навіщо? Пані Беата добра, і в неї легко відпроситись.

Розуміючи, що пауза затягується, Адам підійшов до Анни ближче. Чого він очікує? Вона вже не невинна дівчинка і добре розуміє, навіщо він привів її сюди. Наговоритися вони можуть і в листах.

— Ходи до мене, маленька... Я скучив за тобою.

Не очікуючи на згоду, Адам розвернув Анну плечима до себе і почав розшнуровувати спочатку її сукню, тоді корсет.

— Нащо ти так сильно затягнулась? Не мусиш того робити. Ти в мене й без того тоненька у стані, — відклавши корсет на лаву, він стягнув її сорочку до талії. — Бачиш, так значно ліпше.

Невпевнено усміхнувшись, Анна повернулась до Адама обличчям, піймала його оцінюючий погляд і мимоволі почервоніла. Як добре, що тут напівтемрява. Навіть сонце не наважується сюди зазирнути та порушити гармонію напівтіней своїм дотиком.

Вона нерішуче усміхнулась і заходилася витягувати із зачіски шпильки, а тоді, затиснувши їх у жмені, знов зустрілася поглядом з Адамом. Чому він спостерігає за кожним її рухом так жадібно, ніби боїться щось там пропустити? Аж так сильно хоче її? Цікаво, а їй самій це подобається?

Вона розтиснула долоню, висипала шпильки на сукню й одним легеньким порухом голови знищила зачіску, на яку вранці витратила щонайменше півгодини часу. Здається, їй теж трохи подобається те, як Адам дивиться на неї.

Адам провів долонею до її талії, розв'язав зав'язки нижніх спідниць, і тканина, ковзнувши по ногах, впала донизу.

Ледь відхилившись, він озирнув Анну з голови до ніг. Виразне обличчя, гарні груди, зграбне тіло, округлі стегна, гарної форми ноги,

коліна, ступні. Усе у ній доладно і витончено. Їй би народитись у шляхетній родині, і вона б могла позмагатися з будь-якою визнаною красунею з вищого світу.

Він торкнувся обережною ласкою її тіла і перевів подих. Ні, нехай усе буде, як є. Якби Анна була панною з його товариства, ніколи б не мав її для себе.

Адам нахилився, поцілував Анну, і, скоряючись, вона й не зауважила, як його пестоші, її рухи, його ритм, спільні поцілунки поєдналися в музику відчуттів. Музику, яка, вібруючи у ній всередині, сама творила власний гармонійний світ почувань та мелодики. Світ, непідвладний звичайним законам часу, непідвладний буденним відчуттям, світ настільки інакший, настільки винятковий, що врешті Анна цілком втратила сприйняття реального світу і себе самої у ньому.

Прислухаючись до відлуння тієї музики у собі, Анна не могла зрозуміти, де вона, що з нею і скільки часу вона в такому стані, а від надміру вражень та емоцій знов плакала.

Адам провів долонею по її мокрій щоці і, нахилившись, поцілував у ще припухлі від його поцілунків губи.

— У тебе губи солоні. Дівчинка моя кохана, ти плачеш?

Машинально облизавши губи, Анна крізь сльози усміхнулася Адаму.

— Не знаю... Можливо... Але мені дуже добре.

Він обережно витер сльози з її щік.

— Не мусиш пояснювати. Я бачу, — він знайшов її руку і, повернувши долонею догори, поцілував. — Ти в мене диво.

Вона крізь сльози усміхнулася. Як гарно. Якби всього цього не сталося насправді, нізащо б не повірила, що так буває.

Якийсь час Анна лежала в обіймах Адама, проте незабаром почала мерзнути і майже одночасно з цим пригадала, що треба повертатися додому.

— Не знаєте, яка зараз година? Я обіцяла прийти о четвертій.

Адам ледь підвівся на лікті й занепокоєно глянув на неї.

— Я думав, ти відпросилась на цілий день.

Заперечно хитнувши головою і вже передчуваючи проблему, Анна нахилилася до розкиданого на підлозі одягу, дістала з кишені камізельки Адама годинник і мало не випустила його з рук.

— О, Матка Боска, та ж четверта давно минула.

Не роздивляючись, вона схопилася на рівні ноги і, кинувши на ліжко білизну, почала гарячково натягувати її на себе, ще за мить шарпнула до себе сукню і шпильки, які лежали зверху, порозліталися по цілій долівці.

— О, Боже, та що ж це таке?

Вона розпачливо глянула на Адама, який, усе зрозумівши, теж підвівся на ноги і почав швидко вдягатися.

Анна обвела розгубленим поглядом кімнату. Тільки того бракувало — спізнитися в перший же день.

Схопивши корсет, вона підбігла з ним до Адама.

— Швидко, я спізнююсь... Ну, чого стоїте? Допоможіть.

Притримуючи корсет руками, вона знов нетерпляче озирнулася.

— Треба затягнути сильніше, бо сукня не зійдеться. Ну... — Анна нетерпляче тупнула ногою. — Невже не можна швидше? Дивіться, яка година. Я ж спізнююсь.

Адам здивовано звів брови.

— Знаєш, я тобі не покоївка і так швидко шнурувати того не вмію. Ліпше постій спокійно і не заважай.

Анна роздратовано пересмикнула плечима.

— Уже можна було б навчитись. Щонайменше у вас дружина є. Я вже не кажу про...

Второпавши, що ляпнула зайве, вона злякано притиснула долоню до рота, а Адам, на секунду переставши шнурувати корсет, розсміявся.

— Щось новеньке. Такого я від тебе ще не чув. Ти ревнуєш?

Густо почервонівши, Анна прикусила губи.

— Чого б то я мала ревнувати? Хіба мені не однаково?

Продовжуючи усміхатися, Адам відгорнув наперед її волосся і, намагаючись не порвати шнурки, затягнув їх сильніше.

— Дуже сподіваюсь, що не однаково.

— Дурниці якісь. Що мені до того?

— І справді дурниці. Чого б ти мала ревнувати? Принаймні, тепер не матимеш для того жодних підстав.

Вивернувшись, вона кинула на Адама спопеляючий погляд, проте аналізувати почуте не мала часу. Сяк-так довівши себе до ладу, майже вибігла з будинку. Трохи стишила крок лише тоді, коли опинилася там, де їх із Адамом могли побачити сторонні.

— Далі я вже піду сама. Не відпроваджуйте мене. Дуже вас прошу.

Вона збігла вулицею Широкою^[35] донизу. Швидким кроком проминула церкву Святого Духа та семінарію, в якій студіював Андрій, і спідлоба зиркнула на загратовані вікна. Десь там мешкає брат, проте побачитися з ним неможливо. Андрій навіть говорити не захоче з такою безпутною сестрою, як вона.

Важко переводячи подих, Анна зайшла в будинок пані Беати, піднялася сходами і зупинилася. Декілька хвилин стояла нерухомо, тоді підійшла до дверей і прислухалася. Нічого не чути, ніби повимирали всі.

Вона обережно прочинила двері. Здається, нікого немає. Пані Беата спить після обіду, а покоївка, користаючи зі слушної нагоди, гайнула кудись із дому.

Якомога тихіше прошмигнувши до себе в кімнату, Анна зняла капелюшок, кинула його на ліжко і підійшла до вікна.

Трохи віддалік від будинку стояв Адам. Власне, й не сумнівалася, що він прийде. Напевно, він навіть супроводжував її десь на відстані, а зараз мусить переконатися, що вона не потрапила в якусь халепу.

Обережно прочинивши вікно, Анна визирнула на вулицю і спробувала на мигах пояснити, що з нею все гаразд. Здається, Адам зрозумів, бо не лише кивнув їй, але й відразу пішов геть.

Вона відступила на крок від вікна, стягнула з себе нову сукню, повісила її у шафу й акуратно вклала волосся в підкреслено скромну зачіску. Домашню сукню теж вибрала якомога стриманішу. Мала потребу виглядати не просто скромно, а критично скромно.

Розділ 3

Весною та влітку реальне життя для Анни знов перестало існувати, а весь світ сприймався лише як відображення її кохання до Адама. Для неї воно було в усьому: в сонячному світлі за вікном, у пишному буянні зілля довкола, у вранішньому цвіріньканні горобців на піддашші, у пахощах городових квітів, які стояли у неї на столі і які приніс їй Адам, навіть у теплому літньому дощі, який вистукував свої мелодії по дахах та ринвах і під музику якого їй так гарно мріялося короткими теплими ночами. Якби могла, зупинила б цю весну та літо, не дозволила б їм минати, танути, розчинятися. Розривалася між своїми обов'язками в пані Беати, бажанням якомога частіше бачитися з Адамом і неможливістю зробити це так, щоб не привертати увагу до своєї занадто частоті відсутності вдома. На побачення зазвичай вдавалося викроїти заледве два дні на тиждень. Адамові це, звісно, не подобалося, йому хотілося бачити її ледь не щодень, і вона постійно намагалася ще щось вигадати для того, щоб побути з ним довше. Поводилася вкрай необережно, а часом зовсім необачно. Не лише ходила вулицями сама, але й сідала у фіакр, у якому їй в обумовленому місці чекав Адам, і зовсім не зважала на те, що їх можуть побачити разом. Важливим було лише те, що вони нарешті разом і що будинок на Кастелівці став для них надійним прихистком. Саме тут не лише ховалися від людей, але й творили свій власний світ стосунків — зрозумілих лише їм розмов, натяків, інтонацій, звичок, уподобань та насолод. Світ, який, на відміну від реального світу, цілком їм упокорювався та щедро дарував право бути разом. За декілька місяців вона вже й не уявляла собі інакшого, аніж це, життя, а тричі переконавшись, що місячні не затримуються, вирішила, що не здатна зачати дитину і перестала боятися народити дитя поза шлюбом.

Паралельно і ніби сам по собі в будинку на Кастелівці вибудовувався і світ їхніх особистих речей. Адам привіз дещо з меблів, постільної білизни, начиння, щось із власного одягу, і навіть Анна, якимось непомітно для себе, позносила сюди цілу купу суто жіночого дріб'язку. Незабаром мала під руками не лише гребінець, шпильки та дзеркало, але й нитки, голки, дещо з білизни і ще безліч маленьких

дрібничок, які кожна жінка воліє мати при собі тоді, коли їй хочеться виглядати бездоганно.

Напівлежачи на вже застеленому ліжку, Адам із усмішкою спостерігав, як Анна збирається додому. Щоразу це дійство нагадувало йому якийсь ритуал. Вона робила це так серйозно та зосереджено, ніби від того, чи зуміє надати собі такого вигляду, як їй того хочеться, залежить щонайменше половина її життя. Вона повільно та акуратно розправляє складки на сукні, неквапно розчісує волосся, вкладає його у зачіску, прискіпливо допасовує кожне пасмо, бере капелюшок, тоді так само зосереджено вдягає його, не поспішаючи, зав'язує стрічки під підборіддям, знов придивляється до свого відображення у дзеркалі, замислено поправляє квіти на капелюшку, вдягає рукавички, акуратно розправляє їх на кожному пальчику. Рухи чіткі, неквапні, завчено виважені й зосереджені на досягненні потрібного результату. Останній оцінюючий погляд на своє відображення у дзеркалі. Легенька усмішка кутиками губ, скромно потуплені очі та раптова несміливість рухів. Маска вдягнена, і перед очима постала сором'язлива панянка, яка й знати не знає, що таке перелюб або й не зовсім невинний поцілунок чи слово. Побачиш таку десь у товаристві — і не посмієш не те що відверто побажати їй, але й ненароком образити надто сміливим поглядом.

Адам декілька разів підсміювався з її збирання додому, проте Анна лише сердито надувала губки та ображено замовкала, і він облишив жарти. Нема сенсу докучати їй тим, що насправді йому подобається. З ним вона вже давно поводитьсь доволі розкуто, а десь поза їх стосунками залишається несміливою та стриманою, якою він знав її ще у Жовкві. Така поведінка радше пасувала б молодій добропорядній дружині, а не коханці. Зрештою, підсвідомо Анна саме так і вибудовувала їхні стосунки. Їй хотілося затишку, родинного тепла, спокійного життя і стабільності, а тому вона творила собі цю ілюзію тут. Хоч як дивно, але і йому дедалі частіше хотілося саме цього. Не бачив у таємних зустрічах нічого для себе цікавого. Те, що приваблює в молоді роки або є доволі збудливим на початках, поступово набридає і з часом втрачає привабливість новизни. Дедалі сильніше дратує те, що він не може бути з Анною тоді, коли йому того хочеться, що доводиться ховатись по закутках, рахуватися з її обов'язками компаньйонки, якимось несподівано швидко набридло слідкувати за

часом, обмежувати себе у бажаннях, розриватися між невідкладними справами, господарськими клопотами та короткочасними зустрічами з Анною. Дійшло до того, що він як ніколи раніше бездарно повів справи у маєтку. Врешті, у якийсь момент зрозумів, що цього року не матиме ані очікуваного прибутку, ані надії на покращення справ у наступному році. Якби Анна замешкала з ним відкрито, все залагодилося б значно простіше. З дружиною в нього й без того все йде до сепарації, і якщо це станеться на рік чи два раніше, кардинально нічого не зміниться. Вони живуть кожен своїм життям і керуються аж ніяк не спільними інтересами. Банальне співіснування під одним дахом двох чужих людей. Два останні роки вони навіть не з'являються разом і не приймають нікого у себе. Усі наступні кроки будуть закономірними. Власне, його давно обтяжують такі подружні стосунки і хочеться чогось затишнішого та теплішого. Раніше, щоправда, уявляв біля себе не таку наївну і молоду дівчинку, як Анна, проте зараз це вже не здавалося великою проблемою. Вона теж цілком надається до спільного життя. Виглядає незіпсутою розкошами, невибагливою в побуті, поступливою та легкою у стосунках, цікавою в ліжку і на диво гарненькою. Особливо прикрих несподіванок не очікується. Простіше походження та суворе виховання Анни — очевидний її плюс. Окрім того, завжди легше будувати щось нове, аніж виправляти колись зіпсоте та абияк полагоджене.

Він замислено глянув на Анну. Заради переваг цієї дівчинки можна змиритися з її напівдитячими витівками та з надто наївним поведінням. У цій дитячій легкості та емоційності більше переваг, аніж прикрих сюрпризів. Шкода лише, що через її юний вік важко вирішити, в якості кого можна взяти Анну до себе. Про людське око, вона могла б замешкати у нього як економка або гувернантка його дітей, проте навряд чи хтось серйозно повірить у цю байку. Надто вже Анна гарненька. Вродливе обличчя, округлі жіночні форми і неусвідомлене, проте цілком виразне бажання та вміння подобатися чоловікам. Яка там із неї економка, гувернантка чи нянька — тут нічим не прикриєш очевидного, вона його коханка. Ще й обов'язково скажуть, що його потягнуло на зовсім юних дівчаток і що за віком вона, у кращому випадку, могла б бути йому донькою. Не надто приємна ситуація, проте й не причина відмовлятися від Анни. Всім усе одно не догодиш.

Адам підвівся з ліжка і знов уважно подивився на Анну. Тепер у неї доглянуті руки, зі смаком дібраний одяг, нові витончені манери й очевидний натяк на впевненість у собі. Такою жінкою можна було б пишатися, натомість доводиться ховати її від усіх. Очевидна абсурдність ситуації не просто впадає у вічі, а аж кричить про себе. Скандал у Жовкві притих, і можна було б відкрито замешкати з Анною. Цікаво, на що він очікує? Щоб знов щось зіпсувало йому плани?

Відчуваючи на собі аж надто уважний погляд Адама, Анна озирнулася. Ніколи не могла зрозуміти його думок, коли він так зосереджено дивиться на неї, і зовсім не знала, чим завершиться таке споглядання. Іноді це було нічим не вмотивоване роздратування, а іноді новий, теж цілком несподіваний і від того божевільний, шал пристрасті.

— Я мушу йти, бо запізнюсь, — наперед убезпечила вона себе від несподіванок. — Ви ж не хочете, щоб пані Беата сердилася? Ми й без того постійно зловживаємо її неухважністю та забудькуватістю.

Проігнорувавши зауваження Анни, Адам продовжував вивчати її.

— Не мусиш підлаштовуватися під настрої пані Беати. Мій будинок на Хорунщизні вже добудований, і тепер ти можеш переїхати до мене. За півроку всі зайві емоції вляглися. Великого скандалу не буде. Я вже домовився з твоїм вуйком. Тепер ти житимеш у мене.

Відчувши себе так, ніби на неї враз вилили відро холодної води, Анна насилу примусила себе зберігати самовладання.

— Як це домовились? А мене спитатися? Ні, я не хочу.

Адам знов якимось дивно глянув на Анну.

— Раніше ти сама хотіла замешкати зі мною. Що змінилося за ці декілька місяців?

Анна не відразу знайшлася з відповіддю. Її життя у пані Беати таке спокійне, комфортне, приємне, а Адам хоче, щоб вона все це облишила. Заради чого?

— Нічого не змінилося. Просто я нарешті почуваюся впевнено і думаю, що...

Адам не дослухав.

— Дурниці. Становище компаньйонки теж непевне. Якщо з твоєю пані Беатою щось станеться, ти знов опинишся на вулиці, а я не лише запишу тебе в заповіт, але й...

Анна ледь не з острахом глянула на Адама.

— Тоді я знайду собі іншу роботу. В мене є досвід...

— Досвід чого? З таким досвідом і з такою зовнішністю, як у тебе, ти дуже швидко опинишся зовсім не там, де ти собі думаєш.

Мимоволі почервонівши, Анна промовчала. Невже Адам думає, що їй сподобається роль його офіційної коханки? Саме тоді вона втратить навіть ту часточку поваги, на яку ще може розраховувати. А його дружина? Адам казав, що про сепарацію там не йдеться. Він передумав? Не приведи Господи, ще скажуть, що це вона вплинула на таке його рішення. А дитина? У нього ж там є хлопчик. Як відобразиться це на дитині? Напевно ж, не найкращим чином. Навіщо їй такий гріх на душу?

— А якщо я не захочу? Ви ж не примушуватимете мене йти від пані Беати?

Адам здивовано глянув на неї.

— Цікаво, яка мені радість з того, що ти переїдеш до мене з примусу? Я думав, ти теж хочеш бути зі мною.

Анна опустила очі і, намагаючись приховати розгубленість, заходилася поправляти стрічки на капелюшку.

— А я й хочу... Просто зараз це якось трохи несподівано. Думаю, ваша родина таке не привітає. Уявляєте, що скаже ваша сестра?

— Тереза? До речі, про неї... Цієї неділі вона святкуватиме уродини і запросила тебе до себе. Заодно допоможеш їй із приготуваннями. Роботи багато, і, як завжди у таких випадках, бракує людей, щоб за всім встежити.

Відчуваючи, як їй з-під ніг втікає земля, Анна перевела подих.

— Це ви порадили мене запросити? Навіть не намагайтеся переконати мене у протилежному.

Адам здвигнув плечима.

— Я й не намагаюсь. Хочу, щоб ти познайомилася з людьми мого кола.

Анна глянула на нього майже з острахом.

— Мені й без них усіх непогано живеться. Я не хочу.

— Зате я хочу... Слухай, чого ти боїшся? Я ж не збираюсь афішувати наші з тобою стосунки. Взагалі ще з рік часу планую зберігати їх у таємниці.

Анна знову з острахом глянула на Адама.

— А якщо на ці уродини приїде ваша дружина?

— З якого дива? Не вигадуй, її там не буде. Вона у маєтку, і у нас із нею не такі стосунки, щоб їздити кудись разом. Маємо щось на кшталт мирної ділової угоди. Дробити маєтки і власність наразі нікому не вигідно. Коли постане питання про розлучення, тоді й вирішуватиму цю проблему. Мушу ще порадитися, наскільки перспективною є ця справа. Такі процеси тривають десятиліттями. Ти чекатимеш?

— Ви хочете розлучитись? Але ж... — Анна уявила реакцію родини Адама та товариства і відчула, що їй стає не надто затишно. — Ні, я не хочу. Мене все влаштовує.

Адам хмикнув.

— Що там тебе може влаштовувати? Навіть мене це вже давно не влаштовує.

Кинувши на нього ще один здивований погляд, Анна промовчала. Тут тішило хіба те, що він, здається, не спить зі своєю дружиною. Можливо, вона навіть не є гарною або ж має поганий характер. Напевно, колись їх поєднали спільні майнові інтереси і про любов чи симпатію там ніколи не йшлося. Саме тому Адамові бракує не лише коханки до ліжка, але й дуже звичайних речей — готовності рахуватися з його потребами, впевненості у тому, що його люблять, щирих стосунків, можливості бути собою.

Анна якось непевно глянула у дзеркало. Все це вона Адамові, звичайно, дає, але йому, здається, хочеться ще й побути з нею на людях. Дивно якесь бажання. Ніколи б не подумала, що йому бракує такого. Але хіба їй важко погодитися? Правди ж ніхто не знатиме. Та й виглядає вона тепер, як панна з доброго товариства. Аж хочеться, щоб він теж це побачив та оцінив. А ще дуже хочеться потанцювати з ним.

Розділ 4

У день уродин сестри Адама Анна прокинулася раніше, ніж звичайно. Сама собі подивувалася, бо ще навіть не розвиднилося як слід, лише ледь засіріло на обрії і життєрадісно зацвірінькали горобці за вікном.

Нашвидкуруч поснідавши, вона почала збиратися. Спочатку вклала волосся в акуратну зачіску, тоді надягнула звечора попрасовану та завбачливо розкладену на кріслі шовкову сукню. Витратила на неї ледь не половину своїх заощаджень та два тижні роздумів, проте сукня того вартувала. Світло-кремова, з мереживом, не надто вигадливого крою, вона, проте, сиділа на ній як влита і гарно пасувала до очей, волосся та фігури, а головне — не затьмарювала її саму. Такої гарної сукні у неї ще не було ніколи, і, розглядаючи себе в дзеркалі, Анна подумки хвалила себе за те, що їй вистачило гарного смаку не переобтяжити сукню зайвими оздобами. У ній вона виглядає панною з доброго товариства — витонченою, гарно вихованою, безтурботною. Саме такою, якою б хотілося бути і якою ніколи не стане, бо насправді вона коханка чужого чоловіка, а це називається зовсім інакшими словами, але таких слів у пристойному товаристві не кажуть. Принаймні, якщо не хочуть когось смертельно образити.

Неприємна думка на мить затьмарила її гарний настрій, проте Анна не дозволила собі довго сумувати. У кожної людини свої прикрощі, свої радості та своя доля, а її — ще не найгірша.

Вона визирнула на вулицю. За вікном яскраво світило сонце, на небі не було жодної хмаринки, а ранкова прохолода обіцяла перетворитися в нестерпну полудневу спеку. Хоч би не парило так немилосердно, як учора. Спробуй витримати таку спеку в туго зашнурованому корсеті та шовковій сукні.

Анна вдягнула капелюшок, рукавички, взяла парасольку. Зовні все у ній цілком пристойно — скромно, вишукано, мило. Адамові обов'язково сподобається.

Уже виходячи з кімнати, Анна ще раз зазирнула в ридикюль. Гроші, дзеркальце, голка з ниткою, декілька шпильок, носовичків, гребінець, подарунок. Здається, нічого не забула.

Вона ще раз, уже востаннє, крутнулася перед дзеркалом і зовсім у доброму настрої вийшла з кімнати, а опинившись у помешканні пані Терези, й взагалі з головою поринула у нагальні клопоти. День заповідався на спекотний та метушливий, проте серйозних неприємностей не обіцяв. Навпаки — хотілось якомога швидше побачити Адама. Соромно сказати, але вона ще ніколи не танцювала з ним. Спати спала, а щоб танцювати — ніколи й не мала такої нагоди. Кумедно. Колись треба сказати про це Адаму, а зараз ніколи думати про таке. Надто багато роботи. Добре, якби прийшов хтось із родини Терези. Щось навіть її невістки не видно.

Уже за годину Анна почала серйозно непокоїтися, що до появи гостей вони нізащо не впораються з усією роботою, а тому дуже зраділа, коли прийшла родичка Терези — така собі пані Анеля. Раніше Анна ніколи її тут не бачила. Очевидно, та мешкає десь не у Львові, можливо, навіть приїхала з Відня, бо у її поведженні, розмові чи зовнішності нема ані натяку на провінційність. А ще, напевно, її чоловік обіймає якусь поважну посаду, бо тримається ця пані дуже впевнено і має бездоганно вишукані манери. Їй десь років за тридцять, проте вона все ще гарна. Правильні риси обличчя, витончений профіль, тонкий, гарної форми ніс, а ще блакитні очі й розкішне чорне волосся — доволі рідкісне поєднання, яке робить їх власницю не просто гарною, а винятково гарною жінкою. Якщо до всього того додати ще й порцеляново-білу шкіру, горду поставу, високий зріст, досконалої форми плечі та витончені, з довгими трохи нервовими пальцями руки, то відразу стає зрозуміло, що ця жінка ніколи не знала нестатків або важкої фізичної праці. Навіть її якась аж надто нервова худорлявість не псує загального враження — навпаки, саме вона робить цю жінку витончено-аристократичною. Щоб так виглядати і так поводитися, треба народитися та вирости у шляхетній родині. Такого не навчишся — це мусить бути у крові.

Анна знов потай глянула на пані Анелю і мимоволі порівняла себе з нею. Зате у цієї жінки не така гарна, як у неї, фігура, не таке юне обличчя і не такі яскраві губи, а ще у неї втомлений вигляд, а в погляді та рухах нема жвавості та життєрадісності. Напевно, коли обіймаєш високе становище, то вже і не до веселощів та безтурботності. Зрештою, хто б там порівнював їх між собою. Вони з різних світів. Світів, які ніколи не перетинаються, хіба паралельно співіснують.

Здається, завчасно вона зраділа її появі тут. Навряд чи від цієї пані дочекаєшся допомоги у буденних справах.

Анна знов взялася до роботи, проте за декілька хвилин із подивом зрозуміла, що родичка пані Терези теж не збирається сидіти склавши руки. Без зайвої метушні та біганини вона якось відразу порозумілася з усією прислугою, знайшла не лише відповідний тон, інтонацію та манеру спілкування, але й за чверть години примусила всіх рухатися вдвічі швидше, а накази та доручення розуміти і виконувати не лише бездоганно чітко, але й без довгих пояснень та розмов. Анна аж рот відкрила від подиву, коли за годину пані Анеля зробила те, на що їй самій довелося б витратити не лише три години, але й змарнувати купу нервів. Здається, ця жінка не лише витончена та гарна, але й вміє чудово залагоджувати звичайні побутові справи та давати лад найбанальнішим щоденним клопотам. Щоб так господарювати, треба мати неабиякий досвід. Напевно, у неї великий маєток і вона навчилася всього того ще змалку.

Переконавшись, що основна робота завершена, Тереза зітхнула з полегшенням та пішла перевдягатися, а Анна з її родичкою змогли присісти на невеличку канапу в кімнаті, суміжній із вітальнею, і трохи перепочити. Дуже доречно, бо задуха ставала нестерпною і хотілося спокійно посидіти та не метушитися.

Насолоджуючись смаком і ароматом кави, яку щойно принесли, вони якийсь час сиділи мовчки. Анна тому, що боялася відкрити рот у присутності такої поважної пані, а Анеля тому, що думала про щось своє і майже не помічала дівчини, яка тихенько сиділа навпроти та мовчала. Бачила її тут вперше, проте особливого зацікавлення та у неї не викликала. Гарна, молоденька панна — мила, тендітна, сором'язлива і дуже невинна. Цій дівчині ще пасувало б бавитися в ляльки, але, судячи з того, як старанно намагається не збитися з серйозного настрою та вдати дорослу, саму себе вона сприймає інакше. Наївна дитина. Ліпше б тішилася з того, що молода, невинна і ще нічого не знає про життя. Очевидно, це донька однієї зі знайомих Терези. Про що з нею говорити? Про погоду? Про сукенки чи капелюшки? Про майбутню забаву? Не мала до того ані настрою, ані бажання. Надто багато сумнівів та побоювань заважали зосередитися на сторонніх речах.

Кинувши погляд на настінний годинник, Анеля підвелася з канапи і підійшла до вікна.

— Нянька вже давно мала б привести дітей. Де вона ходить?

Невпевнено глянувши на родичку Терези, Анна промовчала. Навряд чи ця пані сподівається отримати відповідь на своє запитання. Це не запитання, а думки вголос.

Ще раз глянувши на Анелю, Анна мимоволі відзначила, що, коли та спокійно стояла біля вікна і яскраве світло добре освітлювало її обличчя, здавалася трохи старшою. Їй, певно, уже добре за тридцять, проте вона все ще дуже вродлива. Шкода лише, що виглядає чимось засмученою. Невже у такої гарної пані є причини для суму?

Помітивши, що дівчина надто уважно розглядає її, Анеля навіть не відвернулася. При Терезі чи комусь із родини, може, й спробувала б приховувати свій настрій, але перед цією дівчинкою могла того не робити. Навряд чи цю панну цікавить її особа? Зараз вона або вимальовує в уяві образ високого шатена, що познайомився з нею на одному з останніх балів, або намагається здогадатися, чого очікувати від сьогоднішнього прийому. Щасливий час. Шкода лише, що надто швидко минає.

Анеля ще раз визирнула на вулицю і, переконавшись, що няньки з дітьми досі немає, повернулася на місце.

— Я панну ніколи тут не бачила. Ви не належите до близької родини. Правда ж? — не так тому, що це справді її цікавило, як для того, щоб чимось себе зайняти, запитала вона Анну. — Ваша матінка теж незабаром прийде?

Розгублено усміхнувшись, Анна у відповідь промимрила щось невиразне.

Не розчувши слів, але побачивши, що дівчина зніжковіла, Анеля не наполягала. Очевидно, цій панні не хочеться бути відвертою з незнайомою для неї жінкою. Справедливе бажання.

— Не мусите відповідати.

Анна якось невпевнено глянула на свою співрозмовницю.

— Я справді чужа тут людина. Батьків у мене немає, а пані Тереза зовсім недовго опікувалась мною.

Анеля затримала погляд на дівчині. Щось у тому, як вона це сказала, зачепило її за живе. Здається, ця панна теж не надто щаслива людина.

— Знаєте, у мене теж давно вже нема батьків, але у вас, принаймні, все інше ще попереду.

Анеля замовкла. Те, що вона не обмежилася ввічливим «перепрошую», здивувало її саму. Напевно, надто знервована сьогодні, а може, у цій панні щось викликає довіру. Іноді з незнайомою людиною значно легше порозумітись, аніж із кимось з родини. Цікаво, хто вона така.

— А хто вами опікується зараз? З ким ви прийшли сюди? Можливо, я знаю цю людину.

Почервонівши, Анна опустила очі. Хто опікується? Власне, насправді опікується Адам, але про таке навіть подумки згадувати соромно.

— Я компаньйонка пані Беати... Напевно, ви її знаєте... Так сталось, що я мусила шукати це місце. У моїх опікунів доволі скрутне фінансове становище, і пані Тереза порекомендувала мене їй, але...

Так і не договоривши, Анна, ніби за щось вибачаючись, невпевнено усміхнулася своїй співрозмовниці.

— Не думаю, що панна має того соромитись, — по-своєму потракувала її ніяковість Анеля. — У житті складається по-різному. Ніхто не знає, де опиниться через рік чи два. Думаю, у вас іще все налагодиться. Ви надовго не залишитесь у пані Беати. Не спам'ятаєтесь, як вийдете заміж та матимете власну родину.

Потупивши погляд, Анна якимось не надто оптимістично усміхнулася у відповідь. Знала б ця пані, якою насправді є ситуація, — ніколи б такого не сказала.

— Ні, заміж я взагалі не вийду. Це вже вирішено.

Усміхнувшись на таку наївність, Анеля, проте, вирішила промовчати. Очевидно, щось дуже серйозне примушує цю панну говорити таке. Може, якась життєва драма чи розчарування?

Вона ще раз придивилася до Анни. А от репутація в цієї дівчини має бути бездоганною, інакше її б не приймали тут. Зрештою, у неї гарні манери, правильна мова, вона добропорядна на вигляд і приємна у спілкуванні. Дивно, що Тереза не залишила дівчину в себе. За її постійної потреби кимось опікуватись ця — ідеальний об'єкт. Цікаво, хто попросив Терезу подбати про неї?

Анеля знов підійшла до вікна і, відхиливши фіранку, визирнула на вулицю. Як завжди, коли діти були не з нею, починала непокоїтись,

коли ті затримувалися хоч на п'ять хвилин. Ще й Войцех іноді так поводить, що мимоволі переживаєш, аби не сталось чогось поганого.

— Ну, нарешті, — здалеку помітивши дітей, які в супроводі няньки з'явилися на іншому боці вулиці, Анеля зітхнула з полегшенням. — Я вже почала непокоїтись.

Не втримавшись, Анна й собі визирнула на вулицю. Отже, у цієї пані двоє дітей — син років дев'яти-десяти і маленька чотирирічна донечка. Гарні діти. Особливо дівчинка. Зграбна, мила, з пишним, як у мами волоссям, така ж бездоганна постава та рухи.

— У пані такі милі та чемні діти.

— О, так. Особливо Войцех, — не втрималася від іронічної усмішки Анеля. — Думаю, він ще проявить себе сьогодні.

Ніби на підтвердження її слів, малий раптом вирвався наперед і у своєму святковому костюмчику спробував залізти на огорожу одного з сусідніх будинків — підтягнувся на руках, перекинув ногу через штахетину, за щось зачепився, проте в останню мить няньці вдалось відчепити його штанину від паркану та обережно стягнути малого на землю.

Кроків десять Войцех ішов більш-менш спокійно, проте зауважив за огорожею вже іншого будинку собаку, не втримався, знов вирвався наперед і дрючком, затисненим у руці, протарабанив уздовж усієї огорожі по штахетинах перед носом у розлюченого пса.

Пес кинувся лапами на огорожу, зайшовся гавкотом, проте з ланцюга не зірвався.

Від несподіванки сестра Войцеха зойкнула і злякано схопилася за спідницю няньки.

— Якась покара, а не дитина, — Анеля сердито стиснула губи. — Уже й ця нянька не дає з ним раду.

Не передчуваючи жодних проблем, Войцех спокійно злегковажив зауваження няньки і за декілька секунд почав уважно приглядатися до калюж, які залишилися після нічної зливи.

Не дійшовши до найближчої кроків зо три, відволікся на голубів, які спокійно походжали по хіднику, і з відчуттям конче потрібної справи замахнувся на них, а коли голуби дружно здійнялися в повітря, відчуття конче необхідної справи змінилось у ньому на щирий захват та задоволення від вдало виконаного маневру.

Прослідкувавши захопленими очима за розполоханими голубами, Войцех раптом зауважив у вікні маму. Судячи з виразу її обличчя, вона вже давненько за ним спостерігала і зовсім не поділяла ні його радості, ані ентузіазму.

З жалем глянувши на калюжу перед собою, Войцех неохоче обійшов її і поплився поряд із сестрою та нянькою до брами.

Перехопивши погляд Анелі, Анна невпевнено усміхнулася їй.

— Знаєте, мій брат теж колись був таким непосидючим хлопчиком. Мама постійно мала з ним клопіт. Потім пішов на навчання і змінився до невпізнання. Тепер такий серйозний молодий чоловік, аж не віриться, що колись жив на суцільних збитках. Думаю, він донесхочу надурівся у дитинстві й тому зовсім втратив до того інтерес. Ваш хлопчик теж такий.

Слабо всміхнувшись, Анеля відійшла від вікна. Зауваження цієї панни видалося їй доволі кумедним. Якщо керуватись її логікою, то у майбутньому Войцех мав би стати зразком чемності.

Раптом двері рвучко розчинились і до покою не так увійшли, як забігли діти. Властиво, забіг хлопчик, а дівчинка, перш аніж увійти, затрималася при порозі й вже тоді ступила декілька невпевнених кроків досередини.

Не надто переймаючись тим, що в кімнаті хтось чужий, а може, й не зауваживши того, Войцех підбіг до мами і міцно обійняв її руками за шию. Очі його радісно блиснули. Знав, що мама так сильно його любить, що не здатна довго сердитися. Якщо він не потрапив під гарячу руку, то тепер жодної небезпеки немає.

Анеля пригладила розкуйовджене волосся сина і нагадала, що він забув привітатися. Малий у неї, звичайно, доволі нечемний, неухажливий, занадто імпульсивний, проте він завжди був таким — неспокійним, не по літах розвиненим та непосидючим. Звичні покарання не мають на нього жодного впливу, слова не допомагають, проте їй завжди вдається тримати його у руках. Принаймні, попри свої не завжди мудрі витівки, великої шкоди Войцех нікому ще не завдав, жорстокості чи люті в ньому немає, а образи він довго не пам'ятає. У Люцини інакший характер. Дівчинка тиха, заглиблена в себе і дуже вразлива. Перш аніж підвищити на неї голос, доводиться добре подумати. Іноді вартує не так сварити її або карати за провини, як втішати чи витирати сльози.

Трохи соромлячись, Люцина чемно привіталася з Анною і, скося глянувши на неї, підійшла до мами.

Обійнявши доньку, Анеля поцілувала її в нахилену голівку і, присівши на канапу, посадила малу собі на коліна. Та міцно притиснулася до неї і, все ще з недовірою приглядаючись до незнайомої панни, завмерла, обіймаючи маму ручкою за шию.

Анна відвела погляд. Добре було б і собі мати таку гарненьку дівчинку. Так іноді хочеться пригорнути до себе ось таке невинне створіння, поцілувати маленькі пальчики, пухнасте волоссячко, а ще дитина належала б лише їй. Це не чужий чоловік, який, хай там що, але ніколи їй не належатиме.

Почувши, що знов відчиняються двері, Анна озирнулася. До кімнати зайшла пані Тереза, вже переодягнена у святкову сукню і, судячи з усього, у пречудовому настрої.

Побачивши іменинницю, діти побігли її вітати, а Анна мимоволі відчула себе зайвою. Здається, вона опинилася втягнутою в життя чужої родини.

— Але ж ви вирости, — розцілувавши дітей, Тереза усміхнулася їм. — Зовсім великими стали. Я теж маю для вас подарунки. Ходімо до дитячої, подивитесь, що я вам приготувала. Скажете, чи догодила.

Захоплених передчуттям приємного сюрпризу, малих не довелося просити двічі. Їх як вітром здуло.

— Дивіться, тільки чемними там будьте, — навздогін їм кинула Анеля. — Войцеху, ти мене чуєш?

Вона перевела погляд на свою сукню. Зістрибуючи з її колін, Люцина необережно зачепила пряжкою черевичка низ сукні й ненароком надірвала тканину.

Анна теж мимоволі прослідкувала очима за напрямком погляду Анелі й теж зауважила розірвану сукню.

— Не переймайтесь. Я зашию. У мене навіть нитки відповідного кольору є.

Вона вклякнула на коліна і почала роздивлятися низ сукні.

— Спідниця майже й не постраждала. Я все це зашию так, що ніхто й не помітить.

Анеля здивовано глянула на Анну.

— Ви не мусите того робити... Принаймні, я можу зробити це сама.

Підвівши голову, Анна усміхнулася. Що поганого у тому, що їй хочеться допомогти? Це така незначна послуга, що й говорити не варто.

— Не переймайтесь, тут роботи на п'ять хвилин часу.

Майже завершивши роботу, Анна почула, що двері покою відчиняються, і озирнулася. До кімнати стрімко увійшла Тереза і, не роздивляючись, відразу підійшла до Анелі.

— Думаю, вам ліпше вийти. Я його не попередила, і зараз він у не надто доброму гуморі...

Анеля поривчасто підвелася на ноги, зробила крок до дверей, але відчувши, що її щось не пускає, зупинилася.

— Перепрошую панну. Напевно, я потім сама все це дошию. Маю нагальну родинну справу.

Інтуїтивно відчувши, що Анелі зараз не до розірваної сукні, Анна похапцем відірвала від недошитої спідниці нитку і вже хотіла підвестися з колін, але глянула на двері й залякла.

На порозі кімнати стояв Адам і з таким очевидним подивом дивився на картину, яка перед ним відкривалася, що їй аж серце затремтіло від недоброго передчуття. Чому він прийшов саме сюди?

Вона спробувала підвестися, але несподіваний здогад спаралізував рухи. А якщо дружина Адама — це Анеля?

Вчепившись рукою в оббиття канапи, Анна з жахом дивилася на те, що діялось у кімнаті. Погляд, яким Адам обмінявся з Анелею, був таким красномовним, що жодних сумнівів не залишилося. Він її чоловік.

Після хвилиної німої сцени першим озвався Адам.

— І які ще сюрпризи мені тут приготували? Сподіваюсь, це останній.

Підкреслено незворушно він підійшов ближче і зупинився.

— Може, хоч хтось пояснить, що все це означає?

Намагаючись не зрадити себе, Анна ще міцніше вчепилася пальцями в оббиття канапи. До кого він звертається? До неї? До сестри? До дружини? До всіх одночасно?

Ще один несподіваний здогад кинув її спочатку в жар, тоді примусив ще дужче сполотніти. Адам не знає, що відбувається.

Вона розпачливо глянула спочатку на нього, тоді на Анелю, тоді знов на Адама і відчула, що їй не лише важко дихається у туго

зашнурованому корсеті, але й стає геть кепсько.

Вона знов спробувала підвестися з колін, оперлась рукою на невеличкий столик при канапі, але ноги знов не послухалися її. Вона лише перекинула філіжанку із залишками кави, і кавова гуща розпливлася незугарною чорною плямою по білій серветці.

— Ну, добре, — Адам подивився спочатку на Анну, тоді на сестру та дружину. — Нехай так. Не бачу причин відкладати розмову. Якщо ви самі все це затіяли, то невчасний, як на уродини, скандал нікому не зашкодить.

Тереза здивовано презирнулася з Анелею. Ані одна, ані друга нічого не розуміли.

Раптом Адам підступив до Анни, нахилився і допоміг їй підвестися з колін.

— Може, хоч ти поясниш, що тут діється?

З неприхованим жахом глянувши на нього, Анна сплотніла. Боже, що він каже? Що робить? Як дивиться на неї? Як його взагалі зупинити?

Вона розпачливо озирнулася довкола. Здається, його сестра та дружина ще нічого не розуміють, проте десь за півкроку до розуміння.

Погляд її гарячково метнувся по кімнаті й зупинився на Терезі.

— Я дуже пані перепрошую, але я ліпше піду. Здається, у вас тут якась родинна справа. Мене вона не стосується, а сукню пані Анелі я вже майже зашила.

Намагаючись оцінити ситуацію, Тереза обвела спантеличеним поглядом усіх присутніх. Що це таке? Адам намагається влаштувати дружині публічний скандал чи це щось інше?

Вона мимоволі затрималася поглядом на братові. Адам — не прихильник скандалів при сторонніх людях. Це щось інше.

Тереза перевела погляд на Анну. А якщо ця дівчинка — не чужа для нього людина? Чому він підійшов саме до неї? Чому допоміг підвестись? Про що він її запитав? Чому він взагалі так надмірно цікавиться нею? Здається, Анна йому подобається. Незрозуміло лише, як далеко він зайшов у тому своєму «подобається». Дівчина ще надто молода і невинна для того, щоб він її домагався. Таких уподобань у нього ніколи не було.

Вона зміряла Анну вивчаючим поглядом. Хоча... Яка там вона дитина. Саме той вік, коли дівчата розквітають найніжнішими барвами

й особливо сильно приваблюють чоловіків. Здається, вона її недооцінила, а Адам давно роздивився.

Тереза рішуче взяла Анну під руку.

— Розумієш, мій брат намагається поговорити з дружиною про якусь витівку сина. Войцех — такий жвавий хлопчик... Іноді діти виводять батьків зі стану рівноваги.

Не даючи нікому часу на те, щоб оговтатися, Тереза вивела Анну з кімнати, проте відразу за дверима зупинилася і виразно глянула на неї.

— Я б не радила брати все це близько до серця. Між подружжям трапляються дрібні непорозуміння, але потім усе завершується примиренням. У них таке не вперше. Вони порозуміються, а тому, хто втрутиться у їхні стосунки, дуже сильно не пощастить. Сподіваюсь, ти мене зрозуміла? Бо мені б не хотілось, щоб ти постраждала... Ти ж розумієш, про що я кажу? Поводитимешся розсудливо? Не забудеш хто він, а хто ти?

Закам'янівши посеред передпокою, Анна злякано кивнула. Що означають слова Терези? Натяк, попередження чи відкрита погроза? Невже вона здогадалася про їхні з Адамом стосунки? А дружина? Вона теж зрозуміла?

Розділ 5

Чого вартувало Анні пережити наступні декілька годин, знала лише вона, а те, що не вмерла з сорому, не зімліла від страху та не розплакалася з відчаю, здавалося справжнім дивом. Боялася викриття так сильно, що про інше не могла й думати. Ще й задуха в помешканні стала просто нестерпною. Шовкова сукня обважніла, тоненькі нижні спідниці немилосердно чіплялися за ноги, а туго зашнурований корсет не дозволяв нормально дихати. До всіх цих мук додалося ще й те, що Адам та його сестра, ніби змовившись, ані на мить не випускали її з поля зору. За годину Анна дійшла до того стану, коли їй раптом стало все байдуже, і вона інтуїтивно обрала правильну тактику поведіння — примусила себе не лише не сторонитися дружини Адама, але приязно розмовляла з нею, не уникала жодної можливості зробити якусь послугу, спокійно відповідала на запитання, усміхалася, а за столом сама сіла неподалік.

Укотре піймавши здивований і трохи роздратований погляд Адама, Анна навіть не глянула у його бік. Чи не вперше в житті її тішило те, що він сердиться. Йому навіть почала зраджувати звична витримка, і він ледве приховував роздратування. Ну, й нехай. Сам винен, що поставив її та себе в таку ситуацію. Здається, те, як він сприймає свої стосунки з дружиною, зовсім не означає, що й та сприймає їх так само. Врешті, Анна відчула, що в будь-яку мить може розплакатися, проте щоразу, коли сльози підступали до горла, міцно стискала зуби і не дозволяла їм пролитися.

Самовладання покинуло її лише тоді, коли Анеля сіла за фортепіано. Виконання нею восьмого етюдю Кесслера було досконалим — професійним, артистичним, глибоким, трохи ексцентричним, проте з таким чітким чуттям техніки, ритму, мелодики, напівтонів та індивідуальним баченням настрою твору, що Анні аж подих перехопило. Їй самій уже ніколи так майстерно не виконати жодного твору. Втратила не лише час, але й розгубила вміння та бажання працювати над собою. Досі не мала заздрощів до становища Анелі, проте зараз як перемкнуло — відчула таку шалену заздрість до цієї її гри на фортепіано, аж сама себе злякалася. Ще ніколи у житті так сильно нікому не заздрила і навіть боялася, що не зуміє впоратися з цим почуттям.

Рвучко підвівшись, Анна вийшла з кімнати, а тоді, не знаючи, де себе подіти, зайшла у дитячу і присіла на стільчик у кутку біля шафи. Ще тремтіла від нервового перенапруження, проте вже думала цілком логічно. Якщо її ще й досі не вигнали, то нічого певного про них із Адамом тут не знають, а отже, не все так страшно і безнадійно, як видається на перший погляд.

Вона глянула на малих, які бавилися неподалік. Була абсолютно не готова до того, що коли-небудь доведеться зустрітися з ними. Навіть не знала, що в Адама їх двоє. А діти — це ще один незаперечний доказ того, що цей чоловік їй не належить. Не належав колись, не належить тепер і, найімовірніше, не належатиме у майбутньому. Чомусь раніше не усвідомлювала цього так гостро, як зараз.

Анна мимоволі уважніше придивилася до дітей Адама. У Войцеха очі та риси обличчя батька. Можливо, поведження теж із часом стане інакшим? Зараз нічого певного не скажеш. Малий іще по-дитячому розбишакуватий. Розтріпане волосся, подряпані руки і цілковитий брак

організованості у поведінці. Навіть святковий одяг якийсь косо на ньому сидить, а кишені аж випинаються від безлічі абсолютно необхідних для хлопчика його віку речей — якихось кольорових камінців, дрібних монет, невідомо де назбираних скляних кульок, металевого залізачця, поламаних частин іграшок і незрозумілого походження дерев'яного дріб'язку. Добру половину тих скарбів він щойно виміняв на не менш цінні скарби з кишень найстаршого з онуків пані Терези.

Анна перевела погляд на Люцину. А от дівчинка в Адама — повна протилежність його синові. Тихе, миле, делікатне створіння, в акуратній сукенці з мереживом та атласними стрічками, з чорним, як у мами, волоссям і з такими ж, як у неї, виразними рисами обличчя та блакитними очима. Сидить собі в куточку з новими забавками і лише зрідка сторожко позирає довкола. Як на свій вік вона не просто чемна — вона на диво серйозна і не по літах зосереджена дівчинка. Неможливо, щоб така мала дитина постійно була слухняною. Очевидно, вона просто ще не проявила себе.

Ніби на підтвердження її думок, ситуація у дитячій поступово почала змінюватися. Задкуючи, Войцех раптом наступив на нове іграшкове ліжечко, в яке сестра щойно вклала ляльку, і ненароком розтрощив його черевиком. Люцина, побачивши, яку шкоду їй завдано, підхопилася на ноги і накинулася на брата з кулаками. Зчинився лемент, і, рятуючи ситуацію, Анна заходилася розбороняти дітей, а тоді, намагаючись відволікти Люцину від рукопашної з братом, взялася переконувати її в тому, що ліжко ще можна полагодити, а лялька — то й взагалі анітрохи не постраждала. Якщо докласти зусиль, її навіть можна зробити ще кращою. Треба тільки зробити зачіску, а ще додати декілька шовкових стрічок.

Присівши біля Люцини, Анна підняла з підлоги ляльку, розправила їй сукню, зробила нову зачіску і, продовжуючи розмовляти з малою, почала збирати до купи ліжечко. Непомітно для себе так захопилася, що не зауважила, як обережно прочинилися двері й в дитячу зазирнула Тереза.

Декілька хвилин вона спостерігала за Анною, тоді так само тихенько зачинила двері. Дівчина спокійно бавиться з дітьми. Підозрювати її в тому, що вона коханка Адама, безглуздо. Вона ще сама дитина і не розуміє, що діється, проте від гріха подалі треба подбати, аби ситуація не змінилася. Добре було б віддати її заміж.

Забавляючи Люцину, Анна й сама поступово почала приходити до тями. Потрясення від знайомства з дружиною Адама потроху минало, але на зміну переляку прийшло набагато гірше відчуття — почуття провини і розуміння того, що вона втрутилася в стосунки, в яких абсолютно нічого не тямилася. Чому Адам не живе з дружиною? Як взагалі можна не любити таку жінку? Що вони не поділили? У них такі гарні діти.

Анна знов глянула на малих. А на що вона сподівалася? Думала, що дружина Адама підступна, зла і негарна? Якби вистачило сміливості подумати про все це серйозно — відразу б зрозуміла, що це надто наївно. Анеля не лише вродлива, але й розумна жінка. Адам, звичайно, чоловік зі своїми фокусами та примхами, проте теж не з найгірших. Напевно, між ними відбувається щось таке, чого вона не розуміє зараз, навряд чи розуміє потім і вже напевно ніколи не знатиме, як на все це реагувати в майбутньому... Та й чи є у них з Адамом це майбутнє? Щось починала у тому сумніватися.

Підвівшись на ноги, Анна глянула на годинник. Минуло достатньо часу для того, щоб повернення додому не виглядало втечею або визнанням провини. Гостина на тому етапі, коли її зникнення помітить хіба Адам.

Скориставшись із того, що Люцина, впіймавши kota, намагається натягнути на нього сукенку ляльки, Анна непомітно вислизнула з дитячої. Тихенько причинила за собою двері, зробила декілька обережних кроків і нашттовхнулася на Адама.

— О, Боже, що ви тут робите? — вона злякано замовкла і прислухалася. За зачиненими дверима салону чулись голоси гостей, десь на кухні перегукувалися кухарка зі служницею, брязкали тарелі, гриміли баняки, а в дитячій хтось із малих весело розсміявся і до того сміху доєдналося ще декілька дитячих голосів. Господи, навіщо Адам стоїть тут? Невже йому байдуже до її репутації?

Проігнорувавши очевидну неоднозначність ситуації, він підійшов до Анни ледь не впритул.

— Хочу дещо тобі пояснити. Послухай...

— Та не хочу я нічого слухати, — вона зміряла його сердитим поглядом і хотіла обминути, проте Адам заступив їй дорогу і вона мимоволі опинилася затиснутою між вішаком та стіною. — З глузду

з'їхали, чи що? Негайно відпустіть мене. Хочете, щоб нас застукали разом?

Адам перехопив її руку вище ліктя.

— Не тікай... Я хочу з тобою поговорити...

— Поговорити? Тут? — намагаючись звільнитись, Анна різко смикнулася і боляче вдарилася головою в кант вішака. — А кращого місця для розмови ви, звісно, не знайшли?

Вона торкнулася долонею забитого місця.

— Чого ви від мене взагалі хочете? Від вас суцільні неприємності.

Адам знов спробував взяти Анну за руку, але вона з таким жахом відсмикнула долоню, що він відчув себе останнім дурнем.

— Та зрозумій ти нарешті...

— Та не хочу я нічого розуміти, — тепер Анна не просто виривалася, а цілком серйозно заходилася до бійки. — Дайте мені... нарешті... чистий спокій...

Відчуваючи, що втрачає терпіння, Адам міцно притиснув її плечима до стіни.

— Можеш ти хоч хвилину постояти спокійно? Що за дідько тобою товче?

Заперечно хитнувши головою, вона продовжувала вириватися, і, вилаявшись, Адам відпустив її від себе.

— Добре. Я тебе не тримаю. Тікай собі. Прийду до тебе сьогодні ввечері... І не кажи, що ти не можеш вийти до мене на вулицю. З твоєю пані Беатою ти взагалі можеш не ночувати вдома.

Не наважуючись сперечатися тоді, коли їх щомиті можуть застати разом, Анна кивнула.

— Добре, я вийду, але Бога ради, хоч тут не підходьте до мене.

— І ще, — навздогін кинув їй Адам, — не надумай сама йти додому. Дочекайся, доки за тобою прийдуть. Я прослідкую.

Озирнувшись, вона впіймала погляд Адама. Цілком у його дусі. Наперед усе передбачити і сплутати їй карти.

Розділ 6

Повернувшись додому, Анна ще змогла розповісти пані Беаті про уродини та гостей, але, опинившись у себе в кімнаті, знесилено впала

на ліжко. Настрій був такий, що хотілося завити з відчаю, але сили не залишилося навіть на те, щоб роздягнутися.

Розв'язавши стрічки капелюшка, вона відкинула його геть. Ще й на додачу до всіх сьогоднішніх нещасть — ця нестерпна спека. Дарма що вечір — дихати анітрохи не легше.

Вона розстебнула декілька гудзиків на сукні, підвелася, підійшла до вікна і розчинила його навстіж. Нема ні вітру, ані нічної прохолоди — тільки липка, нічим не розбавлена, застоюна, як несвіжа вода у калюжі, спека. Жоден листок на дереві не поворухнеться. Ще й цей триклятий корсет не дозволяє нормально дихати.

Вона відійшла вглиб кімнати, стягнула сукню і, анітрохи не хвилюючись, що забруднить її, пожбурила собі під ноги. Сьогодні з добрий десяток разів прокляла себе за те, що надягнула її вранці. Зовсім нещаслива сукня.

Присівши на стільчик, Анна зняла черевички. Невиразно пам'ятала, що, повертаючись додому, перечепилась через якусь колоду. Так і є — розірвала черевичок. Якщо день нещасливий — то нещасливий до кінця і до найдрібніших деталей. А вранці ж ані натяку на таке не було.

Накинувши на плечі тоненьку шаль, Анна вийшла на кухню. Навпомацки знайшла горнятко, зачерпнула ним із діжки воду і хотіла піднести до рота, але якось незграбно вхопилася за вушко, не втримала горнятко у руках і, намагаючись впіймати, вилила майже всю воду собі на груди.

Схлипнувши, ледь не розплакалася. Почувалася безпорадною, самотньою, нікому не потрібною, але навіть самій собі воліла в тому не зізнаватися. Це просто день такий недобрий, а не все її життя нічого не варте. Усе минеться. Усе владнається. Адам не хотів її скривдити. Він не знав про приїзд дружини. Для нього це теж несподіванка. Все одно щось таке мусило колись статися.

Потроху заспокоюючись, Анна повернулася до себе в кімнату, підійшла до вікна, прислухалася. Здається, десь далеко гримить. Гроза насувається, чи що? Вона знову вслухалася. Справді гримить.

Не дивно — цілий день так немилосердно парило, аж дихати було важко. Тепер литиме цілу ніч.

Вона підняла з підлоги сукню, кинула її на ліжко і почала роздягатися. Коли зняла корсет, стало трохи легше дихати. Може, він і

гарно підкреслює талію, але ж як дошкуляє та тисне. З насолодою вмившись холодною водою, Анна перевдягнула сорочку і знову глянула у вікно. А гроза таки насувається. Уже й вітер здійнявся — носить пилюкою, шумить листям і вривається в кімнату запахом дощу та передчуттям бурі. На душі теж анітрохи не краще.

Притримуючи рукою фіранку, яку шарпнув порив вітру, Анна зачинила вікно і відступила вглиб кімнати. Після такої спеки гроза затягнеться надовго, а отже, Адам не прийде.

Вона залізла на ліжко з ногами і, обхопивши коліна руками, притиснулася до них підборіддям. Воліла б ні про що не думати, нічого не знати, нічого не розуміти, проте вже не могла. Після того, як побачила дружину Адама, її світ розсипався на шматки. Враз так ясно та чітко усвідомила собі ситуацію, аж недобре стало. Влізла в чужу родину, чужі стосунки і накоїла такого, що повік не відмолиш гріха. Відчуття, ніби стрімголов шубовснула у глибоку холодну воду, а тоді раптом усвідомила, що зовсім не вміє плавати.

Здригнувшись від чергового гуркоту грому, Анна кинула погляд у вікно. Так страшно блискає, що хочеться, як у дитинстві, залізти з головою під ковдру, зіщулитися там клубочком і міцно-преміцно заплющити очі. Шкода, що не можна так само сховатися від усіх проблем. Як їх взагалі вирішувати? Не бачитися з Адамом? Не могла такого уявити. Сьогодні була на нього така сердита, що вбила б на місці, роздерла б на дрібні шматки, проте не любити не могла. Здається, це кохання в'їлося в неї так глибоко та міцно, що нічим не витравиш. Як хвороба якась чи божевілля.

Прислухаючись до гуркоту грому і монотонного, доволі потужного стукоту крапель по шибці, Анна раптом відчула, як сильно втомилася за цей день. Досі трималася лише завдяки нервовому напруженню, а коли воно почало спадати, понад усе хотіла міцно-преміцно заплющити очі й про все забути. Добре, що сьогодні ніхто вже не вимагатиме від неї жодних пояснень та дій.

Непомітно для себе Анна заснула і прокинулася, коли гроза майже вщухла. Підвівшись із ліжка, навпомацки засвітила свічку і спробувала зорієнтуватися в просторі та часі. Яка година? Уже глуха ніч чи все ще вечір?

Підійшовши до годинника, Анна присвітила собі свічкою. Дивно — проминула лише година, а в голові геть усе переплуталося.

Ще й цей нестерпний головний біль ніяк не минеться — стискає обручем скроні й не дає зосередитися на жодній розсудливій думці.

Поставивши свічку на стіл, Анна закрутила волосся у важкий недбалий вузол на потилиці, накинула на плечі шаль і підійшла до вікна.

Гроза минулася і тепер нагадувала про себе лише неясним гуркотом грому десь із боку Краківського передмістя, віддаленими спалахами блискавок на темному небі та глибокими калюжами під вікном.

Навстіж розчинивши вікно, Анна оперлася ліктями на мокрий від дощу підвіконник і глибоко вдихнула прохолодне після нічної зливи повітря. Нарешті хоч дихається трохи легше.

Вона поправила сорочку, яка сповзла з плеча, і знов глибоко вдихнула. Терпко пахне землею, вологим камінням і мокрою зеленню, а на темному нічному небі виразно проглядають зірки. Спокійно, затишно, тихо — тільки чути, як по ринві з даху все ще стікає вода, а з гілок дерев і кущів повільно падають донизу дощові краплі.

Анна випросталася і хотіла відійти від вікна, проте помітила якийсь рух на протилежному боці вулиці й завмерла, вдивляючись у темряву. Адам? Таки прийшов? А злива? Десь її переcheкав?

Вона вихилилася з вікна і вдивилася в темряву. Цікаво, як довго він тут стоїть? Від початку грози чи лише щойно прийшов? Господи, вона ж обіцяла вийти до нього ввечері.

Вона кинулася до шафи, схопила першу-ліпшу сукенку, не роздивляючись, згребла з полицки білизну та панчохи, дістала капелюшок, шаль і, анітрохи не турбуючись, як це пасує одне до одного, швиденько вдягнулася. Так само швидко заколола волосся, тоді обережно дмухнула на свічку і вийшла з кімнати. У передпокої навпомацки знайшла ключі, а ще за п'ять хвилин, намагаючись не grimнути брамою чорного ходу, вислизнула надвір.

Адам стояв на віддалі від будинку — там, де щільніше росли дерева і глибшою була тінь від них.

Підібравши спідниці й намагаючись обминати калюжі, Анна теж пірнула в рятівну напівтемряву дерев. З гілок стікали дощові краплі, а ноги відразу промокли в невдало вибраному взутті, проте вона бачила лише Адама.

— Я думала, ви не прийдете. Змокли?

Він заперечно хитнув головою.

— Перечекав зливу в Терези.

Розгублено усміхнувшись, Анна притиснулася щочкою до його вологого від дощу сюртука і відчула, як її охоплює гаряча хвиля ніжності. Як добре, що Адам прийшов. Попри все, що сталося, попри те, що він має дружину та дітей, все одно любила його до божевілля. Не знала лише, чи зможе тепер бути з ним.

Адам обережно торкнувся губами її нахиленої голови і ледь відсторонився.

— Я забираю тебе до себе. Все одно тобі тепер не дадуть спокійно жити, а мій будинок уже добудований.

Анна підвела голову.

— Навіщо? Це неправильно. Я нікуди не піду.

Адам міцніше стиснув губи. Чи не вперше за час знайомства з Анною йому раптом здалося, що він не цілком контролює ситуацію. Чому вона так наполегливо відмовляє йому? Щось від нього приховує? Має свої плани?

— Я чимось тебе скривдив? — висунув він перше-ліпше припущення. — Тебе щось не влаштовує в наших стосунках? Шкодуєш, що приїхала сюди?

З острахом глянувши на нього, Анна заперечно хитнула головою.

— Ні, не шкодую, але аж так далеко я теж заходити не хочу.

Адам спохмурнів. Поведінка Анни дедалі дужче йому не подобалася. Він домовився з її вуйком, скорегував усі плани, занедбав маєток, втратив частину прибутку на продажах, а вона намагається втекти. Зрозуміла, у що вплуталася? Шукатиме собі чоловіка, за якого можна вийти заміж? Тереза відтепер теж захоче знайти їй нареченого. На свою голову зробив із Анни на диво вишукану панянку. Навіть сьогодні не раз і не двічі помічав, як на неї дивляться чоловіки. Візьмуть і без приданого. Здається, він іще матиме величезні проблеми з нею.

— То ти не підеш до мене? Так?

Дивився на неї так, ніби підозрював її в чомусь, і Анна, не витримавши, відвела погляд.

— Знаєте, я взагалі не розумію, навіщо тут стою. Я й без того сильно ризикую. Ще хтось із сусідів нас побачить. Я ліпше піду додому. Побачимося завтра вдень. Я прийду після полудня.

Хотіла розвернутися та піти геть, але Адам боляче стиснув її руку і примусив зупинитися.

— Маю досить твоїх примх. Ходімо вже. Заодно подивишся мій будинок і скажеш, що тебе там не влаштовує.

Здивовано глянувши на нього, Анна заперечно хитнула головою.

— Посеред ночі? Може, колись іншим разом? Навіщо так поспішати?

— Не буде іншого разу. Я не чекатиму. Все одно ти вже вийшла з дому і нічого не станеться, якщо ти підеш до мене... — Він невдоволено глянув на Анну. — Та чуєш ти мене чи ні?

Занепокоєно глянувши на вікна найближчого будинку, Анна знов перевела погляд на Адама. Чого він кричить? Таки підніме на ноги всіх сусідів.

— Не кричіть на мене... У мене і без того голова болить... І відпустіть руку, я сама піду. Пообіцяйте тільки, що це ненадовго.

Розділ 7

Усе ще відчуваючи у душі опір, Анна примусила себе не вператися і майже спокійно пішла з Адамом на Хорунщизну. Не була тут півроку, але в темряві все одно не могла роздивитися, яким став будинок. Просто невиразна споруда на тлі нічного неба. Зрештою, що їй до того, як будинок виглядає тепер? Не збиралась затримуватися тут довше, аніж на декілька годин.

Зайшовши всередину, Адам запалив свічку і прикрив за собою двері. Полум'я свічки хитнулося, затремтіло, тіні на стіні вигнулися і завмерли.

Приречено зітхнувши, Анна зайшла до кімнати. Дивний сьогодні день, та й ніч не краща. Таки даремно вона сюди прийшла.

Щоб відволіктися від недобрих передчуттів, Анна спробувала роздивитися довкола. Щойно побудовані помешкання завжди здаються необхідними та пустими, і це — не виняток. Коли Адам замешкає тут разом із родиною, дім стане інакшим, а зараз йому бракує затишку та зворушливого безладу, який створюють довкола себе діти.

— Ви хотіли поговорити зі мною, — обережно нагадала про себе вона. — Я хочу повернутися додому ще до того, як розвидниться. Влітку ночі короткі.

Нічого не відповівши, Адам поставив свічник на стіл, стягнув із себе сюртук, камізельку, роздратовано шарпнув вузол краватки.

Піймавши його погляд, Анна не наважилася ще щось говорити. Здається, настрої у нього геть кепський. Нехай йому трохи перегорить. З досвіду знала, що в такі моменти Адама краще не чіпати. Зрештою, у неї сьогодні теж не найкращий настрої. Міг би її пошкодувати.

— Відчуваєш, яка тут задуха? — Адам розстебнув сорочку, підійшов до вікна і розчинив його навстіж. — Цілий день було замкнено. Нічого, зараз дихатиметься легше.

Він відійшов від вікна і зупинився навпроти Анни.

— Їсти не пропоную. Знаю, що не голодна. Кави теж не пропоную. Завтра нам рано вставати і треба виспатись. Хочеш вмитися перед сном?

Підвівши голову, Анна здивовано глянула на нього і не знайшлася з відповіддю. Чому він вирішив, що вона залишиться тут до ранку?

Вони про таке не домовлялися.

— Про що ви хотіли поговорити? — Вона знов спробувала повернути розмову до попередньої теми. — У мене нема часу на дурні жарти.

Як на свій не надто добрий настрій, Адам підозріло спокійно сприйняв її зауваження.

— Помиляєшся, час у тебе є. Просто ти про це ще не знаєш. Я не обіцяв, що ти повернешся до пані Беати. Ночуватимеш тут, а завтра вранці я сам заїду до неї і поговорю про тебе. Заодно привезу твої речі. Витрачати десять років життя на очікування розлучення з Анелею я не хочу. Наразі мешкатимеш зі мною так, а потім подивимося, як усе це можна залагодити інакше.

Здивовано витріщившись на Адама, Анна аж задихнулася від обурення. Яке розлучення? Який переїзд? Він говорить про все це, як про dokonаний факт. Залишилося хіба обговорити дрібні деталі та привезти речі.

— Щоб я тут залишилась? Та нізащо. За кого ви взагалі мене маєте? Зриваєте серед ночі з ліжка, вимагаєте якихось рішень, кудись тягнете... Я не залишусь тут.

Намагаючись не виказати роздратування, Адам схрестив на грудях руки. Сьогоднішні події і без того сплутали йому плани, а тут іще Анна демонструє свій норов.

— Слухай, якщо ти не збиралась залишатися, то якого милого погодилася прийти? Я, здається, зрозумілою мовою пояснив, чого від тебе хочу.

Анна зміряла його сердитим поглядом.

— Ви казали, що хочете поговорити зі мною... Ну, може, ще там щось... Як завжди... А потім я все одно пішла б додому.

Не так весело, як іронічно розсміявшись, Адам сів у крісло й озирнув Анну з ніг до голови. Здається, несподіваних заяв від цієї дівчинки йому ніколи не бракуватиме. Неперевершена логіка. Суто жіноча. Тут навіть не знаєш, чи сердитися на неї, чи сміятися з її слів.

— То замешкати зі мною ти не можеш, а переспати — будь ласка. Ти хоч знаєш, як це називається? Зрештою, що ти там можеш знати.

Почервонівши, Анна не відразу знайшлася з відповіддю. Та як він сміє таке їй говорити? Ще й сьогодні. І без його глузливих зауважень гидко.

— То просто спати зі мною вам уже замало? Треба ще й життя мені зламати. Ви хоч колись думали про мої інтереси?

Змірявши Анну ще одним поглядом, Адам у душі подивувався з її поведінки та слів, проте зовні залишився підкреслено незворушним.

— Заспокойся і йди спати. У мене не найкращий настрій до подібних вистав. Ти залишаєшся тут — і крапка.

На якусь мить Анна, вражена безапеляційністю слів Адама, розгубилася, тоді аж задихнулася від обурення. Не найліпший у нього настрій? Та плювати їй на його настрій. У неї теж настрій відповідний. Думає, що вона ні своєї думки не має, ані гордості, ані поваги до себе.

Вона з розгону всілася на ліжко і з викликом глянула в очі Адаму.

— Та робіть уже хоч щось. Чого чекаєте? Тільки швидше, бо я тут не залишусь на жодну зайву годину.

Подивившись на неї, як на людину не цілком при здоровому глузді, Адам здивовано звів брови.

— Серйозно думаєш, що це все, чого я від тебе хочу? За кого ти взагалі мене маєш? Граєш тут переді мною те, про що не маєш ані найменшого поняття. Не випробовуй мого терпіння — йди ліпше спати. Поговоримо завтра.

— Не буду я говорити з вами завтра. Чого ви вчепились до мене? Дружина аж так сильно набридла? Може, не дозволяє чогось?

Перехопивши погляд Адама, вона затнулася. І що за дідько тягнув її за язик?

— Тобі не здається, що ти забуваєшся? — Адам усе ще намагався тримати себе в руках, проте в його голосі виразно вчувалися нотки роздратування. — Конче хочеш вивести мене з терпіння? Де ти взагалі нахапалася такої вульгарщини? Ніби ж у пристойній родині виховувалась.

Міцніше стиснувши губи, Анна з викликом глянула на Адама.

— До мене, я так розумію, бажання теж уже нема. І слава Богу. Маю вас доста! А жити тут я все одно не буду. Нехай дружина вас терпить, а я не зобов'язана... Ви не єдиний чоловік на світі.

Вона замовкла. Адам не лише якось занадто швидко опинився поруч, але й глянув на неї так, що їй розхотілося його дратувати.

— О, Боже, я зовсім не це хотіла сказати... Ви не зрозуміли...

Вона спробувала відсунутися, але Адам шарпнув її до себе з такою силою, аж тріснула по шву сукня.

— Слухай, Анно, я якраз дуже правильно тебе зрозумів. Що за муха тебе вкусила? Чого ти хочеш від мене? Не знала, що я одружений? Я приховував від тебе правду? Кривдив тебе? Удома ти і десятої частини не мала того, що маєш тут. Чого ти ще хочеш? Щоб я цілком ігнорував родину та дітей?

Заперечно хитнувши головою, Анна спробувала сісти, але Адам знов рвучко поставив її на ноги.

— Маєш рідкісний таланти виводити людей з рівноваги, але мушу тебе попередити — мною маніпулювати ти не будеш. Ліжка і гарного личка тут замало.

Він продовжував так міцно стискати її плечі, що Анна врешті не витримала.

— Та відпустіть мене. Чуєте? Нічого я від вас не хочу... І вас я теж не хочу. Що я, чоловіка нормального не знайду? Теж мені, велике щастя. Йдіть собі до дружини та дітей та висувайте свої вимоги там.

Вона різко смикнулася і ненароком вдарила Адама ліктем в груди.

— О, Боже, я не хотіла.

Адам з силою стиснув її плечі.

— Та заспокоїшся ти нарешті чи ні? Роздягайся і лягай спати, — незвично різкими рухами він почав розщипати її сукню, тоді роздратовано смикнув донизу. — Знов до біса гудзиків.

Розгубившись, Анна не встигла зреагувати, і гудзики градом розсипалися по долівці.

— Ви що, здуріли? Та як ви...

Проігнорувавши її обурення, Адам знов смикнув сукню донизу.

— Чого стоїш? Я тобі не покоївка! Роздягайся сама. Маю твоїх фокусів доста.

Злякано глянувши на Адама, Анна аж рота відкрила від подиву. Вперше бачила його в такому стані. Що на нього найшло? Шал якийсь?

Адам зміряв Анну ще одним роздратованим поглядом. Дивилася на нього так, ніби щиро не розуміла, що своїми словами зробила йому боляче, але була такою гарною зі своїм розтріпанним волоссям і округлими формами, що він мимоволі реагував на все це. Як взагалі сталося, що ця молода і наївна дівчинка так глибоко запала йому в душу? Здається, понад усе не хотів її втратити і майже ненавидів за те,

що аж настільки сильно любив. Як вона взагалі зуміла так сильно узалежнити його від себе?

Нахилившись, Адам згріб сукню Анни в оберемок і швиргонув кудись у кут кімнати.

— Ну, і чого ти знов чекаєш? Тепер гратимеш переді мною невинність? Не награлася ще?

Дивлячись на те, як поводить ся Адам, Анна насторожено притихла. Зовсім його не розуміла і справді починала боятися.

Раптом Адам із такою силою потягнув зав'язки її нижніх спідниць, що Анна мимоволі хитнулася і мало не впала.

— Я що, недоступною мовою з тобою розмовляю? Знімай усе це з себе.

Не розуміла ні його слів, ані погляду, ані надто агресивного поводження, а тому, майже машинально роздягнувшись, не відчула ніяковості чи сорому, лише неприємний холодок страху десь на рівні сонячного сплетіння.

Адам зміряв Анну ще одним роздратованим поглядом. Те, що вона аж така гарна, не додало йому доброго настрою. Навпаки — ще дужче розсердився, що вона саме така.

— Ну, і чого ти знов стоїш тут, як дівчинка? Забула, чого прийшла?

Безцеремонність поведінки Адама по-справжньому налякала Анну, і вона спробувала обуритися, проте це не справило на нього жодного враження.

— Усе. Досить. Хоч зараз помовч...

Так і не зрозумівши, що відбувається, Анна відчула сильний поштовх, спробувала втримати рівновагу, похитнулася, тоді відчула біль від падіння на землю і раптом опинилася притисненою до жорсткого килима вагою тіла Адама. Він навіть не спробував її поцілувати або трохи делікатніше торкнутися. Відразу і доволі жорстко відкрив для себе та вже не відволікався на жодні сентименти.

Злякано розплющивши очі, Анна насилу стримала сльози, які враз підступили до горла, і спробувала вивернутися, але не змогла навіть нормально порухатися. Лише відчула, як Адам перехопив її руку і боляче завів за голову. Ну, й нехай. Наперекір йому не буде вператися та виказувати свій страх. Та й сили на боротьбу в неї немає. Він надто сильний та важкий. Аж дихати боляче... Нічого, зараз йому то минеться... Обов'язково минеться... Минеться?

Терпіння та мужності вистачило заледве на декілька хвилин. Щоб хоч трохи вдихнути повітря, Анна знов якомога сильніше вперлася вільною рукою в груди Адама.

— Мені нічим дихати. Не тисніть так сильно, — здавлено проговорила вона і ще раз спробувала вивільнитися. — Чуєте? Мені важко тримати вас на собі.

Нарешті зрозумівши, що робить їй боляче, Адам трохи підвівся, проте ліпше їй від того не стало. Він не давав їй ані перевести подих, ані віддихатися, ані зосередитися на тому, що відбувається, і був так само жорстко-брутальним та безцеремонним. Відчувала себе несправедливо покривдженою й одночасно збуреною такою його поведінкою. Злість, навпіл із образою, приниженням та бажанням негайно щось змінити, забивала памороки, і Анна, міцно зіціпивши зуби, сама пішла йому назустріч. Як потопаючий за соломинку, в якийсь момент майже зуміла вхопитися за відчуття, зосередилася на рухах, ритмі й навіть змогла відчутти щось окрім образи, злості та болю. До звичних відчуттів і на днюм не наблизилася. Хіба стало не так прикро і трохи притупилось відчуття того, що все це робиться всупереч її волі.

Згодом, коли вони перебралися на ліжко, а поведження Адама віддалено почало нагадувати звичне, Анна нарешті змогла трохи отямитися. Проте була ще настільки розгубленою та наляканою, що навіть не спробувала впертися, коли Адам знов взяв її для себе. На щастя, цього разу він був не лише дуже обережним та делікатним, але й перебільшено ніжним. Так, ніби намагався компенсувати їй те, що дозволив собі першого разу. Та вона все одно не змогла подолати в собі ані фізичного дискомфорту, ані образи.

Уже по всьому, цілком прийшовши до пам'яті, Анна лежала на ліжку поряд із Адамом, який нещодавно заснув, дивилась у простір перед себе і плакала. Думати про те, що сталось, не хотілося, а заснути так, як заснув він, не могла. Прислухалася до віддаленого гуркоту грому, до зливи, яка знов налетіла на місто, до шуму дерев, які шарпав вітер, і намагалась пригадати, коли розпочалася гроза. Спочатку її не було, потім здійнявся сильний вітер, почав гримати віконницею, і Адам зачинив вікно. Що було потім? Він знов її взяв? Вона задрімала? Він заснув? Що з Адамом взагалі сьогодні сталось? Завжди поводився з нею, як із дорогою порцеляною статуеткою, боявся скривдити, а

саме сьогодні, чи не вперше, втратив контроль над своїми бажаннями та діями. Від такого його кохання у неї тепер синці по цілому тілі і всередині все болить. Ніколи не думала, що він так відреагує на непокору. Здається, справді добряче йому допекла, бо інакше пояснити все це просто неможливо.

Догораючи, полум'я свічки почало мерехтити і блимати, і Анна тепер зосереджено дивилася на те, як тане віск. Щось їй зовсім не до вподоби таке його кохання. Здається, Адам теж це зрозумів, бо потім просив вибачення.

Анна повитирала сльози зі щік і, шморгнувши носом, знов глянула на Адама. Ні, вона, звісно, теж йому допекла та наговорила зайвого, проте спосіб з'ясування стосунків він вибрав надто своєрідний. Ще один такий конфлікт — і вона серйозно постраждає або не подарує йому такої брутальності. Здається, їхні стосунки стають надто химерними. Не мала б дозволяти Адамові такої поведінки, але чомусь дозволила. Цікаво, чому? Тому, що аж так сильно його любить, чи тому, що втратила повагу до себе?

Догорівши, полум'я свічки ще раз блимнуло та остаточно згасло. За вікном почало сіріти, і Анна роздивилася по кімнаті. Незабаром розвидниться, а десь о дев'ятій прокинеться пані Беата.

Вона сіла на ліжку і мимоволі скривилася від некомфортності свого руху. Сьогодні Адам зовсім не пошкодував її. Думав лише про власне вражене самолюбство. Зрештою, його прагнення залишити її в себе — теж лише егоїзм. А його брутальне поводження? А спроба тиску? А жорстокість? Майже ненавиділа його за це. Невже все це було в ньому і раніше?

Легенько, щоб не заскрипіти ліжком, Анна підвелася, в напівтемряві розшукала одяг і, заколовши розірвану сукню шпильками, почала вдягатися. Трохи лячно йти темною вулицею самій, проте це краще, аніж будити Адама і намагатися щось йому пояснювати. Ще знову впаде у шал і не відпустить її додому.

Майже вдягнувшись, Анна встала навколішки і спробувала знайти під столом свої черевички.

— Ти таки йдеш, — раптом почула вона позаду себе спокійний і зовсім не заспаний голос Адама. — Могла б мене розбудити. Принаймні, я б тебе провів.

Від несподіванки Анна смикнулася так, що мало не вдарилася головою в стільницю. Як давно він не спить і мовчки спостерігає за нею? Від початку? Хоч би не намагався знов з'ясовувати стосунки.

Адам важко зітхнув, дістав із шухляди нову свічку, поставив у свічник, запалив. Полум'я свічки слабо блимнуло, але не згасло, за мить впевнено розгорілось і розступило передсвітанкову півтемряву в кімнаті.

— Чому ти не хочеш залишитися в мене? Образилась?

Ледь чутно зітхнувши, Анна вилізла з-під столу й обережно глянула на Адама. Дуже важко пояснювати чоловікові, якого любиш сама і який любить тебе, чому не можеш бути з ним. Краще й не намагатися. Все одно не зрозуміє, а лише розлютиться ще дужче.

— Ні, я не образилась. Я теж наговорила зайвого. Просто я дуже хочу повернутись додому. Мені добре в пані Беати. Ви ж не триматимете мене тут насильно?

Адам не відразу відповів, лише глянув на неї якимось дивно.

— Зачекай, я вдягнусь і відведу тебе додому. Очевидно, ти ще не зрозуміла, що сталося на уродинах у Терези.

Побоявшись зазирнути Адаму в очі, Анна відвернулася. Все вона зрозуміла. Дивувало лише те, що все одно продовжувала любити його. Вдягнувши черевички, вона підійшла до дзеркала і спробувала надати волоссю більш-менш пристойного вигляду, але це погано їй вдавалося. Здається, руки тремтять.

Мимоволі прослідкувавши за Анною поглядом, Адам спохмурнів. Здається, серйозно її налякав. Сам від себе такого не чекав. Це кохання перетворюється в якесь божевілля. Напевно, вночі наставив Анні купу синців. Ще й сукню навіщось зіпсував. Вона насилу скріпила її шпильками. Неприпустимо так втрачати над собою контроль. Хай там що, але Анна на таке не заслуговує. Вона ж не винна, що він заплутався в ситуації.

— Мені шкода, що я так із тобою повівся. Віриш?

Анна кинула на нього розгублений погляд і знов опустила очі.

— Звичайно... Це просто день такий невдалий, а ще спека та гроза. Нерви нормальної людини такого не витримують.

Хотіла б якомога швидше викинути з голови нічний інцидент, проте не могла. Якщо таке станеться ще хоч раз, зовсім не була певна,

що захоче залишатися з Адамом. Хіба ж у неї зовсім нема поваги до себе?

Ледь нахиливши голову, вона провела гребінцем по волоссю. Цікаво, а чим гірше brutальне поводження Адама від її власної поведінки? Хіба спати з чужим чоловіком — це добре? Чи, може, вона не кривдить його дружину? А дітей? Відповідь така очевидна, що аж моторошно.

Помітивши, що Анна стоїть нерухомо, Адам невдоволено глянув на неї.

— Не розумію, чого ти тягнеш час? Доки можна стояти перед дзеркалом? Не боїшся, що твоя пані Беата прокинеться?

Отямившись, Анна розгублено глянула у вікно, тоді знов у дзеркало і машинально спробувала прилаштувати на місце непокірний локон.

— У будь-якому випадку я зумію приспати її пильність. Ви ж казали, що я маю талант до акторства.

Адам подивився на неї ще раз і зітхнув.

— Ти маєш талант знаходити неприємності на свою та мою голову, а не талант до акторства. Ходи вже.

Невпевнено подивившись на своє відображення у дзеркалі й на розтріпане волосся, Анна махнула рукою.

— А, нехай буде так. Нащо мені та зачіска, — вона рішуче зав'язала стрічки капелюшка під підборіддям. — Швидше йдемо. Справді вже світає.

Розділ 8

Незабаром Анна переконалася, що її життя таки змінилося. Впродовж цілого місяця не мала жодної нагоди побачитися з Адамом. Спочатку разом із пані Беатою мусила прийти до його сестри на гостину, потім Тереза навідалася до них із візитом ввічливості, тоді знов запросила до себе, тоді, ніби навмисно, зустрілася їй саме тоді, коли вона за декілька хвилин мала побачитися з Адамом при кінці Сикстуської вулиці. Його сестру, щоправда, зауважила вчасно і встигла повернутися додому. В результаті на побачення до Адама не потрапила взагалі, а про наступне і не домовлялася. Обмежилася листуванням. У листах була стримано-неконкретна, не торкалася жодних сумнівних тем і навіть не натякала на те, що могло б їх скомпрометувати. Читаючи ці листи, Адам іноді взагалі не розумів, про що Анна пише, і не міг отримати відповіді на жодне запитання. Вона, ніби навмисно, ховалася від нього за ввічливими фразами та переліком дріб'язкових справ, подій, тем, проте, чим дужче Анна намагалася уникнути зустрічей, тим гострішим ставало його власне бажання побачити її. Тут навіть не йшлося про цілком зрозумілу та природну потребу переспати з нею. Йому хотілося ввести Анну у своє приватне життя. Щось у ній було таке, без чого вже не почувався цілком задоволеним усіма своїми здобутками.

Зрештою, для Анни теж небезпечно залишатися без його щоденної підтримки та захисту. Добре знаючи Терезу, Адам не мав ілюзій. Сестра щось запідозрила, а коли йдеться про дотримання пристойності та захист репутації родини, від неї можна очікувати чого завгодно. Шкода лише, що Анна наразі цього ще не зрозуміла і поводить ся вкрай нерозважно.

В одному з листів він повідомив, що повинен поїхати у справах до Відня і запропонував вирушити разом, а у відповідь отримав лише невиразну обіцянку зустрітися незабаром після його повернення і доволі розмиті натяки на те, що їй не хочеться аж так кардинально міняти своє життя. Мусив залишити цю справу невирішеною, бо поїздку до Відня відкласти не міг.

Після від'їзду Адама в буденному житті Анни нічого особливо не змінилося. Ті самі обов'язки, такий, як і раніше, спокійний плін днів і

така ж неквапна комфортність побуту. Не було лише одного — зустрічей із Адамом, але вони ніколи не виглядали для неї буденним життям, радше святом, а отже, тепер у неї не було свята. У цілому ж нічого незвичайного не відбувалося, хіба віднедавна почувалася так, ніби їй вибили ґрунт з-під ніг. Може, це передчуття біди? Сестра Адама постійно намагається щось вивідати і, напевно, коли-небудь таки знатиме правду. Ще й ця нестерпна, вже серпнева, спека дошкуляє так, що аж недобре. Самопочуття таке, що іноді світ немилий. Хоч би дощі почалися.

Але дощі не пішли, навпаки, при кінці серпня задуха стала ще нестерпнішою, і Анна з кожним наступним днем почувалася дедалі гірше. Врешті з початком осені спека таки спала, проте самопочуття не покращилося, а стало навіть гіршим.

Того суботнього вечора вони з пані Беатою мали зайти з візитом до сестри Адама. Анна воліла б залишитися вдома, але, не бажаючи провокувати підозр, мовчки скорилась і з важким серцем почала збиратися. Віднедавна не лише намагалась вдягатися якомога скромніше, але й поводитися так, щоб не привертати до себе увагу. Мала аж задосить і уважного погляду Терези, і її підозріло частих візитів, і запрошень у гості. Може, й справді варто було поїхати з Адамом до Відня? Тепер не була б такою беззахисною і вразливою.

Опинившись у помешканні Терези, Анна, на щастя, не відчула до себе ані ворожості, ані інтересу. З погляду всіх присутніх, була надто незначною особою, а тому на увагу не заслуговувала. Насолоджуючись відносною безпекою, тихенько сиділа в куточку салону, прислухалася до загальної розмови і намагалась залишатися непомітною. Так тривало доволі довго, і Анна почала сподіватися, що цей візит завершиться без значних втрат. Тож коли до кімнати ввійшла дружина Адама, її поява тут мала для неї ефект гарматного пострілу в абсолютній тиші. Від несподіванки Анна сплотніла, тоді почервоніла і зовсім невчасно відчула, що їй стає погано. Навіщо Анеля знов приїхала до Львова? Невже відчула загрозу, яка нависла над її сімейним життям? Не приведи Господи, ще дізнається, хто в тому винен.

Ледь нахилившись уперед, Анна спробувала перебороти напад запаморочення. Почувалася так кепсько, ніби побачила дружину Адама вперше і вже наперед знала, що та влаштує їй грандіозний скандал.

Зовсім не мудро. Анеля нічого не знає і прийшла сюди зі звичайним візитом.

Анна сіла рівніше й обережно глянула на дружину Адама. Елегантно вбрана, з майстерно вкладеним волоссям, у темно-блакитній сукні, з завчено-люб'язною усмішкою — сьогодні вона, як і тоді, виглядала досконало. Якби Анна не так пильно вдивлялася в її обличчя, то не зауважила б, що насправді Анеля чимось стурбована. Тепер значно виразніше проступали і тінь розгубленості в очах, і ледь помітні сліди втоми в кутиках вуст, і зморщечки довкола очей. Здається, щось її дуже сильно непокоїть.

Впізнавши Анну, Анеля приязно усміхнулася їй, на якийсь момент відкрилася і відразу знов вдягнула на себе маску — сказала щось ввічливо-люб'язне, запитала про здоров'я, згадала розповідь Люцини про уродини в Терези, пообіцяла передати доньці привіт, а тоді, продовжуючи усміхатися всім і нікому зокрема, присіла на фотель біля невеличкого столика з рукоділлям.

Насилу стримуючи тремтіння рук, Анна подякувала Богові за те, що в ці декілька хвилин розмови якимось дивом зуміла зберегти самовладання, ясність думок та виразність мови. Зараз не почувалася здатною навіть на це і з величезним полегшенням бачила, що Анеля зосередилася на розмові з якоюсь пані у синьому. Десь уже бачила ту пані, але де саме, не пам'ятала. Останнім часом такі провали у пам'яті стали звичними і перестали дивувати. Забагато проблем звалилося на її голову.

Намагаючись вдати, що розмова між дружиною Адама і тією пані в синьому їй не цікавить, Анна потай продовжувала вслухатися в кожне слово. Не надто легке завдання, бо говорили вони неголосно, а іноді так нерозбірливо та тихо, що вона переставала вловлювати зміст розмови, проте все одно могла б заприсягтися, що в цьому спілкуванні була якась фальш, а можливо, навіть старанно прихована неприязнь. Зовні все виглядало доволі мило, невимушено та доброзичливо, проте Анну не покидало передчуття наростаючої напруги. Що це? Її нерви так химерно викривляють сприйняття чужих розмов чи так воно насправді є?

Продовжуючи люб'язно усміхатися Анелі, пані в синьому раптом змінила тему розмови.

— Знаєте, моя люба, декілька тижнів тому я зустріла у панства Саковських вашого чоловіка, — нахилившись до Анелі, вона демонстративно притишила голос. — Він розповів, що вже добудував будинок і тепер постійно мешкає у Львові. Знаєте, мене це здивувало. Зараз літо, і, як добрий господар, він мав би бути у маєтку. Я, звичайно, не вірю у всі ці плітки про вашого чоловіка. Хтось немудрий сказав, що ви з ним за крок до розірвання шлюбу.

Втиснувшись у фотель, Анна затамувала подих. Майже пряме потрапляння у ціль. Здається, зашморг дедалі тугіше затягується довкола них усіх.

Заскочена відвертою безцеремонністю своєї співрозмовниці, Анеля на декілька секунд втратила здатність говорити, проте відразу опанувала себе і підкреслено люб'язно усміхнулася їй.

— Звичайні плітки. Яких тільки дурниць люди не понавигадують. Я теж ніколи не вірила чуткам про фінансові махінації вашого чоловіка, і тим паче не вірю в минулорічну пікантну історію про вас.

Анеля перевела подих і, насолоджуючись реакцією своєї співрозмовниці, додала:

— А мій чоловік постійно мешкає тут лише тому, що хоче підготувати будинок до нашого переїзду. Для дітей це дуже важливо.

Знаючи, що насправді дружина Адама зовсім не переконана у своїх словах, Анна перевела погляд на її співрозмовницю. Від злості обличчя тієї взялося червоними плямами, проте вона продовжувала підкреслено зичливо усміхатися, а дочекавшись, коли Анеля договорить, ніби між іншим, зауважила:

— Думаю, ваш чоловік уже навіть знайшов для дітей гувернантку. Позаминулого місяця я двічі бачила його в товаристві дуже молодой і привабливої панни. Він надто поспішав і не підійшов до мене, але потім пояснив, що та панна буде гувернанткою ваших дітей. Приємно мати такого уважного і турботливого чоловіка. Навіть гувернанткою опікується сам.

Міцно вчепившись руками в підлокітник фотеля, Анна відчула, як світ перед очима хитнувся. Тепер зашморг затягнуло настільки туго, що до горла підкотилася нудота і дихати стало критично важко. Потрапляння у ціль виявилось настільки влучним, що втрати були значно масштабнішими, аніж на те сподівалася пані в синьому. Вона, щоправда, того не зрозуміла і зараз дивилася лише на Анелю, яка, їй на

радість, зблідла так сильно, що цього не змогла приховати ввічлива усмішка і самовладання.

Намагаючись перебороти напад млості, Анна заплющила очі. Вже й сама згадала, як вони з Адамом двічі ледь не наштовхнулися саме на цю його знайому. Щастя, що встигла сховати обличчя і зараз ця пані її не впізнала.

Непомітно витерши хустиною холодний піт із чола, Анна обережно підвелася з фотеля і, намагаючись не привертати до себе увагу, вийшла з кімнати. Почувалася геть кепсько і починала боятися, що її знудить просто тут. Добре було б взагалі сюди не повертатися, але куди подінешся від пані Беати та від своїх обов'язків компаньйонки.

Анна проминула кухню і вийшла на балкон внутрішнього подвір'я. Озирнувшись, у напівтемряві зробила декілька невпевнених кроків і присіла на стару облуплену скриню при кінці балкону. Нічого особливого не робила, а почувалася так, ніби діжу тіста замісила. А ще ця постійна нудота. Ніяк не минає. Особливо вранці.

Заховавшись за купою старих речей і намагаючись відсапатися, Анна за кілька хвилин відчула, що їй покращало. Ситуація взагалі виглядає не загрозливою. Якби про зв'язок із Адамом знали, то вона б вилетіла звідси зі швидкістю гарматного ядра в ясну погоду, а її не помічають.

Обіпершись на стіну, Анна глянула у темряву перед собою і раптом знов відчула напад якогось дивного запаморочення та нудоти, проте відразу забула про нього, бо почула, як хтось виходить на балкон.

Інстинктивно притиснувшись до стіни, вона підбрала спідниці так, щоб їх не побачили збоку, і причаїлася в темряві.

— Анеля, послухайте, — почула вона голос Терези. — Що на вас сьогодні найшло? Замалим не влаштували скандал. Добре, що я встигла втрутитись. Такою нестриманою я вас ще ніколи не бачила. Що відбувається?

Кілька секунд Анна напружено прислухалась до цілковитої тиші й намагалася навіть дихати якомога непомітніше.

— Нічого не відбувається, — тепер Анна впізнала голос Анелі і, щоб випадково не виявити свою тут присутність, щільніше притиснулася плечима до стіни. — Ми ніколи не любили одна одну, а сьогодні вона сама мене спровокувала.

— Вас? Спровокувала? — У голосі Терези була неприхована іронія. — Щоб вас спровокувати, треба щось суттєвіше, аніж примітивні плітки. Думаю, тут серйозніші проблеми. Перед тим, як поїхати до Відня, Адам порушив питання сепарації? Так?

Стримуючи шалене калатання серця в грудях, Анна декілька хвилин прислухалася до цілковитої тиші.

— Звідки ви знаєте? — здавлено запитала Анеля. — Я не хотіла нічого говорити, але це переходить усі можливі межі. Ми з дітьми мали замешкати тут, а тепер Адам категорично проти. Не розумію, що сталося за цей рік, але зараз він погоджується взяти до себе лише Войцеха. Може, він живе з коханкою в тому будинку?

Тереза якийсь час тримала паузу, тоді знов озвалася.

— Не думаю. Я декілька разів приходила до нього і не помітила, щоб у будинку мешкала якась жінка.

— А з ким його тоді бачили? Це вже не вперше мені таке кажуть. Та я й сама бачу, що Адам змінився.

Якийсь час Тереза мовчала, опершись ліктями на поручні балкону.

— Коханок у нього може бути з десять, а законна дружина одна. Мусите перечекати. Не знаю, з ким там його бачили, але я мушу дещо вам розповісти... Пам'ятаєте, я знайомила вас з Анною? Ну, з молоденькою панною на моїх уродинах. Сьогодні ви теж розмовляли з нею.

— Так, пам'ятаю, а що?

— Вона не видається вам підозрілою?

— Підозрілою? Аж ніяк. Люцині вона взагалі сподобалась. А чому ви згадали про неї? Вона ж іще зовсім дитина.

Тереза іронічно хмикнула.

— Добра собі дитина. Не знаю, може, то моя фантазія, але Адам якось підозріло уважно ставиться до неї. Ви не зауважили? Згадайте мої уродини.

Боячись глибше вдихнути повітря, Анна заціпеніла. Тиша, яка на декілька хвилин запанувала після слів Терези, видалася їй дорогою до справжнього пекла.

— Ні. Дурниці якісь, — зовсім не так впевнено, як би того хотілося Анні, заперечила Анеля. — Вона надто молода і невинна... Ні. Це взагалі скандально непристойно для чоловіка його віку.

Міцно притиснувши долоню до рота, Анна насилу поборолала черговий напад нудоти. Та що ж воно за напасть така? Зараз зовсім невідповідний момент для нездужання.

— На вашому місці я б не поспішала з висновками, — так тихо, що Анна вже ледве чула, проговорила Тереза. — Придивіться уважніше, там хіба личко невинне і зріст маленький, а все інше аж ніяк не дитяче. Чоловіки дуже чітко таке вловлюють і відповідно реагують на таких дівчат. Знаєте, саме Адам півроку тому привіз її до мене. Тоді обставини її появи видались мені доволі дивними, але я закрила на них очі й взяла Анну до себе...

Затаївшись у темряві, яка, на її щастя, ставала дедалі густішою, Анна з якимось дивним роздвоєнням почуттів слухала власну історію в інтерпретації Терези. Зрештою, це була, принаймні, не найгірша її інтерпретація.

— Ще раз кажу, — підсумувала Тереза, — придивіться до неї уважніше. Вона з тієї ж родини, що й Дара. Ви не знаєте, яка то була проблема для нас усіх. Анна, щоправда, не подібна на неї, але має той самий тип зовнішності й навіть є гарнішою. Повірте, Адам теж це побачив. Знаєте, як буває з чоловіками у його віці? Дівчинка гарна, та й чар юності багато важить. Він аж поїдає її очима. Сама бачила на уродинах. Можу заприсягтися, він так просто від неї не відступиться.

Анеля дуже довго мовчала, тоді знов озвалася.

— Ви думаєте, що це вона його коханка?

Тереза непевно помовчала.

— Ще ні, але коли вона нею стане, то це буде для нас усіх серйозною проблемою. Щось мені підказує, що Адам шукатиме шляхів узаконення своїх стосунків із Анною. Це ж не шльондра з вулиці, а невинна панна. Вам треба публічного скандалу? Нашій родині — аж ніяк.

— Ви вважаєте, що ця дівчинка на таке погодиться?

— Хто її знає. У мене на уродинах Анна виглядала наляканою й уникала Адама. Мені навіть здалося, що вона шукає захисту у вас. Дівчина, яка намагається звабити чужого чоловіка, так не поводитьсь. Потім покоївка розповіла, що крізь прочинені двері кухні бачила, як мій брат намагався обійняти Анну. Та відбивалася, проте хто знає, як вона поводитиметься наступного разу. Може, їй леститиме увага Адама. А якщо вона теж захопиться ним? Саме такі невинні дівчата і є

найнебезпечнішими для родини. Серцем чую — матимемо ми ще з нею клопіт. І здається, великий.

Як громом вражена розмовою, Анна почувалася так зле, що вже й кольором обличчя зрівнялася зі стіною, до якої притулилася плечима. Коло замикалося, як зашморг довкола шиї, і не було порятунку. Ніби нічне жахіття, з якого ніяк не виборсаєшся. Бачиш, що тебе ось-ось схоплять, відчуваєш подих небезпеки і не можеш не те що втікати чи боронитись, але й рукою чи ногою поворухнути.

— То про це вже навіть прислуга пліткує, — приглушено проговорила Анеля, але Анна все одно почула нотки справжнього розпачу. — Як він міг так низько впасти? Тепер у товаристві теж всі знатимуть.

— Не знатимуть. Такі речі я намагаюсь контролювати. У нас вдома таке не виноситься за межі помешкання. Зачекаємо ще трохи. Я вже декілька тижнів спостерігаю за Анною і нічого підозрілого не побачила. Вона з Адамом не зустрічається.

— Ви думаєте, це ще можна зупинити?

— Принаймні, я намагатимусь. Ви теж придивіться до Анни. Завжди краще тримати ситуацію під контролем. А зараз краще повернутись до салону. Зайві плітки нам не потрібні.

Дочекавшись, коли сестра та дружина Адама підуть, Анна обережно визирнула зі свого сховку. Понад усе хотіла заплакати, але стрималася. Запухле від сліз обличчя ще нікому не допомагало, а за нею тепер як ніколи уважно спостерігатимуть. Треба негайно повертатися до кімнати.

Різко підвівшись, Анна раптом відчула, як їй паморочиться в голові, і мимоволі оперлася руками на балконні поручні. Напевно, це все від нервів, від страху і від надто туго зашнурованого корсета. Ще декілька хвилин, ще трошки... Незабаром стане краще.

Знов навпомацки присівши на скриню, Анна ледь нахилилася вперед. Ось так. Уже трохи краще. Ще б розповісти комусь про свої проблеми, спитати поради, а тут, ніби навмисно, навіть Адам поїхав до Відня. Якби мама була поряд, усього того взагалі ніколи б не сталося. Так гостро відчувала її відсутність, що насилу стримувала сльози.

Анна витерла з чола холодний піт і звелася на ноги. Майже минулося. Можна повертатися, і навіть сила з'явилася на те, щоб поводитись розважно. Зрештою, це ще не найгірше з того, що могло

статися. Вони з Адамом виплутаються. Просто треба зачекати, щоб він повернувся з Відня.

Частина п'ята

[Адажіо](#)

Частина п'ята

Адажіо

Розділ 1

Неясне передчуття біди — саме так Анна могла б описати свій стан у наступні два-три тижні. З дня на день очікувала, що сестра Адама захоче серйозно поговорити з нею, проте дні спливали за днями і нічого страшного не відбувалося. Можливо, Тереза вирішила, що, доки Адам у Відні, ситуація не вимагає негайного втручання. Таке становище лише тішило. Іноді почувалася так погано, що вже не володіла собою. Здається, непевна обстановка та від'їзд Адама остаточно розладнали нерви, і відчувала не лише брак сили та гарного самопочуття, але її дедалі частіше охоплювала справжня апатія та байдужість. Не схвилювало навіть те, що через три тижні відбудеться весілля у родині спільних знайомих пані Беати та Адама і що їх із господинею теж туди запрошено.

Сьогодні Анна, щоправда, трохи налякалася. Прийшла покоївка і повідомила про прихід візитера до неї. Нікого не чекала і вже навіть подумала, що це Адам, проте, вибігши у передпокій, побачила там власного брата.

— Андрій, ти? Як ти мене знайшов? Вуйко сказав?

Той не лише не обійняв її, але й не підійшов ближче.

— І це все, про що ти хочеш мене запитати? Ми з тобою півроку не бачилися, а ти питаєш, як я тебе знайшов... Ліпше скажи, як ти тут опинилась?

Вражена прохолодним поведженням брата, Анна не відразу знайшлася з відповіддю.

— Може, зайдеш до покою? Це довга розмова.

— Не варто мені до тебе заходити. Ліпше попроси свою пані, щоб відпустила тебе зі мною на прогулянку. Поговоримо на вулиці.

Анна насторожено і якимось розгублено подивилася на брата.

— Маєш аж стільки вільного часу? Не матимеш неприємностей через те, що самовільно відлучився з семінарії?

— За мене не переживай. Я знаю, що роблю... То ти підеш зі мною?

Перевівши подих, Анна оперлася плечима на одвірок. Не наважувалася розпитувати брата про причину візиту і зовсім не була

переконана, що справді хоче почути відповідь. Та ні, дурниці. Андрій нічого не знає. Якби знав — не прийшов би сюди.

— Добре, я поговорю з пані Беатою. Зачекай мене тут.

Отримавши дозвіл від господині на прогулянку з братом, Анна змінила домашню сукню на прийнятнішу для вулиці й вийшла з помешкання.

— Ну, і куди ми підемо? — опинившись надворі, вдавано безтурботно запитала вона Андрія. — Ти переодягнувся в світську одягу, але все одно мусиш бути обережним. Дивись, бо як упіймають, то залишишся без обіду або ж стоятимеш цілу Службу Божу на колінах.

Андрій роздратовано пересмикнув плечима.

— Я якось сам подбаю, щоб мене не покарали. Краще б ти про себе дбала.

Анна промовчала. Ще з гімназійних років Андрій не любив, коли вказували, що і як він має робити, надто ж тоді, коли сам не був переконаний у тому, що чинить правильно. Здається, за ці роки він анітрохи не змінився. Навіть зовні виглядає майже так само. Хіба подорослішав і змужнів. Високий, стрункий, гарний — дуже показний молодий чоловік. Дівчата і раніше задивлялися на нього. Цікаво, а як тепер? Він трохи схуд. У семінарії їм не надто добре ведеться. Кажуть, що семінаристів погано годують, помешкання вогкі та нездорові, а вода погана. Ще й за найменший непослух суворо карають. Хоч би сухот там не заробив. Добре було б трохи його відгодувати. Може, пані Беата дозволить іноді запрошувати його на обід? Вона ж добра жінка.

— Усе одно, Андрію, давай відійдемо кудись подалі. Мені не хочеться, щоб у тебе були неприємності.

— Тоді ходімо до Пелчинського ставу?^[36] Пам'ятаєш, як ми ходили туди з мамою? Давно там була?

Анна усміхнулася.

— Дуже давно. Тепер я майже нікуди не виходжу. Моя господиня не завжди має силу та бажання на далекі мандри... Ну, ти ж її бачив.

Андрій уважно подивився на Анну, тоді відвів погляд.

— Що з тобою взагалі сталось? Чому ти живеш у чужих людей?

Мимоволі відчувши неспокій, Анна глянула на брата й опустила очі. Ні, навряд чи він щось знає. Вуйко ніколи б йому такого не розповів.

— Ти говорив із вуйком? — обережно запитала вона його. — Ні, ти, певно, чув якісь плітки.

— Я сподівався почути правду від тебе.

Анна замислено покрутила в руках парасольку. Доведеться дещо йому розповісти. Все одно не відчепиться.

Намагаючись не бовкнути зайвого, вона почала розповідь. Поки вони з Андрієм проминули книгозбірню Оссолінеуму^[37], а тоді через узгір'я гори Вроновських^[38], повз турецькі шанці, зійшли донизу до Пелчинського ставу, Анна встигла не лише розповісти братові про пригоду з Дмитром, але й пояснила, чому їй краще залишатися компаньйонкою пані Беати. Дипломатично обійшла всі моменти, коли мусила б розповісти про Адама, і навіть приховала, що це саме він привіз її до Львова. Здається, зробила це доволі вдало, бо Андрій, хоча й поринув у якусь підозрілу задуму, проте більше ні про що не розпитував.

— Знаєш, — він майже з жалем глянув на неї. — Колись я думав, що закінчу семінарію, висвячусь на священника, отримаю парафію й обов'язково заберу тебе до себе. Потім зрозумів, що ти ще до того вийдеш заміж. Скажи, чому ти не захотіла нормально влаштувати своє життя?

Через силу усміхнувшись, Анна нервово поправила стрічку на капелюшку.

— Я не маю до того щастя. Може, залишусь старою дівою і колись іще приїду до тебе та бавитиму твоїх дітей.

Андрій зміряв Анну скептичним поглядом.

— Ну, це вже не про тебе. Не прибідняйся. Забула, що я знаю тебе як облуплену. Якби хотіла, то давно була б заміжньою.

Анна якось непевно хитнула головою, тоді, щоб приховати ніяковість, сіла на низенький парканчик обіч ставу.

— Облиш. Дивись, як тут гарно. Сядь біля мене і ліпше розкажи про себе. Маю підозру, що в тебе вже й наречена є. Ти ж одружишся перед висвяченням? Так? Хто ця дівчина? Теж зі священницької родини?

Анна непевнено усміхнулася братові. Як добре, що він нічого не знає про Адама. Не пережила б, якби довідався. Андрій — чи не єдина рідна їй тут людина. У них із братом однакові спогади, спільне минуле,

навіть важкі переживання одні на двох. Так хочеться, щоб хоч він її не осуджував.

Вона перевела погляд на узгір'я навпроти школи плавання. Вже осінь, але лише її початок. Час, коли ще сонячно, тепло, затишно, коли зелені дерев не торкнулися перші осінні приморозки, не зблякли яскраві літні квіти, а в повітрі снує перша обережна павутина бабиного літа.

— А ти змінилася, сестричко, — раптом почула вона голос Андрія і здивовано глянула на нього. — Правду-таки про тебе кажуть.

Анна широко розплющила очі. Щось в інтонації і в тому, як зневажливо скривилися губи брата її насторожило.

— Ти це про що?

Андрій не відповів, лише зміряв Анну оцінюючим поглядом. На сестрі нова, дорогої матерії сукня, вигаптувана шовком шаль, модний капелюшок і вишукані черевички на підборах. Де вона все це взяла? А головне, за які гроші?

Він ще раз, уже прискіпливіше, ковзнув поглядом по сестрі. Черевички майже не сходжені, з-під сукні визирає краєчок дорогих нижніх спідниць, на шиї золотий коштовний медальйон, на руці така ж бранзолетка. Анна виглядає до непристойності розкішно вдягненою.

Він перевів погляд на її руки у тоненьких шовкових рукавичках, на мереживну парасольку, яку нервово стискали її пальці, і спохмурнів. Анна схожа на тих легковажних панянок, що приїзять сюди в супроводі кінних кавалерів та марнують життя на пусті розваги.

— Звідки в тебе всі ці речі? — тоном, який примусив Анну збліднути, запитав він її. — Я знаю, що вуйко не надіслав тобі жодного крейцера. Де ти взяла гроші?

Анна злякано опустила очі, але відразу знов їх підвела.

— Напевно, я стала страшною марнотратницею. Ледь не всю платню витрачаю на одяг. Але тут усі так одягаються. Ти ж не засуджуєш мене за це?

Андрій зневажливо скривився.

— Це навіть не марнотратство, це щось значно гірше. Ти втратила сором і ганьбиш родину своїм поведженням.

— Неправда. — Анна мимоволі почервоніла, але спробувала взяти себе в руки. — Як ти можеш таке говорити? Я навіть під час літніх

контрактів^[39] нікуди не ходила. Усе місто бавилось, а я не була на жодному прийомі.

Андрій скривив губи у презирливій посмішці.

— Знов брешеш. Вчора до мене в семінарію приходила така собі пані Тереза. Вона натякнула, що я мав би краще про тебе дбати. Поводилася дивно, нічого певного не сказала, але я відразу зрозумів, що ти щось вчудила. Того ж дня я поїхав у Жовкву і поговорив із вуйком. Знаєш, що він мені розповів?

Мимоволі випустивши з рук парасольку, Анна завмерла.

— Уявлення не маю.

Андрій кинув на неї ще один зневажливий погляд.

— Усе ти прекрасно уявляєш... Утекла з дому з коханцем і тепер живеш на його утриманні, а прикриваєшся тим, що компаньйонка...

Анна повільно нахилилася, підняла з землі парасольку, поклала собі на коліна. Це таки сталося. Грім із неба не вдарив, земля їй під ногами не розступилася, але в одну мить всі барви світу зблякли, звуки стихли, а світ похитнувся і розсипався у неї перед очима.

— То це таки правда? — брат дивився на неї з такою відразою, що Анні аж серце зайшлося з розпачу. — Не думав, що в нашій родині щось таке станеться. Скажи, він тебе примусив? Скористався твоєю наївністю?

Заперечно хитнувши головою, Анна благально звела на брата очі.

— Ні. Я сама прийшла до нього. Я його люблю. Дуже сильно... Ти мусиш мене зрозуміти...

— Я? Мушу? Ні, такого я не розумію і ніколи не розумію. Хто він?

— А ти не знаєш? Вуйко тобі не сказав?

— Якби сказав, то зараз я б говорив з ним, а не з тобою. Чому ти не попросила допомоги у вуйка?

Анна глянула на брата розпачливим поглядом.

— Вуйко все знав і навіть не намагався мені допомогти. Йому вигідно, щоб я була коханкою цього чоловіка. Він сам домовився з ним і отримав за це гроші.

Андрій ще дужче зблід.

— Ну, і нащо ти брешеш? Думаєш, я тобі повірю? Правду вуйко казав — гроші геть чисто засліпили тобі очі. Продалася за золото і безтурботне життя.

Вражена несправедливістю звинувачень, Анна навіть не спробувала захиститися.

— Але я його люблю... І він мене любить... До чого тут гроші? Це вуйко...

Андрій обірвав її, навіть не спробувавши зрозуміти.

— Досить. Тебе гидко слухати... Навіть знати тебе не хочу.

Відчувши, як світ пливе перед очима сльозами, Анна міцно стиснула ручку парасольки.

— Чому ти віриш вуйкові, а не мені? Ти ж мій брат... Я кажу правду.

Андрій не відповів, лише глянув на Анну так, що у неї не залишилося жодних ілюзій, а тоді розвернувся і пішов геть.

— Андрію, зачекай! Ти нічого не зрозумів, — схопившись з місця, вона кинулася його наздоганяти, проте зробила з десятків кроків і зупинилася. — Ти не розумієш... Вуйкові вигідно нас посварити... Він навмисно... Він...

Кричала в нікуди. В пустку. Андрій не те що не озирнувся, він навіть ходи не стишив. Краще б обізвав її останніми словами, пригрозив усіма можливими покарами, навіть вдарив, тільки б не йшов ось так — байдуже змірявши поглядом і не озираючись.

Вражена усім, що сталося, Анна знесилено опустилася на лавку.

Відчай, безнадія і жаль до самої себе боролися в ній із образою на брата. Якби могла, то плакала б зараз ридма, але навколо були люди і мусила втримати почуття у собі. Насамперед прибрала байдужого вигляду, тоді обережно розирнула і, впіймавши на собі зацікавлений погляд молодого чоловіка у військовому однострої, опустила очі. Ще того бракувало. Вчепиться — і публічний скандал забезпечений.

Підвівшись із лавки, Анна відкрила парасольку і ступила декілька кроків. Нічого, все це не катастрофа. Андрій не злопам'ятний. Коли-небудь він про все дізнається і зрозуміє, чому так сталося.

Вдаючи з себе надзвичайно заклопотану і певну того, що робить, Анна відгородилася парасолькою від зацікавлених поглядів і швидким кроком пішла вздовж ставу, тоді завернула вбік і пішла геть.

Розділ 2

Декілька наступних днів особливих змін у життя Анни не принесли. Під враженням від зустрічі з братом, вона ходила як не при пам'яті й намагалася проаналізувати те, що відбулося. Де вона схибила? Що не так сказала? Чи могла б уникнути таких катастрофічних наслідків? Чи шукатиме Андрій зустрічі з Адамом? Дивно, що він досі цього не зробив. Напевно, вуйко навмисно так заплутав свою розповідь, що той нічого не зрозумів. Можливо, Андрій взагалі ніколи нічого не знатиме.

Анна спробувала повернутися до звичного ритму життя, проте невиразне передчуття біди не полишало її ані на мить. Так само, як нікуди не поділося погане самопочуття. Якось, прокинувшись вранці, взагалі відчула себе геть кепсько, проте, знаючи, що зараз пані Беата зазвичай снідає, примусила себе підвестися з ліжка. Неохоче вдягнулася, тоді так само через силу вмилася і вийшла з кімнати. До вітальні не дійшла, різкий запах пригорілого на кухні молока вдарив у ніс і примусив бігти до туалету. Знов щось не те з'їла? Але неможливо ж постійно щось не те їсти!

Коли напад нудоти минувся, Анна бліда, аж зелена, повернулася до своєї кімнати і зачинилася на замок. Будь-які думки про їжу викликали черговий напад відрази. Що це таке? Не вперше їй стає млосно, і в голові паморочиться не вперше.

Вмившись холодною водою, вона присіла на ліжку. Мусить бути якась причина поганого самопочуття. Не просто так їй стає зле. Якби вона щось не те з'їла, то вже давно минулося б, а воно чим далі, тим гірше. Та й не худне вона. Принаймні, в грудях усі сукні затісні. Саме так буває тоді, коли жінка...

На сам здогад про таке Анну аж у жар кинуло. Вагітна? Ні, неможливо. Коли були останні місячні? Цього місяця? Минулого? Позаминулого? Гарячково зіставляючи дати, числа, обставини та події, Анна схопилася за голову. Вже давно нема. Як взагалі можна бути такою дурною і нічого не помічати? Як?

Обхопивши коліна руками, вона забилася в куток і безтямно втупилася поглядом у стіну. Це ще треба вміти втрапити в таку халепу в абсолютно невідповідний для того момент — саме тоді, коли їх майже викрито! І, здається, все сталося саме у той день, коли вона востаннє зустрічалася з Адамом. Тоді, коли він втратив контроль над собою і так жахливо повівся з нею.

З відчаю хотілося ридати, проте Анна подолала в собі напад паніки. Мусить бути якесь хоч трохи розумніше вирішення проблеми, аніж відчай.

Вона до болю стиснула руками скроні. Без паніки. Щонайменше декілька місяців великого живота не буде, а потім іще місяць-другий можна приховувати його під пишними спідницями та зимовим одягом... А потім? Що буде потім?

Вона притиснула долоню до свого поки що плаского живота. Невже там щось є? Може, вона помилилася? Виглядало ж, що безплідна. Може, ще трохи зачекати з панікою? Може, все це якось само владнається...

Вона аж застогнала з відчаю. Цікаво, як владнається? Само ж не розсмокчеться і не зникне. Кажуть, можна піднести щось важке, стрибнути з висоти, залізти у гарячу воду, випити якесь зілля — і дитини не буде.

Анна злякано затиснула долонею рота. Тобто самій вбити у собі власну дитину? Самій вирішити її долю? Хто дав їй таке право? Це жива людина, а не шматок м'яса. Бог дає жінці дитину не для того, щоб вона вбивала її в собі. Та й як можна не хотіти дитину від чоловіка, якого любиш?

Вона підвелася з ліжка і заходила кімнатою. Що ж робити? Замешкати з Адамом? Ні, тоді спокійного життя не бачити. Втручання в чужу родину їй не подарують. Розпочнеться справжня війна, і ще не відомо, хто в ній переможе. Зрештою, за будь-якого результату її осудять так, що ніколи не виборсаєшся з того болота, з яким змішають.

Наступні декілька днів переконали Анну в тому, що вона вагітна. Усе було саме так, як розповідали заміжні колежанки: боліли груди, нудило, драгували різкі запахи, паморочилося в голові, а місячне нездужання затримувалося. Намагалася не нервувати, проте незабаром впала у відчай. Почувалася гидко, самотньо, а Адам не приїздив. Вже й заплановане весілля мало відбутися найближчої суботи, а жодних змін на краще не заповідалося. І чому Адама понесло у Відень саме тоді, коли їй як ніколи потрібна допомога?

Безпорадність укупі з жалістю до себе та злістю на Адама не покращували самопочуття. Щоранку Анна насилу примушувала себе підводитися з ліжка та поводитися так, щоб ніхто не здогадався, як насправді їй погано і як хочеться забитися в найдавший куток та

виплакати. Дедалі частіше подумки сперечалася з Адамом, сердилася на нього і давала собі слово при нагоді сказати все, що вона про нього думає. Щоб хоч якось дати вихід власному гніву, ввечері зачинялася в себе в кімнаті та писала Адамові листи. Розуміла, що ніколи не передасть йому таких листів, відразу сердито рвала їх на дрібні клапті, проте все одно писала. Навіщо писала? Напевно, саме так творила собі ілюзію розмови з Адамом, бо насправді не так сердилася на нього, як прагнула підтримки та допомоги. На якийсь час це допомагало, проте накочувала нова хвиля відчаю та безсилої люті, і Анна насилу примушувала себе не плакати.

Щоб чимось себе зайняти, вона рахувала дні, які минули від останньої зустрічі з Адамом, прикидала, як незабаром виглядатиме, і розуміла, що до зими її живота не приховають жодні корсети та пишні спідниці. Уже зараз, перемірявши кілька суконь, мусила визнати, що вони хоч так-сяк і сходяться на талії, проте в грудях затісні. Доведеться розшивати.

У переддень весілля Анна нарешті отримала листа від Адама. Він нещодавно повернувся з Відня і відразу їй написав. Каже, що дуже скучив і понад усе хоче побачитися з нею. Цікаво, як він відреагує на дитину? Сприйме як проблему чи хоч трохи зрадіє?

Якийсь час Анна замислено крутила лист у руках, тоді відклала вбік. Та нехай навіть і не радіє, нехай хоч допоможе.

Розділ 3

У день вінчання, мало не запізнившись, Анна з пані Беатою підійшли до костелу, коли тут зібралися майже всі запрошені. Ковзнувши поглядом по присутніх, Анна відразу опустила очі. Адам іще не прийшов, проте його дружина була тут. Як завжди вишукано та зі смаком вдягнена, спокійна, з бездоганною поставою та манерами, тримається просто, проте з почуттям власної гідності та внутрішнього спокою. Щоб так виглядати і так поводитися, жінка мусить не лише сама себе поважати, але й знати, що має право на цю повагу.

Ще раз із тугою глянувши на Анелю, Анна опустила очі. Щось надзвичайно подібне до заздрості ворухнулося в ній, і вона не змогла дати тому раду. Чому сталося так, що саме цій жінці подаровано долею все? Чим вона заслужила на щастя? Тим, що народилася в родині, яка дала їй усе це?

Намагаючись не зрадити себе, Анна вирішила триматися якомога далі від дружини Адама. Якби її воля, взагалі пішла б звідси геть. Ще й, ніби навмисно, почувалася сьогодні вкрай гидко. Від ранку нудило і в голові паморочилося. Хоч би не зімліти тут. Таки занадто туго вона затягнула корсет і даремно не поснідала. Ще й цілу ніч нервувала і не змогла заснути.

Анна спробувала дихати глибше, проте час минав, а відчуття дискомфорту не зникало, навпаки стало просто нестерпним. Може, її хтось врід?

Вона роззирнулася довкола і раптом зустрілася поглядом із тіткою Адама. Її теж запрошено? Зовсім забула про неї.

Відчуваючи, як стає геть кепсько дихати, Анна судомно вдихнула повітря ротом. Узимку їй недвозначно натякнули, що їй не місце у пристойному товаристві, а зараз вона своєю появою тут кидає виклик усім порядним жінкам цієї родини.

Змірявши Анну глузлигим поглядом, тітка Адама почала пробиратися до неї поміж запрошених.

— То коли народжувати? — доволі виразно запитала вона її і, не чекаючи на відповідь, демонстративно розвернулася і пішла в бік дружини Адама.

Спаралізована страхом, Анна з жахом дивилася на те, як вона дедалі ближче підходить до Анелі, і нічого не могла вдіяти. Перед очима пливли темні кола, повітря в легенях катастрофічно бракувало, і, щоб не зімліти, Анна ледь не до крові закусила губи.

Тітка Адама підійшла до Анелі й щось прошепотіла тій на вухо. Що саме, Анна вже й не мусила чути. Достатньо було просто подивитися дружині Адама у вічі.

Анна судомно вдихнула повітря. Світ уже не просто йшов обертом, а з розгону завалювався на неї всією своєю вагою, ще трохи — й остаточно зіб'є з ніг.

За хвилю Анеля теж зблідла і так виразно глянула на Анну, що та відразу і без жодних доказів зрозуміла: приховувати від дружини Адама вагітність, а заодно й те, хто батько цієї дитини, нема сенсу.

Як риба на березі, Анна знов хапнула повітря ротом. Тільки б не зімліти. Не тут і не зараз. Не серед цих людей і не перед Анелею.

Несподівано вона відчула, що хтось підтримує її під руку, озирнулась і зустрілася поглядом із Адамом. Ну, нарешті.

Гарячково стиснувши його руку, Анна перевела подих.

— Я нічого їм не сказала... Це все ваша тітка.

— Що тут діється? — ніби звідкись із туману, раптом почула вона занепокоєний голос Терези. — Потрібна моя допомога?

Озирнувшись, Адам обдарував сестру красномовним поглядом.

— Ні, не потрібна. Усе вже добре. Тут задушно, і панна ледь не зімліла... — Говорив неголосно, проте так, щоб його почули ті із запрошених, хто почав зацікавлено на них озиратися. — Усе вже минулося.

Поводився спокійно, коректно, дуже виважено, проте Анна знала цю його манеру поводження: за досконалою грою на публіку — інша прихована гра. Адам намагається не лише якомога швидше зорієнтуватися в ситуації, але й прорахувати дії щонайменше на три ходи наперед, а в перспективі й усю гру повести за власними правилами.

Обережно звільнивши руку, вона боковим зором зауважила, що тітка Адама відійшла від Анелі й зараз спокійно спостерігає за ними всіма. Поводиться так, ніби це не вона щойно затіяла всю цю забаву. Насолоджується наслідками?

Ледь повернувши голову, Анна знов глянула на дружину Адама. Анеля вже опанувала себе і тепер теж байдуже дивилася на неї та на свого чоловіка.

Не повіривши собі, Анна знов кинула на неї обережний погляд. Ні, щось у поведінці Анелі таки змінилося. Зовні вона тримається невимушено та з почуттям власної гідності, проте в очах з'явилася тінь занепокоєння та болю, а ще бажання панувати над цією своєю емоцією. Здається, до банального з'ясування стосунків дружина Адама не опуститься.

Відступивши, Анна спробувала заховатися в натовпі гостей. Почувалася не просто грішницею, а останньою шльондрою. На щастя, саме в цей момент з'явилися наречені, і, скориставшись загальним пожвавленням, Анна відступила ще на декілька кроків назад.

Раптом Адам ледь притримав її за лікоть.

— Куди ти зібралась? Нікуди не втікай. Зачекай мене тут. Усередину костелу не заходь. Я зараз повернусь, і ми з тобою поговоримо.

Провівши його розгубленим поглядом, Анна спочатку не зрозуміла, що він хоче зробити, проте за хвилину аж рота відкрила від подиву. Адам підійшов до дружини і, ніби нічого особливого не відбувається, почав спокійно та невимушено говорити з нею, а Анеля не лише не обурилася, але навіть не спробувала уникнути розмови з чоловіком.

Кілька разів кліпнувши, Анна витріщилася на них обох. Не знала, що має робити, як поводитися і почувалася не в своїй тарілці.

Про що вони розмовляють, а головне, як можуть так розважно спілкуватися? Спокійна, виважена, мало не ділова розмова. Поводяться так, ніби обговорюють буденну справу або вирішують, як краще її залагодити. В якусь мить Анні здалося, ніби вона зауважила в погляді Адама тінь подиву, але він так швидко опанував себе, що вже й не знала, чи насправді побачила все це.

Відчувши на собі чийсь погляд, Анна озирнулася. Так і є — тітка Адама продовжує спостерігати за нею. Невже їй не досить? А Адам казав, що вона мовчатиме. Та ніколи. Вона лише вичікувала слушної нагоди для того, щоб болючіше вжалити.

Набравшись сміливості, а може, й нахабства, Анна навмисно зустрілася з нею поглядом і не опустила очі — навпаки, й собі почала уважно її розглядати.

Вражена поведінкою Анни, тітка Адама здивовано округлила очі, проте якось інакше відреагувати на таке зухвальство не встигла — до неї підійшла Анеля і, м'яко взявши під руку, з усмішкою почала щось їй говорити. Від подиву Анна знову аж рота відкрила. Що тут взагалі діється? Вона відшукала поглядом Адама, проте він розмовляв зі своєю сестрою і на неї не дивився.

Не знаючи, як поведеться, Анна розгублено озирнулася. Навіть пані Беата, зустрівши стількох своїх знайомих, забула про існування компаньйонки. Вони всі давно знаються між собою, належать до одного товариства, а вона для цих людей лише ще одна чужа їм людина. Усім байдуже.

Відвернувшись, Анна закусила губи. Ну, й нехай. Нізачо не плакатиме і не принижуватиметься перед ними. Тільки щоб не нудило так немилосердно і щоб у голові не паморочилося.

Вона пошукала очима Адама. Той завершив розмову з сестрою і зараз ішов сюди. Невже наважиться на таке відверте ігнорування правил пристойності? Була за крок від того, щоб розвернутись і втекти геть.

На їхнє з Адамом щастя, з хвилини на хвилину мав розпочатися обряд вінчання, і запрошені почали заходити досередини костелу.

— Здається, ти маєш дещо мені пояснити, — Адам обережно взяв Анну під руку. — Може, зайдемо до цукерні?

Вона заперечно хитнула головою.

— Не варто. Мене й без солодкого нудить... — Старанно сховала від Адама очі, проте не лише безпомилково відчула на собі його уважний погляд, але вловила, що пауза в розмові стала якоюсь надто напруженою. Він знає?

Вона набрала побільше повітря в легені.

— Ну, і що з того? Так, я матиму від вас дитину. Можна подумати, ви не знали, що це коли-небудь станеться.

З хвилину Адам мовчав, підшукуючи потрібні слова, проте знайти їх не зміг.

— То це таки правда. Я, звичайно, волів би почути цю новину від тебе, а не від Анелі, але менше з тим. Я все одно визнаю цю дитину офіційно.

Не втримавшись, він усміхнувся й обережно торкнувся руки Анни поцілунком. Хай там що, але це зовсім не погана новина. Дитина ніяк

не зашкодить його планам, може, навіть нарешті все вирішить.

Злякано озирнувшись, Анна почервоніла. Як на публічне місце, такий доторк Адама видався їй аж надто інтимним.

— Боже, що ж ви робите? На нас дивляться.

— Нехай дивляться. Тепер уже однаково. Твоя сьогоднішня вистава мала чималий успіх у публіки. Ти навіть саму себе перевершила. Так ефектно розставила всі акценти та сконцентрувала увагу на найважливіших моментах, що мені вже й пояснювати нікому нічого не довелося.

Ображено скривившись, Анна відвернулася. Весь її світ розвалюється на шматки, а він собі жартує.

— Ну, добре, вибач, — Адам ледь торкнувся її ліктя. — Я справді не думав, що той єдиний раз, коли я втратив пильність, матиме такі серйозні наслідки для тебе. Нічого, зараз відведу тебе до себе, тоді повернуся на це весілля і залагоджу проблему з твоєю пані Беатою. Досить бавитися в дурні ігри. Тепер мешкатимеш у мене.

Вражена сьогоднішніми подіями і втомлена гидким самопочуттям, Анна не сперечалася, а коли опинилась у будинку Адама, то насамперед послабила занадто тісне шнурування корсета і знесилено впала на ліжко. Мріяла про це щонайменше останні дві години.

Адам сів біля неї.

— Бачу, тобі зовсім зле. Здається, я вибрав не надто вдалий час для поїздки до Відня? Ти ображаєшся на мене?

Анна заперечно хитнула головою.

— Тепер уже ні... Слава Богу, минулося.

— Мусив поїхати. Маю там знайомства в певних колах і хотів із чогось розпочати процес розлучення, але, здається, тут виникають труднощі...

— І нехай, — Анна обірвала його, не дослухавши. — Байдуже. Все одно це на роки. Не хочу про це говорити. Ліпше розкажіть щось інше про свою поїздку.

Адам усміхнувся.

— Користуєшся з того, що зараз тобі не можна відмовляти? Не надто ж чесно ти граєш.

— А хіба цікаво, коли весь час чесно? Іноді можна й не чесно.

Розсміявшись, Адам торкнувся її руки поцілунком.

— Добре, що попередила. Тепер нізащо не сяду з тобою за один стіл грати в карти.

Дивлячись на Адама, Анна теж усміхнулася. Не так слухала його, як насолоджувалася тембром голосу, інтонацією, присутністю поряд, доторком, поглядом, увагою. Забулося навіть те, яким брутальним він був у ту останню їхню зустріч.

— Ну, добре, — за чверть години Адам глянув на годинник і підвівся на ноги. — Я справді мушу йти, а ти спробуй заснути. Після сьогоднішніх пригод тобі треба відпочити.

Усміхнувшись, Анна не сперечалася. І сама відчувала, що майже засинає.

Провівши Адама, вона засунула штори на вікні, зняла остогидлий корсет, тоді нижні спідниці й повернулася до ліжка. Почувалася майже добре, і навіть втома, яка з подвійною силою накопила зараз, не була такою безнадійною та важкою, як уранці.

Заплющивши очі, Анна всміхнулася сама до себе. Як це просто — прислухатися до своїх бажань, не вператись обставинам і скоритися тому, що повинно статися.

Позіхнувши, вона і сама не зауважила, як, заколисана власними заспокійливими думками, заснула по-справжньому міцно.

Розділ 4

Розплющивши очі й ще не розуміючи, що діється, Анна сіла на ліжку. Чому вона прокинулася? Здається, почула стук у двері? Та ні, все тихо.

Вона прислухалася. Наснилося, певно. Цікаво, яка зараз година? У кімнаті напівтемрява. Цупкі штори на вікнах не пропускають не лише сонячні промені, але й звуки ззовні. Тільки до шибки б'ється і глухо дзижчить набридлива муха.

Підвівшись із ліжка, Анна підійшла до вікна, щоб розсунути штори, аж раптом почула цілком виразний стук у двері. Адам? Уже повернувся?

На ходу збираючи докупи розтріпане волосся, вона поквапилася до дверей, розчинила їх навстіж і злякано сахнулася назад.

— Пані Тереза? Ви? Але ж...

Мовчки озирнувши Анну з ніг до голови, та знизала плечима. Очікувала побачити її тут, проте не в такому розхристаному вигляді.

— Пані, я... — Інстинктивно намагаючись прикритися, Анна нервовим рухом зіжмакала тканину сорочки на грудях. — Я тут тому, що...

— Та знаю я, чого ти тут. Може, вступиш мене досередини? Хочу з тобою поговорити.

Анна відступила вбік і так міцно стиснула долоню в кулак, аж нігті боляче вп'ялися у шкіру. Тільки б не зімліти тут, а ще щоб не знудило.

— То ти вже не просто коханка мого брата, але й чекаєш від нього дитину? — Тереза уважно придивилася до Анни і мимоволі відзначила, яка та зараз бліда. — Але я тут зовсім не для того, щоб читати тобі проповідь. Я хочу допомогти.

Вона ще раз глянула на Анну, яка гарячково намагалася стягнути зав'язку сорочки біля шиї, важко зітхнула і віддала їй свою шаль.

— Ходімо до вітальні. Ти заспокоїшся і все мені розкажеш. Мовчати все одно нема сенсу. Ліпше разом подумаємо, що з тим іще можна зробити.

Кивнувши, Анна пішла слідом за Терезою. Навіть у найгіршому своєму жахітті їй ніколи не ввижалося, що доведеться розповідати про стосунки з Адамом його сестрі.

— Розповідь, я так розумію, буде довгою, — не очікуючи на запрошення, Тереза сіла у крісло біля столу. — То коли все це розпочалося?

Анна розпачливо глянула на неї і майже впала у крісло навпроти. Мусила пройти через зізнання, як проходять через темний коридор, безлюдну нічну вулицю або вороже місто — не зупиняючись, не озираючись і бажано якнайшвидше. Розповідала свою історію плутано, емоційно, інколи малозрозуміло і занадто тихо, іноді крізь сльози, а часом тамуючи зовсім недоречний у цій ситуації сміх.

Тереза не перебивала, лише іноді, тоді, коли Анна зупинялася, ставила якесь коротке запитання або просто кивала, заохочуючи продовжувати. Коли та завершила розповідь, довго мовчала, ніби ще чогось очікувала. Невже слів каяття чи обіцянки відмовитися від Адама?

Не витримавши напруженої паузи, Анна першою порушила тишу.

— Ви засуджуєте мене? Я інакше мала б поводитись у цій ситуації?

Не відразу озвавшись, якийсь час Тереза дивилася кудись повз неї, тоді, ніби отямившись, знов глянула на Анну.

— Я не Господь Бог, щоб когось засуджувати або виправдовувати. Подивимось, чим усе це завершиться. Що ти збираєшся робити? Ви говорили про це з Адамом?

Ствердно кивнувши, Анна відвела погляд. Те, що запропонував Адам, аж ніяк не надавалося до того, щоб розповідати його сестрі.

Тереза ледь усміхнулася.

— Даремно мовчиш. Неважко здогадатись. Мій брат знову посварився з дружиною, а тут ти зі своїм коханням, і йому захотілося розпочати життя з чистого аркуша. Зрештою, хто б у його віці відмовився від гарної, молоді і невинної дівчинки. Навіть якщо її ще треба забрати з дому та привезти до Львова.

Анна відкрила рот, щоб заперечити, проте Тереза лише рукою махнула.

— Ну добре, ти ще молода і дурна, але ж він мав би розуміти, що робить. Я навіть припускаю, що мій брат тебе любить, бо так подурному жоден чоловік при здоровому глузді не поводитиметься. Сама подумай, що він матиме, якщо відкрито житиме з тобою: клопіт із власною родиною, невирішені майнові проблеми, позашлюбну дитину, неприйняття у товаристві й труднощі в залагодженні справ. Адам зараз

усе занедбав. У найгарячішу пору, замість дивитися за роботами у маєтку, постійно пропадає тут. Думаєш, це матиме добрий вплив на його прибутки? А на репутацію? Рано чи пізно він зрозуміє, що припустився помилки. Що ти тоді робитимеш? Ще жодна жінка не замінила для чоловіка весь світ. Любов минає швидко, і в голові так само швидко роз'яснюється. Два-три роки — і Адам дивитиметься на ваші стосунки тверезими очима. Думаєш, він дякуватиме тобі за згоду жити з ним відкрито?

Слухаючи Терезу, Анна почувалася так, ніби їй вибивають ґрунт з-під ніг. Невже вона дозволила собі повірити у казку? Невже сама себе обдурила? Ні, це не казка. Адам говорив щиро. Він справді хоче бачити її поряд.

— Я нічого не вимагала від нього. Він сам... У мене буде його дитина.

Тереза майже з жалем глянула на Анну.

— Мій брат ніколи не залишить тебе і дитину без допомоги. Такі справи взагалі дуже просто залагоджуються. Зовсім не обов'язково все це афішувати.

Анна з тугою глянула кудись у простір. Відчувала невмотивовано сильне бажання встати і піти геть.

— Запізно щось таке говорити. Всі вже знають.

— Не всі, а лише ті, кого це безпосередньо стосується. Сторонні люди нічого не зрозуміли. Це ще не глухий кут, а лише привід замислитись над майбутнім. Ти ж не хочеш, щоб твоя дитина все життя відчувала на собі наслідки вашого з Адамом гріха? Тобі теж добра репутація не зашкодить. Якщо знайти чоловіка, який погодиться взяти тебе заміж, то...

Анна з жахом глянула на Терезу.

— Я ніколи на таке не піду... Я не можу... Ні...

— Зачекай. Не гарячкуй. Вислухай спочатку. Ніхто ж не каже, що це має бути справжній шлюб. Досить, щоб тебе вважали заміжньою, а жити з цим чоловіком тобі зовсім не обов'язково.

Мовчки підвівшись, Анна підійшла до вікна, розсунула штори, навстіж розчинила вікно і хапнула повітря ротом. Так гостро відчувала брак повітря, що майже не могла дихати.

Анна поривчасто розвернулася і глянула на Терезу.

— Адам ніколи не дозволить мені вийти заміж, а тепер, коли я ношу його дитину, — тим паче.

Тереза скептично скривилася.

— Адам мав би думати головою, а не сама знаєш чим. За своє життя він мав не лише двох дружин, але й доста коханок. Не розумію, невже йому тебе не шкода?

Відчуваючи, що її зараз знудить, Анна міцно притиснула долоню до рота і прожогом вилетіла з кімнати.

Назад повернулася прозора, аж зелена, проте не лише почувалася значно краще, але й була повністю вдягнена. Нічого не сказавши і навіть не вибачившись, мовчки сіла у крісло. Не лише втратила бажання сперечатися з Терезою, але й не переймалася, скільки насправді було дружин чи коханок в Адама. Нехай хоч із десятків.

Заховавши обличчя в долонях, вона спробувала зосередитись на тому, що діється зараз, і раптом відчула, що Тереза обережно торкнулася її плеча.

— Слухай, дитино, нащо тобі взагалі все це здалось? Я говорила з твоїм братом і знаю, що ти мала вийти заміж. Невже ти не розуміла, що з тобою діється? На що ти злакомилась? Що пообіцяв тобі мій брат?

Анна підвела голову і глянула на Терезу майже з острахом.

— Нічого Адам мені не пообіцяв. Я ж вам розповіла, як усе було. Я сама...

— Казки ти мені розповіла, а не правду. Скажи, що ти надумала робити?

Кинувши на Терезу ще один спантеличений погляд, Анна знизала плечима.

— Не знаю. Додому повернутись я не можу, з братом посварилась, а до пані Беати мені ліпше взагалі тепер не потикатися. Кому я потрібна з дитиною на руках? Я мушу залишитись у цьому будинку. Адам теж того хоче.

Підвівшись з крісла, Тереза декілька разів пройшлася кімнатою, тоді знов присіла у крісло навпроти Анни.

— Нічого ти не мусиш. Я на місяць-другий візьму тебе до себе. Це, звичайно, не вихід, але так ми уникнемо розголосу та скандалу. Окрім того...

Тереза глянула кудись поверх голови Анни, яка сиділа плечима до дверей, і затнулася. На порозі кімнати стояв Адам. Як і коли він зайшов до будинку, ані вона, ані Анна не почули. Напевно, скористався тим, що вони забули замкнути двері.

Сухо привітавшись із сестрою, Адам підійшов до Анни, яка злякано зіщулилася в кріслі. Не наважувалась подивитися йому в очі, проте відчула, що Адам не лише почув розмову з Терезою, але й розсердився на неї.

— Сподіваюсь, моя поява не надто зіпсує настрої? — говорив підкреслено спокійно і дивився виключно на сестру. — Думаю, розумні поради декому ліпше залишити при собі.

Поводився демонстративно стримано, проте з того, як він укладав слова в речення, і з ледь чутної іронії в голосі Анна розуміла, що все це може завершитись вельми несподівано.

Потай глянувши на Адама, вона потупилася. Судячи з усього, настрої у нього паскудний. Хоч би не посварився з сестрою. Стати причиною їхнього ворожого ставлення одне до одного — куди вже гірше. Потім він сам їй того не пробачить.

Розгублено перевівши погляд на Терезу, Анна затамувала подих. Та теж трималася спокійно, проте холодний блиск в її погляді насторожував. Тереза не лише добре знала, чого насправді вартують слова брата, але й приготувалася дати їм гідну відсіч. Здається, попри зовнішню несхожість, вони з Адамом таки мають щось спільне в характерах. Зараз сипатимуть сарказмами.

Вона рвучко підвелася. Якщо йти, то негайно, без зайвих розмов та гидких сцен. Так, щоб Адам не встиг посваритися з сестрою.

Вона відкрила рот, щоб сказати йому про це, але Адам глянув на неї так, що всі слова відразу застрягли в неї в горлі.

— Посидь собі тут, — він легенько натиснув долонею на її плече. — Бачу, з тобою вже попрацювали.

Розпачливо озирнувшись на Терезу, Анна сіла. Здається, ці двоє зібралися вирішувати її долю поміж себе, без неї і так, як їм того хочеться.

— Мушу попередити, — Адам знов зосередив увагу виключно на розмові з сестрою. — Анна залишається в мене. Я хочу опікуватись власною дитиною. Що за дурна звичка лізти не у свої справи? Я сам знаю, як краще.

Скептично усміхнувшись, Тереза зміряла брата іронічним поглядом.

— Я помітила. Особливо, як краще тобі. Робиш із Анною все, що тобі заманеться. А ти спитав, чого хоче вона? Думаєш, їй подобається бути твоєю шльондрою? Подобається, коли людям соромно в очі дивитись? Хоч би про власну родину подумав. Войцех уже зовсім великий. Як пояснюватимеш йому цю свою примху? Чого він від тебе навчиться?

Обдарувавши сестру красномовним поглядом, Адам схрестив на грудях руки.

— Бачу, ти вже в усьому розібралась, але це не означає, що...

Він хотів ще щось сказати, проте не встиг. У двері голосно постукали, і Анна, сама не розуміючи навіщо, побігла їх відчиняти. Зробила це машинально, навіть не замислюючись над тим, кого там побачить, просто тому, що вже не могла слухати розмову Адама з сестрою.

Відчинивши двері, вона ще спромоглася доволі виразно запам'ятати, що побачила перед собою Анелю, а те, що сталося потім, чітко пригадати не могла. Раптом світ потьмянів, перемістився вбік, і вона відчула, що сповзає по стіні додолу. Останньою згадкою була суцільна темрява перед очима і запаморочення від падіння в цю густу пітьму.

Отямилася Анна від того, що хтось бризкає їй в обличчя холодною водою.

— Тобі вже краще? — відставляючи на стіл склянку з водою, обережно запитала її Тереза. — Нічого не болить?

Заперечно хитнувши головою, Анна вперлася поглядом у стелю. Отже, вона зімліла? Це з нею вперше у житті.

Похитуючись, вона підвелася, розправила зім'яті спідниці й мимоволі прислухалася до голосів за стіною. Впізнавши голос Адама та його дружини, як від болю, скривилася. Розмова за стіною переходила на підвищені тони, і вже можна було цілком чітко виокремити не лише окремі слова, але й цілі фрази. Ще трохи — і її знов втягнуть у конфлікт.

Анна рвучко озирнулася на Терезу.

— Я не хочу все це слухати. Заберіть мене звідси. Я хочу інакше... Зовсім інакше. Не треба мені такого життя.

Здається, стіна, на яку з розгону налетіла, не надавалася до руйнування, а раз по раз боляче товктись у неї головою не було ані сили, ані бажання.

— Ти справді хочеш піти зі мною? — Тереза замислено дивилася кудись повз Анну, ніби намагалась дослухатися до чогось у самій собі. — Адам не схвалить цієї ідеї... Я теж нічого певного тобі пообіцяти не можу.

Анна на мить відвела очі, тоді знов глянула на Терезу.

— І все одно я хочу піти.

Розділ 5

Анна ще довго не могла оговтатися від змін у власному житті, проте Тереза її не чіпала, не докоряла бездіяльністю і не тиснула, але особливими ілюзіями Анна себе не тішила. Знала, що незабаром мусить на щось наважитися. Тут хоч головою в мур бийся, а коли виросте живіт, гріх перелюбу не приховаєш. Невже справді доведеться розійтися з Адамом, а кохання до нього закінчиться саме так — на вершині, на найвищій ноті, тоді, коли найважче прийняти розлуку і змиритися з утратою? Ні, треба ще раз поговорити з ним.

Наступної неділі, десь по обіді, прийшов Адам, і хоча внутрішньо Анна приготувалася до його візиту, проте вийти до нього чомусь не змогла. Її охопив такий страх, що вона почувалася майже паралізованою.

Якийсь час Адам терпляче чекав та, коли почало сутеніти, не витримав, підійшов до дверей і кілька разів смикнув за клямку.

— Анно, відчини. Чуєш? Що за дурна поведінка? Я мушу з тобою поговорити.

Вона безтямно втупилася поглядом у двері. На одну довжелезну мить емоції зосередились на порухові клямки під рукою в Адама, і вона відчула, що понад усе на світі хоче побачитися з ним, проте підвестися з крісла не змогла.

З хвилину за дверима панувала тиша, тоді двері різко розчинились і до кімнати ввійшов Адам. Зробив декілька кроків, кинув ключі, які щойно взяв у Терези, на стіл і зупинився посеред кімнати.

Анна затамувала подих. У цілковитій тиші ритмічно цокав годинник на стіні і, мимохіть глянувши на нього, вона опустила очі.

Ще за мить за вікном почувся гуркіт коліс фіакра і цокіт копит коней бруківкою, проте за хвилину шум почав віддалятися кудись у бік Валів^[40] та площі Святого Духа і врешті затих, знов полишивши по собі гнітючу тишу.

— Ні, то щось неможливе, — першою не витримала Анна. — Ми від початку знали, чим усе це завершиться, то чому зараз не хочемо прийняти очевидне?

Вона рвучко підвелася, а її руки, ніби набувши власної волі, так сильно стиснули спинку крісла, аж зблідли кісточки пальців.

— Та облиш ти це кляте крісло, — Адам розчепив її пальці й відсунув крісло вбік. — Що з тобою взагалі діється? Я хочу забрати тебе до себе. Тереза теж визнає за тобою право на самостійне рішення. Я поговорив з нею. Вона не втручатиметься у наші стосунки.

Анна заперечно хитнула головою, проте не пручалася, коли Адам її обійняв. Сама притиснулася до нього, з насолодою вдихнула його запах, звично виокремила в ньому аромат кави, тютюну та свіжонакрохмаленої сорочки і спробувала всміхнутися. От тільки усмішка в неї вийшла якась жалюгідна. Не усмішка, а радше невдала імітація.

— Я не хочу йти до вас. Мені не потрібні такі стосунки.

Нічого не розуміючи, Адам здивовано глянув на Анну. Вона хоче покинути його? З якого дива саме зараз? Ні, дурниці. Хіба можна дослухатись до слів вагітної жінки? Зараз вона сама себе зрозуміти не може, а тут ще й не обійшлося без Терези та її красномовства.

Він ковзнув рукою донизу і під усіма спідницями Анни відчув, що живіт у неї доволі помітно заокруглився.

— Дурниці ти кажеш. Зараз усе тільки розпочинається. Дивись, яка ти в мене кругленька стала. Ще трохи — й не приховаєш. Збирай речі. Досить слухати Терезу. Вона дбає не про твої інтереси, а про пристойність і репутацію родини.

Він відпустив Анну і спробував роздивитися довкола.

— Нічого не видно. Де в тебе тут свічник?

Тихенько зітхнувши, Анна принесла свічник, засвітила свічку. З хвилину повагалась, тоді різко розвернулася і глянула Адаму в очі.

— Я нікуди не піду, і речі я теж збирати не буду. Не хочу.

Здивовано звівши брови, Адам не відразу знайшовся з відповіддю. Даремно-таки погодився на тимчасовий переїзд Анни сюди. Мав би

розуміти, що Тереза не відступиться, а обіцянки не тиснути на Анну, запобігти скандалу і допомогти нічого не варті.

— Ну, і що все це означає? — доволі прохолодно запитав він Анну. — Чергова примха? Маю доста колишніх.

— Це не примха. Я хочу нормального життя для себе і дитини, а у вас ніколи того не матиму.

Адам іронічно усміхнувся.

— Отже, сама ти не бачиш, що тебе підштовхують до потрібного комусь іншому рішення. Так?

Вона опустила очі й почала уважно вивчати візерунок на шалі.

— Ніхто мене не підштовхує до такого рішення. Я сама не хочу до вас їхати.

Відчуваючи, що розмова зайшла у глухий кут, Адам роздратовано відсунув крісло, яке знов опинилося між ним та Анною. Тереза таки зуміла вбити їй у голову свої ідеї. Хоча... Рациональне зерно в тому теж є. Варто поговорити з Терезою і спробувати залагодити проблему трохи інакше.

— То ти не погоджуєшся жити зі мною відкрито? Так?

Вловивши в погляді Адама щось нове, Анна не так злякано, як здивовано глянула на нього.

— А чому я маю погоджуватись? Я ж не ворог собі та своїй дитині.

Адам зміряв її ще одним дивним поглядом і ледь усміхнувся.

— Добре, саме цим і керуватимуся тепер.

— Та керуйте собі, чим хочете, а я хочу залишитись сама і мати чистий спокій.

Адам скривив губи в іронічній посмішці.

— Ну, це навряд чи.

Розділ 6

Півночі Анна плакала від жалю до себе і надто ясного усвідомлення того, що все ще кохає Адама. Проте коли вранці прокинулася з тупим болем у голові, майже напевно знала, що зуміє втриматися від необережних кроків і, попри своє кохання до Адама, зможе ним пожертвувати. Навіть лист від Адама, який Тереза передала їй увечері, і хвилини не вагаючись, кинула у вогонь. Раніше це видалось би їй справжнім святотатством та примусило б жажнутися свого вчинку, а зараз Анна лише відчула легкий щем на серці, коли побачила, як непрочитані аркуші скручуються, спалахують і поступово перетворюються на безформну купку попелу.

Тим часом дні збігали за днями, і поступово Анна почала зживатися з думкою, що у них із Адамом нема спільного майбутнього. Власне, ніколи й не було. Навіть тоді, коли він намагався переконати її у протилежному. Дитина лише виявила цю проблему. Окрім того, це крихітне життя вже не здавалося їй Божою карою. Можливо, це взагалі найкраще з того, що могло трапитися. Не відчувала жалю за минулим. Минуле тому й називається минулим, що воно минуло і не залишило по собі жодного іншого сліду, аніж той, який є. А якщо слід — це дитина, то це не минуле, а майбутнє. А який дурень сумуватиме за майбутнім? За майбутнім треба не сумувати, а сподіватися на краще. Та й не може дитина, яку жінка носить у собі, бути покарою, ганьбою чи випробуванням. Тим паче, що не таке воно й страшне те випробування. Почувалася з кожним днем дедалі краще і, якби не живіт, який потроху заокруглювався, не відчувала б жодного дискомфорту. Навіть власне відображення в дзеркалі вже не лякало. Разом із добрим самопочуттям повернувся і гарний вигляд. Лише погляд змінився — став спокійнішим, вдумливішим, заглибленим у себе. Саме таким, який буває у жінок при надії. Так, ніби вона постійно прислухається до чогось їй одній відомого, потаємного, світлого. Єдиний мінус — у буденному житті Анна тепер почувалася надто вразливою та безпорадною. Такою, що як ніколи раніше прагнула співчуття та підтримки близької людини. Іноді навіть починала сумніватись у правильності свого рішення не бачитися з Адамом.

Сама себе вмовляючи, заспокоюючи і примушуючи не драматизувати ситуацію, Анна поступово вчилася любити майбутню дитину, а коли замислено торкалася свого вже трохи округлого живота, то її уява послужливо малювала крихітні ніжки, ручки та голівку, а сама Анна відчувала, як серце стискається від ніжності та любові до ненародженої дитини.

У роздумах проминуло ще декілька тижнів, і Анна врешті почала розуміти, що далі тягнути нікуди. Незабаром округлого живота не приховають жодні спідниці та шалі. Коли ж вона невпевнено натякнула на це Терезі, та лише усміхнулася.

— Довго ж ти чекала. Уже, напевно, рухи дитини ось-ось відчуватимеш. Я навіть подумала, що ти втратила відчуття часу.

Відвівши погляд, Анна щільніше загорнулася в шаль. І справді, днів три чи чотири їй здається, ніби вона чує рухи дитини. Дуже слабенькі та обережні — майже нечутні, ніби кошеня торкається лапкою чогось для себе незнайомого. Незвичне, але на диво приємне відчуття.

Продовжуючи кутатись у шаль, Анна замислено усміхнулася.

— Думаєте, у моєму становищі ще варто на щось сподіватись?

Тереза уважно подивилася на Анну.

— Саме у твоєму становищі й треба на щось сподіватись. Пам'ятаєш, я обіцяла, що допоможу тобі вийти заміж? — вона з хвилину помовчала, оцінюючи реакцію Анни, тоді знов продовжила. — Є чоловік, який погоджується взяти з тобою шлюб. Справу залагоджено таким чином, що ти не матимеш жодних зобов'язань, але тебе вважатимуть заміжною жінкою. Потім я допоможу винайняти гарне помешкання і ти переїдеш туди... Зрештою, у будь-якому випадку, ти і твоя дитина отримаєте достатньо для того, щоб не почуватися скривдженими.

Кусаючи губи, Анна намагалася зберігати самовладання. Отже, її не лише притискають до стіни, але й намагаються купити за можливість збереження гарної репутації та за обіцянку безбідного життя. Огідно, але дуже реалістично.

Тереза невдоволено підбрала губи.

— Хочеш — можеш відмовитись. Але довго тримати тебе в себе я теж не можу. Коли твій живіт помічатимуть усі довкола, твоє перебування тут стане вкрай неприйнятним. Можу хіба запропонувати

тобі народити дитину десь не у Львові, а потім віддати на виховання в іншу родину. Адам за будь-яких обставин опікуватиметься нею.

Підвівши голову, Анна з таким жахом глянула на Терезу, що та відразу відкинула цю ідею.

— Та не забираю я в тебе дитину. Але на щось наважитись ти все одно мусиш.

Коли проминув тиждень, Анна не лише не надумала, чи варто одружуватися з незнайомим чоловіком, але й ще дужче заплуталася.

Може, не вартувало аж так рішуче відмовлятися від допомоги Адама? Тепер навіть порадитися нема з ким. Особливих ілюзій щодо Терези не мала. Та допомагає лише доти, доки слухняно виконується її воля. Варто виявити найменший непослух — і відразу доведеться шукати інакшого притулку. Зрештою, ця дитина не лише її, але й Адама. Треба ще раз поговорити з ним. Шкода лише, що він тепер не приходить сюди. Доведеться самій піти до нього.

Наступного ранку Анна намагалася поводитись якомога природніше і жодним словом чи вчинком не виказала перед Терезою того, з яким нетерпінням чекає, щоб та пішла з дому. Таки дочекавшись, швиденько перевдягнулася в теплу вовняну сукню, накинула на плечі кацабайку і вислизнула надвір.

Незважаючи на пізню осінь, на вулиці було доволі тепло, а під ногами так затишно шурхотіло жовте осіннє листя, що Анна мимоволі відчула себе майже спокійною, а ще на диво умиротвореною. Так, ніби жодних проблем у неї немає, а сама вона ясно знає, як складатиметься доля. Мінливе все ж таки життя. Минулого року саме у цей час усі її думки були зайняті лише Адамом. А як гарно тоді мріялося — безтямно, пристрасно, без жодного бажання вгамувати свою фантазію.

Потупившись, Анна злегенька торкнулася кінчиком парасольки сухого листочка у себе під ногами. Минулого року вона ще не знала, що мрії іноді мають паскудну властивість збуватися і що, здійснюючись, вони раптом перетворюються на щось зовсім протилежне до того, чим були, коли існували лише в уяві.

Вона підвела голову, глибше вдихнула повітря, яке пахло опалим осіннім листям, тоді підставила обличчя під лагідні сонячні промені. Можливо, Тереза справді знайшла правильне вирішення проблем і треба наважитися на шлюб із чоловіком, який погоджується дати своє

ім'я чужій дитині. Принаймні, тоді ніхто не дорікатиме, що це дитя невідомо з ким нагуляне.

Невпевнено прочинивши хвіртку, Анна пройшла з десятків кроків і раптом зупинилася як вкопана. У подвір'ї бавилися діти Адама. Отже, він таки взяв їх до себе. А Анеля? Теж тут? Очевидно, що так. Це ж будинок її чоловіка.

Анна зробила крок назад, проте втекти не встигла, бо відчинилося вікно і вона побачила Анелю.

— Пані, я... — мимовільним жестом Анна притиснула руку до грудей. — Я лише хотіла...

На якусь частку секунди в очах Анелі промайнув подив, а може, й розгубленість, проте вона відразу опанувала себе.

— Мого чоловіка нема вдома. Можливо, ввечері... — вона прослідкувала поглядом за Анною, яка вже зробила крок до хвіртки. — Ні, зачекайте. Не йдіть... Люцино, донечко, проведи панну до нас додому.

Як загіпнотизована, Анна дивилася на дружину Адама. Слова майже не доходили до свідомості, проте жоден нюанс зовнішності та ситуації не залишився поза увагою. Ані по-домашньому просто зібране волосся, ані те, що шаль насправді прикриває не сукню, а дезабільє^[41], і тим паче те, що Анеля визирає з вікна спальні свого чоловіка. Вони знов сплять разом? Зрештою, що заважає Адамові повернутися до дружини тепер? А може, він ніколи й не...

Раптом Анна відчула, як маленькі пальчики обережно взяли її за руку й обірвали калейдоскоп думок.

— А ви сьогодні знов побавитесь зі мною? — Дівчинка дивилася на неї знизу вгору своїми великими фіалковими очима й усміхалася. — Я покажу своїх ляльок? Ми з мамою вже всіх привезли сюди. А ще в мене є біла киця. Вона маленька і ще не вміє ловити мишей.

Анна глянула на дитяче личко, звернене до неї, і відчула, як серце боляче стискається. Ця дитина навіть не підозрює, що говорить із жінкою, яка дуже тяжко покривдила її родину і аж ніяк не заслуговує на прихильність.

Вона перевела розгублений погляд на сина Адама. Войцех стояв трохи на віддалі й байдуже спостерігав за своєю сестрою та несподіваною візитеркою. Йому залежало хіба на тому, щоб не

заважали займатися власними справами та не примушували йти додому.

Присівши біля Люцини і боячись налякати дівчинку розпачливим виразом обличчя, Анна примусила себе усміхнутися їй. Відчувала справді щирю симпатію до дітей Адама. Може, тому, що дитя, яке вона зараз носить у собі, є сестричкою чи братиком цих дітей?

Анна глянула на іграшку, якою щойно бавилась Люцина, і знов усміхнулася. Здається, мала про щось її запитувала. Щось про гру чи про ляльку.

Вона машинально простягнула руку до ляльки, яку дівчинка тримала на руках.

— Ти покажеш мені свою ляльку? Як вона називається? У мене теж колись була така ж гарна...

Анна затнулася. Неможливо, але цю ляльку вона вже бачила. Дуже давно, ще у дитинстві. Це лялька тієї дівчинки, яку вони з мамою зустріли в парку Герхта.

Як зачарована, Анна втупилася поглядом у ляльку. Ні, певно, це якась інша лялька. Звідки в Люцини саме ця іграшка? Вона навіть не могла належати її мамі. Та незнайома дівчинка анітрохи не подібна на Анелю. Мала світле волосся і була значно молодшою за віком.

Анна знов вп'ялася поглядом у ляльку. Це неймовірно, але це таки та сама лялька. На підборідді у неї невеличкий гандж, а біля скроні, під волоссям, надколена порцеляна.

Підвівши голову, Анна зловила на собі погляд Анелі. Весь цей час та продовжувала спостерігати за нею, а їй — іграшка в голові. Може, таки розвернутись і втекти геть?

Віддавши ляльку Люцині, Анна підвелася на ноги. Ні, принижувати себе втечею не хотілось. Зрештою, до примітивного з'ясування стосунків дружина Адама не опуститься.

Зайшовши до помешкання, Анна нерішуче зупинилася посеред вітальні. Спочатку спробувала поговорити з Люциною, але прийшла нянька та забрала дитину, і Анні не залишилося нічого іншого, як молити Бога, щоб цей візит не завершився якоюсь катастрофою. Напевно, розумніше було б наплювати на всі правила пристойності та етикету і втекти, проте якісь залишки поваги до себе не дозволили піти на таке боягузтво.

Вона невпевнено пройшлася туди-сюди кімнатою, підійшла до кресла з виставленим там порцеляновим посудом та коштовними дрібничками, розвернулася, зробила ще два-три кроки і зупинилася перед розвішаними на стіні літографіями. Намагаючись заспокоїтись, почала їх роздивлятися. Навряд чи насправді бачила хоч щось, бо, щойно почувши кроки, різко розвернулася і втупилася поглядом у двері. А якщо дружина Адама надумала отримати сатисфакцію за свої образи? Що тоді?

Анна злякано глянула на Анелю, яка заходила у кімнату, і, скоряючись суто жіночій цікавості, придивилася до неї уважніше. Та була одягнена в доволі скромну темно-синю домашню сукню з білим комірцем, проте простий крій сукні лише вигідно підкреслював тонкі риси обличчя цієї жінки і додавав фігурі ще більшої витонченості та аристократичності. Ні, дружина Адама не виглядає на жінку, здатну принизити себе скандалом із коханкою чоловіка, або на таку, що шукатиме сатисфакції у дріб'язковій помсті. Тут варто боятися чогось значно серйознішого.

— Я не сподівалась на ранкові візити, а тому не встигла відповідно вдягнутися, — Анеля говорила спокійно, м'яко, не підвищуючи голосу і не виказуючи жодних ознак ворожості чи невдоволення. — Думаю, у нашій ситуації ми на це не зважатимемо. Присядьте та розкажіть, що привело вас сюди?

Вона глянула на Анну. Якусь мить уважно роздивлялась її, ніби диковинку на ярмарку, тоді, опам'ятавшись, відвела погляд.

— І все ж таки присядьте. Не хочу, щоб панні знов стало зле. Це у вас уже місяць п'ятий, я так розумію?

Здивовано зівши брови, Анна не відповіла, лише почервоніла ще дужче і сіла навпроти. Таке запитання з уст дружини Адама звучало щонайменше дивно, якщо взагалі не абсурдно.

— Навіщо ви взагалі сюди прийшли? — з погано прихованим роздратування раптом запитала Анеля. — Маєте якісь проблеми? Про щось особисте хотіли поговорити з моїм чоловіком?

Подумки Анеля відзначила, що у відповідь Анна не лише знов промовчала, але й розгублено закусила губи. Навіщо вона взагалі сюди прийшла? Не сподівалася побачити її тут? Цікаво, а на що вона сподівалася? На те, що вони з Адамом не зможуть залагодити власні сімейні проблеми з взаємною вигодою? Чого-чого, а здорового глузду

та вміння йти на компроміси нікому з них ніколи не бракувало. Майже не відчувала до коханки чоловіка гострої ворожості, хіба цілком природне неприйняття та суто жіночу цікавість. Що знайшов у ній Адам? Чим вона аж так сильно його привабила? Юністю? Милим личком? Сумішшю дитинності та жіночності? Не надто далеким розумом? Відданістю?

Анеля сіла і знов придивилася до Анни. А може, залежним становищем та можливістю диктувати їй свої умови? Чимось притаманним лише їй? Хто знає, яка вона у ліжку. Може, саме така, яку Адам собі хоче. Тереза казала, що у неї гарне тіло. Відчувала до коханки свого чоловіка якусь дивну суміш погорди й одночасно заздрості до її віку та наївності. Що Адам побачив у ній надзвичайного? Така собі невинна лялечка. Зі свіжим личком, гарним волоссям, округлими формами, здорова, акуратна, в міру проста. Нічого особливого, проте саме такі чомусь подобаються чоловікам. Адам у тому не оригінальний. Важко зрозуміти, що взагалі поєднало цих двох настільки різних людей? Лише ліжко? Якщо так, то це незабаром минеться. Ця дівчинка — ще не найгірший із варіантів. Вона акуратна, здорова і не розпусна, а тому не нагородить Адама чимось не вельми приємним для здоров'я, і він не принесе все це у власну родину. Навіть сама собі Анеля воліла не зізнаватися у тому, що насправді їй боляче думати про те, як її чоловік кохався з Анною. А якщо він її любить?

Не помічаючи, що пауза затягується і стає до непристойності довгою, Анеля продовжувала вивчати коханку свого чоловіка. Не виглядає здатною на усвідомлене зло чи на добре продуманий підступ. Діє імпульсивно і не керується здоровим глуздом. Ні, особливої загрози тут немає. Погано лише те, що вона носить дитину від Адама. Це ще дужче прив'яже його до неї.

— Ви, звичайно, прийшли сюди не для того, щоб говорити зі мною, але спільних інтересів у нас, на жаль, теж не бракує.

Анеля намагалася говорити якомога спокійніше, проте роздратування, що дедалі виразніше наростало в ній, не дозволяло почуватися по-справжньому впевнено. Невже Адам не міг не втягувати в цю історію ще й родину? Щонайменше мав би пояснити своїй коханці, чому та не повинна приходити до нього додому. Ким вона взагалі себе уявила? Рівнею їм?

Зусиллям волі Анеля опанувала свій гнів і примусила себе говорити якщо й не байдуже, то принаймні не надто емоційно.

— Думаю, ми обійдемося без непотрібних нам обом церемоній і не вдаватимемо, ніби не розуміємо одна одну. Ви носите дитину від чужого чоловіка, а отже, часу на роздуми та очікування у вас нема. Мусите щось вирішувати вже у найближчі декілька тижнів. Мене не обходить, що саме ви вирішите, і не буде обходити до того моменту, доки це не зачіпатиме мої інтереси та інтереси моїх дітей. Нікому з нас не вигідно створювати проблеми одна одній. Сподіваюсь, у панни стане розуму не претендувати на моє становище?

Відчуваючи, як у неї починають палати щоки, Анна промовчала. Щось приблизно таке сподівалася почути від дружини Адама, проте думала, що здатна вислухати це більш-менш спокійно, натомість ладна була провалитися крізь землю від сорому.

Остаточно переконавшись, що з Анни не витягнеш і слова, Анеля продовжила розмову в формі монологу.

— Щоб отримати розлучення, моєму чоловікові доведеться не лише докласти чимало зусиль, нервів та грошей, але й витратити багато років. Це якщо взагалі наш шлюб визнають недійсним... Принаймні, я робитиму все можливе для того, щоб цього не сталося. Ви переконані, що вам стане терпіння так довго чекати? Життя мінливе... Зрештою, навіть якщо терпіння стане, ваша дитина все одно народиться поза церковним шлюбом. А якщо будуть інші діти? Панна, здається, з родини священника? Як ви собі все це уявляєте? Зрештою, чого мене повинно таке обходити? Кажуть, у панни брат студіює в семінарії. Нехай його непокоїть ця проблема.

Слухаючи дружину Адама, Анна не лише поперемінно блідла та червоніла, але й почувалася на межі розпачу. Відчуття того, що тебе намагаються притиснути до стіни, викликало бажання опору, а слухність зауважень робила той опір по-дитячому безглуздим.

— Я ніколи не хотіла вашого розлучення, але чим я і моя дитина гірші, аніж ви та ваші діти? Хіба...

Не дослухавши, Анеля нервово підвелася з крісла.

— Та як ви смієте порівнювати мене з собою? Не знаю, що там вам наговорив мій чоловік і ким ви себе уявили, але я б радила панні не тішити себе ілюзіями. Ви тут ніхто, і ваша дитина — лише ще одна позашлюбна дитина. Таких довкола багато.

Вражена ефектом від свого зауваження, Анна злякано притихла. Якщо таке невинне порівняння викликало у дружини Адама шквал неприйняття, то що вже казати про все інше?

— Ви намарно сюди прийшли. — Розуміючи, що втрачає самовладання, Анеля спробувала приховати роздратування за маскою прохолодного ставлення, проте не змогла — від гніву в неї тремтіли руки і вона зблідла так сильно, що не змогла це проконтролювати. — Наша розмова пуста і нічого не варта. Робіть, що хочете, а я керуватимусь власними інтересами та інтересами своїх дітей. А тепер від гріха подалі, йдіть собі додому. Сподіваюсь, мені не доведеться просити вас двічі?

Спантеличена таким стрімким завершенням розмови, Анна злякано кліпнула. Їй вказують на двері? Навіщо тоді Анеля наполягала на розмові? Щоб принизити коханку свого чоловіка? Не виглядає, щоб це покращило її настрій.

Підвівшись, Анна спробувала щось сказати, проте дружина Адама обірвала її ще до того, як вона змогла сформулювати свою думку.

— Думаю, ви непогано орієнтуєтесь у будинку і самі знайдете вихід. Я так розумію, що ви тут не вперше.

— Я не хотіла, щоб так сталося, — відступаючи до дверей, розгублено проговорила Анна. — Мені дуже шкода.

— А мені як шкода... Ви навіть уявити собі не можете. Я не прагнула знайомства з вами і понад усе сподівалась на нормальне життя в цьому будинку, але, дякуючи панні, навряд чи його матиму... Не приходьте сюди. Дайте спокійно жити якщо не мені, то принаймні моїм дітям.

Розуміла, що жодного сенсу в її словах нема, що це недоречно, що принижує насамперед її саму, проте нічого не могла з собою зробити. Адам невідомо що наобіцяв своїй коханці, а та не лише в це повірила, але й не знати на що сподівається. Сама ще дурна дитина, а тут ще ця її дитина всім на голову.

Злякано глянувши на Анелю, Анна хотіла вибігти з кімнати, проте її погляд випадково зупинився на ляльці, яку Люцина забула на канапі.

— Я вже бачила цю ляльку, — несподівано для самої себе випалила вона. — Але ви не та дівчинка, яка бавилася з нею тоді. Я запам'ятала її, бо дуже сильно хотіла таку саму.

Анна замовкла, сама злякавшись того, що їй вистачило нахабства знов заговорити до дружини Адама.

Не відразу вловивши суть запитання, Анеля здивовано звела брови.

— Яка ще лялька? Люцини?

— Так. Але я бачила її ще в дитинстві... Такий дивний збіг обставин...

— Знаєте, що... — Анеля на секунду замовкла, намагаючись підібрати якісь делікатніші, аніж їй хотілося промовити вголос, вислови. — Ви займаєтесь дурницями. У житті трапляються різні збіги. Облиште вишукувати таємний зміст там, де його нема, ніколи не було і бути не може. Зосередьтесь на чомусь практичному. Цією лялькою бавилась я, потім дві мої молодші сестри. Вони тягали її всюди, де їм заманеться. Кого з них ви бачили, я не знаю. Тут неймовірно хіба те, що ляльку досі ще не поламали... І знаєте, хотіти мою ляльку — це таки не до порівняння краще, аніж хотіти мого чоловіка...

Не прощаючись і не роздивляючись довкола, Анна вискочила з будинку. Ноги її тут більше не буде. Ніколи й за жодних обставин. Усе. Досить. Так принижувати себе вона не дозволить нікому, ніколи і нізащо. Це вже востаннє.

Розділ 7

Повернувшись додому, Анна, нікому нічого не сказавши і навіть не пояснивши, куди і навіщо виходила, зачинилася в своїй кімнаті й пролежала там до вечора. Якби могла, то втекла б геть, виїхала б із міста і ніколи б сюди не поверталася. Родина Адама вкупі з ним самим, їхнім гонором, походженням та статками дістали її так, що хотілось опинитися на іншому краю світу, забути себе саму і ніколи нічого не згадувати з минулого життя. Відчувала себе спійманою у пастку пташкою і понад усе хотіла вирватися на волю.

Ввечері, так і не дочекавшись появи Анни у вітальні, Тереза не витримала і пішла до неї сама.

Відвернувшись до стіни, та лежала на ліжку одягненою, і навіть почувши, що хтось заходить до кімнати, не озирнулася, лише міцніше заплющила очі.

— Ти спиш? — Тереза обережно присіла біля Анни на ліжку і легенько торкнулася рукою її плеча. — Не хочеш говорити? Даремно. Я знаю, куди ти ходила. Анеля вже написала мені листа. Навіщо ти приходила до них?

Озирнувшись, Анна глянула на Терезу якимось на диво спокійним та внутрішньо зосередженим поглядом.

— Скажіть, а якщо я вийду заміж, то справді зможу замешкати десь сама?

— Звичайно. Я ж обіцяла.

Підвівшись, Анна відшукала ногами капці, тоді знов уважно подивилася на Терезу.

— Але так, щоб мене ніхто вже не чіпав і ні до чого не примушував. Навіть Адам... Особливо він.

Якийсь час Тереза не відповідала, тоді озвалася.

— Знаєш, дитино, такі питання не вирішуються через третю особу.

Опустивши очі, Анна кивнула.

— Добре. Я напишу йому листа... Ще сьогодні.

Коли Тереза вийшла, Анна підійшла до дзеркала й уважно вдивилася в своє відображення. Обличчя майже не змінилося, проте талія вже почала розпливатися. Незабаром живіт не приховаєш ані ширшою сукнею, ані шаллю, ані туго затягнутим корсетом. Це межа,

за якою інакше становище та ганьба. Вона обережно торкнулася рукою живота. Настав час думати про майбутнє власної дитини та припинити цю безглузду боротьбу з собою і проти себе.

Не минуло й двох тижнів, як Анну познайомили з чоловіком, за якого вона незабаром мала вийти заміж. Не був ані гарним, ані паскудним. Звичайної зовнішності, пристойно вбраний, не надто молодий, але й не старий, напевно, значно молодший за Адама, худорлявий, з чорними блискучими очима і з якимось аж надто яскравим рум'янцем на щоках. Полюбляє випити, чи що? На зятого пияка, проте, не схожий. Цікаво, скільки заплатила йому Тереза за згоду дати своє ім'я коханці іншого чоловіка? А може, вона пообіцяла сприяння у вирішенні якоїсь важливої справи? Зрештою, про це можна лише здогадуватися. Тереза розповіла лише те, що цей пан належить до шляхетного стану, що він не багатий і не надто родовитий. Може, він вчинив щось погане і тепер його треба витягнути з якоїсь халепи?

Анна з острахом придивилася до незнайомця, якого незабаром вважатимуть її чоловіком. Ні, виглядає він цілком порядною людиною. Хоча, що їй до нього?

У день одруження Анна почувалася геть кепсько. Настрій — препаскудний, відчуття огиди до самої себе — нестерпне, а неспокій на душі щохвилини загрожував перерости у справжню паніку.

Вона присіла на ліжку і спробувала зосередитися на власних відчуттях. Вона боїться? Так. Боїться всіх і всього — нового гріха, невідомості, незнайомого чоловіка, який сьогодні одружиться з нею, родини Адама, власних переживань, навіть сама себе боїться.

Відчувши поштовх дитини у собі, Анна машинально поклала руку на живіт. Зовсім не таким уявлялось їй власне одруження. Вимріяне у дівочих фантазіях, зараз воно перетворювалося на неприємну формальність. Його необхідно пережити так, щоб не дозволити собі ані думати, ані відчувати. Не була певна, що чинить правильно, проте відступити не могла. Годину призначено, формальності залагоджено, з родиною проблеми вирішено, навіть речі майже спаковано, і вже сьогодні можна переїздити у нове помешкання.

Сяк-так Анна таки взяла себе в руки. Незнайомий чоловік, із яким мала одружиться, теж тримався відсторонено і майже не розмовляв із нею. Терпляче відбував повинність і, судячи з усього, теж почувався не найкраще. Він, щоправда, намагався тримати гарну міну при поганій

грі, а вона на церемонії постійно червоніла, блідла, плуталась у словах, жестах і намагалася не втратити голову від страху. Якби не Тереза, то вже разів зо п'ять усе облишила б і втекла геть. Якимось дивом сестрі Адама щоразу вдавалося мало не в останню мить рятувати ситуацію і тримати все під контролем.

Повернувшись додому, Анна перевдягнулась у простіший одяг, завершила пакувати речі й зосереджено роздивилася довкола. Речі зібрано, з сентиментами покінчено, повернення до минулого немає. Усе так банально і так просто, аж гидко. Навіщо взагалі існує кохання, якщо все завершується так, як у них із Адамом? Вона тепер навіть не коханка йому, а лише жінка, яка носить у собі його дитину. Невже між ними справді нічого не залишилося, окрім цієї дитини?

Анна міцніше стиснула губи. Усе минеться... І це також.

Вона востаннє обвела поглядом кімнату і вийшла в передпокій. Майже відразу наштотхнула на свого так званого «чоловіка» і занепокоєно глянула на нього.

— Пан досі тут? Мені обіцяли, що...

— Розумію, що пані воліла б залишитися сама, але мене попросили не лише винайняти для вас помешкання, але й привезти вас туди. Якщо з'явитесь там без чоловіка, спровокуєте зайві підозри, а це, я так розумію, небажано.

Він уважно глянув на Анну. Кусаючи губи, та дивилася на нього і намагалася не розплакатись. Зовсім іще юна панна, а потрапила в таку неприємну історію. Аж шкода. І гарненька така. Їй би зараз нареченими перебирати, а не чекати на народження дитини від чужого чоловіка. І не виглядає розпусною чи безсоромною.

— Тішусь, що така вродлива пані носитиме моє ім'я. Дитина, я так розумію, теж його отримає. Сподіваюсь, вона буде такою ж гарною, як пані.

Анна наполохано відвела погляд. Компліменти з вуст цього чоловіка аж ніяк їй не лестили, радше викликали тривогу.

— Не лякайтесь. Я у Львові надовго не затримаюсь і бачитися з вами не буду. Скажете сусідам, що я отримав гарну посаду у Відні, а ви не зможете зі мною поїхати, бо у своєму стані не можете подорожувати. Потім народиться дитина, і вигадаете ще щось... Зараз я лише завезу вас у помешкання на Краківській і поїду собі. Дозвольте допомогти вам із речами?

Розгубившись, Анна мимоволі відступила вбік і пропустила чоловіка в кімнату. По хвилі до неї дійшло, яку вулицю він назвав.

— Що? На яку вулицю? Хто попросив вас винайняти помешкання на Краківській? Адам?

— Знаєте, він мені не назвав свого імені, але думаю, це був ваш... — Чоловік на мить замовк, підбираючи замість слова «коханець» щось прийнятніше. — Ваш... покровитель. Здається, йому дуже залежало на тому, щоб ваше помешкання було поряд із його.

Враз усе зрозумівши, Анна сплотилася. Так ось хто за усім цим стоїть. Ось хто організував одруження. Ось хто знайшов їй чоловіка. А вона ніяк не могла зрозуміти, чому Адам мовчить.

— Та не переживайте ви так, — по-своєму потрактував поведінку Анни її фіктивний чоловік. — Сусіди нічого не знають, а мені байдуже.

— Ні, ви не розумієте. Як він взагалі міг таке мені зробити? Навіть не попередив. А я ще думала, що все завершилось. Ну, і хто він після цього?

Дивилася на свого співрозмовника і вже не бачила його. Насилу втрималася, щоб істерично не розсміятися. Це ж треба — гризла себе докорами сумління, побивалася за Адамом, думала, що назавжди втратила його, а він без надриву та метушні зробив те, що й хотів. Для відчипного влаштував це одруження, а сам і не думав відмовлятися від неї. Тепер і з дружиною житиме офіційно, і коханку матиме тоді, коли йому хочеться. Ні, не матиме вона ніколи нормального життя. Ніколи і за жодних обставин.

Анна не знала, плакати їй чи сміятися, але якби в ту хвилину Адам потрапив їй під руку, розтерзала б його на дрібні шматки. Не пам'ятала, щоб іще коли-небудь ненавиділа його так сильно. З не меншою силою хіба продовжувала його любити.

— Я щось не так сказав? Може, якимось пані образив?

— Що? — Анна насилу повернулася до реальності. — Образили? На Бога... Чим ви могли мене образити? Просто я не знала, що мені знов доведеться бути його коханкою. Думала — тепер житиму, як усі нормальні жінки, а він...

Співрозмовник Анни здивовано глянув на неї. Ще вчора уявляв собі ситуацію трохи інакшою, а зараз не знав, що й думати. Здається, ця панна не хоче бути коханкою одруженого чоловіка. І до його грошей

їй байдуже. Та й не виглядає вона на блудливу жінку. Хто знає, що насправді штовхнуло її до чужого чоловіка. Не могла ж вона його любити. Може, він її примусив? І раніше не відчував жодної симпатії до цього надто самовпевненого та зарозумілого чоловіка, а зараз і поготів.

— Може, пані має якусь родину у Львові? Тепер, коли пані заміжня, можна спробувати помиритися з ними.

— Та нікого у мене нема. Батьки померли, а вуйко отримав доста грошей за мене від Адама. — Вона замовкла, дивлячись перед себе. Майже не усвідомлювала, що розповідає цьому чужому чоловікові таке, про що мала б мовчати. — Навіть брат нагнівався на мене. Вуйко налаштував його проти мене.

Вона закусила губи і спробувала зосередитись на якійсь думці.

— Думаю, вам треба помиритися з братом, — по хвилині роздумів зауважив її співрозмовник. — Брат найближча вам родина. Де він мешкає? У Львові?

— Так. У Львові... Я спробую... — раптом думки Анни отримали цілком інакше спрямування, і вона замовкла. А Тереза? Вона мусила знати про наміри свого брата. Святенницю з себе вдає, а насправді анітрохи не ліпша.

— Зачекайте. Я зараз, — відчуваючи, що мусить щось із тим зробити, Анна вибігла з кімнати. — Я цього так не залишу. Вони всі...

Ввірвавшись у кімнату до Терези, вона сердито перевела подих.

— Ви все знали і діяли заодно з братом? Так? Чому ви так повелись зі мною? Чому дозволили винайняти помешкання на Краківській? Я ж казала, що не хочу бути коханкою Адама, казала, що хочу залишитися сама, казала, що маю його доста, а ви мене обдурили! Як ви могли? Я вам так вірила!

У відповідь на звинувачення Тереза й бровою не повела, терпляче дочекалась, доки в Анни закінчиться бойовий запал, а тоді, скориставшись із того, що та на декілька секунд замовкла, спокійно запитала:

— І що ти хочеш від мене? Заміж тобі вийти допомогли, жити ти маєш де, всі формальності залагодили, гроші дали, навіть розголосу не було, а в сторожі я до тебе не наймалась. Ти сама собі господиня. Не захочеш — ніхто тебе насильно до Адама в ліжку не покладе. Маєш можливість жити, як порядна жінка, і якщо захочеш, то так і житимеш.

На крок відступивши, Анна здивовано глянула на Терезу, болісно скривилася і раптом, не стримавшись, розсміялась. Здається, всі вони — Адам, Тереза, її вуйко, навіть Анеля — чудово порозумілися одне з одним, і лише вона стала слухняною лялькою в чужій грі.

Враз переставши сміятись, Анна розвернулася і вийшла геть. Усе закономірно. Занадто багато чужих інтересів перетнулося у площині їхніх із Адамом стосунків. Висувати претензії смішно. Вона сама в усьому винна. А Адам? Із його характером інакше він просто не міг повестися. Як вона взагалі повірила, що він відступився?

Розділ 8

Відтоді, як Анна залишила помешкання Терези, проминуло лише два тижні, проте вона вже зараз почувалася значно впевненіше. Адам не з'являвся, а чоловік, за якого вона нещодавно вийшла заміж, зігравши перед сусідами свою роль, дав їй повну свободу дій. Не довелося навіть нікому нічого пояснювати. Той пан не лише зробив це за неї, але й на людях поводився так, ніби й справді був її законним чоловіком. Допоміг із переїздом, залагодив дрібні побутові проблеми, познайомився з сусідами і декілька днів старанно вдавав, ніби мешкає тут разом із нею, а якось ввечері привів до неї брата. Судячи з усього, Андрій повірив якійсь байці й сприйняв за щирю правду те, що вона вийшла заміж. Губилася у здогадах, проте відверто поговорити з братом не наважувалася. Врешті, не витримала і напряму запитала про це фіктивного чоловіка.

— Перепрошую пана, але я мушу знати, що ви сказали моєму братові, — Анна хапнула ротом повітря і замовкла. Вона таки нервує, і дитинка у ній, ніби відчуваючи хвилювання мами, завовтузилася сильніше. — Ви ж не сказали...

— Звичайно, ні. Вашої таємниці я не зрадив. Сказав, що ви чекаєте дитину від мене і що саме тому ми одружились. Не знаю, чи повірив ваш брат мені, але виглядало все так, ніби йому з душі тягар зсунувся. Думаю, він теж вирішив, що одружена жінка — це таки краще, аніж самотня панна з дитиною на руках.

Нерішуче усміхнувшись, Анна кинула на того чоловіка обережний погляд.

— Я вдячна панові за допомогу. Іноді Андрій трохи нестриманий. Не варто сприймати його слова серйозно.

— А я й не сприймав їх серйозно. Самі розумієте, що вони не мають до мене жодного стосунку.

Анна опустила очі й обережно торкнулася живота.

— І все одно я вдячна панові за допомогу. Ви не musiли того робити.

Той усміхнувся, ніби й сам подивувався з того, що таке сталося.

— Просто мені хотілося щось для пані зробити, і я діяв на власний розсуд, — він знов ледь усміхнувся Анні. — Може, коли згадаєте мене і помолитесь за мене. Завтра вранці я їду з міста. Знов побачу вас не раніше, аніж влітку наступного року. Сподіваюсь, до того часу ви не лише бавитимете дитину, але й забудете все погане, що було у вашому житті... Направду, сердечно вам того бажаю.

Не втримавшись, Анна і собі всміхнулася.

— Панові теж бажаю успіхів і щасливої дороги. Знаєте, я вдячна долі, яка послала мені саме вас.

Прощаючись, Анна ненароком знов зазирнула в очі того чоловіка. Щось його непокоїло, не дозволяло відволіктися, щось муляло, як незручне взуття. Здається, у нього теж море невирішених проблем і клопотів. Прикро, бо хотіла йому добра.

Кивнувши на прощання, Анна відчула легкий жаль. Усе ж таки той чоловік повівся з нею значно краще, аніж вона заслуговувала. Їй пощастило, і він виявився гарною людиною.

Повернувшись додому, Анна роззулася і присіла на стільчик у передпокої. В помешканні була сама, але анітрохи не відчувала самотності. Навпаки — ще й досі насолоджувалася спокоєм та тишею, якої була позбавлена у Терези. А Адам? Він не з'являвся, і, здається, це найкраще з того, що він міг зараз зробити. Про їхні стосунки і раніше майже ніхто не знав, а тепер усе це поступово втратить актуальність, перегорить, витісниться іншими подіями, а згодом відійде у минуле. Довго згадують і обговорюють лише те, що вийшло на широкий загал, а потаємні історії, які завжди є у родинних закамарках, без нагальної потреби на поверхню не витягують. Закономірно і дуже милосердно. Не доведеться все життя розплачуватися за те, що не протривало й року.

Притримуючись за стіну, Анна встала. Усе складається дуже просто і до нудоти банально. Тисячі подібних історій траплялися раніше і траплятимуться потім — тоді, коли їх із Адамом уже не буде на світі. Шкода лише, що від того нітрохи не легше. Говорити про банальність легко лише тоді, коли вона не обвалюється на твою власну голову.

Готуючи обід, Анна продовжувала думати про Адама. Чи любила його зараз так само сильно, як раніше? Сама собі поставила це запитання і сама собі подивувалася, бо любила.

Вона присіла біля столу. Отримала не остаточно заплямовану репутацію, байдужі, а не зацікавлені погляди сусідів, ілюзію добропорядного життя, надію на краще життя для дитини, а ще самотні вечори, ночі та дні. Цікаво, це винагорода така чи покара?

Анна нахилилась і притиснулася чолом до гладенької поверхні столу. У відповідь на різкий рух дитина збурено ворухнулася в ній, і Анна випросталася. Тепер це маленьке життя важливіше, аніж будь-що інше, і вона до останнього його захищатиме.

Поклавши руку собі на живіт, Анна прислухалася до обережних рухів дитини в собі. Формально немовля народиться у шлюбі, комірне заплачено на рік наперед, гроші у неї є, і жодних матеріальних проблем не передбачається. Їй навіть не довелося нічого просити. До цього поставилися, як до чогось цілком зрозумілого.

Підвівшись на ноги, Анна зняла фартух, повісила на гачок біля креденса і неквапно розігнулася. Трохи болів попереk, але це нічого.

Загалом почувалася цілком пристойно. Принаймні, незрівнянно краще, ніж на початку вагітності. Живіт, щоправда, з кожним тижнем стає більшим, і їй дедалі важче рухатися. Добре, що хоч справжньої зими ще немає. Сніг лише іноді кружляє в повітрі, але не лежить, ще тане, та й морозів нема — так, лише приморозки.

Вона підійшла до вікна і визирнула на вулицю. Ніколи не любила початку зими. На вулиці гидко, холодно, сіро, а силуети довколишніх будинків за пологом дрібної мжички з дощу та снігу виглядають розмитими та нечіткими. Ніби незграбний художник перекинув на вже готове полотно, писане акварельними фарбами, дзбанок з водою, і тепер контури предметів змазалися, змілися, втратили ясність форм та чіткість ліній, стали ефемерними, якимись аж несправжніми.

Анна уважніше придивилася до мокрої бруківки. Ні, це все ще не сніг, а лише звичайний львівський дощ — холодний, набридливий,

сірий. На нього приємно дивитися хіба крізь шибку теплого помешкання, а для певності ще й з філіжанкою гарячої кави в руці. Добре, що сьогодні можна дозволити собі таку розкіш — нікуди не йти, вслухатись у рівномірний перестук крапель дощу по підвіконнику і розуміти, що щастя іноді у неквапному плині часу та у відсутності подій. Проблеми, клопоти, розмови — все назавтра, а зараз затишок і спокій, лагідне тепло дому, надійність моменту, а ще маленька дитинка у ній та обережне сподівання на краще майбутнє для них усіх.

Розділ 9

Спокій тривав недовго. Уже за декілька днів Анна отримала лист від Адама і зрозуміла, що всі її підозри підтверджуються.

Він повідомляв, що хоче прийти до неї завтра, і попросив нікуди не виходити. Отже, Адам таки проігнорував її бажання розійтись. Рішення не бачитися з ним далось їй так важко, а він навіть не поставився до цього серйозно. Невже доведеться знов ховатися від людей, щось вигадувати, мучитися докорами сумління, а потім з острахом очікувати на народження ще однієї дитини? Не відчувала у собі сили та бажання ще раз ставати на ті самі граблі. Здається, любити одруженого чоловіка — це щось цілком інакше, ніж хотіти продовження стосунків із ним.

Прокинувшись уранці, Анна накинула на себе шаль і ще напівсонна попленталася на кухню розпалювати вогонь у печі. Відразу перемазала руки в сажі й розсипала попіл по долівці. Дивно, зазвичай зі звичною роботою не мала жодних проблем, а сьогодні щось їй заважає. Здається, боїться зустрічі з Адамом і зовсім не впевнена, що знов не поступиться йому.

Анна поставила кавник на вогонь і, почувши гамір за вікном, обіперлася ліктями на підвіконник та без ентузіазму почала спостерігати, як унизу сваряться дві перекупки. За хвилину почувла характерне шипіння в себе за плечима і кинулася рятувати каву. Запізно — добра її половина збігла і розтеклася незугарною чорною плямою довкола кавника. Що за напасть така на її голову?

Міцно стиснувши губи, Анна перелила залишки кави до філіжанки і, не доливаючи ані молока, ані сметанки, навстоячки випила. Можна

уявити, що за день її очікує, якщо від ранку все валиться з рук. Нема нічого гіршого, аніж залежне становище.

До обіду Анна ще раз, уже без пригод, зготувала каву, спромоглася поснідати канапкою з паштетом, потім з'їла дві булочки з яблуками та цинамоном, канапку з сиром і знов запила все кавою. Здається, від нервів її апетит не просто посилювався, а потроївся. Доброго настрою їй це, щоправда, не додало, але сила з'явилася. Ну чому? Чому Адам знову вчепився до неї? Не була певна, що справді хоче розійтися з ним і одночасно не хотіла повернення до ситуації, з якої виплуталася з такими проблемами. Добре було б узагалі виїхати зі Львова і вже ніколи не бачити та не чути нічого про Адама.

Тамуючи в собі злість, Анна ходила кімнатою з кутка в куток і не знала, на що наважитися. Щоб трохи відволіктись, взяла до рук шиття, але робота не посувалася, нитка постійно плуталася, рвалася, і це ще дужче дратувало. Врешті пожбуривши шиття геть, Анна заховала обличчя в долонях. Добре було б взагалі втекти звідси геть. Між Адамом і його дружиною відбувається щось таке, чого вона не розуміє, проте відчуває, що втручатися не варто. Вони люди одного кола, і було б дивно, якби вони врешті не порозумілися. Краще б Адам сюди не приходив.

Марні сподівання — він прийшов іще до того, як на вулиці повністю стемніло. Звичайно, навіщо йому ховатися? Це їй доводиться думати про те, щоб не розгубити залишки доброї репутації, а він знайшов собі час на коханку і відразу прийшов сюди. Може, він ще й думає, що вона спатиме з ним? Та нізащо.

Роздмухуючи в собі глухе роздратування проти Адама, Анна насправді сердилася на себе. Хоч убий — все одно любила і хотіла бути саме з ним. Ні, не варто. Хіба життя нічого її ще не навчило?

— Навіщо ви сюди прийшли? — Впускаючи Адама у помешкання, вона в останню мить таки взяла себе в руки. — Я не хочу, щоб ви приходили.

Адам здивовано звів брови.

— Анно, я скучив за тобою. Ми вже два місяці не бачимось. Не досить?

Він нахилився, щоб поцілувати її, проте вона відвернула голову.

— Не чіпайте мене. Чуєте?

Намагаючись зберегти самовладання, вона мовчки зачинила двері, відступила на крок і спробувала зіграти прохолодне ставлення.

— Ви намарно прийшли сюди. Я не хочу вас бачити. Шукайте собі коханку деінде, а з мене досить. Зрештою, самі подивіться... Яка з мене зараз коханка?

Адам мимоволі озирнув Анну з ніг до голови. Гарненька, як завжди. Навіть обличчя майже не змінилося, а округлий живіт робить її по-домашньому милою та затишною. І до чого тут взагалі її зовнішність?

— Нікого я не збираюсь шукати деінде, а до тебе я прийшов, як до жінки, яку люблю і яка носить мою дитину. Таке ти розумієш?

Відчувши, як боляче стискається серце, Анна підвела очі й з тугою глянула на Адама.

— І чого вам бракує? Маєте законну жінку, іншу коханку теж знайти не проблема. Чого ви вчепились саме до мене?

Адам лагідно торкнувся її обличчя долонею.

— А чого бракує тобі?

— Мені? — вона на мить замислилася. — Напевно, спокою, родини і звичайних стосунків... Ну, не надаюся до життя з чужим чоловіком.

Адам якось невесело усміхнувся.

— Те, що ти кажеш зараз, я знав іще в Жовкві. Але інакше вже не буде. Коли я шукав собі дружину, ти була ще дитиною... Зрештою, у той час я б однаково не шукав її у вас удома.

Скориставшись хвилиною розгубленістю Анни, Адам пригорнув її до себе. Скучив за нею так сильно, що не особливо зважав на слова. Чогось інакшого від вагітної жінки й не очікував. Нічого страшного — вона народить, і їй усе минеться.

Анна міцно вперлася стисненими кулачками йому в груди.

— Це ж знову все спочатку. Я не хочу.

Продовжуючи пригортати Анну до себе, Адам усміхнувся.

— А як ти собі все це уявляла? Що я відмовлюсь від тебе і від своєї дитини? — Він обережно торкнувся рукою її живота й усміхнувся. — Маєш такий гарний животик, що тебе вже й не обіймеш так, як раніше. Кого ти хочеш? Дівчинку чи хлопчика?

— Дівчинку, — машинально відповіла Анна, але відразу опам'яталась і знову вперлася долонями йому в груди. — Ні. Ліпше я виїду кудись зі Львова. Ви й знати не будете куди.

Адам підвів голову, усмішка вмить зчезла з його обличчя і він глянув на Анну так, що та відразу пожалкувала, що бовкнула зайве.

— Ну, це вже, кохана моя, ні. Я не дозволю. Не бачиш, що діється довкола?

— А що діється? Те, що й завжди. У лютому сорок шостого було неспокійно, бо мордували і вбивали, тепер недобре, бо знов є вбиті, у наступному році теж на краще не заповідається... Мені що вже, не жити, а чекати на ліпші часи?

Адам роздратовано стиснув губи.

— Поводишся, як мала дитина, а не як доросла жінка. Нікуди ти не пойдеш. Запам'ятай собі це раз і назавжди. Моя дитина не виховуватиметься незрозуміло де, невідомо ким і не знати як. Про це я подбаю.

Анна нервовим жестом запахнула на грудях шаль.

— А я вам не дружина і не служниця. Маєте вдома жінку, дітей, прислугу — от і керуйте собі ними, а я того «щастя» маю по саму зав'язку. Де захочу — там і замешкаю. У мене теж чоловік тепер є. Інших опікунів я вже не потребую.

Ледь примруживши очі, Адам іронічно скривився.

— Аж так добре тобі не є і не буде ніколи. Слава Богу, це питання я теж контролюю.

Нічого не відповівши, Анна відвернулася. Якщо зараз скаже хоч слово — обов'язково розплачеться і сама відмовиться від своїх слів.

— Ну, і чого ти мовчиш? Знов випробовуєш моє терпіння?

Відчувши аж надто різкий поштовх дитини в собі, Анна мимоволі притиснула долоню до живота. Зараз дитина у ній штовхалася сильніше, аніж звичайно. Напевно, знервованість та неспокій матері передається і їй.

— Я шкодую, що приїхала сюди, — щільніше загорнувшись у шаль, Анна спробувала дихати глибше. — Зараз нізащо б того не зробила. Ідьте і більше не приходьте до мене. Моє бажання бачити вас ви аж ніяк не контролюєте.

Обдарувавши Анну доволі красномовним поглядом, Адам, проте, стримався від ще одного іронічного зауваження.

— Бачу, ти сьогодні не в гуморі. Прийду тоді, коли матимеш кращий настрій... І не надумай кудись виїздити. Усе одно знайду. Щойно тоді, а не зараз матимеш справжні проблеми.

На якусь мить Анна розгубилась, проте відразу прибрала байдужого вигляду.

— Моя найбільша проблема — ваша тут присутність. Мрію про той час, коли взагалі вас не бачитиму. І не приходьте — все одно не відчиню двері.

Глянувши на неї, як на людину не цілком адекватної поведінки, Адам різко розвернувся і вийшов геть. Ще за мить вхідні двері голосно гримнули, і на тлі цілковитої тиші цей різкий звук відлунув у голові Анни болем.

Затиснувши вуха руками, вона схлипнула і нарешті дозволила собі розплакатися. Що ж вона наробила? Усе ж так добре було. Адже бачила, що Адам хоче бути з нею та дитиною, а вона не залишила собі та йому жодного шансу на спільне життя. Навіщо вона сказала все це Адамові? Навіщо збрехала? Вона ж його любить. Любить понад усе на світі.

Розділ 10

Якось непомітно збігло ще декілька днів. Адам не навідувався, проте в кінці тижня Анна зустріла його тоді, коли вранці виходила з будинку. Судячи з усього, він спланував собі цю зустріч заздалегідь, бо, побачивши її, анітрохи не здивувався, а відразу підійшов. Розуміла, що мусила б розвернутись і втекти, проте за ці дні злість перегоріла і категоричність суджень похитнулась у бік обережності.

Адам привітався і, ніби нічого особливо не сталося, пішов поряд. Він не сердиться?

Анна кинула на нього швидкий погляд з-під крисів свого капелюшка і зловила на собі вивчаючий погляд у відповідь. Внутрішньо напружилась у передчутті неприємного з'ясування стосунків, проте Адам заговорив про щось несуттєве, другорядне, і вона не помітила, як втягнулась у розмову. Навіщо розповіла, що помирилася з братом, що треба до справжніх холодів перекласти п'єц у кімнаті, бо він погано тримає тепло і сильно вистигає за ніч, що почувається на диво добре, бо нічого не болить і не турбує. Розуміла — не мала б йти поряд із Адамом, не мала б говорити з ним, навіть дивитися на нього не мала б, проте чомусь не розверталася, не йшла геть, а продовжувала йти, говорити і навіть усміхалася йому. Та й Адам

весь час намагався торкнутись її руки, підтримати під лікоть і дивився на неї так, як дивляться лише на кохану жінку. Не випадкова зустріч малознайомих людей, як це мало б виглядати для сторонніх людей, а балансування на межі вкрай скандальної поведінки.

Зупинившись на Головній площі біля фонтану з Нептуном, Адам запитально глянув на Анну.

— Зайдемо в цукерню? — не так запропонував, як поставив він її перед фактом. — Зараз там малоллюдно.

Зайшовши досередини, Адам обрав місце у найдальшому закутку зали, допоміг сісти Анні, зробив замовлення. Знов зосередив свою увагу лише на ній, і Анна раптом відчула, що реальність зі своїми картинками та звуками зсунулася кудись убік, попливла та набула ознак розмитого фону. Почувалася так, ніби вони з Адамом тут самі, цілу вічність разом і не мають жодних проблем у житті. Саме з ним їй добре, затишно, надійно. Він чоловік усього її життя.

Насилу примусивши себе отямитися, Анна без ентузіазму поводи́ла ложкою в креманці з морозивом.

— Ви намарно витрачаєте час. Я все одно не хочу, щоб ви приходили до мене. Невже це важко зрозуміти?

Ледь примруживши очі, Адам не так слухав Анну, як спостерігав за нею. Навіщо вона примушує себе говорити те, чого не відчуває? Що це — муки сумління чи цілком зрозумілий для жінки в її стані страх?

Не дослухавши, він обірвав Анну на півслові.

— Чого ти боїшся? Я ж не збираюсь афішувати наші з тобою стосунки.

Повільно звівши очі, вона розгублено усміхнулась і нічого не відповіла. Якийсь час замислено крутила в руках ложечку і навіть не помічала, як густі краплі розталого морозива стікають їй на пальці.

— Я не боюся, — нарешті озвалася вона. — Просто я не хочу бути чисюсь коханкою. Я втомилась і хочу поїхати кудись далеко від усього цього... — Вона витягнула носовичок і заходилася витирати липкі від морозива пальці. — Хотіла б мешкати там, де мене ніхто не знає. Винайняти нове помешкання. Я тепер заміжня жінка і можу...

Дивлячись на Анну, Адам мовчав. Усе іще сподівався почути від неї щось розумніше, проте вона продовжувала затято розповідати, як могла б облаштуватися на новому місці, і він не витримав.

— Усе. Досить. Примусово тримати тебе біля себе я не буду. Зараз ти все одно того не оціниш. Зроблю так, щоб і не тобі, і не мені. Попрошу Терезу заопікуватись тобою, а сам наразі не приходитиму до тебе. Ти згодна?

Зауваживши, як злякано глянула на нього Анна, він скривився.

— Не намагайся сперечатись. Без сенсу. Про жодні поїздки за межі Львова я не хочу чути. Ти мешкатимеш тут — і крапка.

Слабо повівши плечима, Анна промовчала. Справді, щось говорити нема сенсу. Адам звик тримати ситуацію під контролем, і з тим нічого не вдієш. Здається, вона ніколи не вирветься з замкненого кола і вони безкінечно мучитимуть одне одного. Хоча... Шанс вирватися з кола завжди є, нема лише гарантії, що це нове коло не виявиться наступним витком спіралі, який знов перетвориться у коло.

Адам уважніше придивився до Анни. Не лише звик до неї, але, здається, справді дуже сильно любив. Нічого, вона заспокоїться і незабаром сама все зрозуміє. Треба дати їй трохи часу на відпочинок.

Він обережно взяв її руку у свої долоні.

— Не робіть цього, — безпомилково вловивши його настрій, злякано прошепотіла вона. — Довкола люди.

— Дай спокій. Мені набридло жити озируючись.

Висмикнувши долоню, Анна рвучко підвелася з крісла.

— А мені якраз не набридло. Я йду додому. І не відпровожуйте мене... Дуже вас прошу. Не хочу, щоб нас бачили разом.

Ледь похитнувшись, вона доволі незграбно обминула столик і зупинилася, бо Адам теж підвівся і заступив їй дорогу, а вона з теперішніми своїми габаритами вже не змогла протиснутися у вузьку щілину між ним та сусіднім столиком.

— Не затримуйте мене. Я боюся.

— Чого?

— Насамперед себе. А найдужче того, що ви не дотримаєте слова і знов приходитимете до мене.

Піймавши здивований погляд Адама, Анна перевела подих, обережно обійшла столик із іншого боку і пішла до виходу. Нічого страшного не відбувається. Це ще не кінець світу. Вона просто вирішила жити нормальним життям. Хіба це погано? Принаймні, для дитини так краще.

Вийшовши на вулицю, Анна роззирнулася довкола. Найнеприємніше зараз хіба те, що в обличчя дме пронизливий холодний вітер, що падає сніг і що треба бути дуже обережною, аби випадково не посковзнутися та не впасти на мокрій від першого снігу бруківці.

Вона трохи стишила крок. Ні, це ще навіть не перший сніг. Лише холодний дощ із дрібною крупкою льоду. Справжній сніг ще попереду, і, дай Боже, щоб до того часу всі її жалі притихли, проблеми залагодилися, а кривди загубилися в тому довгоочікуваному першому снігу.

Частина шоста

Кульмінація

Розділ 1

Як сухий пісок крізь пальці, збігли ще декілька тижнів. Збігли — і нічого по собі не залишили. Жодного зі своїх сумнівів Анна так і не здолала. Власне, й не намагалася. Жила як живеться. Не замислюючись і не переймаючись тим, що відбувається за межами її помешкання. Сама відсторонилася від світу і не дозволяла світові втручатись у своє життя. Вигідно, затишно, безпечно. Уявна стіна, яку

вона вибудувала довкола себе, захищала надійніше, аніж захистила б справжня, а життя, побудоване на хиткому ґрунті неправди, дозволяло насолоджуватися становищем заміжньої жінки і майже спокійно очікувати народження дитини. Розмірений ритм, зосередженість у собі, завмирання серця на кожен рух дитини, мрії, непевні сподівання і щем від усвідомлення того, що незабаром вона триматиме на руках своє довгоочікуване дитя. Не почувалась ані самотньою, ані нещасною. Дитина — ось вона, зовсім поряд. Варто лише покласти долоню на живіт, прислухатися — і відчуєш, як вона рухається. За формою живота, маленькими випуклими нерівностями, які з'являлися, а тоді зникали під її пальцями, намагалася вгадати, де в дитинки ручка, ніжка, голівка, а потім сама сміялася з того. Хіба ж тут можна щось розібрати? Подумки Анна навіть розмовляла з дитиною, щось цілком серйозно їй пояснювала, розповідала, а коли та занадто боляче штовхалася, вмовляла поводитись обережніше. Кожен крок, думка, дія підпорядковувались інтересам дитини і оцінювалися з погляду того, чи піде це їй на користь. Навіть візити сестри Адама стали вкрай необхідними, бо саме Тереза допомогла зорганізувати побут, знайшла жінку, яка тричі на тиждень приходила та допомагала в хатніх справах, прислала кравчиню, котра навела лад у гардеробі та порадила, чого і скільки приготувати для дитини. Невдовзі Анна не лише звикла до візитів сестри Адама, але і з нетерпінням на них очікувала. Не мала мами, з якою могла б порадитись, а життєвий досвід, практичність і розсудливість Терези — це саме те, чого їй найдужче бракувало зараз. Могла майже про все з нею поговорити, розповісти про самопочуття, про дитину. Лише про Адама та його дружину не проходила жодним словом. Так, ніби ніколи їх не знала. Для сторонніх старанно вибудовувалась ілюзія пристойності, буденності та добропорядності. Трохи дивувало сусідів лише те, що Анна майже не розмовляла з ними, рідко виходила з помешкання, а коли виходила, то зазвичай трималася насторожено. Незвичність поведінки приписували тому, що вона очікує на дитину, а нерішучість і страх пояснювали тим, що її чоловік ще восени поїхав з міста і, судячи з усього, кудись зник. За таких обставин будь-яка жінка переживатиме та поводитиметься дивно, а цій незабаром ще й родити. Дасть Бог, чоловік повернеться живий-здоровий і вона поводитиметься так, як усі.

Потроху до Анни звикли всі сусіди. А коли зима впевнено ввійшла в буденне життя міста та додала міщанам нових клопотів, її взагалі майже забули. Сніг, морози, необхідність опалення помешкань, передріздвяний піст, наближення свят, шиття нових строїв, очікування забав, карнавалів, приготування найрізноманітніших солодошів та святкових страв, особлива метушня останніх днів перед Різдом та Сильвестром... [42]

Підхоплена загальним настроєм, Анна і собі поринула в передсвяткові клопоти. Сама дивувалася з того, бо знала, що їй нічого не світить. Які забави, святкування Сильвестра або запусків у її цікавому стані? Хіба Андрій забіжить у гості, а їй хіба з вікна дивитися на те, як бавляться інші. Бали, танцювальні вечори чи забави не для жінки при надії. Не надто й сумувала за всім цим. Більше непокоїло те, що не могла піти до церкви та висповідатися. Відчувала величезну потребу в цьому, проте ані не мала в собі правдивого жалю за тим, що була коханкою Адама, ані не могла розповісти про обман, на який пішла заради того, щоб дитина народилась у законному шлюбі, а сповідь без усього цього — пусте дійство і ще більший гріх. Дедалі сильніше переживала й через те, що, вмовляючи себе не думати про Адама, насправді думала про нього мало не увесь свій вільний час. Він не приходив, не писав, не з'являвся, а вона не могла позбутися враження, що він ось-ось прийде, напише, з'явиться. Не сталося — Адам через посильного подарував їй на уродини ще один коштовний золотий гарнітур, проте сам не прийшов і нічого, окрім привітання, не написав. А вона, як майже кожна жінка, з наближенням пологів мучилася страхами і хотіла, щоб батько майбутньої дитини був поряд. Боялась усього — того, що не доносить дитину; того, що доносить, але дитина народиться мертвою; того, що не витримає пологів і помре сама; що впаде зі сходів, посковзнеться на вулиці або що на неї подивляться недоброзичливим поглядом. Іноді напружено прислухалася до себе і їй здавалося, що дитина перестала рухатись або рухається не так. Кажуть, дитина може померти всередині, а жінка — взагалі не розродитися. Перша дружина Адама саме так і померла. А якщо таке станеться і з нею? Що тоді? Вона теж помре? Коли ж дитина, трохи перепочивши, починала рухатись, Анна знов почувалася впевнено і добрий настрій теж повертався. Головне, що Тереза про неї не забуває і двічі або й тричі на тиждень приходять у гості. Ще й

Андрій іноді забігає на обід. А Адам? Уже майже перестала його чекати. «Ти мене не хочеш — я тебе не потребую», — напевно, це найрозумніше з того, що могла собі зараз сказати. Адам таки дослухався до її прохань і дав їй спокій. Може, навіть коханку іншу знайшов. А може, повернувся до дружини. Ну, й нехай. Хіба вони з дитиною не проживуть без нього?

1848 рік

Без Адама проминули свята, без нього проходили дні та тижні, без нього Анна почала готуватися до народження дитини. Проігнорувавши прикмети, потроху складала необхідне: сорочечки, пелюшки, маленькі простирадла, теплу ковдрочку, придбала колиску. Залишилося хіба вирішити, хто допомагатиме при пологах, проте у такому великому місті це, мабуть, не проблема. Швидше б розродитися. Сама собі здавалася величезною і неповороткою. Навіть лягти чи сісти вже не могла так, щоб почуватися комфортно. Майже постійно щось заважало — або біль у крижах, або надто тиснуло внизу живота, або дитина штовхалася так сильно, що півночі доводилося крутитись та вишукувати собі зручне місце.

Сьогодні вночі теж погано спала, а зараз не могла примусити себе підвестися з ліжка і розпалити п'єц. А здалося би. На вулиці сильний мороз, і хата вистигла більше, ніж звичайно. Коли ці морози нарешті вщухнуть? Весна на порозі, а досі жодного на неї натяку.

Анна обережно повернулася на інший бік, звичним рухом торкнулася живота і, відчувши під пальцями легенький поштовх дитини у відповідь, заплющила очі. Скільки їй там залишилося нормально спати? Декілька тижнів, а тоді маленька ляля не дозволить ані довго спати, ані спокійно вилежуватись у ліжку. Ще пригадаються спокійні ночі та дні.

Обережно огорнувши живіт рукою, Анна усміхнулася своїм думкам. Невже вона незабаром стане мамою? Аж не віриться, але як це гарно. І зовсім не важливо, що життя у неї складається трохи не так, як у інших жінок. Усе одно вона щаслива.

Розділ 2

Прокинулась Анна від поштовху дитини. Відсунувши ковдру, машинально провела рукою по животі й прислухалася. Ще один

сильний поштовх у відповідь на її рух примусив лягти зручніше. Її сонечко теж прокинулося. Знов товчеться так, що мамі аж боляче.

Замислено усміхнувшись, Анна поклала долоню собі на живіт. Цікаво, хто там? Хлопчик чи дівчинка? Сама не знала, кого б їй хотілося дужче. Напевно, як Бог дасть. Аби здорове, сильне і щоб народилося легко та швидко.

Ледь прогнувшись у попереку, вона розплющила очі. Після обіду прийде Тереза, і треба не лише вдягнутись, але поїсти та прибрати у помешканні. Уже й на вулиці розвиднилося, але день не заповідається на сонячний чи теплий, радше на похмурий та сірий. У кімнаті досі напівтемрява.

Анна потягнулась і, кинувши неухважний погляд у вікно, позіхнула. Ще й сніжить доволі сильно. Знов позамітає все довкола. Коли ж ця весна нарешті прийде?

Вона ковзнула поглядом кімнатою і раптом широко розплющила очі. У кріслі біля столу сидів Адам. Як він сюди потрапив? Приголомшена його присутністю, Анна хапнула повітря ротом, але не змогла нічого сказати.

Адам теж промовчав. Не змінив ані пози, ані виразу обличчя. Прийшов сюди ще годину тому, але вирішив зачекати, доки Анна прокинеться сама. Спочатку розпалив п'єц, тоді приготував собі каву і вже з півгодини сидів і просто дивився на неї. Про що думав? Нічого чітко окресленого — уривки думок, вражень, спогадів. Усі ці місяці йому найдужче бракувало саме такого відчуття спокою та затишку біля коханої жінки. Нервозності та неприємних розмов мав із надлишком і вдома. З десятків разів ладен був порушити слово і прийти сюди, проте примушував себе ще трохи зачекати. Врешті, відчув себе ідіотом, бо й досі не зумів відволіктися від нав'язливих думок про Анну. Здається, за будь-якого розвитку подій, хоче мати біля себе лише її.

— Навіщо ви прийшли? — До Анни таки повернулася здатність нормально дихати і говорити. — Користаєте з того, що у вас є ключі, а я не маю сили виставити вас за двері?

— Я хотів зустрітись з тобою, — говорив у манері цілком для нього невластивій і дивився якимось дивно. — Тобі не здається, що ця дитина не лише твоя, але й моя? Я б ще зрозумів твоє бажання позбутись мене, якби ти вийшла заміж по-справжньому.

Анна промовчала, лише кинула на Адама ще один насторожений погляд. Навіщо ця розмова? Чому він прийшов сюди саме сьогодні? Що намагається сказати?

— Я хотів визнати цю дитину, але ти сама не захотіла. Думаєш, тобі сподобається виховувати дитину самій?

Анна сіла на ліжку й обережно глянула на Адама.

— А чому б ні? Мені добре самій.

— Я бачу, як тобі добре. Не втомилась від того добра?

Не озираючись, Анна взяла з крісла шаль і накинула собі на плечі. Зовсім не хотіла, щоб Адам бачив її такою — незграбною, неповороткою, з великим животом. Такою, якою їй зараз не хотілося бути і якою вона собі не подобалася.

— Я хочу, щоб ви пішли, — сідаючи в крісло, Анна щільніше загорнулась у шаль, проте від того її округлий живіт окреслився ще виразніше. — Сусіди вважають мене заміжною жінкою. Не ходіть сюди, не псуйте мені репутацію.

Відчуваючи, як її хвилювання передається дитині, Анна інстинктивно затулила живіт рукою. Дитина у ній штовхалася так сильно, що аж рухалася тканина сорочки.

Прослідкувавши за мимовільним жестом Анни, Адам підійшов ближче, присів біля неї і обережно поклав долоню їй на живіт. Виглядала, може, не так ефектно, як раніше, проте була до щему рідною та близькою. Такою, яку йому дуже хотілось обійняти та захистити.

— Штовхається? Сильно?

Затамувавши подих, Анна завмерла, проте руку Адама не відпхнула, навпаки, несподівано для себе, обхопила його пальці своїми і посунула долоню туди, де зараз найвиразніше відчувала рухи дитини.

— Чуєте? Ось тут... Сильно. Правда ж?

Відчувши під рукою поштовх, Адам прислухався. За якийсь час почув іще один рух, слабший, тоді знов сильніший. Пауза, а ще за декілька секунд його пальці натрапили на маленьку випуклу округлість, яка ковзнула під його долонею і зникла. Дитина змінила позу і затихла.

Анна усміхнулася.

— Бачите, яке вже велике. Так штовхається, що навіть вночі не дає заснути.

Підвівши голову, Адам усміхнувся. Сам дивувався з того, що такі звичайні відчуття, як порухи власної ненародженої дитини, не лише несподівано глибоко вразять його, але й примусять відчувати щем на серці.

— Якщо там дівчинка, то я б хотів, щоб вона була подібною до тебе.

Перехопивши погляд Адама, Анна знітилася. Це неймовірно, але, здається, він усе ще її любить. Навіть таку, як зараз — вередливу, недобру, несправедливу до нього, а на додачу ще й негарну. І на мить не припускала, що він сприймає її якось інакше.

Насправді обличчя у неї майже не змінилося, хіба трохи м'якшими стали риси, шкіра без плям та веснянок, навіть живіт мала не надто великий, а акуратно-округлий. Інакшими стали лише рухи — дуже обережними та невпевненими — так, ніби вона боїться щось зачепити або впасти.

— Знаєш, Анно, я все ж таки приходитиму до тебе. Дитина — це не привід для розірвання стосунків.

Не так злякано, як стурбовано глянувши на нього, Анна заперечно хитнула головою.

— Не варто. Ліпше пообіцяйте, що прийдете тоді, коли дитинка народжуватиметься. Пообіцяєте?

— Смішна ти все ж таки. Навіть якби ти заборонила, я б однаково прийшов.

Анна заховала погляд. Любила його, все одно любила.

— Мусите йти. Зараз прийде ваша сестра.

Глянувши на годинник, Адам залишився сидіти.

— Надто рано для її візиту. Присядь біля мене. Хочу поговорити з тобою.

Він підсунув до себе філіжанку з уже холодною кавою. Продовжував мовчати, і в якийсь момент Анні здалося, що він навмисно тягне час.

— Щось сталось? Погане? Так?

Нервовим рухом зчепивши пальці, вона сіла навпроти Адама. Чому він мовчить? Ніколи не любила, коли він так багатозначно мовчить.

Адам поставив на стіл філіжанку.

— Розумію, що такі новини не до місця і не до твого стану, але краще, якщо ти довідаєшся про це від мене, а не від когось чужого... Розумієш, твій фіктивний чоловік був невиліковно хворим, але я не думав, що він помре так швидко. Принаймні, лікарі переконували мене в тому, що це станеться не раніше, аніж за два-три роки. Учора мені повідомили, що він помер іще минулого місяця, і приховувати від тебе правду вже нема сенсу. Все одно тобі повідомлять, і ти муситимеш поводитися відповідно.

Ледь збліднувши, Анна проте зберегла самовладання, лише голос змінився.

— А чим він хворів? Не виглядав смертельно хворим.

Придивившись до Анни, Адам спохмурнів. Якось не так він усе це їй сказав. Несподіваний шок від поганої звістки — не найкращий стан для вагітної жінки.

— У нього були сухоти, а застуда, яку він підхопив у дорозі до Венеційського королівства, пришвидшила розвиток хвороби. Таке важко спрогнозувати. Я сподівався років на два-три.

Підвівшись із крісла і намагаючись зібратися з думками, Анна підійшла до вікна, з хвилину постояла, тоді вийшла на кухню. Мусила побути наодинці з собою і хоч трохи отямитись. Цілком очевидним було лише те, що Адам дозволив їй вийти заміж за цього чоловіка саме тому, що знав про його невиліковну хворобу. Невже хотів, щоб вона колись знов стала вільною? Але навіщо?

Вона механічно зазирнула у кавник, вилила залишки кави в чисту філіжанку, сіла за стіл. У голові не вкладалося те, що той чоловік помер. Напевно, на отримані за фіктивний шлюб гроші він сподівався мати відповідне лікування. Навіть поїхав туди, де погода помічна хворим на сухоти.

Поставивши на стіл філіжанку, Анна оперлася головою на зціплені в замок руки. Відчувала не лише гострий напад жалю, але й щось надто виразно подібне на провину. Вона теж винна в його смерті, бо погодилася на це кляте одруження і взяла на себе тяжкий гріх. Не було б її згоди — той чоловік залишився б удома. Як таке спокутувати? Хоч би дитини це не торкнулося.

Тремтячими руками Анна щільніше загорнулась у шаль і вийшла з кухні. Зупинилася навпроти Адама, глянула на нього і якось відразу взяла себе в руки.

— Вам ліпше звідси піти. Не треба приходити. Дуже вас прошу. Напевно, ми всі винні.

Адам ледь міцніше стиснув губи, але опанував себе.

— У нього була свобода вибору. Ніхто не хотів, щоб таке сталось.

Анна заперечно похитала головою.

— Усе одно не треба приходити. Я мушу подумати. Прийдете вже тоді, коли народжу дитину.

Сама не знала, що тепер буде. Можливо, нічого, а може, все зміниться до невпізнання. За ці декілька місяців так багато змінилось в ній самій та в їхніх із Адамом стосунках, що воліла не приймати жодних поспішних рішень.

Розділ 3

Спочатку Анна навіть жалобу не надягала, приховувала те, що стала вдовою до останнього. Лише дала на службу Божу за померлих у віддаленій від її помешкання церкві, а потім сама потай пішла туди.

Порівняно легко відстояла відправу і, незважаючи на свій стан, жодного разу не присіла на лаву. Звичні від дитинства слова молитов заспокоювали, лягали на душу і приносили умиротворення. Шкодувала лише, що не могла прийняти причастя, але, щиро помолившись, теж відчула себе значно краще. Принаймні, нічні жахіття на якийсь час відступили.

Те, що про людське око таки мусила надягнути жалобу, її не пригнічувало, незатишно почувалася лише тоді, коли помічала співчутливі погляди сусідів або й зовсім малознайомих людей. Ще гірше було тоді, коли їй намагалися допомогти. Нічим собі не заслужила на ці прояви співчуття та доброчинності, а тому почувалася винною і намагалась їх уникнути. Бачилася лише з жінкою, яка допомагала їй у хатніх справах, з Терезою та з Андрієм. Тепер, щоправда, Адам теж передавав їй через посильного листи, проте вона ані не відповідала на них, ані не просила не приносити.

До середини березня у Львові стало неспокійно. Містом поширювалися невиразні чутки та найнесподіваніші новини, на вулицях відчувалося незвичне пожвавлення, відбувалися дивні події, а непевні розмови тепер велися не лише в салонах та кав'ярнях, але й по корчмах та шинках. Організовувалися товариства, плелися інтриги і спалахували суперечки. З'явилися дивні новини з Відня. Говорили про розрухи, які допровадили там до кривавих вуличних боїв, про те, що князь Меттерніх^[43] в одязі жебрака мусив втікати з Відня до Англії і що тепер створюватиметься новий уряд. У Берліні теж, кажуть, неспокійно, будуються барикади і на вулицях панує хаос. Зворохобилися Мілан та Прага, заворушився Краків. Поширювалася ідея про відбудову Польщі у федерації з Австрією і цісарем Фердинандом як польським королем. Пропонувалося впровадити польську мову по урядах та судах, скасувати цензуру, завести школи по всіх селах, видалити чужинців з Галичини, знести панщину й амністувати заарештованих у сорок шостому році патріотів.

До Анни доходили лише відголоси цих розмов та подій. Майже нічого в них не тямилася і мала лише недобрі передчуття. Їй незабаром народжувати, а в місті діється щось незрозуміле. Воліла, щоб усе було спокійно, розмірено та буденно. Загальне піднесення її не зачіпало, а неспокій на вулиці примушував боятися за долю рідних людей. Не цілком ясно уявляла, як поводитиметься у цій ситуації Адам. Він ніколи не говорив про свої політичні уподобання, проте щось їй підказувало, що він теж не залишився байдужим до подій у місті. А Андрій? Той, напевно, вже вплутався у щось небезпечне.

Як жінка, що незабаром народжуватиме, була цілком безпорадна та залежна від свого стану. Не могла нікуди піти сама, боялася потрапити у тлум людей, у неприємну пригоду або залишитися без допомоги в невідповідний момент. Якби знала, що почуватиметься аж такою безпорадною, ніколи б не заборонила Адамові приходити.

З наближенням пологів непокоїлася дедалі дужче. Уже з тиждень погано спала, вночі по декілька годин безцільно вешталася помешканням і поступово почала сумніватися в тому, що взагалі зможе коли-небудь розродитися. Плакала частіше, ніж звичайно, самопочуття з кожним днем погіршувалось, а страх наростав. Дитина опустилася зовсім низько і так боляче тиснула вниз живота, аж іноді Анні здавалося, що вона ось-ось вивалиться назовні. Її постійно тягнув поперек, живіт хапали слабкі спазми, а тривога межувала з панікою.

На додачу до того, у місті теж ставало дедалі неспокійніше. Ще дев'ятнадцятого березня пожежа у Жовківському передмісті спровокувала виступ військових підрозділів із казарм і мало не спричинила паніку. Декілька годин середмістя було оточене, й очікували протистоянь із урядовим військом, проте цього разу якось обійшлося. Анна зітхнула з полегшенням, бо в її стані такі події рівноцінні катастрофі й не обіцяють нічого доброго. Тішилася з того недовго: вже у наступні два-три дні у Львові знов стало неспокійно, почалися заворушення, велися надто радикальні розмови, лунали категоричні заклики, а в цілому все це виглядало так, ніби справа йшла до зведення барикад та до збройного повстання. Від хвилювання Анна не знаходила собі місця. Переживала, що щось погане станеться з Адамом або з братом, боялася, що пологи розпочнуться несподівано і вона не зуміє дати собі з ними раду. Розумніше, напевно, переїхати в передмістя. Там спокійніше, а знайти повитуху і там не проблема.

Анна навіть почала серйозно замислюватись над тим, щоб негайно скласти найнеобхідніші речі й уже завтра переїхати в безпечніше місце, проте не встигла. Перед обідом до неї в гості зайшов Андрій. Похапцем розпитав про самопочуття, порадив у найближчі декілька днів не виходити з дому, добре зачиняти двері й без потреби не висовуватися з вікна. На бажання виїхати звідси лише стеною плечима і сказав, що вона трохи спізнилася, бо для жінки при надії зараз небезпечно не лише вештатися містом, а й взагалі виходити з дому. Доки Анна намагалась усвідомити, що сказав Андрій, той швиденько з'їв обід, хитро уник усіх запитань і почав прощатися саме тоді, коли вона захотіла докладнішої розповіді про події у місті. Анна й отямитися не встигла, як він вибіг із помешкання. Куди і навіщо побіг? Нічого не бачить, не чує — весь у своїх справах, клопотах, ідеях. Піднесено-неспокійний, цілком зворохоблений тим, що діється у місті. Як добре чоловікам. Йому й на думку не спало запитати, чи потребує вона допомоги, чи не боїться залишатися сама, чи відчувається затишно. Майже сердилася на брата за неувважність. Хоча... Адам теж міг би згадати про неї. Залишати її саму в такій ситуації щонайменше егоїстично. На вулиці неспокійно, в помешканні не надто безпечно, вдома страшно. Ще повстання розпочнеться, або урядові війська захоплять місто. А якщо з Адамом щось сталося, і він саме тому не приходить? Дедалі дужче непокоїлася саме за нього і до вечора від страху не знаходила собі місця.

Десь опівночі почула, як хтось тихенько стукає в двері, і кинулась їх відчиняти. У півтемряві сходові впізнала Адама.

— Ти вступиш мене до себе? — стиха запитав він її. — Сьогодні не час для заборон.

— О, Боже, звичайно. — Анна похапцем відступила від дверей. — Заходьте. Я так боялась... Де ви були?

Зачинивши двері, вона не втрималась і, скоряючись першому імпульсивному пориву, пригорнулася до Адама. Якби з ним щось сталося, ніколи б собі не пробачила того, що забороняла йому приходити сюди. Не було в них причин розходитись. Вона сама вгадала їх для себе та для нього.

— Чому ви не приходили? Я так довго і давно на вас чекаю.

Міцно пригорнувши її до себе, Адам не втримався і розсміявся. Ні, логіка в неї таки суто жіноча. То вона, виявляється, з нетерпінням

чекає на нього. Дуже своєрідна манера очікування — відганяти від себе.

— Слухай, Анно, ти визначся, чого хочеш, бо думки читати я не вмію.

Ще сильніше притиснувшись до нього, вона стонула плечима. Сама не розуміла, навіщо відібрала стільки часу в них обох? Могла б очікувати на народження дитини разом із чоловіком, якого любить, але позбавила себе того.

Ковтаючи сльози, вона підвела на Адама очі.

— У місті щось таке діється. Ви ж нікуди не вплутались? З вами нічого поганого не сталося?

Адам тихенько розсміявся.

— Що ти вигадуєш? Не маєш, чим себе забавити? Дивись, яка ти в мене вже кругленька стала, а переймаєшся дурним. Просто нікуди не виходь. Я навіть побуду з тобою сьогодні. Ти ж не виганятимеш мене серед ночі на вулицю?

Анна крізь сльози усміхнулась. Адам не хоче лякати її правдою, але це дрібниці. Головне — з ним нічого поганого не сталося. Він із нею, він тут, вона для нього важлива, а все інше — дурниці.

— Ні, не виганятиму. Подивіться, куди там мені зараз воювати.

Ледь відхилившись, Адам озирнув Анну з ніг до голови.

— А коли тобі народжувати? Десь на початку квітня? Так?

Вона непевно повела плечима.

— Десь так. Принаймні, я теж так думаю, — вловивши в погляді Адама тінь занепокоєння, Анна не втрималась і торкнулася долонею його жорсткого від щетини підборіддя. — Не переживайте, нічого поганого зі мною не станеться. Я вже знайшла лікаря та повитуху. Мешкають тут недалеко.

Адам знову недовірливо придивився до неї. Треба попросити Терезу, щоб вона все це проконтролювала.

— А хочете, я нагодую вас вечерєю? — раптом запитала вона його. — Ви ж, певно, через усі ці події у місті не вечеряли. Я теж від обіду голодна.

Сказала, але сама, подавши вечерю, майже не торкнулася страв. Їсти не хотілось, хотілося просто сидіти навпроти Адама і дивитися на нього. Колись тітка казала, що, якщо жінці приємно дивитися на те, як чоловік їсть, то вона не лише його любить, але зможе дуже довго

почуватися з ним щасливою. Хто знає, може, у них із Адамом теж усе ще попереду.

Вона підвелася з-за столу, щоб прибрати брудний посуд, але Адам притримав її за руку.

— Облиш. Просто посидь зі мною.

Уважно подивившись на нього, Анна знов опустилася на стілець. Адам виглядав змученим і чимось стурбованим. У якийсь момент їй навіть здалося, що він хоче щось розповісти, проте він промовчав, а вона не наполягала. Він скаже їй це потім — тоді, коли сам вважатиме за потрібне, або тоді, коли це стане по-справжньому важливим.

Ледь нахиливши голову, вона обережно торкнулася його руки. З радістю взяла б усі його жалі на себе, тільки б він дозволив їй це зробити. Ближчої, ріднішої людини у неї давно вже нема. Так сталося, що всю родину вона розгубила десь на шляху до свого забороненого кохання.

Обхопивши долоню Адама своїми пальцями, Анна заплющила очі. Зараз ані вона, ані він не потребували жодних слів, поцілунків чи спалаху емоцій. Їм просто було добре сидіти поряд. Не було потреби кудись бігти, поспішати, щось робити, метушитись, з'ясовувати стосунки. Усе раптом стало дуже простим і зрозумілим — таким, яким і має бути. Вони просто не можуть жити нарізно, і на то нема ради.

Жовте світло від свічки ледь тремтіло під порухами вітру з прочиненого вікна, фіранка злегенька ворушилася, а знадвору відчувався запах талого снігу та вологої землі. Майже весна. Добре, що їхня з Адамом дитина народиться саме тепер. Тоді, коли весна ще й не весна, а обережний натяк на майбутнє пробудження та розквіт. Коли дитинка трохи підросте, настане справжнє літо.

— Я залишусь з тобою на ніч, — неголосно проговорив Адам. — Сьогодні так треба...

Розплющивши очі, Анна кивнула. Зараз їй і самій хотілося, щоб він був поряд. Нехай хоч ці декілька годин. Нехай хоч ніч. А там як Бог дасть.

Адам підвівся з-за столу.

— Не бійся, вранці я піду звідси. Ніхто й не знатиме, що я ночував у тебе.

Анна м'яко усміхнулася. Такі дрібниці їй сьогодні не турбували. Уперше за декілька останніх тижнів саме зараз почувалася по-

справжньому спокійною.

Заснула майже відразу. Прокинулася несподівано, як від поштовху ззовні чи від яскравого світла, тоді, коли ще й не світало. На вулиці було неспокійно, проте розбудив її аж ніяк не шум за вікном.

Анна занепокоєно поклала руку собі на живіт. Те, що відбувалося в ній самій, лякало її не до порівняння сильніше, аніж незвичне для ночі пожвавлення на вулиці. Живіт і поперек хапали дивні спазми, а дитина рухалася зовсім інакше. Невже прийшов час народжувати?

Обережно спустивши ноги з ліжка, вона знов помацала рукою живіт. Знати б, як воно починається. Цікаво, чи відразу сильно болить?

Намагаючись не шуміти, Анна підвелася з ліжка. Зробила крок до столу і важко обперлася на нього руками. А таки притискає... Здається... Чи, може, мало б сильніше?

Ще трохи постояла, злякано прислухаючись до себе, а коли відпустило, озирнулася на Адама. Будити? Може, ще зарано? Не сильно ж болить.

Вона знов сіла на ліжко. У темряві майже не розрізняла обличчя Адама, проте сьогодні він спав доволі чутливо і, коли рипнуло ліжко, відразу сам розплющив очі.

— Чому ти не спиш? Тобі недобре?

— Ні, — вона нахилилась і обережно поцілувала його. — Спій собі. Я на кухню. Води вип'ю. Все добре. Спій.

На кухні Анна засвітила свічку і знов прислухалася до себе. Здається, знов притискає. Обережно поклала руку собі на живіт. Дитина поводитася на диво спокійно і майже не рухалась. Їй щось сталось?

Анна злякано втиснула долоню в живіт, відчула під пальцями сильний поштовх дитини у відповідь і зітхнула з полегшенням. Ні, рухається. А живіт? Знов прислухалася до себе. Здається, болить не надто сильно. Зараз мало б відпустити.

Дмухнувши на свічку, Анна в потемках підійшла до вікна і раптом відчула, як від хвилювання її починає трусити. Невже змерзла? Чого б раптом?

Вона щільніше причинила вікно, навпомацки повернулася до кімнати й обережно, щоб знов не розбудити Адама, лягла під ковдру. Може, сьогодні ще нічого й не буде.

Тихенько повернувшись на бік, вона зігнула ноги. Просто треба перечекати. Хоч із півгодини.

Обхопивши живіт рукою, Анна терпляче перечекала, коли минуться ще декілька вже не таких сильних спазмів, і повернулася на інший бік. Здається, справді відпускає. Добре, що не будила Адама. Тільки намарно налякала б його.

Знов заснула під ранок і цілком спокійно проспала ще декілька годин. Прокинулася пізніше, аніж звичайно, проте почувалася майже добре.

Ледь повернувши голову, глянула туди, де ще зовсім нещодавно біля неї спав Адам, і усміхнулася. Він пішов ще на світанку, проте на матраці та прим'ятій подушці залишився цілком виразний знак від його тіла. Як добре, що все це не наснилося їй.

Не втримавшись, Анна обережно пересунулася туди, де вночі спав Адам. Уже й не пам'ятала, коли вони востаннє були разом цілу ніч. Чи не рік тому?

Ще трохи поніжившись у ліжку, вона підвелася на ноги. Насамперед треба перевірити, чи не залишив Адам своїх речей у помешканні. Сьогодні прийде жінка, яка допомагає їй у хатніх справах, і не можна, щоб вона нашттовхнулася на щось таке, чого в кімнатах самотньої вдови не має бути.

Вдягнувшись, Анна взялась до звичних справ. Поперек усе ще тягнуло, проте спазми вже не хапали і дитина поводитися спокійно. Намарно вчора перелякалася. Народжувати ще не час. У запасі щонайменше два тижні. Але треба розпитати, чому так неспокійно було у Львові вночі.

Коли вдень прийшла хатня робітниця, Анна з подивом довідалася, що вчора військові знов оточили середмістя і мало бракувало, щоб артилеристи відкрили вогонь по місту. Зараз облогу зняли, небезпека минулася, і на вулицях стало трохи спокійніше.

Вражена щойно почутим, Анна облишила всю роботу. Так ось чому Адам прийшов до неї вчора. Ось чому залишився на ніч. Він знав про небезпеку і хотів бути поряд тоді, коли могла знадобитися його допомога. Тепер не сумнівалася, що він її любить.

Розділ 4

По обіді Анна раптом знов відчула якісь незрозумілі спазми в животі та невиразний біль у попереку. Спочатку намагалася на це не зважати і займалася звичними справами. Напевно, як і вчора, все минеться, треба лише перетерпіти біль. А найкраще полежати.

Коли до вечора не минулося, Анна почала непокоїтись. А якщо це перейми? Вона ж не знає, як вони починаються. Може, не варто зтягувати і треба вже зараз покликати лікаря?

Вона завагалася. Боялася залишатись вдома сама і так само сильно боялась виходити з будинку. На вулиці не лише темно, але ще й досі неспокійно. А якщо її серйозно прихопить посеред вулиці? Ще дитину народить десь на бруківці. Кажуть, дуже стрімко теж буває. Ні, треба попросити когось із сусідів привести їй лікаря. Але кого просити? Якось не випадає вдиратися до малознайомих людей і пояснювати, що їй приспичило народжувати саме зараз.

Не знаючи, на що наважитись, Анна почала ходити кімнатою, для чогось вийшла в кухню, тоді визирнула на сходи, знов повернулася до кімнати, врешті лягла на ліжку і, підібгавши під себе ноги, спробувала заспокоїтись. На якийсь час біль трохи відпустив, і вона почала сподіватись, що сьогодні все це знов минеться без наслідків.

Цілком не минулося, проте до ночі боліло не надто сильно. Може, вдасться перетерпіти і дочекатись до ранку? Вона вперше народжує, а коли вперше — то, кажуть, це довго триває.

Черговий напад болю примусив Анну підвестися з ліжка. А якщо пологи розпочнуться вже незабаром? Вона ж не знає, що тоді робити.

Тамуючи в собі напад болю та паніки, Анна почала вдягатися. Таки дотягнула до глухої ночі. Що тепер робити? Куди йти? Кого кликати на допомогу?

Вона підійшла до вікна і визирнула на вулицю. Ні, якось там незатишно і надто темно. Треба зачекати хоча б до світанку.

Напад болю минувся, і Анна знов лягла на ліжку. Поклала руку на живіт, прислухалася до себе. Дитина рухалась як звично, і це трохи заспокоїло. Може, нічого страшного не станеться. Скільки там до світанку? Декілька нещасних годин.

Ще один напад болю Анна витримала більш-менш розважно. Наступний, значно сильніший, примусив її підвестися з ліжка. Коли минулося, лягати вже й не намагалася. Запанікувала по-справжньому. Хіба можна бути такою нерозсудливою? Адже знала, що так станеться. Знала, але якоїсь біди тягнула. Дотягнула?

Закусивши губи, вона лягла на підлогу і мовчки витримала ще декілька нападів спазмів, а потім навіть міцно зціплені зуби не допомогли поводитися розважно. Від гострого болю в крижах, попереку і животі мусила тихенько застогнати. Усе. Далі тягнути нікуди. До світанку надто далеко. Не дотягне. Народить тут сама.

Однією рукою тримаючись за живіт, а другою за стіну, Анна поволі встала. Зігнувшись, перечекала, доки біль стихне, і розігнулася. Відчувала в собі якусь дивну зосередженість. Доки біль не повернувся, взяла зі столу свічник і вийшла з помешкання. Тепер уже однаково, що думатимуть про неї сусіди. Тільки щоб допомогли.

Зійшовши сходами нагору, Анна постукала в найближчі двері й перевела подих. Спокійно почекала декілька хвилин, тоді, передчуваючи наближення чергового нападу болю, обхопила живіт рукою і примусила себе не стогнати.

Двері відчинив літній пан. Не лише трохи знала його, але й відчувала до того пана певну довіру. Зустрічаючи її на вулиці, він завжди не лише приязно усміхався їй, але зупинявся поговорити, а одного разу навіть допоміг донести до помешкання важкі пакунки.

— Прошу в пана... вибачення, — долаючи біль, Анна говорила, роблячи великі паузи між реченнями. — Я пана розбудила... Але, здається, до ранку я вже не дотягну... Моя дитина... Пан розуміє... Я мешкаю сама... Може б, пан був такий до мене дуже добрий і привів лікаря або ж повитуху. Я скажу панові, де вони мешкають.

Анна замовкла. Біль примусив її зігнутися навпіл і закусити губи. Насилу втримала в руках свічник.

— О, Єзус-Марія, — сусід кинувся до неї, щоб підтримати під руку. — Та ж пані народжує. Маю трьох заміжніх доньок і добре розумію, що то таке. Нехай пані не денервується. Я зараз вдягнуся і піду. Може, я вам допоможу дійти до помешкання?

Заперечно хитнувши головою, Анна перевела подих.

— Я сама. Мені вже ліпше... Направду, мені дуже прикро, що я мусила пана розбудити.

Сусід із докором глянув на Анну.

— Пані мала б зробити то раніше. Не треба стидатись свого стану. Розумію, як то важко молодій вдові в такій ситуації. А де мешкає ваш лікар?

Почервонівши, Анна опустила очі. Геть-чисто забула, що вона ще й вдова.

Розповівши, як знайти лікаря, а заодно й повитуху, Анна повернулася до свого помешкання. Саме вчасно — новий напад переймів прихопив її посеред передпокою і примусив застогнати.

Тримаючись за стіну, вона дошкутильгала до кімнати. Аби той пан привів хоч когось. Щось надто сильно притискає. Можна й не дочекатися на допомогу.

Марно сподівалася. Сусід не повідомив жодної втішної новини. Ані лікаря, ані повитухи дома не застав. Гірше — не було навіть того лікаря, який мешкав поряд і до якого він зазвичай звертався сам.

Анна аж руки заломила з відчаю. Це ж треба мати таке «щастя». Майже неймовірний збіг обставин, проте чомусь саме так найчастіше і трапляється.

— Може, я покличу до пані якусь сусідку? — розгублено дивлячись на Анну, запропонував сусід. — Чи, може, у пані є родичка, яка мешкає поряд? Здається, хтось до пані тут приходив.

Вона завагалася. Уплутувати в це сестру Адама зовсім не хочеться, але...

Різкий біль примусив Анну знов зігнутися навпіл і приглушено застогнати. Здається, часу на довгі роздуми вже нема. А, нехай.

— Я скажу адресу, але прошу пана поспішати. Здається, я вже не зможу довго чекати.

Зачинивши двері, Анна міцно притиснула долоню до рота. Та що ж воно так сильно болить? Уже зараз годі витримати, а що буде потім?

Намагаючись поводитись розважно, вона витягнула стос чистої білизни, нагріла води, перестелила ліжко. Чергові перейми примушували до крові закушувати губи, проте намагалася не стогнати і не жаліти себе. Від страху та хвилювання врешті почала тремтіти і нічого не змогла з собою вдіяти. З кожною хвилиною нервувала дедалі дужче. Врешті притиснулася чолом до стіни і заплакала. Ще один такий напад болю, і вона кричатиме. І дідько з ними, з тими сусідами.

Коли на вулиці почало сіріти, перейми йшли майже без перерви одна за одною, і від болю Анна не лише не розрізняла, скільки вони тривають, але втратила відчуття часу.

Тереза прийшла саме вчасно. З першого погляду оцінивши ситуацію, відразу відіслала сусіда по знайому повитуху, а сама почала швидко роздягатися.

— І відколи це в тебе триває? Давно? Як почувашся?

Злякано зіщулившись під її уважним поглядом, Анна примусила себе не стогнати.

— Ще від учора... Десь від обіду. Я не відразу зрозуміла, що це таке, а зараз чогось дуже сильно тисне донизу... А ще болить... дуже сильно болить. Аж терпіти несила.

Подумки жахнувшись, Тереза спробувала не виказати свого занепокоєння. Матка Боска, це ж доведеться самій приймати в неї пологи. А якщо з Анною чи дитиною щось станеться? Адам їй того не пробачить.

Вона ще раз зосереджено глянула на Анну.

— Добре, я подивлюся, що там у тебе. Може, ще обійдеться. Ти ж уперше народжуєш.

Схилившись над Анною, Тереза відгорнула спідниці вгору. Ще трохи — і справді народить. Чому вона так довго терпіла? Їй би в ляльки бавитись, а не дітей народжувати. І де вона взялася на її голову?

Передчуваючи наближення чергової, доволі сильної потуги, Анна міцно стиснула зуби і мимоволі напружила ноги.

— Боже, як же сильно воно болить! Я так більше не можу. Так тисне, що...

Тереза випросталася.

— Усе. Роздягайся. Нема часу чекати на лікаря чи повитуху. Вони вже не встигнуть. Я сама прийму пологи. Не бійся. Нічого тобі не станеться. Родити, може, не так приємно, як спати з чужим чоловіком, але, знаєш, тут інакше не буває.

У відповідь Анна лише розгублено глянула на Терезу, але не огризнулася. І сама розуміла, в якому та зараз настрої. Тут не до світських сентиментів та гарних слів.

Долаючи біль, Анна слухняно почала роздягатися. Дитині треба народитися на світ, а їй корона з голови не впаде. Стільки почула тих

образ за ці два роки, ще одна нічого не змінить.

Відчуваючи, що її знов доволі сильно притискає, Анна глухо застогнала. Байдуже, що говорить і як поводить ся сестра Адама. Тільки б допомогла.

З жалем глянувши на Анну, Тереза важко зітхнула. Зрештою, хто їх там розбере. Адам далеко не святий. Щоб закрутити голову такій дитині, багато не треба. Вона повірить у все що завгодно.

— Я відіслала свою покоївку до Адама з листом. Думаю, він має знати, що ти народжуєш. До речі, як ти почуваєшся? Дуже болить?

— Або я знаю. Трохи, — опустивши очі, Анна заховала від Терези погляд. Отже, вона повідомила Адама. Боїться брати відповідальність лише на себе. Мудро.

Притримуючи сорочку, Анна зігнулася від гострого нападу болю. Потуга схопила настільки сильно, що вмить примусила її забути про все на світі.

Допомігши Анні лягти, Тереза нахилилася над нею.

— Давай подивимось, що там у тебе... Мене можеш не стидатись... Розслабся. Це вже в тебе почалось.

Мимоволі шарпнувшись, Анна застогнала.

— Слухай, я розумію, що боляче, але треба потерпіти... Не панікуй... З Божою допомогою народиш. Я вже приймала пологи і бачу, що в тебе там все нормально.

Відчуваючи наближення ще однієї сильної потуги, Анна міцно стиснула зуби і напружила ноги. Господи, тільки б усе це завершилось якнайшвидше і щоб дитина народилася живою та здоровою. А ще щоб так страшно не боліло. Так болить, що терпіти вже несила.

Ледь примруживши очі, Тереза занепокоєно глянула на Анну. Та занадто панікує. Ще нашкодить собі або дитині.

— Припини негайно. Не ти перша дитину народжуєш, не ти й остання. Боліти мусить. Навіть не думай влаштовувати мені тут істерику. Це ти перед моїм братом могла фокуси показувати, а зі мною таке не пройде. Зосередься і не жалій себе. Не в салонах виховувалася. Щось мала би бачити.

Анна закусила губи і спробувала взяти себе в руки. Попри специфічне поведження Терези, чомусь не лише відчувала до неї довіру, але й знала, що та зробить усе можливе для того, щоб дитина з'явилася живою та неушкодженою.

— Знаєш, а ти мала б легко розродитись. Дитина маленька, йде правильно, а ти не вузенька у стегнах. Маєш сильні ноги. Нічого тобі не бракує. Молода і здорова. Такі, як ти, не лише легко вагітніють, але й легко народжують.

Відійшовши від Анни, Тереза заходилася готувати все для пологів.

— Зараз доведеться трохи попрацювати. Набирайся сили. Не бійся, вже недовго... Потім усе відразу перестане боліти. За тиждень і не згадаєш, як воно було. Головне — зосередься і слухай, що кажу. Дитина вже йде.

Адам, звичайно, прийшов саме тоді, коли у Анни розпочалися найтяжчі потуги і від болю вона не просто стогнала, а голосно кричала.

Відчинивши двері своїм ключем, він зайшов до кімнати і зупинився, як укопаний. Що тут відбувається? Чому нема ані лікаря, ані повитухи? Вони що, подуріли? Тереза приймає пологи сама?

Він машинально зробив кілька кроків і завмер. Цілком зосередившись на роботі, ані одна, ні друга жінка його не помічали. Анна намагалася виштовхнути дитину і нічого довкола себе не бачила. Тереза щось по-діловому коротко та рішуче їй говорила і теж не роздивлялася по кімнаті. Обидві виглядали доволі зібраними та цілеспрямованими, проте це не заспокоювало. Ідіотизм якийсь. А якщо з Анною чи дитиною щось піде не так? Тереза це розуміє?

Зігнувшись, Анна відірвала голову від подушки і спробувала витиснути з себе дитину. Волосся розлетілося по плечах, одне пасмо прилипло до скроні, ноги напружились, а руки вчепилися в простирадло з такою силою, аж побіліли кісточки пальців. Дитина не виходить — хоч плач. Та доки ж це триватиме?

Коли потуга закінчилася, Анна знесилено відкинулася назад. Ще одного такого нападу болю вона просто не витримає. Та що ж це таке? Чому так довго?

Ледь повернувши голову, вона розпачливо озирнулася довкола і раптом зустрілась очима з розгубленим поглядом Адама. А його чого сюди принесло? Подивитись, як вона тут мучиться з його милості? Знайшов собі розвагу.

Анна зробила рух, щоб прикритись, і вп'ялася розлюченим поглядом в Адама.

— Забирайтесь звідси... Негайно. У тій хвилі... Вже.

Здивовано глянувши на неї, Тереза озирнулася.

— А, Адам? Давно тут?

Нічого не відповівши, той не зводив спантеличеного погляду з Анни. Навряд чи взагалі чув, про що його запитують. Змірявши брата оцінюючим поглядом, Тереза безнадійно махнула рукою. Зараз той не виглядав на людину, здатну до реальної допомоги. Ще його заспокоювати доведеться. Вона перевела погляд на Анну. Наближення чергової потуги відображалось в її очах передчуттям болю та паніки. Зараз знов розпочнеться. Хоч би швидше вже.

Тереза знов озирнулася на брата.

— Знаєш, посидь собі ліпше на кухні... Тут уже голівку видно. Недовго залишилось. Все одно не встигнеш привести лікаря.

Вона нахилилася над Анною, але та злякано сахнулася від її рук.

— Я не хочу, щоб він дивився... Хай піде... Негайно.

До крові прикусивши губи, вона спробувала втримати в собі крик. Та невже це ніколи не закінчиться? Ще й Адам тут стовбичить. Придушила б власними руками.

Підійшовши до брата, Тереза щось сказала йому на вухо і відразу випровадила за двері.

Відчуваючи, що не годна мовчати, Анна міцно зціпила зуби. Потуга була настільки сильною, що аж в очах потемніло, але вона змовчала.

Тереза невдоволено пересмикнула плечима.

— Та чого ж ти мовчиш? Кричи, якщо тобі так легше. Не стримуйся. Нічого йому не станеться. Хай слухає. Його ж дитина... Спробуй її вигнати... Ще раз... Без паніки... Сильніше... Не зупиняйся... Не виходить? Нічого, зараз спробуєш ще раз. Усі народжують, і ти теж нікуди від того не дінешся.

Уже й сама починала непокоїтися. Чи не задовго Анна намагається народити дитину? Хоч би сил не забракло або немовля в ній не задушилося.

— Відпочила? Тепер ще трохи... Спокійно, не поспішай... Треба сильніше, але плавно... Нічого, якщо не виходить. Уже посунулося. Ще трохи — і народиш.

Остаточо втративши відлік часу, Анна мало що й сприймала. Скільки це триває? Від гострого болю та напруження майже нічого не бачила. Кричала і вже не стримувалась. Останнім відчайдушним зусиллям спробувала вигнати з себе біль.

— Ще трохи... Ти молодець. Там вже голівка є... Майже народила. Несподівано Анна відчула, як щось слизьке ковзнуло з неї. Болю не було. І це все? Родила? Чому ж тоді не чути крику дитини?

Широко розплющеними очима дивилася на немовля, яке тримала на руках Тереза, і почувалася, немов п'яна. Якесь воно дивне. Мертве? Ні — рухається... О, Матка Боска, воно рухається.

Дитя голосно закричало, і в Анни тьохнуло серце. Живе! Не могла відвести погляду від своєї дитини. Немов загіпнотизована, дивилася на неї і вже нічого іншого не бачила. Тоненькі ніжки та ручки згинаються-розгинаються, маленький ротик широко розтулений у голосному крику, приплюснутий носик, мокре волоссячко. Яке ж воно гарне, її немовля.

— Хто в мене? — захриплим голосом запитала вона Терезу. — Хлопчик? Дівчинка?

— Дівчинка. Трохи маленька, але це нічого. Чуєш, як голосно кричить? Виглядає сильною та здоровою. Якщо матимеш багато молока, вона швидко набере вагу.

Кивнувши, Анна крізь сльози усміхнулась. Усмішка ще зболена, розгублена, проте вже щаслива. Сама не вірила, що все позаду. Дівчинка. Їхня з Адамом спільна дитина. Маленька доня.

Тереза перев'язала пуповину.

— Гарно ж я тут з тобою зустрічаю новий день, — вона кинула погляд у вікно, за яким займався світанок, і знов перевела погляд на дитину. — Крикливу донечку маєш. Нехай росте здоровою.

— Можна мені її взяти? — підвівшись на лікті, несміливо попросила Анна. — Я хочу подивитись.

— Дивись, — Тереза поклатала дитину їй на груди. — Бачиш, яка вона в тебе гарна. Вже зараз видно, що теж виросте красунею. Вже знаєш, як її назвеш?

Заперечно хитнувши головою, Анна дивилася на донечку, відчувала її тепле тільце в себе біля грудей і всміхалася. Розпач, страх, біль — усе минулося. Не могла відвести погляду від своєї дитини і не зважала на те, що діється з нею самою.

Тереза знову взяла немовля на руки, загорнула в теплу пелюшку, поклатала на стіл.

— Ще не все... Потерпи трохи. Недовго вже. Ще дитяче місце.

Кивнувши, Анна знов усміхнулась. Продовжувала дивитися на свою новонароджену дівчинку і майже не чула слів Терези. Це не стосувалося дитини, а тому проходило повз її розуміння. Зрештою, справжнього болю й не було. Може, й справді не боліло, а може, втратила чутливість.

— Тепер усе, — полегшено зітхнула Тереза. — Я сьогодні біля тебе ледь розрив серця не отримала. Добре, що ти порівняно легко розродилась. Навіть не порвалась. Таки маєш щастя.

Помивши руки, вона повернулася до дитини. Обережно взяла на руки і, ледь відхиливши пелюшку, глянула на маленьке личко.

— Навіть не знаю, на кого вона подібна. Щось дуже знайоме, але відразу важко зрозуміти... Нічого, з часом побачимо... Хочеш, покладу її біля тебе? Звикай, тепер довго будете разом.

Пригортаючи дитину до себе, Анна вже й не чула, що каже Тереза. Дитина заступила собою геть усе: нещодавній біль, сумнівність ситуації, непевність становища, невизначеність майбутнього. Яка ж вона гарна, її донечка. І неважливо, що зараз у неї припухлі очка, приплюснутий носик і витягнута голівка. За декілька днів це минеться, і вона буде найгарнішою дитиною на світі.

Крихітна ручка висунулася з пелюшок. Маленький кулачок стиснувся-розтиснувся, і коли Анна торкнулася долоньки дитини, тонесенькі пальчики обхопили її палець. Крізь сльози усміхнувшись, вона нахилилась і торкнулася губами маленької ручки. Правду кажуть, що народження дитини — найважливіший момент у житті жінки. Аж такою щасливою вона ніколи не почувалася. Навіть у їхню першу з Адамом ніч.

Повернулася до реальності Анна аж тоді, коли Тереза знов взяла немовля на руки.

— Я покладу її в колиску. Тебе теж здалось би перевдягнути. Я щойно говорила з братом. Він хоче до тебе зайти. Сама розумієш, я не можу йому заборонити.

З подивом глянувши на Терезу, Анна перевела погляд на замкнені двері. Цілком зосереджена на дитині, не лише забула про Адама, але й не зауважила, як і коли виходила до нього його сестра.

— Я така вдячна пані за допомогу. Без вас я б не розродилась.

Тереза мимоволі розсміялася.

— Куди б ти поділась. Розродилася б. Від мене тут мало що залежало. Ти й сама добре попрацювала.

Узявши чисті пелюшки, вона тугіше переповила дитину, знов поклала її в колиску і, обіпершись рукою на край колиски, глянула на немовля.

— Знаєш, як би там воно не було, але ця дівчинка — моя племінниця, і я завжди їй допоможу, — вона озирнулася на Анну. — Візьмеш мене за хресну?

Ствердно кивнувши, та крізь сльози усміхнулася. Ладна була цілувати Терезі руки від вдячності, проте не могла промовити й слова. Якщо не її, то бодай дитину та таки визнає, а це так багато, що важко й переоцінити.

— Ну от, а ти чого плачеш? — зауваживши її сльози, Тереза присіла біля Анни. — Уже по всьому, а ти плачеш. Нічого, так іноді теж буває. Ти просто понервувалась. Минеться. Це від щастя.

За півгодини Анна не лише трохи прийшла до тями, але й перевдягнулася в чисту сорочку, перестала тремтіти і попросила сестру Адама покласти дитину біля неї. Здається, все найстрашніше позаду. Навіть справжнього болю вже нема.

Ледь повернувшись на бік, вона простягнула руку й обережно торкнулася долонею теплої голівки дитини, тоді погладила щічку. Мала зарухалася, покрутила голівкою, ротик відкрився, брівки кумедно зсунулися. Яка ж вона гарна, беззахисна, мила. Усе б віддала, аби з нею ніколи нічого поганого не сталося.

Закінчивши наводити лад у кімнаті, Тереза знов підійшла до Анни.

— Думаю, ти хочеш показати дитину Адаму. Я його покличу. Тепер уже можна.

Зніяковівши, Анна кивнула, а коли Адам зайшов у кімнату, вона й зовсім знітилася, проте його сестра відразу залишила їх самих і їй трохи відлягло від серця. Очевидно, Тереза не бачить у тому нічого поганого.

Адам підійшов ближче, сів на ліжку. Зовні не виглядав ані розгубленим, ані знервованим. Хвилювання зраджував хіба надто зосереджений погляд та перебільшено старанне прагнення поводитися так, як завжди, а ще невластива для нього недбалість одягу та розтріпане волосся.

Здається, народження дитини не лише серйозно вибило його зі звичної колії, але й примусило неабияк понервувати.

Потай усміхнувшись, Анна ледь підвелась і обережно підсунула руку під голівку дитини.

— Дивіться, яка вона гарна. Бачите? Візьміть її на руки. Хочете?

Дивлячись на те, як Адам доволі незграбно бере дитину, вона знов усміхнулася. Його молодшій доньці лише декілька років, а він уже забув, як брати немовля на руки.

— Правда ж, вона гарна? — не дочекавшись відповіді, Анна знов запитально глянула на Адама. — Тереза теж так вважає.

Перевівши погляд на Анну, Адам мовчки кивнув. Безсонна ніч, нещодавнє напружене очікування народження дитини, всі ці хвилювання, крики, плач немовляти, надто бліде, якесь аж прозоре обличчя Анни, її все ще повні пережитого болю очі та захриплий голос — усе це заважало зібратися з думками та сказати те, що пасувало б до ситуації.

Зрозумівши, що йому потрібен час, Анна заховала посмішку.

— Знаєте, при мені в тітки народилося двоє немовлят і я теж трохи на тому розуміюсь. Дитина гарна і сильна.

Зосереджено дивлячись на новонароджену дівчинку, Адам знов мовчки кивнув. Сам він нічого надзвичайного в дитині не бачив. Як на нього, незвичним у ній було хіба те, що вона — їхня з Анною спільна дитина. В усьому іншому дитина, як усі інші. Немовлята взагалі дуже подібні одне на одного. З перших днів щось там можуть роздивитися хіба жінки.

— Якщо мала схожа на тебе — тоді вона справді гарна... Добре, що то дівчинка. Хлопця я вже маю.

Анна насилу стрималася, щоб не розсміятись. Ні, Адам сьогодні таки не при собі. Донька не схожа на неї. У ній уже зараз вгадується щось із його рис. Невже він того не бачить? Смішний. Та й дівчинку він теж уже має. Не лише хлопця.

Обережно поклавши дитину біля Анни, Адам іще раз глянув на доньку.

— Принаймні, нічого їй не бракує. Виглядає здоровою. Скажи ліпше, як відчуваєшся ти?

— Я? — Анна на мить замислилася. — Здається, краще, аніж можна було сподіватися ще годину тому. Навіть не думала, що все так

швидко перестає боліти.

Адам ніжно торкнувся руки Анни і вперше за сьогодні всміхнувся.

— Знаєш, ти таки маєш неперевершений талант влаштовувати сюрпризи. Такої «веселої» ночі я вже давно не мав. Нудно мені з тобою, здається, ніколи не буде.

Трохи ображено глянувши на нього, Анна забрала руку і поправила пелюшку біля личка дитини. Знайшов час жартувати. Вона ще й досі до пам'яті прийти не годна, а він собі жартує.

Раптом Адам нахилився і міцно поцілував її.

— І все одно ти в мене диво. Я дуже сильно тебе люблю. Розумієш це?

Зніяковівши, Анна кивнула і, щоб приховати від Адама сльози, які враз підступили до горла, заплющила очі. Саме таким вона вимріяла собі колись своє щастя: дуже простим, звичайним, майже буденним. Для багатьох людей його навіть шукати не треба. Варто лише простягнути руку — і вже торкнешся його, але для неї саме ця буденність — дорожка за всі скарби на світі.

Розділ 5

Після того, як Анна народила дитину, дні, як намистинки у вервечці, почали нанизуватись один по одному у коло. Не підганяла їх, як тоді, коли очікувала на дитину, проте й не намагалася призупинити, як тоді, коли зустрічалася з Адамом та знала, що їхнє щастя хитке, непевне і може обірватися будь-якої миті, як незакінчена мелодія на найвищій ноті. Тепер, коли в її житті з'явилася дитина, світ зімкнувся на цьому маленькому згортку в колисці і втратив залежність від часового виміру. Те, що настав ранок, знала, бо не мусила світити свічку. Те, що треба засвітити її знов, означало, що прийшла ніч, і в проміжках між годуваннями дитини вона намагатиметься поспати.

Адам зазвичай приходив пізно ввечері, і тоді в її замкненому світі відчинялося вікно, крізь яке вона бачила і відчувала все те, чим жила до народження доньки, — розмови, увага Адама, його доторки, усмішка, а тепер і вечірня круговерть довкола дитини крізь призму присутності коханого чоловіка. Те, що Адам приходив лише зрідка, її не засмучувало. Сприймала це як щось цілком зрозуміле, щось таке, що не підлягало обговоренню чи зміні. Домовленість, про яку нічого

не кажуть, але якої старанно дотримуються. Хто знає, що очікує їх у майбутньому. Можливо, їхній зв'язок завмре, як ненароджена дитина в утробі матері, а може, переросте в щось тривалістю в життя. Не відчувала себе здатною ані відмовитися від Адама, ані посправжньому впустити його у своє життя. Її любов уже не була такою божевільною, як раніше, проте поглибилася, вкоренилася, вгризлась у неї, як хронічний біль — міцно, глибоко, і не вирвеш, не злегковажиш нею. Ще й спільна донька прив'язала її до Адама надійніше, аніж якби вона просто жила з ним в одному помешканні.

Доньку Адам назвав Ельжбетною. Анна й не сумнівалася, що ім'я для дитини він вибере сам, а ще за декілька днів вона погодилась охрестити дитину саме там, де хотів він. Те, що, пов'язуючи з ним своє життя, вона одночасно погоджується з його переконаннями та бажаннями, якимось і не обговорювалося. Адам і в менш важливих питаннях умів наполягти на своєму, а тут навіть не припускав, що вона наважиться сперечатися. Власне, й не мала сили на жодні суперечки. Днів десять після пологів приходила до тям і намагалася призвичаїтися до нової для себе ролі. Те, що належала до тих матерів, які самі вигадують собі тисячу зайвих проблем та робіт, зрозуміла майже відразу по народженні Елі. Не могла ані на мить відірватися від доньки. Прислухалася до кожного її подиху, бігла на кожен підозрілий звук, не дозволяла лежати в мокрих пелюшках, довго носила на руках, ледь не по годині годувала і не могла намілюватися з того, як мала їсть. Спочатку смокче пожадливо, цівкою випускаючи з рота молоко, потім зосереджено і сумлінно, вже за декілька хвилин по-діловому спокійно, а згодом, наситившись, засинає з блаженною-вдоволеною міною і лише мляво ворухить губками. Сідаючи біля колиски, Анна подовгу дивилася на те, як мала спить, уважно вдивлялась у кожну рисочку рідного личка, ловила кумедні гримаски і насолоджувалася відчуттям затишку та безмежної любові до дитини. Якби могла — сиділа б так годинами, проте підводилася і сумлінно бралася до роботи.

Незабаром довела себе до того стану, коли день і ніч не особливо відрізнялися одне від одного. Спати хотілося в будь-яку хвилину дня та ночі, навіть зранку. З напівдрімотного стану її виводив лише плач Елі. Усе почало впорядковуватися лише після місяця. Анна не лише звикла до своїх нових обов'язків, але зуміла налагодити рівномірний ритм життя та навчилася давати собі раду з дитиною так, щоб сили

залишилися ще й на іншу роботу. На щастя, молока мала вдосталь, а тому Еля швидко росла і поводитися більш-менш спокійно. Зазвичай не лише ночі минали без гучних «концертів», але й дні були доволі спокійними. Анна вже знала, що, як і коли має робити, навчилася розуміти, чого бракує дитині, а прислухаючись до плачу, розуміла, чого та хоче. За декілька тижнів навіть почала помічати та цікавитися тим, що відбувається за межами помешкання. Бачила неспокій та пожвавлення на вулицях Львова, прислухалася до чуток про бунти селян проти дідичів і до непевних новин із Відня, чула розмови про знесення панщини, звільнення селян від повинності та надання їм волі, про новий уряд у Відні та про те, що незабаром усе має змінитись і у Львові. Цікаво, як ставиться до того Адам? Чомусь не наважувалась обговорювати з ним такі теми. Зрештою, він сам ніколи не торкався їх. Напевно, не вважав її здатною все це зрозуміти, а може, саме біля неї шукав собі відпочинку від будь-яких розмов такого стибу.

Двадцять другого квітня, на сам Великдень, було проголошено закон про звільнення селян, а потім розпочалися приготування до святкування уродин найяснішого цісаря Фердинанда, і двадцять п'ятого квітня, в день уродин, було проголошено першу в Австрії Конституційну грамоту, за якою держава ставала конституційною монархією, а законодавчу владу мали виконувати спільно імператор і парламент. Конституцією декларувалися демократичні свободи — свобода особи, совісті, віросповідання, друку, зборів, організацій, гласність суду, відповідальність міністрів перед парламентом, усім народам гарантувалася непорушність їхньої національності й мови. Потім були суперечки і метушня довкола виборів до парламенту, палкі заклики, гасла, петиції, невдоволення галицьким намісником цісаря графом Стадіоном, заснування Рад народових, розмови про народну гвардію, надії, чутки, сподівання, оптимістичні прогнози, палкі суперечки і передбачення майбутніх змін. Анна й сама мимоволі перейнялася загальним настроєм. Недаремно Андрій так сильно захопився всім цим, що нічим іншим не цікавиться. Він і племінницю свою бачив лише двічі. Уперше тоді, коли тій було декілька днів, і вдруге — зовсім нещодавно, на Великдень, але це навіть на краще — менша ймовірність того, що він випадково зустрінеться з Адамом.

Розділ 6

За два місяці Анна повністю звикла до материнських обов'язків і до того, що життя цілком підпорядковується дитині та її інтересам. Доглядала за донькою із задоволенням і не відчувала жодних незручностей через те, що не могла ні на мить відлучитися від неї. Це сприймалось як щось цілком природне й анітрохи її не обтяжувало. Еля швидко росла, була доволі спокійною та щодень дивувала її новими вміннями.

Прокинувшись на світанку від дитячого пхикання, Анна прислухалася. Еля ще по-справжньому не плакала, проте надії на те, що все обмежиться пхиканням, уже не було.

У напівсні відшукавши ногами капці, Анна солодко позіхнула і підвелася. Неквапно підійшла до колиски, взяла доньку на руки, притулила до себе.

— Зголодніло, мамине сонечко? Манюня ти моя.

Тикнувшись носиком у плече, Еля підвела голівку, якийсь час тримала її, похитуючи, тоді, втомившись, знову ткнулася щічкою в плече.

Усміхнувшись, Анна пригорнула малу до себе, торкнулася губами м'якенького пушка на дитячій голівці. Немовлята так приємно пахнуть молоком, теплом і домашнім затишком. Любила доньку так сильно, що іноді боялася сили свого почуття.

Переповивши та погодувавши доньку, Анна знов поклала її в колиску і підійшла до вікна. Зранку сонце світило так яскраво, ніби то вже не весна, а справжнє літо. Як добре, що нарешті минулися холодні дощі та негода перших весняних місяців.

Тихенько, щоб не розбудити дитину, вона прочинила вікно і, спершись ліктями на підвіконник, визирнула на вулицю. Справді, так тепло, наче вже літо. Глибше вдихнувши повітря, Анна задоволено примружила очі. На світанку пахне зовсім інакше, аніж удень. Не пилюкою і розпеченим містом, а вологою землею та свіжою зеленню. Таке відчуття, ніби мешкаєш не поміж кам'яних мурів та бруківки, а десь на околицях Львова, поблизу Кайзервальду, Погулянки чи Софіївки. Там, де зараз рясно цвітуть сади, пахнуть квіти і буяє весняне різнотрав'я. Коли Еля трохи підросте, вони теж їздитимуть на

прогулянку кудись на Цетнерівку, узгір'я Залізної води чи навіть у Лисиницький ліс. Але це потім. Тепер треба просто до того дорости.

У клопотах довкола дитини день збіг непомітно, і коли почало сутеніти, Анна витягнула з шафи нову ясно-зелену сукню. Обережно розклала її на ліжку, швиденько скинула з себе чорний одяг і просту білизну й оцінююче глянула на нову сукню. Боячись осуду сусідів, знімати жалобу вдень не наважувалася навіть тоді, коли була вдома сама. Зранку вдягала незмінно чорну, без жодних прикрас, сукню, під спід — полотняні накрохмалені спідниці, прості панчохи і не знімала все це аж до вечора. Світлий і, як на вдову, доволі легковажний одяг дозволяла собі лише тоді, коли мав прийти Адам.

Заховавши чорну сукню в шафу, Анна не втрималась і подивилась на себе в дзеркало. Їй пощастило — після народження дитини майже відразу влізла в усі свої сукні, лише трохи розшила у грудях. У талії залишилася такою ж тоненькою, як була раніше, зовсім трохи поважчали лише стегна, але під спідницями того не видно. Почувалася сильною, молодою і здоровою. Навіть усі колишні дівочі нездужання зникли, а в обличчі з'явилося щось зовсім нове — спокійна впевненість у власних силах, у своїй жіночій привабливості та в тому, що вона справді на все це заслужила. Окрім того, як вдова тепер мала значно більше волі та незалежності. Могла не лише сама виходити на вулицю, але й сама керувати своїм життям, сама розв'язувати питання, які колись вирішували за неї опікуни, і навіть виїхати кудись могла б.

Анна нахилилася над колискою. Але їм із донечкою добре саме тут — у цьому місті, у цьому помешканні й з чоловіком, з яким вона хоча й не вінчана, але який для неї — найрідніша людина. Боротися з цим нема сенсу, та й особливої потреби у такій боротьбі немає. Життя владналося, ввійшло у звичну колію і не передбачало серйозних несподіванок на майбутнє. Анеля отримала те, чого хотіла, — гучного скандалу не було, вона мешкає зі своїм чоловіком та дітьми у новозбудованому будинку, на її місце ніхто не претендує, а коханка її чоловіка і сама не зацікавлена в афішуванні гріховного зв'язку. У так вдало складеній ситуації хіба затятий самогубець бігатиме з запаленим смолоскипом довкола бочки з порохом, а людина при здоровому глузді сидітиме тихо і намагатиметься не спровокувати вибух. Саме так і поводитися Анна. Впускала Адама в помешкання лише тоді, коли достеменно знала, що ніхто того не бачить, старанно зашторювала

вікна і навіть голосно говорити боялася, коли знала, що їх можуть почути сусіди. Удень не менш старанно вдавала з себе скромну і добропорядну вдову, а ще навчилася, не червоніючи і не відводячи погляду, говорити Терезі саме те, що тій хотілось почути: «Так, зв'язок із Адамом вичерпав себе...», «Так, саме до цього все йшло...», «Ні, мене не засмучує те, що Анеля мешкає разом з ним...», «Ні, сюди Адам уже не приходять...». Правди в цих словах було не більше, ніж щирості, проте Анна зятято намагалася саме так подати теперішні свої стосунки з Адамом. Чи вірила їй Тереза? Хто знає? Принаймні, вдавала, що вірить, і Анна намагалася нічим себе не зрадити. Так спокійніше і менше для них усіх проблем.

Зараз їхні з Адамом стосунки стали як ніколи глибокими та серйозними. Здається, кохання — це не лише надрив і спалах чуттєвості та емоцій. Воно ще й у турботі про щоденні потреби близької людини, у спокійному теплі долонь, у мовчазній згоді й розумінні того, що не завжди є гарний настрій та бажання підтримувати розмову. Таке кохання дуже прагматичне й одночасно безкорисливе, без нього складно жити, неможливо існувати, а щоб зберегти — доводиться важко працювати над залагодженням найдрібніших нюансів та щоденно миритися з найважчою із залежностей — залежністю від коханої людини. Тут або спокійно приймаєш неписані правила, або мусиш змиритися з іншим, не менш банальним розвитком подій. Неможливо весь час жити на лезі ножа або на краю безодні. Іноді хочеться перепочити й отримати затишний притулок у безпечному місці, а для відчуття щастя достатньо найбанальніших та найпростіших речей: звичайної розмови, розмірених стосунків, сутінків за вікном, приємного тепла оселі, буденних клопотів довкола спільної дитини і відсутності суперечок з людиною, яку любиш.

Приготувавши вечерю та очікуючи на Адама, Анна декілька разів тихенько підходила до колиски. Мала спокійно спала. В обід гарно викричалася, зараз добре поїла — тепер спатиме довше, ніж звичайно.

Вийшовши з кімнати, Анна стягнула зі шнурків сухі пелюшки та сорочечки і заходилася їх прасувати. Методично, швидко, не відволікаючись. Завершивши роботу, повернулася до кімнати. Глянула на Елю, яка все ще солодко спала в колисці, тоді перевела погляд на

годинник. Сьогодні Адам чомусь затримувався. Зазвичай, попередивши про свій візит, він з'являвся раніше обумовленого часу.

Визирнувши на вулицю, Анна відчула неприємний холодок занепокоєння. Уже ніч, а Адам досі не прийшов. Може, з ним щось трапилося? Він не планував жодних серйозних справ на сьогоднішній вечір.

Незабаром Анна не могла знайти собі місця від хвилювання. Глуха ніч, а Адам навіть листа їй не передав. З ним таки сталося щось погане. Може, він захворів? У цьому році знов почастишали випадки холери. Неприємний, як нудота, страх поступово розповзався тілом і не дозволяв думати розсудливо, а ще за півгодини картини уявних нещасть стали такими яскравими та реальними, що Анна сама в них повірила. Розбурхану уяву обірвав обережний поворот ключа в замку.

Кинувшись у передпокій і не чекаючи, доки за Адамом зачиняться двері, Анна притулилася до нього всім тілом. На хвилину завмерла, тоді, опам'ятавшись, мовчки відсторонилась і пропустила досередини. Здуріла, геть чисто здуріла. А якби хтось із сусідів побачив їх разом?

Вона обережно визирнула на сходи і, переконавшись, що все спокійно, тихенько причинила за собою двері.

— Я думала, ви вже не прийдете. Боялась, з вами щось сталося. Де ви були?

Її схвильований шепіт, перерваний його поцілунком, затих.

— Мала спить? — відхилившись, Адам подивився Анні в очі. — Я хочу поговорити з тобою. Це стосується моєї дружини. Йдемо на кухню, я дещо тобі розповім.

Мимоволі злякавшись того, що мала б зараз почути, Анна зблідла, проте чемно пішла на кухню, тоді, не дивлячись на Адама, заходилася розігрівати вечерю. Навіщо? Сама не зрозуміла. Навіть не запитала, чи хоче він їсти.

Здивовано глянувши на неї, Адам сів біля столу.

— Та облиш ти вечерю. Я щойно з дому і їсти не буду. Сядь, хочу поговорити з тобою.

Ніби очікуючи саме на ці його слова, Анна різко розвернулася.

— А хто сказав, що я потребую вашої розмови? Не розумію, чого ви від мене хочете. Вирішуйте ваші з дружиною проблеми самі, а я втручатись у це не хочу.

Вона вийшла у передпокій, але зайти в кімнату не встигла. Адам перегордив їй дорогу рукою.

— Ти не втручаєшся в наші стосунки. Усе значно складніше.

Майже з острахом глянувши на нього, Анна промовчала. Погляд її блукав по його обличчю, вишукуючи й одночасно боячись віднайти там відповідь.

— Хтось захворів чи сталося щось недобре?

— Ні, слава Богу, всі живі-здорові.

— Це заважає вам приходити до мене?

— Ні, не заважає, але мені здається — ти мусиш знати.

— Мушу? Ні, я нічого не мушу... Нехай усе буде, як є.

Адам слабо усміхнувся.

— Думаєш, якщо проблему ігнорувати, вона зникне? Усе одно треба щось вирішувати.

— А ви просто любіть мене, — заховавши обличчя в нього на грудях, раптом ледь не розпачливо прошепотіла Анна. — Не треба нічого вирішувати. Я не хочу нічого вирішувати... З мене досить. Я вже намагалась.

Адам доторкнувся поцілунком її волосся, вдихнув його запах і, не втримавшись, міцно притиснув Анну до себе.

— Яка ж ти в мене все-таки боягузка. Ну, що мені з тобою робити? Скажи.

— Просто любіть мене, — Анна гарячково ковзнула долонями по його плечах. — І ніколи більше не натякайте на цю вашу проблему. Я не хочу знати.

Розстібаючи гудзики на сюртуку Адама, Анна заплуталася пальцями в ланцюжку від годинника. Навпомацки звільнившись, почала розв'язувати краватку. Тільки не думати про те, що могло б роз'єднати її з Адамом. Не думати, не розуміти, не мучитися докорами сумління. Ніколи.

Адам нахилився, поцілував її шию там, де збоку бився пульс, відшукав гачки на сукні, а ще за декілька хвилин сукня, сюртук і камізьелька опинилися на підлозі. Так звично, так зрозуміло і так добре.

Стягнувши з Адама сорочку, Анна торкнулася волосся на його грудях, тоді обережно посунула долоню вниз. Пальці побігли цією стежкою і зупинилися. Усі проблеми через те, що вони з Адамом досі не сплять разом. Це додає невизначеності у їхні стосунки. Як вона

взагалі могла так довго відмовляти йому в близькості? Малій уже понад два місяці, а вона все ще вагається.

Виціловуючи тіло Адама, Анна губами здолала весь той шлях, який щойно здолали її пальці, і опустила на коліна... Навряд чи сьогодні він зможе дорікнути їй тим, що вона забула все те, що колись навчилася робити для нього.

До пам'яті вони з Адамом приходили під голосний і вимогливий плач Елі.

Накинувши на себе першу-ліпшу річ, Анна побігла до колиски і підхопила малу на руки. Мокра і голодна. Хто б сумнівався. Заходила її переповивати, але Еля, зрозумівши, що наразі її не збираються годувати, вчинила такий гвалт, що Анна мимоволі забула про все на світі.

— У тебе там нічого не горить? — Адам ввійшов до кімнати і зупинився навпроти Анни. — Ти б зазирнула на кухню.

— О, Господи, вечеря...

Тицьнувши дитину йому на руки, Анна вибігла з кімнати. Рятувати вечерю сенсу вже, звичайно, не було, проте порятувати помешкання від пожежі шанс іще залишався.

Опинившись на кухні, Анна заgrimіла покришками, обпекла палець, впустила пательню, від розгубленості бухнула в баняк холодної води і врешті, зачинивши двері кухні, розчинила навстіж вікно. Ні, такого з нею ще не траплялося ніколи.

Згорнувши жалюгідні залишки вечері до сміття, Анна приречено озирнулася довкола. Густа завіса з диму поступово трохи розсіювалась, проте невиразна сірість повітря та запах пригорілої страви все ще залишалися.

Щільно причинивши за собою двері кухні, Анна повернулася у кімнату. Тут теж усе було сизим від диму. Нікудишня з неї сьогодні господиня. Може, хоч коханка трохи краща.

Анна кинула погляд на Елю на руках у Адама і мимоволі усміхнулася. Переповити малу він, звичайно, не зумів, і з оберемка пелюшок назовні виткнулися дві рожеві п'яточки, проте в нього на руках Еля не плакала. Цікаво, як йому це вдалося?

Анна взяла малу на руки, швиденько переповила і, нагодувавши, поклала в колиску.

— Чому ви не йдете додому? — пошепки запитала вона Адама. — Ніч надворі. Ви ж підете?

Він заперечно хитнув головою. Не мав жодного бажання виходити на вулицю, посеред ночі йти додому, щось там пояснювати, намагатися не розбудити дітей.

— Я переночую тут, а там як складатиметься... Тепер іноді залишатимусь у тебе на ніч.

— А як... — Анна не договорила. Анеля все одно знає, де зараз її чоловік, і вдавати, що все інакше, смішно. — Добре, залишайтеся в мене. Я зараз приберу на кухні й теж прийду.

Намагаючись рухатись якомога тихіше, вона швиденько впоралася з роботою і повернулася. Адам спав, і щоб не турбувати, вона обережно присіла біля нього на ліжко, а як лягла та заснула, вже й не пам'ятала — відключилася десь на півдорозі до подушки. Під ранок Адам спробував пригорнути її до себе, проте у відповідь вона навіть не ворухнулася. Щось невиразно пробурмотіла і знов провалилась у сон. Здається, все тим і обмежилось, бо жодних інших спогадів про цю ніч у неї не залишилося. Вранці прокинулася, коли Адам пішов.

Солодко позіхнувши, Анна підвелася з ліжка і вийшла на кухню. На столі — самотня порцелянова філіжанка і кавник. Адам пішов не поснідавши, лише каву випив. Погляд її затримався на папірці, притисненому до столу цукерничкою.

«Кохана моя дівчинка, вранці ти так солодко спала, що мені не хотілось тебе будити. Дуже тебе люблю і дякую за цю ніч і за те, що ми з тобою разом. Коли знов прийду, наразі не знаю, але обов'язково тебе попереджу. Не переживай, якщо затримуватимусь. Маю багато роботи в маєтку. Цілую тебе ще разів з десять...»

Замислено склавши папірець учетверо, Анна поклала його в кишеню. Ну що ж, така вже її доля. Очікувати і не знати нічого певного. Власне, в її ситуації інакше й не буває. Вона сама влаштувала собі таке життя і сама тепер страждає від його наслідків. Єдине, що залишається: сподіватися, чекати і жити як живеться. На опір нема ані сили, ані бажання.

Розділ 7

Наступні три місяці Анна саме так і жила — «як живеться». Адам інколи приходив і залишався в неї на ніч або й на дві чи три, а інколи — забігав лише на годину-другу, а потім не з'являвся цілий тиждень, і вона губилась у здогадах, не знаючи, коли він з'явиться знову. Поступово все докотилося до найбанальнішої і найпоширенішої з життєвих ситуацій — Адам жив на дві родини. Навряд чи це подобалося хоч комусь, проте ніхто не намагався порушити крихку рівновагу кардинальним рішенням. Будь-яке руйнування — це завжди небезпека не вціліти під уламками та надто великий ризик втратити те, що маєш.

Життя в місті рухалося своєю паралельною колією. Четвертого червня виїхав до Відня губернатор граф Стадіон, на його місце став Вацлав Залевський, який усупереч цісарському декретові про рівноправність русинської і польських мов у школах Галичини, домігся від міністерства освіти розпорядження про запровадження викладання польською мовою в усіх гімназіях та у Львівському університеті. У відповідь Головна Руська Рада вислала до цісаря делегацію з петицією проти цього та з низкою інших вимог, а поляки, в свою чергу, почали поширювати чутки про те, що русини хочуть прилучити Східну Галичину до Росії. Згідно з Конституцією, було оголошено вибори до державного сейму, і довкола цього виникло стільки метушні, розмов та інтриг, що важко було б усе це проігнорувати. Анну іноді навіть дивувало те, як багато сил, енергії та часу приділяли всьому цьому чоловіки. Зрештою, вона жінка, а тому їй таке не повинно обходити. Голосувати на виборах можуть лише чоловіки. Але менше з тим, Адам теж захопився всім цим, і вона мимоволі уважніше почала прислухатися до розмов. Важко уявити, щоб він залишався десь поза подіями і загальними настроями в місті. Зрештою, нічого поганого в тому не бачила. Зле було лише те, що все це заважало Адамові приходити сюди так часто, як їй би того хотілося. Робота, маєток, громадське життя, невідкладні справи, родинне життя, обов'язки, клопоти — все це забирало у нього надто багато сил, часу та здоров'я. Анна тепер навіть не наважувалася натякнути йому на бажання бачитись частіше. Нічого не вдієш. Чоловікам взагалі властиво не

зациклюватися на особистих стосунках. Це не означає, що ці стосунки не є для них важливими — просто в якийсь момент на перший план виходять інші, не менш вагомі для чоловіка цінності, а жінці треба навчитися спокійно та розважно це приймати. Головне для себе вона все одно бачила — вона потрібна Адамові, він її любить, а в найважчі моменти вона може розраховувати на його підтримку. Все інше — нюанси ситуації і вибрики обставин, які не можуть зіпсувати те, що склалося.

У тому, як і коли приходив Адам, не було жодної системи чи логіки, і, боячись, що він з'явиться у невідповідний момент, Анна навіть від регулярних візитів Терези почала тактовно відмовлятися.

Поступово життя і зовсім налагодилося. Еля менше плакала, швидше засинала, спокійніше спала, а коли не спала, то вже легше було її забавити — прив'язати над колискою яскраву цяцьку і потім лише час від часу розгойдувати. Іноді мала навіть того не вимагала — зосереджено вивчала власні ручки та пальчики, тягнула їх до рота, пробувала на смак, щось сама до себе гукала, усміхалася. Для того, щоб залишатися спокійною та задоволеною, їй досить бути нагодованою, сухою і бачити або чути біля себе маму. Та й Анна надовго не залишала малу саму. Впоравшись із терміновою роботою, відразу брала на руки, носила, подовгу бавилася, щось розповідала, пояснювала і тішилася з того, що у відповідь Еля теж усміхається. Те, що доводилося всюди тягати малу за собою, не обтяжувало. Дякувати Богові, зараз не зима і не треба переживати, що дитина застудиться. Навпаки, навіть добре, що вони постійно разом. Сонце та свіже повітря пішли їм обом на користь. Мала виросла, зміцніла і виглядала здоровою та цілком усім задоволеною. Та й Анні нічого не бракувало. Вагітність і пологи швидко забулися, добре самопочуття повернулось, а разом і життєрадісний настрій. У світі так багато такого, що дарує щастя — донечка, любов коханого чоловіка, його турбота про них із дитиною, гарна погода, власне відображення у дзеркалі, квіти, звуки фортепіанної музики, які іноді чути з вікон сусіднього помешкання, листи від тітки, надія на остаточне примирення з родиною... Навіть жалобна сукня майже не драгувала. Це тимчасова незручність, а попереду ще багато світлих днів. Треба лише зберегти в таємниці стосунки з Адамом. Хоча... Напевно, дехто з сусідів уже про щось здогадується. Присутність чоловіка в житті молодій самотньої жінки

приховати важко, проте в очі їй ніхто того не говорить, пальцем не тицяє і за плечима не обговорює особисте життя. Очевидно, допоки все це не переходить меж пристойності, вона почуватиметься у відносній безпеці. Вільно ходитиме вулицями, спілкуватиметься з сусідами і знатиме, що їм із дитиною нічого не загрожує. Ось і сьогодні, вийшовши з Елею на вулицю, Анна почувалася на диво безтурботною та щасливою. Так, ніби у неї ніколи не було жодних проблем, конфліктів чи непевних ситуацій. Погода не лише сприяла тому, але й додавала райдужних відчуттів у настрій. Яскраво світило сонце, і все довкола купалось у його теплих променях: і дахи кам'яниць, і вікна, що виблискували на сонці прозорістю шиб, і різнобарвні літні квіти на підвіконнях та балконах будинків, навіть стіни та бруківка вже не здавалися сірими чи непривітними.

Проминувши Головну площу, Анна завернула в напрямку Катедрального костелу. Йшла повільно, не кваплячись, насолоджуючись лагідним теплом літнього ранку, чистим повітрям і сонячним промінням, яке робило барви ще яскравішими. У такі дні хочеться радіти, усміхатись і тішитися з того, що просто живеш на світі, а відчуття щастя таке гостре, що затьмарює собою будь-які дрібні неприємності. Особливо якщо тих неприємностей нема і не передбачається в майбутньому, а з усіх проблем найактуальнішою є проблема вибору між двома гатунками матерії на літню сукню й обрахунок необхідної кількості стрічок.

Закупивши дещо з бакалії, Анна вийшла з крамниці. Віднести все це додому чи ще трохи погуляти з дитиною?

Запитально глянувши на Елю, яка сьогодні поводитися на диво чемно, Анна усміхнулася і торкнулася губами рожевої щічки дитини. Здається, мала не вимагатиме, щоб її негайно годували та вкладали спати. Чемна дівчинка.

Підвівши голову, Анна відчула якийсь незрозумілий дискомфорт. Так відчуваєшся тоді, коли за тобою хтось пильно і не надто зичливо спостерігає.

Інстинктивно озирнувшись, вона побачила за декілька кроків од себе сестру та дружину Адама. О Боже, чому Анеля так дивно дивиться на її Елю?

Підсвідомо намагаючись захистити доньку, Анна мимоволі затулила її голівку своєю долонею. Наступне, що захотілося

зробити, — чимдуж втекти звідси. А якщо Анеля влаштує публічний скандал?

Ще дужче притулившись до себе дитину, Анна сполотніла. Неможливо, щоб така жінка хотіла публічного скандалу. Та й Тереза — не прихильниця гучного з'ясування стосунків.

Насилу стримуючи шалене калатання серця в грудях, Анна знов пригорнула до себе Елю. Ні, на таке Анеля не наважиться. Хоча б дитину пошкодує.

Намагаючись побороти напад паніки, Анна розгублено глянула на Елю і, несподівано для самої себе, відчула, що заспокоюється. Ніколи і за жодних обставин вона не дозволить зробити щось погане своїй дитині. Адам теж ніколи цього не дозволить. Навіть своїй дружині.

Майже спокійно звівши очі на Анелю і набравшись рішучості, а може, й нахабства, Анна злегенька кивнула їй головою. Так вітаються заледве знайомі між собою люди. Вітаються — і йдуть у своїх справах. Для святого спокою саме так найліпше поведеться їм усім.

Вона ступила крок уперед і, намагаючись не дивитися в очі Анелі, вдавано байдуже ковзнула поглядом по її постаті й заклякла, сама собі не повіривши. Ще раз озирнула дружину Адама з ніг до голови. Тоді ще раз. Живіт у тої помітно видається вперед, а обличчя змінилося саме так, як то буває у вагітних жінок. Дружина Адама вагітна?

Відчуваючи, що блідне, Анна ще раз глянула на Анелю і вже не змогла відвести погляду. Сумнівів не залишалось — та чекає дитя.

Від потрясіння Анна не могла зрушити з місця і заклякла посеред вулиці. Усе так просто, так зрозуміло і так банально, аж не віриться, що це відбувається насправді. Адам продовжує спати з дружиною, а вона лише його коханка, його забавка, і нічого іншого їй ніколи не світить.

На мить Анна перевела розгублений погляд на Терезу, тоді знов глянула на Анелю. Та дивилася на неї цілком спокійно і, судячи з усього, анітрохи не була здивована її реакцією. Саме на такий ефект вона й розраховувала.

Вловивши тінь задоволення в погляді Анелі, Анна аж задихнулася від приниження. Це ж вона навмисно затрималася тут. Хотіла показати коханці свого чоловіка, що знов матиме дитину від Адама. У цій ситуації навіть пояснювати нічого не треба. Усе зрозуміло як Божий день. А Адам? Як він міг?

Занепокоєно глянувши на Анну, тоді на Анелю, Тереза спохмурніла. Ця випадкова зустріч дедалі дужче їй не подобалася. Анна надто гостро реагувала на вагітність Анелі, а та надто відверто раділа з нагоди зачепити суперницю за живе. Навряд чи правдою є те, у чому вони всі намагаються її переконати. Невже Адам продовжує потай зустрічатися з Анною, а Анеля про це знає?

Тереза знов глянула на Анну, тоді на Анелю. Ні, неможливо. Анна ніколи не вміла добре брехати, а Анеля не змирилася б зі зрадою чоловіка. Це відголосок минулого. Ніяк заспокоїтись не можуть. Очевидно, ще надто мало часу минуло.

Важко зітхнувши, Тереза взяла Анелю під руку і щось стиха прошепотіла на вухо. Та невпевнено зиркнула на Анну, роздратовано повела плечима і щільніше загорнулась у шаль. Можливо, афішування свого теперішнього стану — не найкраща сатисфакція і аж ніяк не прийнятна поведінка для жінки з доброго товариства, проте зовсім не шкодувала, що вчинила саме так. Хоч раз у житті дозволила собі бути щирою. Якщо коханка її чоловіка не цілком дурна і має хоч краплину гідності та совісті, вона зрозуміє, що це означає, і нарешті дасть їм усім спокій. За цей рік стільки нервів поспувала, що заледве вдалось оговтатися та налагодити більш-менш нормальне життя. Так близько до краху і розлучення вони з Адамом ще жодного разу не опинялися. Навіть тоді, коли народилася Люцина.

Анеля глянула на Анну, яка продовжувала розгублено стояти посеред вулиці з дитиною на руках, і стиснула губи. Тут шкода лише дитину. Дівчинка гарна і зовсім не винна в тому, що має таку не надто перебірливу до чужих чоловіків маму. Зрештою, зараз їм незле ведеться і, судячи з усього, у майбутньому вони теж не залишаться без допомоги та грошей. Послуги такого штибу добре оплачуються чоловіками. Адам, на жаль, теж дотримується такого стилю. Важко зрозуміти, чому ще досі так сильно потребує її? Міг би вже й охолонути. Що, окрім юності та приємної зовнішності, він у ній знайшов? За ті гроші, які витратив на Анну, міг би вже маєток купити. Можна лише уявити, чим та як вона зуміла аж так сильно прив'язати його до себе.

Востаннє подивившись на Анну, Анеля підкреслено зверхньо зміряла її поглядом із голови до п'ят, розвернувшись і пішла геть.

Розгублено кліпнувши очима, Анна провела поглядом дружину та сестру Адама, а потім ще декілька хвилин стояла неперушно, притискаючи дитину до себе і дивлячись туди, де вони щойно зникли за рогом будинку. Якби могла, то заплакала б від приниження та злості, проте мусила мовчки проковтнути образу і вдати, ніби нічого особливого не сталося.

Еля на її руках невдоволено закрутила голівкою, і, перевівши погляд на дитину, Анна врешті отямилася та зауважила, що не лише стоїть посеред вулиці, але й на неї починають озиратися люди.

Злякано озирнувшись, вона зрушила з місця і поквапилася додому.

Вдома Анна подумки знов і знов переживала все, що сталося щойно, і ніяк не могла зосередитися на чомусь іншому. Шпурнула покупки кудись у кут кухні, повернулася до кімнати, машинально перевдягнула Елю, приклала її до грудей, а коли та поїла, переклала в колиску. Те, що мала заснула, навіть не зауважила, продовжувала розхитувати колиску навіть тоді, коли дитина давно спала. Думки в голові теж хаотично стрибали і наштотувались одна на одну, проте чим довше Анна думала, тим чіткіше вимальовувала собі ситуацію, в якій опинилася. Гірше навряд чи буває. Вона коханка чоловіка, дружина якого незабаром народить йому третю дитину. Ні, ще гірше — вона й сама нещодавно народила йому дитину. Тут навіть не йдеться про те, хто кого любить і хто з ким та коли спить.

Припинивши колисати Елю, Анна обперлася чолом об край колиски. Та що там казати, навіть ревнувати Адама до шлюбної жінки якось не випадає, а гніватися за те, що він продовжує спати з нею, — й поготів. Минулого року сама переконувала його в тому, що хоче порвати з ним та радила повернутися до дружини.

Анна скривила губи в іронічній посмішці. Справді повернувся, ще й так, що ніхто вже й не засумнівається в тому. Напевно, все сталося десь відразу по Різдвяних святах. Саме тоді, коли їй було так самотньо і тоскно самій.

Анна різко випросталася. А от Адамові тоді аж ніяк не було ані самотньо, ані тоскно. Хоч би зачекав, коли народиться одна дитина, а тоді б робив другу. Відчувала, що, якби він зараз опинився тут — не вагаючись спустила б його сходами.

Спересердя вона ледь не grimнула рукою по краю колиски, проте вчасно схаменулась і притримала руку. От зараза, вона мордувалася,

виношуючи його дитину, а він собі розважався з дружиною. Власне, хто б сумнівався, що вони домовляться. Анеля — не лише розсудлива жінка, але й дуже добре розуміє, що та коли треба робити.

Відійшовши від колиски, Анна нервово заходила з кутка в куток. Врешті нашттовхнулася на стіл і, намацавши там парасольку, схопила та розламала її на дрібні друзки. Зі злістю пожбурила їх геть і розплакалася. Злостилася на Адама за таку його поведінку, за приниження, яке пережила сьогодні, за усвідомлення власної нікчемності, проте, хоч трісни, нічим не могла дорікнути. Анеля — його шлюбна жінка, і він не зробив нічого такого, що б суперечило людським чи Божим законам. Гріх — це те, що поєднує її з ним. Аж тепер розуміла, що він хотів розповісти їй нещодавно. Як у воду дивилася — нічого доброго вона б тоді не почула. Хоча... Кого вона дурить? Якщо саму себе, то це безглуздо. Уже давно підозрювала, що, як тільки розійшлася з ним, Адам знов почав спати з дружиною. Наївно було б думати, ніби він того не робитиме. Чи може, її більше втішило б, якби він знайшов собі іншу коханку або почав шукати пригод у борделях?

Анна витерла сльози краєм нижньої спідниці. Ні, нехай ліпше спить із власною дружиною. Чому її взагалі так сильно вразила вагітність Анелі? Для жінки у шлюбі це природний стан, і було б дивно, якби вона не хотіла ще однієї дитини. Окрім того, це додасть стабільності її шлюб з Адамом. А шлюб цей таки тріщав по швах. Можна лише уявити, якою приниженою почувалась Анеля. А зараз хіба краще? Адам продовжує ходити сюди і не приховує це від дружини. Цікаво, хто в цій ситуації має почуватись ображеним?

Анна розправила зім'яту спідницю. А що, власне, особливого сталося? Про дружину вона знала завжди, а про те, що Адам спить із нею, здогадувалась і мовчки приймала. Вона ж йому не законна дружина, а лише коханка. Окрім своєї любові, нічим не прикута до нього. Це нехай Анеля переживає через те, що в її чоловіка є коханка та позашлюбна дитина, а вона навіть могла б вийти заміж посправжньому. Ані людські, ані Божі закони такого не забороняють.

Подумки проказавши собі все це, Анна вирішила, що таким чином відновила душевну рівновагу, і спробувала взятися до звичних справ, проте робота не йшла ані до душі, ані до рук. Поведінка Адама та вагітність його дружини таки надто боляче її вразили.

На щастя, Адам не прийшов ані сьогодні, ні у найближчі декілька днів, а потім клопоти з Елею примусили Анну забути все інше. Мала кілька ночей поспіль зле спала, багато плакала, погано їла, вдень була неспокійною і вимагала, щоб її носили на руках. Від хвилювання Анна місця собі не знаходила. Невже Еля занедужала? Може, її вrekli? Доньці передався неспокій мами? Може, вона застудилася? Не приведи Господи, це початок якоїсь недоброї хвороби. І лише тоді, коли, напуваючи дитину, почувала, як срібна ложка дзенькнула на її яснах, нарешті зрозуміла, що в малої прорізався перший зубчик. І як таке звичайне пояснення не спало їй на думку?

Анна радісно пригорнула малу до себе. Це лише зубчик. Дякувати Богові, лише зубчик.

— Яка ж ти в мене вже велика дівчинка. Навіть зубчика маєш.

Сама тішилася з того першого зубчика доньки, як мала дитина, і ладна була розцілувати весь світ довкола, а тому коли через декілька годин прийшов Адам, кинулась йому на шию і насамперед поділилася радісною новиною з ним.

— Я підігрію вечерю, — якимось, попри її волю, з вуст зірвалася ще одна звична фраза. — Мала ще з годину спатиме.

Боягузка, жахлива боягузка. Зовсім не це вона мала б говорити Адамові. Зовсім не це.

Міцно обійнявши Анну, Адам підняв її над землею.

— Думаєш, мені вечеря в голові? Вечерятиму, коли мала не спатиме, а зараз хочу хіба тебе.

Так близько бачила його усміхнені очі, відчувала крізь спідниці доторки його сильних рук і знов не могла відштовхнути Адама від себе. Може, потім? Через місяць чи й через два. Їм так добре разом. У них іще є час. Можливо, навіть більше часу, аніж видається. Анеля не розповіла про зустріч. Може, ніколи й не розповість.

Легенько випручавшись із обіймів Адама, Анна відчула під ногами опертя підлоги. Хоч убий, не годна відмовитися від цього не свого, проте такого рідного чоловіка.

Ледь нахиливши голову, вона крадькома глянула на нього. Здається, його ця пікантна ситуація анітрохи не напружує, то чого вона мусить перейматися? Ні, не варто говорити. Скажеш — і тоді мимоволі доведеться щось вирішувати.

Заплющивши очі, Анна відповіла на поцілунок Адама. Далеким відлунням думок у її голові таки промайнув докір сумління і на якийсь момент привів до тями. Анна глибше вдихнула повітря, проте нічого не сказала, лише зітхнула і пожадливо відшукала губами губи Адама. Ні, нема у неї на таке сили волі й ніколи не буде. Нехай сам щось вирішує.

Ані того дня, ані у всі наступні зустрічі Анна так і не змогла поговорити з Адамом про вагітність Анелі, лише десь глибоко в душі затамувала жаль, що він примусив її дуже гостро відчувати те, що вона ділить його з іншою жінкою. Почувалася не лише скривдженою, але й приниженою до рівня звичайної утриманки. Тепер Адам ніколи не запропонує їй замешкати разом і тим паче не намагатиметься розпочати процес визнання недійсним шлюбу. А може, воно й на краще. Руйнування чужої родини — не вельми приємна роль для будь-якої жінки, а за теперішніх обставин — це взагалі злочин. Нехай краще все залишається, як є. Здається, ситуація влаштовує всіх. Усе одно Анеля ніколи не дасть Адаму того, що дає вона. Кохання і щирість почуттів не зіграєш. Майже не сумнівалася, що любові там ніколи й не було.

Розділ 8

Дні збігали за днями і якимось непомітно та слухняно вкладались у тижні. Осінь щораз упевненіше нагадувала про себе вранішньою та вечірньою прохолодою, вологим подихом нічних сутінок і необхідністю теплішого одягу для прогулянок. Яскрава зелена барва листя почала блякнути, за декілька днів прохолодної погоди перетворилася на золотаву та брунатну, а ще за тиждень затяжні львівські дощі впевнено витанцьовували свої монотонно-меланхолійні танці на кам'яній бруківці вулиць і безцеремонно заганяли запізнілих перехожих у теплі помешкання та у прихисток родин.

Зустріч із Анелею якщо й не забулася, то, принаймні, вже не викликала в Анни такі сильні емоції, як у перші дні. Образа на Адама потроху притупилася, а біль став не таким гострим, як на початках, переріс у хронічний, муляв, як невдало допасований корсет, і не дозволяв забути про те, що колись доведеться рахуватися з новими обставинами в родині Адама.

Еля росла, починала сидіти, іноді навіть намагалася рачкувати. Виглядало це доволі кумедно — мала згинала ніжки, випрямляла ручки, опускала голівку, але просувалася не вперед, а назад. Спроб рачкувати вперто не полишала і дедалі впевненіше посувалася до мети.

Анна годинами бавилася з нею, тішилася з того, як мала голосно сміється, як кумедно намагається повторювати склади, бере до рук яскраві цяцьки і намагається бавитись самостійно. Поряд із донькою знов почувалася майже щасливою.

Адам приходив як завжди, і в його поведінці Анну теж нічого не насторожувало. Не відчувала ні охолодження до себе, ані браку уваги чи доброго ставлення до дитини. Був майже завжди в доброму гуморі, приносив їм із малою подарунки, робив приємні несподіванки і жодним словом не прохопився про якісь проблеми у власній родині. Анна намагалася переконати себе в тому, що це ніяк не відображається на його дружині, проте не завжди вірила сама собі й дедалі частіше мучилася докорами сумління. Дійшло до того, що не лише цілком змирилася з очевидними доказами повернення Адама до Анелі, але почала замислюватися над тим, що зовсім не була би проти, якби він налагодив справді добрі стосунки з дружиною. Та найдивніше — була

певна, що це не зашкодить їй з ним стосункам. Можливо, це навіть дозволить віднайти якусь золоту середину в ситуації, яка з кожним тижнем ставала дедалі химернішою. Хіба ж їм усім погано? Кожен отримав бажане.

Заглиблена у свої клопоти та проблеми, Анна майже не цікавилася тим, що діялося у світі, проте цілком ізолюватися від подій усе-таки не вдалося. Щось долітало і до її вух.

Другого червня у Празі відбувся перший Слов'янський конгрес, і знов почалися розмови про поділ Галичини, про рівноправність мов у школах, про виклади обома мовами в ліцеях та університетах, про зрівняння у правах польської і русинської мов, про окремі для двох народів гвардії. Слухала всі ці розмови краєм вуха, не надто вникаючи в суть. Запам'ятала лише, що Конгрес не завершив своєї роботи, і одинадцятого червня все це закінчилося кривавим боєм між урядовими військами і чеською гвардією, і що врешті Конгрес розігнали бомбардуванням Праги. Потім відбулися вибори, а десятого липня у Відні зібрався парламент. Щось про ці події Анна почула від Адама, щось від Андрія, а дещо важко було не зауважити, навіть не особливо приглядаючись та прислухаючись, бо це було у всіх на устах.

У вересні в Угорщині владу захопили повстанці на чолі з Кошутом. Цісар Фердинанд намагався побороти їх військовою силою. Це викликало обурення у Відні. Там відбулося повстання, і революціонери захопили місто. Усі ці події дуже жваво обговорювались у Львові, але Анна сприймала їх як тло, як декорацію до свого особистого життя. Вони відбивались від свідомості, немов сонячний промінь від дзеркальної поверхні, а потім взагалі випали з кола її зацікавлень, заступлені несподіваними подіями.

Того вечора Адам прийшов навіть раніше, аніж звичайно, проте Еля, ніби навмисно, довго їла, потім так само довго не засинала, а коли врешті заснула, містом запанували нічні сутінки. Спокій та тишу порушували лише далекий відгомін звуків із бічних вуличок, сміх та надто голосні розмови запізнілих перехожих, а ще цокіт кінських копит бруківкою і, в унісон йому, рипіння коліс фіакрів.

Визирнувши у вікно, Анна повернулася до Адама.

— Пізно вже. Мала поламала нам усі плани. Тепер доведеться йти додому посеред ночі.

Адам усміхнувся.

— Чому доведеться? Маю цікавіші пропозиції на цю ніч для нас обох.

Анна кинула на нього швидкий погляд з-під вій і заховала усмішку.

— Дурниці вам в голові, а мені завтра раненько вставати. Я йду спати.

— А хто ж тобі боронить? — Адам розвернув її плечима до себе. — Я навіть допоможу тобі роздягнутись.

Відчувши біля вуха лоскіт його губ, Анна тихенько розсміялась.

— З вами якраз заснеш... Хіба під ранок.

— От і домовились... — Адам уже розщипав гачки на її сукні й стягував тканину додолу. — Нізачо не повірю, що тобі не подобається саме так зустрічати світанок.

Анна не відповіла, лише, усміхнувшись, відкинула голову назад. З ним їй завжди добре зустрічати світанок. Зрештою, з ним їй взагалі добре.

Адам торкнувся поцілунком плавної заглибини між її плечем та шиєю, і Анна заплющила очі, цілком віддаючись розкошам неквапного доторку. Сьогодні в них із Адамом знов є ніч, ще одна довга-предовга ніч попереду. Так багато і так водночас мало.

Вона підвела голову, шукаючи в напівтемряві поцілунку Адама, тоді відсторонилася.

— Зачекайте, я розстелю ліжко.

Адам зупинив її пожадливым поцілунком.

— Ще встигнеш. Іди ліпше до мене... — Він нетерпляче потягнув зав'язки її нижніх спідниць. — Зніми всі ці ганчірки.

На два кроки відступивши, Анна тихенько розсміялась і, вставши навшпиньки, крутнулася так, щоб плавно розгойдалися спідниці.

— Ну, подивіться, які ж це ганчірки. Тут мережива і тоненького батисту на шалені гроші. І я, між іншим, вдягнула все це для вас.

Усміхнувшись, Адам озирнув Анну з ніг до голови.

— Вважай, що своє завдання вони виконали. Зніми все це.

Усміхнувшись, Анна, навмисно не поспішаючи, почала роздягатися. Любила, коли Адам саме так дивився на неї — закохано, пожажливо, із захватом. Почувалася тоді найбажанішою та найщасливішою жінкою на світі.

Адам нетерпляче притягнув її до себе.

— Ну, все... Іди сюди. Досить бавитися зі мною.

Анна слабо вперлася долонями йому в груди, ледь глибше вдихнула повітря і раптом відчула під собою опертя столу, а ще за мить залишки її усвідомлених думок уже тонули в поцілунках Адама, в його пестошах і в гострому бажанні тілесної насолоди. На мить вона завмерла в передчутті того, що мало б статись і... злякано відштовхнула Адама від себе. У двері хтось стукав. Стукав вимогливо, без жодних сентиментів, так, ніби поставив собі за мету підняти на ноги весь будинок.

— О, Господи, що це таке? — Вона зсунулася зі столу і похапцем почала натягувати на себе сорочку. — Швидко вдягайтесь. Там хтось чужий.

— Я відчиню. — Адам теж натягнув на себе штани. — Залишайся тут, я сам.

Схопивши його за руку, Анна злякано потягнула Адама назад.

— Куди? Не йдіть. Ви ж не в себе вдома... Може, ще підуть... Зачекайте.

Новий град ударів у двері примусив Анну замовкнути, а Елю — невдоволено завовтузитися в колісці.

Розпачливо притиснувши долоню до рота, Анна мовчки глянула на Адама. Так стукають на алярм, на нещастя, на біду — тоді, коли нікого вже не обходять чийсь спокій чи правила пристойності. Щось сталося. І, здається, щось дуже серйозне.

Схопивши з крісла шаль, а зі столика — свічник, Анна відштовхнула Адама, який хотів її затримати, і вибігла у передпокій.

Помешкання струсив ще один, ще дужчий удар у двері, і, ніби у відповідь на нього, у кімнаті заплакала Еля. Та що ж це таке?

Тремтячими руками Анна поставила свічник на стільчик, відшукала на полиці ключі і, з жахом прислухаючись до звуків за дверима, кинулася відмикати.

За мить двері розчинились, і Анна заціпеніла. На порозі стояла Тереза. То це вона так голосно гримала? Неймовірно.

Десь поверхом вище відчинилися двері в сусідів, але Анна, цілком дезорієнтована тим, що діялося тут, навіть не почула того.

Дивлячись перед себе розширеними від страху очима, вона раптом усе зрозуміла. Анеля народжує... Усе, догралися.

Прожогом кинувшись назад у кімнату, вона зіштовхнулася у дверях із Адамом.

— Ваша Анеля, здається, народжує... — забувши про те, що ніколи про це з ним не говорила, видихнула вона. — Там Тереза.

Вона озирнулась і мимоволі зауважила, що до помешкання вже зацікавлено зазирає покоївка сусідки з горішнього поверху, а на сходовому майданчику з'явився сусід із нижнього. О Господи, ще й це.

Метнувшись до вхідних дверей, Анна з тріском зачинила їх у них перед носом, а тоді, проігнорувавши спантеличений погляд Адама, побігла до малої, яка, злякавшись шуму, голосно плакала в колисці, проте взяти дитину на руки не встигла. Адам схопив її за плечі й повернув до себе.

— Ти знаєш? Хто тобі сказав? Чому ти мовчала?

Анна на мить злякано завмерла, але майже відразу опам'яталася.

— О Боже, хіба не однаково? Я сама побачила, — пояснювати щось Адамові під голосний акомпанемент дитячого крику не було сенсу. — Швидше йдіть туди. Потім поговоримо.

— Зачекай, а коли...

Край усім суперечкам поклала поява в кімнаті Терези. Вона кинула швидкий погляд на напівроздягнених коханців, тоді на розкиданий і безладно переплутаний між собою чоловічий та жіночий одяг, на дитину, яка заходилася від плачу в колисці, і не змогла приховати відрази.

— Ні сорому, ні совісті... В обох, — коротко оцінила вона ситуацію.

Тереза перевела погляд на Анну, яка злякано дивилася на неї.

— Дай дитині груди. Нехай не плаче. І все-таки, яка ж ти... — вона насилу втрималася від яскравого епітету. — Це ти так віддячуєш за добро?

Адам першим прийшов до тям і спробував втрутитися в ситуацію.

— Терезо, дай їй спокій. Маєш якісь претензії — кажи мені, а Анну не чіпай. Вона Богу душу винна.

Змірявши брата роздратованим поглядом, Тереза перевела подих.

— Кажеш, дай спокій? А чого ж ви всі біжите до мене, коли щось стається? Мастить собі голову самі з вашими проблемами. Не хочете чомусь? Анеля, між іншим, народжує і хоче бачити тебе біля себе.

— Їй зарано, — мимохіть зауважив Адам. — Ще місяць... Щонайменше.

— Знаєш, дитина там того не знає і вже проситься на світ.

Адам спохмурнів. Поступово до нього починало доходити, що саме відбувається вдома.

— До неї хоч привели лікаря чи так, як тут було?

Тереза роздратовано пересмикнула плечима.

— Привели, звичайно. А що, думаєш, чекали, коли ти згадаєш про власну родину та дітей? Довго б нам довелося чекати.

Проігнорувавши ущипливе зауваження сестри, Адам підняв свій одяг і почав швидко вдягатися.

— І коли це почалося? Давно?

— Ще від обіду — і наразі нічого. Казала привести тебе. Важко таке зрозуміти, але Анеля не лише знає, де ти, але все ще хоче бачити тебе біля себе. Не знаю, як вона, але я більше не хочу покривати цей блуд. Ця твоя... не хочу казати хто, але вона ще пошкодує, що народилася на світ Божий. Якщо я ще хоч раз...

Зрозумівши, що ось-ось остаточно втратить контроль над своїми словами, Тереза сердито перевела подих і так виразно глянула на Анну, що та мимоволі зіщулилася під її поглядом.

— Я не навмисно.

Тереза кинула на Анну ще один зневажливий погляд.

— Як можна спати з чужим чоловіком не навмисно? Що ти кажеш? А я тебе попереджала... — Тереза озирнулася на брата. — Не хочу залишатись тут ані на хвилину довше. Чекаю тебе в фіакрі.

Розділ 9

Після того, як Адам вдягнувся і пішов додому, а Еля заснула, Анна відчула себе геть кепсько. Те, що сталося сьогодні, добило її остаточно. Це таки остання крапля. Тепер навіть Адам не зможе її захистити.

Розуміючи, що сьогодні не засне, Анна приготувала собі каву. Те, що Тереза застала її з Адамом у пікантній ситуації, ще якось можна пережити, але це побачили сусіди, і розголосу не уникнути. Ситуацію ускладнює ще й те, що Адам теж винаймає тут помешкання. Уже назавтра сусіди знатимуть, що він її коханець. Можна лише уявити, якими словами називатимуть її та як дивитимуться вслід. Ще й року не минуло з того часу, як помер її офіційний чоловік, а вона вже спить із чужим чоловіком.

Від безсилля та злості на себе, на Терезу, на Адама, а заодно й на всіх довкола Анна розплакалася, проте полегшення це не принесло, лише дужче розболілася голова і ще безнадійнішою видалася ситуація. Здається, в її житті вималювався черговий глухий кут.

Умившись холодною водою, Анна повернулася до кімнати. Важко зрозуміти, як Тереза зважилася на такий гидкий скандал? У неї здали нерви? Зрештою, тут будь-хто, а не лише вона втратить над собою контроль. Анеля народжує, а їй доводиться витягувати брата з ліжка коханки.

Мимоволі пригадавши, як вона сама нещодавно народжувала, Анна й зовсім упала духом. Анелі зараз погано, а через неї вона ще й почувається приниженою та знехтуваною власним чоловіком.

У такі моменти хочеться підтримки, співчуття, а довелося просити, щоб її чоловіка привели від коханки. Гіршої образи навмисно не вигадасяш. Таке не лише запам'ятовується на все життя, але й дуже важко пробачається... Це якщо взагалі коли-небудь пробачається. Невже Адам не розумів, що пологи у його дружини можуть розпочатись у будь-який момент? Не міг ночувати останні три-чотири тижні вдома, а не лазити по коханках? Те, що тією коханкою є вона сама, якось не заважало своєрідному відчуттю солідарності жінки, яка нещодавно народила, до іншої жінки, яка народжує зараз. І навіть вона дозволила Адамові залишитися на ніч? Хоч би Тереза не розповіла його дружині подробиць. Довідатись, що саме в той момент,

коли ти народжуєш, твій чоловік спить з іншою, — це вже занадто навіть для вкрай терплячої дружини.

Підібгавши під себе ноги, Анна сиділа на ліжку і плакала. Чому плакала? Уже й сама не знала. Від безнадії? Від жалю до Анелі? Від огиди до самої себе? Так погано, як зараз, їй давно не було. Соромно і майже фізично боляче. Як вона взагалі докотилася до такого життя? Де поділася її колишня добропорядність? Де зникла та невинна дівчинка, якою вона була ще нещодавно? Хоч би Анеля щасливо розродилася. Нехай навіть ця дитина ще дужче прив'яже Адама до родини. Тепер байдуже. Здається, це межа, за якою нічого нема.

Так, у сльозах, Анна й заснула, а на ранок прокинулася з важкою головою, з червоними від сліз очима і в такому паскудному настрої, що все довкола малювалось їй лише в темних барвах. Машиналино робила те, що й завжди, проте боялася висунутись за поріг навіть на крок. Взагалі не уявляла, як наважиться з'явитися людям на очі. Залишається хіба пакувати речі та шукати інше житло.

Посадивши малу на коліна, Анна машиналино тицьнула їй до рук дерев'яну ложку. Ні, не помешкання їй треба міняти, а життя. Новонароджена дитина замирить Адама з дружиною, а вони з Елею залишаться самі. Дуже логічний і банальний епілог. Саме так найчастіше й буває. Найпалкіші почуття рано чи пізно згасають, а люди знов повертаються до свого колишнього життя.

Обережно притиснувшись губами до голівки дитини, Анна не помічала, як по її щоках течуть сльози. Сили вже нема на все це. Треба розійтись з Адамом і повернутись у Жовкву. Переболить один раз і минеться, а тут постійно якась шарпанина. Невже їй світ клином зійшовся на цьому чоловікові? Вона навіть не давала йому обітниці перед Богом. Треба визнати очевидне: він не її шлюбний чоловік, а вона не та наївна дівчинка, якою була, коли їхній зв'язок лише розпочинався. Досить заплющувати очі на давно зрозумілі речі: все, що відбувається зараз, — це розтягнута в часі агонія та завмирання стосунків.

Чи не вперше в Анни з'явилося тверде переконання в тому, що вона справді зуміє все це припинити. Спочатку винайме якийсь помешкання в Жовкві, потім продасть прикраси, які подарував їй Адам, купить невеличкий будинок у передмісті. Там ще навіть залишаться кошти на скромне життя в такому невеликому місті, як Жовква. Офіційно вона

вдова, та й дитина в неї народжена у шлюбi. Нiхто їх iз Елею не зневажатиме. Та й доньку краще виховувати так, щоб вона не бачила грiхiв власних батькiв. Скоро Еля почне все розумiти. Як їй пояснювати присутнiсть Адама у них вдома? Не казати ж, що вiн її батько. Мала не зумiє зберегти це в таємницi.

Пiсля обiду, вклавши доньку спати, Анна заходилася писати листа додому. Про свiй намiр переїхати в Жовкву не написала, проте повідомила, що вже в найближчу недiлю приїде в гостi й обговорить деякi важливи питання. Майже напевно знала, що зумiє знайти з вуйком спiльну мову. Надто багато їй тепер вiдомо про нього, i вона зумiє тим скористатися.

Почувши, як хтось вiдчиняє дверi, Анна швиденько заховала недописаного листа помiж сторiнок книжки. Адам? Дивно. Його дружина щойно народила, а вiн прийшов сюди?

Вона пiдвелася з-за столу, вийшла в пiвсутiнки передпокою та обiмлiла. Тереза? Тут? Навiщо Адам дав їй ключi? Невже ще не досить того, що було тут вчора?

Вона придивилась до Терези уважнiше. Що це у неї? Дитина? Немовля? Звiдки?

— О Боже, що сталося?

Дивилася на немовля на руках у Терези i не могла повiрити у те, що їй подумалося. З дружиною Адама щось сталося? Нi, такого просто не могло вiдбутися. Напевно, є якесь iнакше пояснення. В Анелi нема молока, i Адам наполiг, щоб дитину принесли сюди. Нi, це чужа дитина. Тереза знайшла її у себе пiд дверима i...

Гарячково шукаючи пояснення того, що було аж надто очевидним, Анна машинально притиснулася плечима до стiни i пропустила Терезу досередини.

Та поклала немовля на лiжку i почала обережно розгортати. Тепла ковдрочка, кашемiрова шаль, бiлоснiжний оберемок батисту, i помiж усiм цим маленьке червоне личко новонародженої дитини.

Не втримавшись, Анна тихенько скрикнула i вiдразу злякано притиснула долоню до рота. Сталося щось погане, страшне, неприпустиме — таке, чого нiколи не мало статися.

— Iди сюди, — нiяк не вiдреагувавши на її зойк, Тереза втомлено повела плечима. — Бачиш, це дiвчинка. Дiвчатка частiше виживають. Знаєш про таке?

Зробивши декілька кроків, Анна зупинилася.

— О Боже, що це таке? Звідки у вас ця дитина? Що сталося з Анелею? Чому вона дозволила принести дитину сюди?

Запитала — і не впізнала свого раптом захриплого голосу.

— Присядь, не стій. — Тереза вказала Анні на місце біля себе. — Навіщо питаєш, якщо сама вже все зрозуміла?

Відчуваючи, що ноги відмовляються її тримати, Анна вклякла на підлогу біля ліжка. Зрозуміла? Не зрозуміла? Хотіла б не розуміти.

Тереза з хвилину відсторонено розглядала дитину — так, ніби бачила її вперше або намагалася щось зрозуміти, тоді відвела погляд. Спить. Чомусь вона надто довго і міцно спить.

Вона глянула на Анну і спохмурніла. Хоч би не впала в істерику. Після всього, що пережила, найменше хотіла такого ставлення до ситуації. Сама була на межі нервового зриву і трималася лише завдяки силі волі.

— Пологи в Анелі пішли зовсім не так, як має бути, — говорила неголосно, рівним тоном, майже спокійно, так, щоб не спровокувати нападу відчаю ані в себе, ані в Анни. — Ми привели ще одного лікаря, але йому теж не вдавалося допомогти Анелі. Дитина не виходила, кровотеча не припинялась, і з дитячим місцем щось було не так. До ранку лікар сказав, що у мами і дитини мало шансів вижити, але дівчинка вижила, хоча відразу й не заплакала.

Розповідала лише найнеобхідніше, подробиць згадувати не хотіла. Воліла б і сама нічого не пам'ятати. Ані безкінечного крику, що ще й досі стояв у неї у вухах, ані гнітючої безпорадності від неспроможності допомогти, ані безрезультатних спроб Анелі вигнати дитину, потім відчайдушних зусиль для порятунку якщо вже не мами, то хоча б немовляти. А ще гостро-нудотного запаху крові. Він в'ївся в усе довкола. Відчувала його ще й досі, хоча перевдягнулася в чисту сукню. Несправедлива, дурна, потворна смерть. Зрештою, як і будь-яка інша смерть.

Спантеличено дивлячись на маленьку дитину, Анна ніяк не могла збагнути, що говорить Тереза. Якась маячня. Анеля молода, здорова, гарна — вона не могла померти. У неї щойно народилася дитина. Це найщасливіший момент у житті жінки. Ні, вона просто не могла залишити своїх дітей, бо надто сильно їх любить.

Анна до болю стиснула долонями скроні.

— Я не хотіла, щоб вона померла. Ви мені вірите? Вірите? Вірите? — повторювала, як заклинання, проте останньою краплею, яка примусила її нерви тріснути, як занадто сильно натягнуту струну, стало тихеньке скиглення новонародженої дівчинки. — О Господи, та що ж це таке?

Анна з жахом глянула на маленьке поморщене личко, на міцно заплющені, припухлі очка, на ротик із маленьким рожевим язичком і не витримала — вибігла з кімнати геть.

За декілька хвилин Тереза, вправшись із власним хвилюванням, теж вийшла з кімнати і, зайшовши на кухню, зупинилася навпроти Анни, яка невтішно плакала біля вікна, і холодно глянула на неї.

— Якщо ти впадатимеш в істерику та ридатимеш тут, у тебе пропаде молоко і ти не матимеш чим годувати дітей. Негайно вмийся і йди до малої. Її сьогодні ще ніхто не годував. Будеш її годувальницею та доглядатимеш за нею до того часу, доки ми з Адамом не вигадаємо щось краще. Я залишаю дитину в тебе.

Від несподіванки Анна аж плакати перестала.

— Як залишаєте? Ви хочете, щоб я взяла її до себе? Ні, я не можу її взяти.

Тереза зміряла Анну сердитим поглядом.

— А що ти собі думала? Що я привезла дитину на оглядини? Хочеш мати вічне свято і життя без проблем? Надумала втекти від відповідальності? Не зарано? Адам із проблемами та дітьми тебе не цікавить?

Анна аж задихнулася від зливи несправедливих звинувачень.

— Що ви таке кажете? Я нікуди не збираюся втікати. Просто ця дитина... Вона...

Міцно стиснувши губи, Тереза зміряла Анну ще одним крижаним поглядом.

— Ця дитина сама на світ Божий не просилася. Це ви собі сходитеся-розходитеся, живете разом чи окремо, любите-не любите, а страждають невинні діти. Забавку собі зробили з чужого життя. Догрались? Не досить? Йди погодуй дитину. Мусиш витягнути її з того стану. Чи тобі не залежить на її житті?

Анна здивовано підвела голову. Щось в інтонації, з якою Тереза це сказала, привело її до тям. Усе це надто серйозно і трагічно, щоб вагатися чи боятися наслідків. Саме зараз вирішується доля всіх.

Враз заспокоївшись, Анна мовчки вийшла з кухні. Так само мовчки зайшла в кімнату і зупинилася навпроти ліжка. Мала не плакала, проте нормальним сном те, як вона спала, теж назвати було важко. Личко немовляти якось дивно змінювалося, кривилося, підборіддя ледь тремтіло, і все це радше нагадувало судому, а не сон здорової новонародженої дитини. Боже, що ж вона робитиме з такою дитиною? Вона покалічена і не доживе до завтра.

— Боженько ж ти мій милий, — опускаючись біля ліжка на коліна, розпачливо прошепотіла Анна. — Подивіться, що то за дитина! Їй зовсім зле. Я не залишусь із такою дитиною. А якщо вона не виживе? Скільки Анеля її не доносила?

Тереза важко зітхнула. І без Анни бачила, як складно тій буде, проте не могла дозволити ані собі, ані їй такого настрою. Новонароджена дівчинка гостро потребувала материнського молока, жертвності й доброго догляду.

Якийсь час Тереза мовчки розглядала дитину, тоді знов перевела погляд на Анну.

— Куди ти подінешся — виходиш. І знаєш, чому? Тому, що ти й сама хочеш цього. А ще тому, що відчуваєш провину перед нею та її мамою. Та й не витягне таке немовля чужа людина, а ти вже ніби й не чужа для нас. Принаймні, ця дівчинка — сестра твоєї Елі.

Анна продовжувала з жахом дивитися на дитину.

— Але ж вона абсолютно не така, як моя мала. Та подивіться ви на неї! Вона ж зовсім слабенька. Хіба ви не пам'ятаєте, якою була моя Еля?

Тереза знов важко зітхнула.

— Що ти порівнюєш. Як та народилася, а як ця. Твоїй нічого не бракувало, а ця придушена народилась, ще й не відразу закричала. Дивно, що вона взагалі вижила. Ми вже й не сподівалися.

Відчувши ще один напад відчаю, Анна розпачливо глянула на малу.

— Я не маю досвіду поводження з такими дітьми. Що я з нею робитиму?

— Чого ти наперед панікуєш? Спробуй її погодувати, а там дасться чути... Та роби вже хоч щось. Чому сидиш і дивишся на неї?

Відчувала, що й сама починає панікувати. Якщо Анна не опанує свій страх та емоції, у дитини не залишиться шансу вижити. Нема часу

на пошуки іншої годувальниці. Та й де гарантія, що хтось інший зуміє подбати про таке немовля?

Вловивши в голосі Терези щось подібне на розпач, Анна здивовано звела на неї очі. Вона нервує? Малоймовірно, щоб така вольова жінка втратила самовладання.

Анна перевела погляд на немовля на ліжку і знов мимоволі жажнулася. Слабенька, зовсім не така, якою була при народженні її Еля. Господи, та ж ця дитина може в будь-який момент задихнутися, а скажуть, що це вона її не вгледіла.

Гострий напад страху примусив Анну ще раз подивитися на Терезу. Шукала якщо не співчуття, то принаймні поради чи підтримки, проте сестра Адама навіть не намагалася в чомусь її переконувати. Просто сиділа і мовчки дивилася на немовля.

Анна відвела погляд. Які в Терези втомлені та червоні очі. Уявити страшно, що вона побачила та пережила в цю страшну ніч. Ворогові не побажаєш.

Легенько торкнувшись рукою маленької теплої голівки новонародженої дівчинки, Анна відчула, що зараз розплачеться, проте відразу опанувала себе і знов легенько діткнулася дитини. Кому потрібні її сльози? Тут треба щось робити, а не плакати.

Вона обережно розповіла дитину і спробувала зосередитися на тому, що побачила. Малюсінька. Значно менша, аніж була при народженні її Еля. Лише животик і голівка порівняно з усім іншим великі. Ручки-ніжки худенькі, пальчики манюні-преманюні, аж не віриться, що такі бувають. І колір шкіри інакший.

Анна обережно відгорнула пелюшку від голови малої і мимоволі знов жажнулася.

— Що це в неї таке? Бачите, там, на голівці.

Тереза теж нахилилася над немовлям.

— Це просто синець. Пологи були важкими. До місяця зійде. Це ще не найгірше.

— А що найгірше? — самими лише губами запитала Анна. — Є щось гірше?

— Важко сказати... Дитина дуже маленька. Ще й народилася на восьмому місяці. Навіть лікар нічого певного не зміг сказати, тільки попередив, що важкі пологи мами могли зашкодити дитині. Хто знає, чим це обернеться у майбутньому. З немовлятами взагалі важко щось

передбачати наперед. Іноді навіть зовсім безнадійні виживають, а здорові раптом вмирають.

Подумки вже вкотре жажнувшись, Анна опустила очі. Господи, що ж їй робити з такою дитиною? А якщо вона помре? А якщо застудиться?

Вона знов загорнула немовля в теплу ковдрочку. Дитина ледь зарухалася, крутнула голівкою, проте якимось мляво, не надто активно, двічі позіхнула і тихенько заскиглила.

— Пані Терезо, треба розпалити п'єц у кімнаті. Не можна, щоб мала застудилася.

Анна взяла дівчинку на руки. А легенька яка — як пір'ячко. Розстібнувши сукню, вона спробувала прикласти дитину до грудей, але мала навіть не пробувала смоктати. Невже вона взагалі не може їсти?

Затамувавши подих, Тереза мовчки спостерігала за тим, як Анна намагається погодувати дитину. Мала надто квола і не виявляє жодних ознак того, що справді хоче жити. Невже все намарно? Смерть, понівечене життя, розпач.

Промордувавшись із дівчинкою півгодини, Анна досягла лише того, що дитина двічі якимось непевно взяла груди, але відразу по тому заснула. Не допомагало навіть те, що вона сама зціджувала їй до ротика молоко. Мала вперто засинала та ігнорувала всі зусилля її погодувати.

На якийсь час Анна дала малій спокій. Поклала на ліжко і, мало не плачучи, глянула на Терезу, яка, розпаливши п'єц, знов сіла навпроти. Не чекала жодних порад. Тут як Бог дасть. Людина може хіба сподіватися.

Коли Анна знову взяла немовля на руки, прокинулася Еля, але зараз їй було не до доньки. Вона лише прослідкувала поглядом, як Тереза забрала малу і, щось примовляючи, почала перевдягати, а Еля не лише з радістю пішла до хресної, але й заусміхалася їй. Завжди саме так зустрічає появу Терези.

Відвернувшись, Анна знов зосередилася на новонародженій дитині. Та й далі поводитися мляво і майже відразу засинала. Та що ж це таке? Молока так багато, а дитина не бере груди. Як вона житиме, якщо не їстиме?

Анна міцно стиснула губи. Якщо дитина не смоктатиме — годуватиме її з ложечки. Мала ж не синіє і не задихається, а отже, може їсти.

У якийсь момент усе почало налагоджуватися. Ледь розплющивши очка, дитина не лише не заснула, але з хвилину смоктала. Відразу по тому знов заснула, проте навіть таке невеличке досягнення примусило Анну заплакати від радості. Що там вони всі знають? Дитина, яка сама їсть, зовсім не квола і не безнадійна.

Перевдягнувши Елю в сухе, Тереза знов підійшла до Анни.

— Не їсть? — по-своєму витлумачила вона її сльози. — Спробуй погодувати ложкою.

Заперечно хитнувши головою, Анна підвела голову і крізь сльози усміхнулася Терезі.

— Вона їсть! Уявляєте? Сама. Це ж добре? Вона житиме? Правда?

Тереза уважно глянула на Анну, тоді на дитину на її руках.

— Будемо сподіватись. Зараз я мушу йти. Сама розумієш, не можу залишатися тут надовго.

Вона замовкла. Пояснювати, куди і навіщо треба йти, не було потреби. Анна і сама чудово це розуміла.

Вдягнувшись, Тереза знов підійшла до Анни з дитиною.

— У найближчі декілька днів я навряд чи сюди прийду. Мусиш сама давати собі раду. Когось чужого присилати на допомогу я теж не хочу. Тут і без чужих очей усе заплутано. Завтра прийде моя покоївка і принесе тобі продукти, але до хати її не впускай. Не треба нікому бачити, що тут діється.

Зробивши кілька кроків до дверей, Тереза озирнулася.

— І ще... Я залишу тобі адресу нашого лікаря. Він знає ситуацію. Якби щось сталось із дитиною, покличеш його і відразу повідомиш нас. До речі, малу ми похрестили. Зробили то відразу по смерті Анелі. Думали, дитина теж не виживе.

Обережно поклавши немовля на ліжко, Анна глянула на Терезу.

— А як... Як там...

Тереза втомлено глянула на Анну.

— Хочеш ще про щось мене запитати? Кажі виразно, бо мушу йти.

На мить завагавшись, Анна глибше вдихнула повітря.

— А Адам? Як він?

Дуже довго Тереза не відповідала, тоді якось непевно повела плечима.

— Не дуже добре, але, напевно, так і має бути. Не надто легко, коли за подібних обставин у тебе вмирає друга дружина. А тут ще й обставини дуже специфічні... Не знаю, може, тобі не надто приємно таке чути, але по-своєму Адам її таки любив.

Анна опустила очі. Може, й справді любив, але надто своєрідною була та його любов. Вона б такої не хотіла.

Розділ 10

Наступні кілька днів перетворилися для Анни на суцільний жах. Ані на мить не могла позбутися страху за новонароджену дитину. Майже невідступно сиділа біля доньки Адама та Анелі, щогодини годувала, слідкувала, щоб та не змерзла чи не перегрілася, прислухалася, як мала дихає і чи дихає взагалі, з тривогою вдивлялася в обличчя, приглядалася до поведінки і боялася зауважити в дитині якісь зміни на гірше. Проте дитя, яке вижило у важких пологах, тепер так наполегливо чіплялося за життя, що Анні поступово відлягло від серця. Вона виживе. Обов'язково виживе. Уже по декількох днях дівчинка виглядала значно краще. Трохи пожвавішала, та й рухи стали інакшими, майже такими, як у всіх здорових новонароджених немовлят, лише підборіддя тремтіло і сон був надто дивним, а ще вона була дуже маленькою, проте якраз це не турбувало Анну. Якщо нічого не зміниться — дитина наздожене дітей свого віку. Дивлячись на крихітну дівчинку, Анна відчувала, що ладна небо до неї прихилити. Тут навіть не йшлося про те, що це донька Адама, насамперед бачила в ній маленьке, покривджене життям створіння, яке так прагнуло порятунку. Сотні разів прокручувала в голові всі можливі варіанти розвитку подій і звинувачувала у всьому насамперед себе. Логіки в таких роздумах було мало, проте Анна все одно не могла подарувати собі того, що сталося не з її вини. Людині взагалі властиво вишукувати причини всіх бід та нещасть. Одні звинувачують себе, другі — інших, треті копірсаються в причиново-наслідкових зв'язках і переконують себе в можливості хоч щось контролювати. Дуже непросто прийняти те, у чому зазвичай нема жодної логіки. Думати, що можеш вплинути на події, убезпечитися від нещасть, відвернути їх — ілюзія, з якою важко, а іноді майже неможливо розлучитися. Ще важче змиритися з тим, що скоректувати вдається лише обставини, окремі ситуації, час, але не долю і не життя загалом.

Довго мучитися докорами сумління, плакати чи копірсатись у власних спогадах Анна не могла. Так поводитися лише в перші дні, а потім усе довкола закрутилось, як ярмаркова карусель навпроти церкви Святого Юра. Хапалася за найнагальнішу роботу, не доробляла, бо починала плакати Еля, перевдягала та годувала її, тоді прокидалась і

теж починала скиглити інша мала, і Анна не знала, до кого бігти насамперед. Зазвичай хапала на руки обох і намагалася дати їм раду одночасно.

З укладанням спати теж не все було гаразд. Новонароджене немовля вирішила класти в колиску, проте Еля з обуренням прийняла те, що її перестали колихати, і не заспокоїлася доти, доки не відстояла за собою це право. Капітулювавши, Анна повернула Елі її колиску, новонароджену дитину поклала на своє ліжко, а сама перебралася на підлогу. Коли їй вдавалося втихомирити дітей, вона бігла на кухню і примушувала себе хоч щось поїсти. Мусила мати достатньо молока для того, щоб годувати двох дітей. Немовля їло не надто багато, проте ледь не щогодини, а Еля, звикнувши до того, що маминого молочка має вдосталь, не хотіла щось інше. До всього того додалося прання та прасування, і Анна майже не помічала, яким чином день добігав до ночі — провалювалася в сон, як у глибоку яму. Десь на середині падіння з напівзабуття її зазвичай вихоплювало тихеньке скиглення немовляти, і Анна примушувала себе підводитися. Здається, ця дівчинка вже не просто чіплялася за життя, а починала дедалі впевненіше його завойовувати. Взявши дитину на руки, сідала на долівку і, притулившись плечима до ліжка, годувала, дрімаючи. Десь серед ночі не розрізняла, кого тримає на руках. Хотілося лише одного — бодай годину поспати спокійно. До ранку Анна не розуміла, що було насправді, а що лише наснилося. А коли молилася, нічого не бажала собі так сильно, як терпіння та витривалості. Не почувалася впевнено, проте намагалася не впадати у відчай. Адамові зараз у стократ важче. Людина завжди беззахисна перед смертю, і неважливо, чи зіштовхується вона з нею вперше-вдруге чи, може, востаннє. Знання та досвід пережитих втрат ніяк не допомагають, лише накладають іще один шар болю на всі попередні.

Почувши слабке пхикання в себе за плечима, Анна озирнулася. Ну, звичайно, малі прокинулись одночасно. Дивно, якби інакше.

Карусель ворухнулася, зрушила з місця і закружляла довкола Анни, набираючи обертів. Годувала, переповивала, прала, прасувала... До вечора хотілося хіба доповзти до ліжка та заснути. На додачу до всіх клопотів ще й Еля поводитися препаскудно — вередувала, тягнула до рота все, що потрапляло під руку, погано їла, зле спала, плакала через найменшу дрібницю. Навчена попереднім досвідом, Анна знала, що в

неї лізе черговий зубчик, і не надто цим переймалася. Нічого, незабаром минеться.

Десь на десятий-дванадцятий день від візиту Терези стало трохи легше. В Елі прорізався зубчик, і вона не лише краще спала вночі, але й удень не вимагала постійної уваги. Тепер вимогливішою стала інша мала. Як усі немовлята, мучилася животиком і вже мала силу голосно повідомляти про це.

Анна намагалася не надто засмучуватись через недоспані ночі, проте це не завжди вдавалося. Дедалі частіше почувалася настільки втомленою, що до вечора не відчувала нічого, окрім глухого роздратування. На щастя, до ранку той стан минався, і вона з новими силами бралася за роботу. Вже й сама дивувалася. Звідки у ній з'являється витримка та терпіння?

Прокинувшись від жалібного скиглення немовляти, Анна підвелася на ноги. Мала доволі жваво крутила голівкою, шукаючи груди. Їстоньки хоче.

Узявши дитину на руки, Анна обережно торкнулася долонею пушка на маленькій голівці. Яка ж гарненька дівчинка. Справжня лялечка. Просто ще надто крихітна, але й зараз видно, що гарна. Чимось подібна на її власну малу. Не дивно, батько ж у них один. За декілька років ці дівчатка не надто відрізнятимуться одна від одної.

Вона торкнулася губами маленької голівки. Напевно, світ не такий безнадійний, якщо у ньому є діти. Хоча б заради цього варто жити та чогось прагнути.

Подумки подякувавши за це Богові, Анна погодувала малу, переклала її на ліжку, лягла на підлогу і відразу знов заснула. У якийсь момент відчула, що її вкривають, проте діти не плакали і вона не змогла примусити себе розплющити очі. Напевно, від перевтоми їй усе це ввижається.

Знов прокинулася від того, що хтось торкається її плеча. Умить сіла на підлозі й злякано роззирнулася.

— Пані Тереза? Ви? Я не почула, як ви зайшли. Я зараз... Просто задрімала.

— Тихо. Не зривайся. Мені не хотілось тебе будити, — Тереза обережно присіла на ліжку. — Я тут уже з годину, і, знаєш, Яніна зараз виглядає значно краще. Навіть трохи виросла.

Підвівшись, Анна накинула на плечі шаль і теж глянула на дівчинку, яка вже починала неспокійно крутитися та розплющувати оченята, шукаючи груди.

— Я навіть не знала, під яким ім'ям її хрестили... Яніна... Яся... Ясюня... — Ніби пробувала ім'я на смак. — А ви помітили, як мала на личку змінилась?

Тереза кивнула. Майже й не сумнівалась, що якщо це можливо, то саме Анна зуміє виходити цю дитину.

— Тобі, напевно, важко з ними обома?

Дивлячись на те, як змарніла та схудла Анна, мимоволі жаліла її. Завжди чомусь не так сердилася на неї, як шкодувала. Поводиться Анна, звичайно, не найкраще і ніяк не опирається гріху, проте далеко не найгірша з жінок такого ґатунку. Не вульгарна, не користолюбна, по-справжньому любить Адама і терпляче ставиться до всіх його вибриків. А тих вибриків ніколи не бракувало.

Замислено глянувши на те, як Анна переповиває та прикладає до грудей Яніну, Тереза усміхнулася. Окрім того, Анна — добра мама, і це теж важливо. Особливо тепер, коли все вказує на те, що Адам таки одружиться з нею. Їй би кращого виховання та відповідного походження — і ліпшої дружини йому в цій ситуації не знайти. Шкода тільки, що до Анелі їй ніколи не дорівнятися. Але з тим нічого не вдієш. Адама завжди тягнуло саме до таких жінок, а Анна принаймні здорова, сильна і молода. Усього іншого її можна навчити. Та й зовні вона гарна. Може, біля неї Адам нарешті заспокоїться.

— Погодуєш малих і лягай спати. Сьогодні я залишусь у тебе на цілий день і допоможу з хатньою роботою. Не бійся, я прекрасно вмію давати собі раду з будь-якою роботою і без прислуги. Тобі треба відпочити.

Анна здивовано звела очі на Терезу. Звідки таке розуміння та прихильність? Вона вже не зневажає її?

— А що тебе дивує? — безпомилково прочитавши подив у погляді Анни, Тереза вирішила відразу розставити всі крапки над «і». — Сваритись нам з тобою нема сенсу. Що було — те минулося, а життя триває. Адам хоче бути з тобою, а тепер, коли...

Вона не договорила. Язик не повертався сказати вголос те, про що вони подумали одночасно.

Анна відвела погляд. Терезу вона зрозуміла безпомилково, проте говорити чи думати про це не могла. Надто страшно отримати омріяне такою страшною ціною. Боялась погодитись і одночасно не погодитися на таке.

— Ми не будемо про це говорити. Добре? Я не можу.

— Як хочеш. Я тут не тому, що мені хочеться обговорювати ваші з Адамом стосунки. Самі вирішуйте, що робитимете далі. Життя — несподівана річ.

Більше вони до цієї теми не поверталися ні того дня, ані наступні декілька днів. Усю увагу зосередили на нагальних буденних справах. Тереза привезла Анні ще одну колиску, придбала для дітей дещо з речей, налагодила сякий-такий лад у побутових справах, знайшла хатню робітницю. Зжитися з тією жінкою Анна, щоправда, не змогла. Вбила собі в голову, що краще, аніж вона сама, з роботою не впорається ніхто, а тому розривалася між дітьми, пранням, прибиранням і почувалася втомленою та невиспаною. Своїм дивним поведженням викликала в цієї жінки спочатку подив, потім образу. А далі ще гірше — Анна почала прискіпуватися до всього, що та робила, і демонстративно все переробляла. Сама себе не впізнавала і сама собі дивувалася. Ніколи не думала, що здатна на таку гидку поведінку, проте нічого не могла вдіяти. По кілька разів на день обурювалася, кричала через найменшу дрібницю, а потім плакала і почувалася винною. За декілька днів усе завершилося тим, що Анна знов залишилася сама, проте її це не засмутило. Навіть перед собою не хотіла визнати, що насправді нервує через відсутність Адама. Намагалася виправдати його, проте не могла. Єдине, на що терпіння наразі вистачало, — це діти. Терпляче ставилася до капризувань, годувала, переповивала і навіть знаходила час та сили на те, щоб бавитися з ними.

Яніна швидко росла, добре їла, була жвавою і в міру крикливою. Не надто відрізнялася від інших передчасно народжених немовлят, лише іноді несподівано здригалася всім тілом і незрозуміло чого голосно кричала, проте це нічим поганим не завершувалося, а тому перестало лякати.

Трохи складніше Анні стало з власною донькою. Навіть після того, як прорізався зубчик, Еля капризувала. Здається, поява ще однієї дитини не надто її тишила. Невже така дрібнота здатна ревнувати? Не

мала сили та часу на те, аби детальніше вникнути в таке, проте сподівалася, що з часом це минеться. Уже зараз Еля дивиться на сестричку з очевидним зацікавленням. Нічого, маленькі діти дуже швидко до всього звикають.

Розділ 11

Адам прийшов несподівано, навіть не попередивши Анну про свій візит. Якось вранці просто з'явився на порозі, а вона навіть здивуватися не встигла, підвела голову від Яніни, яку якраз годувала, глянула на Адама і відчула, як серце тьохнуло і болісно стиснулося. Боже ж милий, що з ним сталося? Була вражена не так раптовою появою Адама тут, як його виглядом. Він ніби враз постарів на десять років. Таким вона його жодного разу не бачила. Волосся ледь не наполовину посивіло, обличчя осунулось та було втомленим, риси загострилися, зморшки сильніше окреслилися, навіть погляд став якимось відстороненим. Він або хворів, і їй нічого про це не сказали, або дуже тяжко відходив від смерті дружини.

Не наважуючись порушити тишу, Анна сиділа і мовчки дивилася на Адама. Той підійшов ближче, сів на ліжку. Так само мовчки глянув на немовля в неї на руках. Жодним словом не зрадив ані своїх думок, ані почуттів. Сидів і роздивлявся малу.

Тремтячими руками Анна відгорнула край пелюшки, яка затуляла дитині личко. Для доньки Адама вона так багато зробила, проте дівчинка досі надто мала та слабенька, а їй хотілося, щоб вона вже тепер була такою ж сильною та міцною, як усі інші діти.

Занепокоєно перевівши погляд із дитини на Адама, Анна опустила очі. Ні, не треба дивитися на нього зараз. Він мусить сам дати раду своїм почуттям.

Адам дуже довго не озивався. Лише обережно торкнувся рукою маленької голівки доньки і знов нічого не сказав. Анна теж промовчала. Занадто добре його розуміла, щоб говорити зараз.

Наситившись, дитина заснула, і, щоб не турбувати її, Анна ще декілька хвилин сиділа нерухомо, тоді обережно підвелась і переклала малу в колиску. Застебнула сукню. На Адама намагалась не дивитися. Просто підійшла і знов сіла біля нього. Обоє не потребували слів, поглядів чи доторків. Жодна розмова не могла дати їм більше, аніж

тиша. Момент, який треба пережити разом. Він або дає справжню близькість, або роз'єднує так, як ніщо інше. Неважливо, з чим це пов'язано: зі смертю близької людини, з життєвими негараздами, з фізичним виснаженням, хворобою чи кризою у стосунках — важливо, щоб чоловік та жінка зуміли пережити такі моменти разом.

— Мала добре виглядає, — нарешті першим озвався Адам. — Тереза не помилилася, коли принесла дитину тобі.

Кивнувши, Анна обережно глянула на Адама. Здається, тепер вони намагатимуться не говорити про смерть Анелі, проте все, що робитимуть у найближчі декілька місяців, так чи інакше стосуватиметься саме цієї смерті.

— Я довго не приходив до тебе, — Адам уважно подивився Анні в очі. — Вибач, так склалося. Тобі, напевно, важко з малими?

Вона промовчала. Важко? Здається, важко їй буде незабаром.

— Ти переїдеш до мене, і тобі стане легше. Для початку як годувальниця моєї доньки, а потім одружимося.

— Мовчіть про таке... — Вона злякано торкнулася руки Адама. — Ще надто мало часу минуло.

Соромилася свого страху, проте нічого не могла вдіяти. Коли поміж двох стоїть чиясь смерть, зовсім не відомо, чим це обернеться для стосунків. Іноді смерть роз'єднує сильніше, аніж чужа зла воля або серйозні перешкоди.

Адам уважно придивився до Анни.

— Бачу, ця розмова ще не на часі... Нічого. Я зачекаю, але тобі все одно доведеться виїхати звідси. Я зауважив, що наші з тобою стосунки вже ні для кого тут не таємниця.

Анна заперечно хитнула головою.

— І нехай не таємниця. Люди мусять про щось говорити. Мені тепер байдуже до пліток.

Адам придивився до неї ще уважніше.

— Як хочеш. Переїдеш до мене тоді, коли сама захочеш.

Не відводячи від Адама погляду, Анна кивнула. Не пригадувала, щоб він колись був таким поступливим до її бажань. Зрештою, він усе одно знає, що рано чи пізно вона переїде до нього, а ким вважатиметься, не надто й важливо. Коханкою? Утриманкою? Законною дружиною? Годувальницею його доньки? По-справжньому

починала боятися лише того, що смерть Анелі роз'єднає їх сильніше, аніж її існування в минулому.

Невесело усміхнувшись, Адам знов уважно глянув на Анну.

— Шкодуєш, що пов'язала своє життя з моїм?

Відчуваючи, як кров відливає від щік, Анна глянула йому в очі й знітилася. Аж ніяк не хотіла, щоб Адам саме так розцінив її відмову. Невже він не розуміє, як сильно вона його любить? Як цінить. Як хоче бути поряд і підтримати.

Від безпорадності, невміння пояснити свій стан, від жалю до себе та до Адама Анна раптом відчула, що втрачає залишки самовладання, і заплакала. Сама ненавиділа себе за ці сльози, проте стримати їх не могла.

— Анно, чого ж ти плачеш? — Адам обійняв її за плечі. — Усе вже позаду. Дивись, яка ти в мене розумниця. Ніхто й не вірив, що дитина виживе... Ну, ну, досить плакати. Усе минеться.

Знав, що так легко не минеться, розумів, що заподіяв Анні кривду, проте волів, щоб вона не відчувала це так гостро, як він. Узяв її з дому ще дитиною, кинув у таке життя, до якого вона цілком не надавалась, і не зумів захистити. А зараз ще й свої проблеми на неї навантажує.

Він обережно, ніби пестячи, гладив її волосся, худенькі плечі, аж занадто тоненький стан. Вона схудла, змарніла, знову стала хворобливо вразливою. Відчував не лише ніжність та бажання захистити Анну, але й жаль до себе за те, що дозволив їй дійти до такого стану. Після того, як поховав уже другу дружину, не був певен, що його життя складається саме так, як повинно. Щось він робить у житті не так і не те, але тепер усе буде інакше. Права на ще одну помилку в нього нема.

Адам дозволив Анні виплакати у нього на грудях. Здається, зараз для неї це важливіше, аніж слова співчуття та розради. Зрештою, що міг їй сказати? Що любить? Що опікуватиметься нею та дітьми? Вона й без нього це знала. Ніколи не любив зайвих слів, волів конкретні справи.

Коли Адам пішов, Анна ніяк не могла повернутися до звичного ритму життя. Після спалаху емоцій та сліз відчувала таку спустошеність і втому, що не могла нічого робити. Просто сиділа, прихилившись плечима до стіни, і тупо дивилася перед собою.

Знов прокинулась Яніна. Спершу невдоволено покрутила голівкою, тоді, не дочекавшись жодної реакції, тихенько, а згодом і голосно, заплакала.

Анна повільно перевела погляд на колиску. Здається, знов треба дитину годувати. Підвелася, підійшла до колиски, глянула на малу.

— Нічого, маленька, все у нас буде добре... Я не дозволю, щоб нам було зле. Ми собі на таке не заслужили. Ані ти, ані я, ані твій тато.

Перевдягаючи, пестячи та пригортаючи дитину до себе, Анна поступово поверталася до життя. Сльози, втома, безнадія — все кудись зникло, відійшло на інший план.

— І все ж таки добре, що ти в мене тепер є. Сонечко моє рідненьке. Донечка моя кохана.

Анна не втрималась і поцілувала дві крихітні рожеві п'яточки. Уже давно перестала докоряти собі за те, що сприймає цю дитину як власну. Їм усім просто треба вижити разом та навчитися жити трохи інакше, аніж раніше, а добре це чи погано — час покаже.

Частина сьома

[Каденція](#)

Частина сьома Каденція

Розділ 1

Після того, як Адам знов почав приходити до Анни, узвичаєний ритм її життя майже не порушився. Усе у ньому, як і раніше, крутилося довкола дітей та їхніх потреб. Єдина відмінність — тепер вона знов уважніше ставилася до своєї зовнішності. Навіть вдома не дозволяла собі ходити розтріпаною або недбало вдягнуеною, хіба уникала надто яскравих барв, дорогих прикрас та вигадливих візерунків. Сама не зауважила, як поступово повідкладала в найдальші закутки шафи все, що видавалося легковажним, занадто кокетливим чи звабливим. Зробила це радше неусвідомлено, аніж справді намагалася дотримуватися трауру. За її теперішнього настрою все яскраве різало око, викликало неприйняття або видавалося недоречним. Хотілося спокою, рівного плину часу, відсутності будь-яких, навіть приємних, подій, затишку і хоча б трохи впевненості в тому, що в житті настав більш-менш стабільний період.

Не надто зважала й на те, що діялося за стінами помешкання. Знала, звичайно, що у вересні в мадярів владу захопили повстанці на чолі з Кошуцом, що у Відні теж підняли повстання та захопили місто, проте не мала часу прислуховуватися до розмов про це. Непокоїтися почала лише при кінці жовтня — тоді, коли події у Львові ігнорувати було неможливо. Майже щодня відбувалися сутички з поліцією, у звичному вуличному гаморі з'явилося щось нове, загрозливе та неспокійне, таке, що примушувало з тривогою прислухатися до обурених вигуків на вулиці, до підозрілого шуму і безладу, який дедалі виразніше нагадував весняні події в місті. Знов лунали рішучі заклики і крамольні розмови, національна гвардія була незадоволена урядовими військами та політикою уряду, прості люди поділилися на табори і не хотіли коритись узвичаєному порядку, гвардійці майже відкрито протистояли військам і не дарували жодних образ.

Сьогодні Анна навіть почула на вулиці якісь крики та погрози, щось тягали, носили, ставили — очевидно, будували барикади. Чувся брязкіт зброї, десь далеко пролунав постріл і залишив по собі тривогу. Передчуваючи, що все це закінчиться величезними проблемами, Анна цілий день непокоїлась. І треба ж було замешкати так близько від Головної площі та урядових будинків. Зараз вона з дітьми опинилася в

самісінькому епіцентрі бурхливих подій, і якщо все це завершиться збройним повстанням та стріляниною, їхньому життю загрожуватиме небезпека. Ще й Адам, ніби навмисно, саме сьогодні десь подівся. Обіцяв прийти ще вранці, а досі немає. Може, зібратись і самій з'їхати звідси? Якби не боялася за таких заворушень виходити з дітьми на вулицю, то обов'язково пішла б до Терези. Та мешкає трохи далі від центру, і у неї значно спокійніше, аніж тут. З тривогою прислухалася до шуму на вулиці й починала боятися, що найгірші припущення справдяться.

Ще й діти не лише прокинулися раніше, аніж звичайно, але й погано поїли, тепер вередували і загалом поводитися так нестерпно, що в Анни починали здавати нерви. Через прочинену на кухні кватирку долинали окремі вигуки з вулиці, під вікном бруківкою волочили щось важке і вкладали на новозбудовану впоперек вулиці барикаду, а нещодавно пролунав іще один постріл десь із боку Бернардинів. Що це таке? Такі ж заворушення, як у березні, чи починається збройне повстання? Якщо повстання, то не лише стрілятимуть, але й громитимуть усе, що під руку потрапить.

Дедалі дужче непокоїлась і навіть у вікно боялася визирати. Щільно причинила кватирку і затягнула штори. До сусідів по допомогу теж не підеш. Після нічного скандалу до неї тут ставляться вкрай прохолодно. Навіть не вітаються. Швидше б уже прийшов Адам. Незрозуміло, чому він затримується. Хоч би з ним нічого поганого не сталося.

Про всяк випадок Анна заходилася збирати у дві валізи найнеобхідніші та найцінніші речі, тоді порозкладала на ліжку теплі речі для дітей та для себе і перевдягнула легку домашню сукню на теплу вовняну. Панічного страху не відчувала, проте на душі було неспокійно. Так відчуваєшся за крок від катастрофи чи кардинальних змін у житті.

Почувши, як відчиняються двері, Анна вибігла в передпокій. Адам. Ну, нарешті. Незабаром смеркатиметься.

— Я забираю тебе з дітьми до себе, — не вітаючись і не витрачаючи час на зайві церемонії, відразу поставив її перед доконаним фактом Адам. — Добре, що ти вже перевдягнулась. Тепер вдягай дітей і приходи їм якісь речі. На все про все маєш півгодини. Зайвого не бери. Решту речей я потім сам привезу.

Зайшовши до кімнати, він кинув погляд на зібрані валізи.

— Вистачило б і однієї, але тепер пізно перепакувувати. Нехай будуть дві.

Він озирнувся на Анну, яка стояла посеред передпокою і дивилася на нього широко розплющеними очима.

— Ну і чому ти ще й досі тут стоїш? Вдягай дітей. Ситуація непевна, і я б не радив довго зволікати.

Прийшовши до тями, Анна кинулася робити те, що наказав Адам. Витягнула з колиски спочатку Яніну, швиденько переповила її, тоді заходилася вдягати Елю. Справді нема часу. Щоб убезпечити малих, треба якнайшвидше забрати їх звідси.

Коли діти були тепло вдягнені та замотані ледь не по самі носи, Анна швидким рухом накиннула на плечі теплу кацабайку, надягнула капелюшок, взяла малих на руки і, не озираючись, вийшла з Адамом на вулицю.

До меж Хорунщизни вони дійшли практично безперешкодно, проте, дивлячись на тлуми людей, які заповнили вулиці, на урядові війська довкола, на барикади впоперек доріг та на гармати, які з'явилися перед готелем Гофмана, Анна чи не вперше за сьогодні відчула справжній страх.

Притискаючи до себе дітей, які від шуму та криків знов почали капризувати, вона машинально намагалася їх заспокоїти, а сама дивилася на те, що діється в середмісті, і не могла отямитися. Ці люди хоч самі розуміють, що роблять? Якщо до завтра ніхто не контролюватиме ситуації, може статися все що завгодно.

Трохи заспокоїлась Анна лише тоді, коли переступила поріг будинку Адама.

— Але я житиму в одній кімнаті з малими, — відразу перейшла вона до суто практичних питань. — Скажете, що я годувальниця Ясі.

Адам усміхнувся.

— Як хочеш. Мені байдуже, ким тебе вважатимуть.

Зрозумівши, що Адам не тиснутиме на неї в цьому питанні, Анна полегшено зітхнула і зосередилася на нагальних справах: переодягнула дітей, нагодувала їх, повитягувала з валізи найнеобхідніші речі, розстелила ліжко, а ще за годину малі, втомлені сьогоднішнім неспокійним днем, спали так міцно, що навіть не прокинулися, коли Анна переклала їх ближче до стіни.

Ще раз переконавшись, що діти тепло вкриті та не впадуть із ліжка, вона вийшла. Добре, що Адам відпустив усю прислугу. Не уявляла, як би зараз дивилася незнайомим людям в очі.

Переступивши поріг кімнати, в якій на неї чекав Адам, Анна зупинилася в нерішучості.

Не почувалася в цьому будинку ані затишно, ані вільно. Мусила сюди приїхати, щоб мати надійний прихисток, але внутрішньо все в ній опиралося цьому. Зовсім нещодавно тут господарювала Анеля, і її невидима присутність вгадувалась у кожному предметі домашнього вжитку: у дбайливо підібраних художніх дрібничках на камінній полиці, у рясно квітучих, навіть у цю пору року, вазонах на жардиньєрці, у прискіпливо дібраному посуді в застланому креденсі, у забутій на маленькому столику для рукоділля канві з розпочатою вишивкою, навіть у прибраному призьбираними мусліновими фіранками вікні, і, чи не найвиразніше, у великому чорному фортепіано з відповідним до нього стільчиком. Не мусила навіть очі заплющувати, щоб уявити, як Анеля підходила до свого інструмента, як сідала і починала грати. Робила то досконало, з неперевершеним артистизмом і відчуттям настрою твору. Їй самій уже ніколи не виконати так жодної музичної фрази. Це вмерло в ній назавжди. Важко уявити, як вона взагалі мешкатиме тут.

Будинок не будив у ній жодних теплих емоцій. Навпаки — навіював погані передчуття та думки. Як тут можна щось робити, говорити, рухатися, дихати? Майже фізично відчувала брак повітря. Напевно, Адам звик до всіх цих речей, не помічає, не пов'язує виключно зі спогадами про дружину, а найімовірніше, як більшість чоловіків, сприймає їх як фон чи декорацію і по-справжньому ніколи й не бачить.

Намагаючись ненароком не виказати свій настрій, Анна спробувала поводитися природно. Неквапно підійшла до канапи, сіла й акуратно розправила складки на спідниці.

— Ви навмисно відпустили всю прислугу? Це щоб мені легше було призвичаїтися чи щоб не відразу здогадались, хто я насправді?

Адам промовчав, проте подивився на Анну так уважно, що вона мимоволі зніяковіла.

— Ви ж не наполягатиме, щоб я відкрито стала вашою коханкою? Заледве минуло сорок днів по тому, як...

Не договорила. Розмова не клеїлась. Обговорювати події в місті не було сенсу, а вибудовувати плани на майбутнє видавалося блюзнірством.

— Я лише хочу, щоб тобі було зручно в мене вдома.

Анна кинула на нього швидкий погляд і знов розправила й без того акуратно розправлені спідниці.

— Мені й зручно.

Насправді майже жалкувала, що погодилася приїхати сюди. Ще й раптом розболілася голова і захотілося побути на самоті, а ще чомусь, не до місця і не до часу, пригадалось, як вона приходила сюди раніше і як зарікалася ніколи більше не переступати поріг цього дому. Не можна все ж таки спокушати долю та зарікатись.

Анна підвелася з канапи, підійшла до годинника на камінній полиці. Десята година? Неймовірно. За всіма клопотами та безладом у місті й не зауважила, як збігло стільки часу.

— Я приготую вечерю? Ви ж, певно, зголодніли.

Не очікуючи на ствердну відповідь, Анна вийшла з кімнати і швидким кроком попрямувала на кухню. При порозі затрималася. Кухня доволі простора, чиста і добре облаштована. Цілий кут займає велика мурована піч, посередині — стіл зі стільцями, в іншому кутку — бочка з водою, трохи на віддалі — діжа для вимішування тіста і колода для рубання м'яса, а ще тут така кількість різноманітних казанків, ринок, банячків та форм для випікання, що аж очі розбігаються. Щоб у всьому тому орієнтуватися, треба досвідченої і добре навченої куховарки. У кухні не лише чисто, але вдало та практично все зорганізовано.

Нашвидкуруч зготувавши вечерю, Анна почала накривати стіл у малому салоні. Дуже важко орієнтувалася в тому, що і де тут знайти, а тому завершила роботу аж опівночі.

Вечеряли вони з Адамом у цілковитій тиші, лише зрідка перекидаючись короткими фразами та зауваженнями, а ще дзенькав порцеляновий посуд та брязкало срібне столове начиння. Адам поведився доволі стримано та обережно. Так, ніби боявся ненароком образити або налякати Анну. У відповідь вона ще дужче замкнулася в собі й відмовчувалася. Зрештою, Адам не особливо й намагався розворушити її розмовою, лише іноді замислено дивився на неї.

Підвівшись з-за столу, Анна почала збирати брудний посуд. Повиносила до кухні, зняла з гачка фартух, надягнула і, зачерпнувши з казанка гарячої води, налаштувалася на мить.

— Що ти вигадала? — Адам розв'язав фартух і поклав скраю на стіл. — Це не твоя робота. Завтра вранці прийде куховарка і все тут помие. Йдемо спати. Треба хоч трохи виспатись.

Старанно витираючи руки, Анна намагалася не дивитись на Адама. Не уявляла, як зможе тут заснути. У цьому будинку померла Анеля, і її смерть стояла між нею та Адамом так виразно, що не дозволяла забути про це ані на мить.

— Тебе щось лякає? — Адам забрав з її рук рушник і кинув на фартух. — Те, що сталося, все одно вже не зміниш. Розумію, тобі зараз важко, але й мені, повір, теж нелегко.

Анна обережно глянула на нього. Йому зовсім не обов'язково знати про її страхи. Вона сама впорається з ними.

— Ні, я не боюся. Просто я не знаю, як мене приймуть старші діти та прислуга.

— І це все, що тебе непокоїть? — Адам мимоволі усміхнувся. — Тоді ти легко звикнеш до нового життя. Люцина ще маленька, а Войцеха я сам проконтролюю. Мусиш лише пам'ятати, що у власному домі я хочу мати спокій і не терпітиму конфлікти чи непевні ситуації. До речі, я звільнив усю прислугу, яка була тут при Анелі. Залишив хіба куховарку, але та приходить лише вранці, а по обіді вже йде додому. Думаю, так буде краще. Потім візьмемо нових людей.

Анна кинула на Адама швидкий погляд. Отже, нічого несподіваного не передбачається — Адам і надалі диктуватиме їй свої умови та роздаватиме вказівки, але це навіть добре. Здається, її цілком влаштовує саме така ситуація і саме такий чоловік, як він. А ще понад усе хочеться, щоб життя нарешті вкладалося за звичайними людськими та Божими законами. Що тут дивного? Їхня з Адамом історія — це лише ще одна банальна історія з сотні подібних, так само банальних історій. Не дивно, що бажання і мрії у них теж цілком звичайні.

Адам обережно пригорнув її до себе.

— Що ти там наперед собі загадуєш? Ліпше лаштуйся спати. Доки ми тут самі, спатимеш у моїй спальні. Тобі зараз краще не залишатися

самій, — він діткнувся її волосся поцілунком і відпустив від себе. — Я буду в себе в кабінеті. Мушу ще дописати листа.

Кивнувши, Анна примусила себе усміхнутися. Адаму зовсім не обов'язково знати, що вона не може відігнати від себе тривогу, а зараз, коли темрява дедалі впевненіше опановує кожен закуток будинку, боїться її майже по-дитячому панічно — без жодної логіки та всупереч здоровому глузду. Ніколи раніше не помічала за собою такого містичного сприйняття темряви, проте зараз не могла не визнати, що будинок викликає в неї саме такий страх. Трохи дивакуватий, але доволі моторошний. Невже душа покійної дружини Адама все ще не залишила цієї оселі?

Анна взяла до рук свічник і зробила декілька обережних кроків. Якись у неї дивні страхи та думки. Це навіть гріх щось таке думати та уявляти. Треба знов дати на службу Божу за померлих. Здається, живі потребують цього чи не дужче, аніж померлі.

Зайшовши до дітей, Анна поставила свічник на стіл. Декілька хвилин дивилася на дівчаток, які, порозкладавши ручки-ніжки, спокійно спали на одному ліжку, і відчула себе впевненіше. Хай як погано почувалася тут, а дітям у цьому будинку краще. Більше простору, вигод і можливостей на майбутнє. Зрештою, дітям завжди ліпше там, де дім їхнього батька.

Перевдягнувшись у нічну сорочку, Анна накинула на себе теплу кашемірову шаль, запхала ноги у зручні домашні пантофлі і, взявши до рук свічник, вийшла з кімнати. Ступила, може, зо два кроки і відчула, як усі страхи повертаються з подвоєною силою. Очевидно, сьогоднішній переїзд сюди був надто поспішним і вона не встигла підготуватися до того, що все у цьому будинку нагадуватиме про Анелю.

Ледь торкаючись вільною від свічника рукою стіни, Анна просувалася вздовж коридору. Вже й сама на себе сердилася за вразливість до атмосфери помешкання, проте нічого не могла вдіяти. Усі страхи сконцентрувалися в один великий жах і не відпускали. Намагаючись ні на що не нашттовхнутися, Анна намацала рукою стіну і зупинилася. Якщо поводитиметься так і далі, то все у них з Адамом полетить шкереберть. Хіба ж він винен, що йому померла вже друга дружина? Треба якось давати собі раду. Не час перекладати на нього ще й свої проблеми та переживання. У підсумку все залежить від

жінки, і якщо вона не зуміє перебороти свій страх та налагодити нормальне життя для всієї родини, то про спокій та щастя у цьому будинку можна забути раз і назавжди.

Підійшовши до кабінету, Анна легенько прочинила двері. Адам сидів за столом плечима до неї, щось писав і на її появу в кімнаті ніяк не відреагував, навіть не озирнувся. Справді, має якусь дуже термінову роботу.

Вирішивши не заважати йому, Анна зайшла досередини й обережно поставила свічник на невеличкий столик. Намагалася не шуміти, проте майже відразу впустила додолу книжку, яку, щоб чимось себе розважити, витягнула з шафи.

Почувши за плечима шум, Адам озирнувся.

— Зачекай п'ять хвилин. Я майже дописав. Зараз підемо спати.

Кивнувши, вона обережно підняла з підлоги книжку, присіла на канапу і спробувала роздивитися кабінет. Насамперед у вічі впадала величезна кількість книжок у високих застлених шафах, тоді письмовий стіл зі срібним приладдям для письма та стосами паперів, а ще камін, у якому вже не горів вогонь, проте ще жевріли жарини.

Анна підвелась і простягнула руки до тепла жарин. На карнизі каміна стояли два срібні свічники і бронзовий годинник, трохи на віддалі від каміна — фотель, а біля нього столик із забутою на ньому люлькою та філіжанкою з-під кави.

Усміхнувшись, Анна зробила декілька кроків кімнатою. Навпроти вікна, у ще одній, меншій, але так само застлених, шафі — декілька коштовних мисливських рушниць, різки з порохом, набої та мисливська сумка. Не знала, що Адам має таке захоплення. Очевидно, досі більша частина його життя та захоплень залишалася поза її життям та увагою. Тепер усе складатиметься трохи інакше, і їй доведеться зіштовхнутися ще не з одним таким відкриттям. Цікаво, як воно — щодня бачити чоловіка, якого любиш? Це зближує чи, навпаки, відштовхує? Напевно, все залежить від людини, з якою живеш.

Анна знов роздивилася довкола. На стінах — декілька картин, писаних олійними фарбами, на паркетній підлозі — перський килим, на вікнах — важкі темно-зелені штори. Тут взагалі доволі затишно та комфортно, але найдужче тішило те, що не було жодного сліду

жіночого втручання в підбір речей, а отже, навіть натяку на дружину Адама. Суто чоловіча кімната.

Відклавши перо, Адам склав вдвоє аркуш паперу, на якому щойно писав, поставив його на стос книжок і сів упівоберта до Анни.

— Ти, певно, втомилась і хочеш спати?

— Не надто. Я важко засинаю на новому місці.

Вона уважно глянула йому в очі. Адам продовжував вивчати її, проте робив це доволі обережно. Так, ніби і сам ще не знав, що мав би сказати чи зробити. Уже давно не бачила його в такому не властивому для нього настрої. Здається, особиста трагедія зачепила його глибше і серйозніше, аніж він намагається показати. Чоловіки взагалі важче переживають драми і потім теж нелегко приходять до тями. Може, саме тому Адам і наполягав на її переїзді сюди. Йому потрібна близька людина поряд: для звичайної розмови, для буденного життя, для спокійного провадження справ і для того, щоб хтось опікувався дітьми та дрібними побутовими клопатами, на які в чоловіків зазвичай нема настрою, терпіння та часу і які жінки залагоджують легко та непомітно. Знала напевно, що Адам ніколи не визнає своєї розгубленості в цій ситуації, проте й не прагнула того, а просто хотіла допомогти.

Ледь нахиливши голову, вона обережно глянула на Адама, тоді слабо усміхнулася.

— Навіть не думала, що сьогодні ночуватиму тут. Якби не події у місті, я б ще довго не наважилася на таке, — вона кинула на Адама ще один обережний погляд і зосередилася на розгляданні картини в нього за плечима. — Знаєте, у вас у кабінеті я ще не була. Усе таке незвичне.

— Шкодуєш, що прийшла до мене? Зле тут почувасься?

Анна слабо повела плечима.

— Аж ніяк, дітям у цьому будинку навіть краще.

— А тобі?

Вона зробила декілька невпевнених кроків і зупинилася за крок від Адама. Дивилася на нього з обережною усмішкою на устах, але не підходила ближче.

— Тепер усі засуджуватимуть мене. Скажуть, що геть безсоромна. Навіть не знаю, що мені тепер робити.

Ще один обережний крок — і Адам обхопив її за талію та притягнув до себе.

— Тебе досі це хвилює?

Усміхнувшись, Анна ковзнула йому на коліна. Здається, сьогодні потребувала обіймів Адама не менше, аніж він її. Своєрідні ліки, які не лише дають розраду у важкі моменти, але й повертають смак до життя та впевненість у собі. Хіба їй важко стати для нього такими ліками?

Намагаючись не зосереджуватись на думках про те, що все це відбувається в будинку, де ще зовсім нещодавно мешкала дружина Адама, Анна обережно відшукала губами його губи. Нічого не змінилося. Адам бажає їй так само сильно, як і раніше. Як добре, що можна просто цілуватися і ні про що інше не думати.

Тепла кашемірова шаль зісковзнула з плечей до її ніг, а тоненьке полотно сорочки не заважало відчувати на своєму тілі гарячі доторки чоловічих долонь та губ. Усе так просто і так звично, і незабаром не треба буде жодних зусиль для того, щоб забути, де все це відбувається.

Одним швидким рухом Анна скинула сорочку через голову і знов обвила Адама руками за шию. Тепер відчувала його кожним дюймою оголеного для нього тіла і прислухалася лише до того, що робить він. Якщо міцно-преміцно заплющити очі, можна взагалі ні про що не думати, а просто скоритися власним бажанням. Від людини тут залежить лише те, що ці бажання виносять зі споду — любов та запаморочення від близькості коханої людини чи звичайну хіть. Перше — підіймає над реальністю та дає відчуття справжнього щастя, друге — нічого, окрім пустки та тимчасового полегшення, не полишає по собі.

Розділ 2

Прокинулася Анна аж під ранок. Спочатку не відразу зрозуміла, де вона і як сюди потрапила. Здивовано глянула на Адама, який спав поряд, тоді, враз усе згадавши, усміхнулася. Вони прийшли сюди посеред ночі й відразу заснули. Важко повірити, але вона кохалася з ним у перші години свого перебування тут, а потім була така втомлена і розімліла від любощів, що миттєво і без жодних докорів сумління заснула. А думала, що нізащо не засне. Може, й добре, що ось так відразу — потім було б значно важче.

Дитяче пхикання примусило Анну зосередитися на нагальних справах. Вона відкинула ковдру набік і сіла на ліжку. Пхикання поступово перетворювалося на плач, і, не очікуючи, доки воно переросте у гучний концерт, вона звелася на ноги. Адам уві сні ледь ворухнувся, проте не прокинувся.

Намагаючись не шуміти, Анна повернулася до кімнати, в якій спали діти, і, зосередившись на звичній для себе роботі годування-переповивання-колихання, відчула себе майже впевнено. Нічого несподіваного не передбачається. Робитиме тут те ж саме, що робила вдома. Все прогнозовано.

Потроху майже зовсім розвиднилося, і Анна почала вдягатися. Навмисно вибрала доволі просту чорну сукню. Без зайвих прикрас, надмірностей у крої і глухо застібнуту по саме горло, проте таку, що додавала до зовнішності щось шляхетне. Мусила виглядати якщо не досконало, то принаймні пристойно. Якщо доведеться знайомитися з сусідами або з кимось, хто знав покійну дружину Адама, не хотіла бути подібною на жінку з цілком інакшого товариства. Те, що її все одно згодом осуджуватимуть, знала напевно, проте воліла, щоб Адамові принаймні не дивувалися та не вважали, що він спокусився на жінку, не варту його уваги.

Переконавшись, що Яся спокійно спить, Анна взяла на руки Елю, яка вже категорично не хотіла засинати, і вийшла з кімнати.

Зайшовши в спальню до Адама, посадила малу на ліжку, підійшла до вікна і розсунула важкі, вже зимові, штори. З вікна відразу війнуло прохолодним повітрям, і, не втримавшись, Анна визирнула надвір. Напевно, це вже останні осінні дні. Листя з дерев давно пооблітало,

землю вкрив суцільний килим із опалого і майже повністю бурого листя, а самотні кущі хризантем прив'яли від вранішнього приморозку. Ще трохи — і пізня осінь переміниться на зиму з її заметілями, глибокими снігами та суворими морозами.

Помітивши когось у дворі сусіднього будинку, Анна швиденько відступила від вікна. Ще бракувало, щоб сусіди побачили її у вікні спальні Адама. Давати привід для пліток у перший день приїзду — це трохи занадто. Їм із Адамом і нещодавнього скандалу на Краківській вистачає. Досі ніхто з сусідів забути не може. Таки мало приємного, коли тебе мають за жінку аморального поведження.

Анна підійшла до ліжка, присіла і, нахилившись, спробувала пересунути малу поближче до себе, проте Еля кумедно вивернулася і швидко порачкувала кудись на інший край ліжка.

— Ну, і куди ти лізеш? Ще звалишся мені на землю.

Впіймавши малу при самісінькому краю ліжка, Анна необережним рухом зачепила Адама, який спав, і на мить завмерла. Той повернувся на інший бік і розплющив очі.

— Ти вже встала? — сонно усміхнувся він їй. — Малі ще сплять?

Тихенько розсміявшись, Анна заперечно хитнула головою.

— Якби ж то. Давно попрокидалися та поїли. Яся навіть знов заснула.

Побачивши, що Еля знов націлилася поглядом на край ліжка, Анна перегородила їй дорогу рукою.

— Бачите, яку нечемноту я вам принесла. Впертюха мала. Конче хоче впасти?

Ледь повернувшись, Адам підвівся на лікті, глянув на малу, яка вовтузилася на ліжку, і вільною рукою згріб доньку в оберемок та посадив на ковдру біля себе.

— А тобі як спалося на новому місці? — продовжуючи усміхатись, він полоскотав маленьку ніжку. — Бачу, добре, бо настрої маєш гарний.

Втративши рівновагу, Еля тицьнулася носиком у ковдру, але відразу підвела голову. За мить знову перевернулася, тоді вперлася ручками-ніжками в ліжку і спробувала рачкувати, але вже до стіни.

Розсміявшись, Адам іще раз присунув малу до себе, і та, змирившись із неминучим, облишила спроби втікати та потягнулася ручкою до обличчя тата.

Дивлячись на те, як Адам бавиться з малою, Анна відчувала, що у неї стискається серце, проте до ладу не розуміла, від чого — від щастя чи від почуття провини за це щастя. Зрештою, щастя, навіть із гірким присмаком провини, все одно залишається щастям і, як будь-яка довго вистраждана мрія, цінується надзвичайно високо.

Раптом Анна завмерла і прислухалася. Здається, хтось стукає у вхідні двері?

— Ви когось чекаєте? — сполохано подивилася вона на Адама. — Когось чужого?

Трохи відсунувши малу від себе, той сів на ліжку.

— Це Зоня, куховарка. Пам'ятаєш, я вчора тобі про неї казав? Іди до себе. Я сам відчиню. Нікого ж з прислуги немає.

Підхопивши на руки Елю, Анна озирнулася на Адама.

— І добре, що немає. Ще б подумали, що я тут з вами спала.

Розсміявшись, Адам підвівся з ліжка.

— А ти, звичайно, не спала.

Ображено надувши губи, Анна швиденько нахилилася, підняла з підлоги шаль, яку вчора, лягаючи спати, кинула на землю, і знов озирнулася на Адама.

— Будете таке мені говорити — і сьогодні спатимете самі.

Обережно причинивши за собою двері, вона тихенько прошмигнула до себе в кімнату. Проте вже за чверть години їй набридло переховуватись і, зібравшись із духом, вона взяла на руки Елю та попрямувала до кухні.

— Я годувальниця маленької Яніни, — привітавшись, відразу випередила вона всі запитання куховарки. — І вже півроку як вдова, але нікого з родини у Львові не маю. Окрім того, там, де ми мешкали, тепер неспокійно, і пан Адам привіз мене з дітьми сюди. Пан, певно, говорив про це?

Анна замовкла і трохи занепокоєно глянула на Зоню. Звичайна проста жінка. Ще не стара, але й не молода. Не надто висока і зовсім не худенька. Волосся заховане під хусткою, очі світлі. Вдягнена чисто та акуратно. Цікаво, вона їй повірила?

— Ми тут не при звичаєні до балачок із паном. Вчора пан сказав, що приїде годувальниця його доньки, і наказав приготувати покій. А більше я нічого не знаю.

Вона усміхнулася до Елі, яка насторожено вивчала незнайому для себе жінку і, здається, вирішувала, чи варто плакати негайно, чи, може, ще трохи зачекати.

— То пані теж мають дівчинку? Як ти називаєшся? — звернулася вона до Елі й торкнулася маленької ручки. — Коли повернеться наша панна Люцина, то втішиться, що тут тепер мешкають ще дві маленькі дівчинки.

У відповідь мала злякано глипнула на чужу жінку, яка не лише заговорила до неї, але й наважилася порухати за ручку, і гірко розплакалася.

— Ой, знаєте, — Анна пересунула доньку подалі і, намагаючись відволікти від плачу, тицьнула в руку цілушку хліба, — моя Еля тепер боїться всіх чужих. Колись навіть на руки йшла, а зараз не дає слова собі сказати незнайомій людині.

Зоня привітно усміхнулась Анні й відійшла трохи далі.

— Велика вже дівчинка. Розуміє, де чуже, а де своє. Трохи призвичаїться і не плакатиме.

Кивнувши, Анна спробувала згладити незручність ситуації і теж усміхнулася.

— Вона взагалі дуже ляклива, а тут ще й незнайоме помешкання. Мені й самій треба звикнути до будинку.

— І не дивно. Пані ще сама така молода, а вже дитинку має і мусить сама давати собі раду. Навіть не знаю, чи й тут буде ліпше. Пан ще й прислугу нащось звільнив. Тепер треба шукати нових людей. Небіжка пані Анеля, Царство їй Небесне, ніколи йому не докучала хатніми справами, і пан зовсім на тому не розуміється... Добра була жінка. Кривди нікому тут не робила.

Зніяковівши, Анна густо почервоніла і, щоб приховати це від куховарки, низько нахилилася над голівкою Елі. Була готова до розмов про покійну дружину Адама, та все одно почувалась як не у своїй тарілці.

— Я погодилась переїхати сюди, бо знаю пана Адама ще з дитинства. По мамі він наш далекий родич. Якийсь час я навіть мешкала у його сестри. Коли сталась трагедія, пані Тереза попросила мене стати годувальницею маленької Яніни... У мене ж багато молока. Та й хатніми справами я можу зайнятись.

— То пані родина? А я дивлюся на вашу Елю і зрозуміти нічого не годна. Дівчинка — викапана мама нашого пана. Ще й називається так само. Ви ж пам'ятаєте небіжку? Що то значить та сама кров.

Відчуваючи, як світ завалюється в небезпечній близькості від її голови, Анна насилу примусила себе зобразити маску байдужості на обличчі. То її Еля подібна на маму Адама, а вона про це нічого не знала. І який дідько потягнув її за язик?

— Не думаю, що тут є якась схожість. Ми надто далека родина. Мала схожа на мою маму.

Зоня заперечно хитнула головою.

— Ну то пані, певно, погано знали небіжку. В малої ті самі очі, ніс, навіть брови. Бачите, як воно буває — спільна кров дається чути навіть у далекій родині.

Анна якось непевно усміхнулась і зробила крок до дверей.

— Не знаю. Можливо... Але менше з тим. Там Ясю треба годувати.

— Може, пані спочатку самі поснідаєте? Чи зачекаєте на пана? Я вже носитиму на стіл.

Боячись зрадити себе втечею, Анна сіла до столу.

— Добре, поснідаю, але тут, на кухні.

— Як пані собі хоче. Що пані питиме? Чай чи каву?

Приречено глянувши на куховарку, Анна зручніше влаштувала на руках Елю.

— Не знаю. Мені однаково.

Без особливого ентузіазму поснідавши, Анна повернулася до кімнати, незабаром заспокоїлась і відчула, що до неї повертається добрий настрій. Яся спала, Еля повзала по підлозі серед нових і цікавих для себе речей та почувалася щасливою і задоволеною життям. Чого переживати? Правди ж ніхто не знає. Треба попросити Зоню допомогти облаштуватися на новому місці.

Коли Адам зайшов у кімнату, Анна не відразу його й зауважила. Зоня саме допомагала їй застелити невеличке ліжечко, яке вони щойно спільними зусиллями принесли з кімнати, і Анна цілком поринула не лише в цю справу, але й у розмову з куховаркою.

— Еля, а ти чого тішишся? — зауваживши, що мала радісно загукала і вправно порачкувала до дверей, усміхнулась до доньки Анна. — Що ти там побачила?

Вона прослідкувала поглядом за малою. Адам? Навіщо він сюди прийшов?

Не дозволивши доньці дорачкувати до нього, Анна підхопила малу на руки, проте Еля обурено запротестувала і потягнулася ручкою до тата. Звикла, що Адам постійно бавиться з нею та носить на руках.

Розгублено глянувши на Адама, Анна шикнула на малу, яка вже пхикала у неї на руках, і спробувала відволікти її увагу, проте у відповідь Еля ще дужче запротестувала і знов потягнулася ручкою до тата.

— Давай її сюди, — Адам взяв доньку на руки. — Вже скучила?

Еля не лише відразу заспокоїлась, але й крізь сльози заусміхалася до нього, а ще за мить радісно вчепилася пальчиками йому в ніс.

Мимоволі почервонівши, Анна знітилася. Тепер хіба б дурний не здогадався, хто для цієї дитини Адам, а Зоня не дурна.

Куховарка здивовано глянула на Елю, тоді перевела погляд на Адама. Якийсь час у її очах було нерозуміння, проте майже відразу воно перемінилося на невиразну підозру, а ще за мить на цілком виразний здогад. То ця дівчинка — його донька? А небіжка пані теж знали, що в її чоловіка є коханка та нешлюбна дитина?

Не втримавшись, Зоня знизала плечима. Здуріли люди. Щоб отак, до двох місяців часу, привезти в дім коханку — це треба геть-чисто втратити сором. Пан такий поважний, розумний чоловік, а злакомився на те, що й кожен інший хлоп. Тепер ще й житиме тут із нею? Хто б думав, що нова господиня буде така молода і що прийде отак нагло по смерті першої. Не пасує до цього дому. Небіжка пані знала, як дати лад усій господарці, а ця така молода, що не дасть собі раду ані з дітьми, ані з хатою. Сам Войцех чого вартує. Ще й не знати, які порядки почне заводити. Уже зараз пан усієї прислуги позбувся. Молодій коханці хоче догодити.

— Я так розумію, що обіду сьогодні не буде, — глянувши на куховарку, Адам невдоволено скривився. — Тут не вистава і не фестини^[44], щоб стояти з розкритим ротом. Сподіваюсь, створення пліток не компенсує втрату роботи?

Злякано зиркнувши на Адама, куховарка кивнула.

— Коли я таким займалася? Мені й тут непогано.

— Звичайно, а якщо розумно поводитись, то буде ще краще.

— То я піду обід варити?

Адам байдуже знизав плечима.

— Цікаво, коли я ще й цим керував? Від сьогодні тут є кому керувати кухнею.

Коли вони з Адамом залишилися в кімнаті самі, Анна сердито глянула на нього. Отже, він навіть не намагається приховувати від куховарки правду. Зрештою, не мала жодного бажання сперечатись і тим паче з'ясовувати, як він уявляє її становище тут. Сама не знала, що хотіла б почути у відповідь і чи взагалі хотіла б почути цю відповідь саме сьогодні.

— Даремно ти переживаєш, я ж тобі не кажу вже зараз брати на себе всі домашні справи. Приглядайся, звикай потроху.

— Так, але... — Анна спробувала щось заперечити, та знов передумала і змовчала. З-поміж усього іншого хатні справи її непокоїли чи не найменше.

— Поговоримо ввечері. Добре? — Адам теж не мав настрою до суперечок і, здається, кудись поспішав. — Маю залагодити декілька термінових справ. До речі, де і коли ти снідала?

Анна знов здивовано глянула на нього.

— Щойно, на кухні.

У відповідь Адам невдоволено скривився.

— Сподіваюсь, це таке вперше і востаннє. Від сьогодні їстимеш зі мною за одним столом. Не варто звикати до невластивого поведження. Щоб із тобою рахувалися, мусиш відповідно поставити себе у цьому домі. Між іншим, у тебе дивна манера спілкування з прислугою. Я б тобі не радив аж так сильно скорочувати дистанцію. Потім це вилізе тобі боком.

Знов не знайшовшись із відповіддю, Анна кивнула. Чи робитиме вона так, як каже Адам, ще не відомо, проте він, здається, налаштований доволі серйозно і хоче, щоб вона зайняла особливе становище у його домі. І нехай. Це таки краще, ніж зневага.

Розділ 3

Намагаючись переконати себе не надто перейматися викриттям, Анна якийсь час, проте, не наважувалася виходити з кімнати. Уже й Адам пішов з дому, а вона ще сиділа на ліжку і замислено спостерігала, як біля її ніг бавиться Еля. Наївно було сподіватися, що їхні з Адамом специфічні стосунки вдасться приховати від прислуги. Добре, якщо все обмежиться лише куховаркою.

На щастя, Зоня вирішила для власного спокою вдати, ніби нічого не бачила, не чула, не знає, не здогадується і бачити чи знати не хоче. Анну таке цілком влаштовувало, і вона теж вдала, що нічого особливого не сталося. Вже навіть налаштувалася на роботу, проте увагу привернув незвичний шум надворі. Десь не надто далеко гримнуло так, що ще трохи — і затремтіли б шибки у вікнах. Гримонуло раз, двічі... знову. Що це таке?

Здивовано глянула на куховарку, але та теж нічого не розуміла.

— Гроза, чи що? — сама себе запитала Анна і сама собі відповіла: — Ні, дурниці. Яка там гроза при кінці осені? Я вчора бачила гармати біля готелю Гофмана. Це обстріл!.. О Матка Боска, та ж Адам десь там.

Вона кинулася до вікна, яке виходило на вулицю. Навіть у цьому, зазвичай спокійному та тихому передмісті, тепер панував неспокій. Люди кудись поспішали, щось обговорювали, кудись бігли. А Адам? Уже майже година, як він вийшов із дому.

Анна з тріском розчинила вікно і, незважаючи на різке вранішнє повітря, яке відразу обпекло їй плечі холодом, вихилилася назовні. Вчора до обстрілу не дійшло. Може, зараз теж не дійде? Може, урядові війська лише лякають непокірне місто?

Відчуваючи, як холодне повітря неприємно проривається крізь тоненьку домашню сукню до тіла, Анна мимоволі затремтіла, проте від вікна не відійшла. За декілька кроків від їхнього будинку стояли дві жінки і щось схвильовано та жваво обговорювали.

Намагаючись почути хоч якісь уривки розмови, Анна ще дужче вихилилася з вікна. «Вчора на площі Фердинанда когось вбили з національної гвардії...», «З того вбивства і почалися серйозні заворушення в місті...», «У середмісті знов стріляли...», «Хто знає, певно, є поранені та вбиті...»

Забувши про холод, Анна міцно вчепилася пальцями в підвіконня. Навіщо Адам пішов з дому саме сьогодні? Мав би розуміти, що там діятиметься. Він зробив це навмисно? Як завжди, потайний, він міг вплутатися у що завгодно і жодним натяком не зрадити свою таємницю.

Ледь не плачучи, Анна знов прислухалася до розмови жінок на вулиці, проте саме в цю мить прогримів іще один особливо потужний гарматний залп і все заглушив.

Мимоволі смикнувшись, Анна, проте, залишилася стояти біля розчиненого вікна непорушно.

— Пані, що ви робите? — раптом почула вона за плечима наляканий голос Зоні. — Зачиніть вікно. Дивіться, що там діється.

Озирнувшись, Анна неухважно глянула на куховарку, яка тримала на руках Елю, тоді таки зачинила вікно і відійшла вглиб кімнати. Господи, що ж робити? Знати б хоч, що там діється.

Вона розгублено глянула на Зоню.

— Ви всіх тут знаєте. Підіть до когось із сусідів. Може, хтось щось знає. Якщо з Адамом щось станеться, я... — не договорила, швидким кроком підійшла до Зоні й забрала у неї з рук Елю. — Я не можу залишити дітей самих. Адам мені того не подарує. Ідіть ви, але вже.

Заскочена несподіваним наказом Анни, та завагалася. Виходити з будинку тоді, коли на вулиці стріляють, не хотілося, проте псувати відносини з коханкою господаря теж нерозумно. Якщо не сьогодні, то завтра та всім тут заправлятиме, і тоді...

— Добре. Я піду до Дацкової. Вона мешкає недалеко. У них там Ясько в національній гвардії. Мали б щось знати.

Провівши куховарку аж до воріт, Анна швидким кроком побігла назад до будинку. Нехай на декілька хвилин, але залишила дітей самих. Яся давно плаче та вимагає їсти, а Еля повзає по підлозі і може заподіяти собі шкоду.

Налякана обстрілом середмістя, Анна відразу з колиски взяла Ясю до грудей. Те, що дитина мокра, зауважила лише тоді, коли та наскрізь промочила їй сукню. Машинально перевдягнувши дитину в сухе, Анна знов прислухалася. Обстріл припинився? Тиша. Може, вже не відновиться? Хоч би нікого не покалічило та не повбивало.

— Ну, що там? — побачивши на порозі Зоню, Анна відразу кинулася їй назустріч. — Що сталось у місті? Що вони кажуть?

Зоня знизала плечима.

— Вони там самі нічого не знають. Національну гвардію ще від учора підняли по тривозі. Вчора на плацу Фердинанда артилеристи вбили якогось Навроцького, сьогодні на площі Святого Духа знов побили одного з гвардійців і знов стріляли. Товчуться всі на купу. А ще кажуть, що під Віднем мадяри звоювали цісарське військо.

— Звоювали? І нехай. То далеко... А в нас тут щось серйозне чи знов трохи потовчуться і заспокояться?

— А Бог їх знає.

Зрозумівши, що нічого певного не дізнається, Анна й зовсім упала духом. Адам знав, що йти в середмістя небезпечно. Знав — і навмисно пішов туди. Як усі чоловіки, навіть не подумав, що хтось переживатиме. Сам собі цар і бог. Пішов, бо так йому захотілося, бо таким йому уявлявся обов'язок. Хоч би словом прохопився.

Не витримавши нервового напруження, Анна розплакалася. Знала б, чим все це обернеться, нізащо б не погодилася приїхати сюди. До року їй тут взагалі не місце. Не знати, чим усе це тепер завершиться. Може, розплатою?

Здивовано глянувши на Анну, Зоня промовчала. Підняла з підлоги Елю, понесла на ліжко перевдягати, тоді спробувала забавити. За якийсь час не витримала й озирнулася на Анну.

— Не плачте. Пан Адам — чоловік не дурний. Певно, зараз у когось з родини. Може, у сестри. Побачите, до вечора приїде.

Здивовано звівши очі, Анна кивнула. Напевно, так воно й є. Адам не військовий, не в національній гвардії, окрім того, ніколи серйозно не захоплювався політикою. Принаймні, вона нічого про таке не чула. Усе в розумних межах.

Витерши сльози зі щік тильним боком долоні, Анна спробувала заспокоїтися. Адам такої поведінки не схвалив би, а Тереза взагалі сказала б, що вона не вміє панувати над своїми емоціями. Для жінки з доброго товариства це неприйнятно.

Анна сіла на ліжко біля Елі. Напад паніки потроху минав, а страх за життя Адама заховався вглиб і вже не проривався назовні сльозами, лише муляв глухим болем і не дозволяв зосередитися на чомусь іншому, окрім бажання негайно побачитися з Адамом.

Мимоволі зайнявшись буденними справами, Анна, проте, думками була далеко від того, що робила. Напружено прислухалася до кожного

звучу знадвору, підходила до вікна і визирала на вулицю. Намагалася не надто нервувати, проте трималася лише вірою у те, що незабаром побачить Адама.

Несподіване відновлення обстрілу середмістя примусило її налякано смикнутись і випустити з рук пелюшку, яку вона саме розстеляла на ліжку. Знов обстріл? Але чому? Як?

Анна кинулася до вікна. На небі з'явився стовп темного диму і чітко виділився на тлі ясного неба. Десь у середмісті пожежа? Горить чиясь кам'яниця? Може, урядові бюро чи бюро Ради Народової? Господи, та що ж воно таке? Дивилася наляканими очима на те, як на небі з'являється ще один стовп диму, і не могла повірити власним очам. Це вже не просто шум і гуркіт, а важка артилерія. Від неї неможливо врятуватись, а руйнувань не уникнути. Чогось такого не очікувала. Це катастрофа.

Притиснувши долоню до рота, дивилася на пожежу середмістя і насилу стримувала в собі розпач. Та що ж це таке? Це ж не війна і не поле бою. Там звичайні люди — її сусіди та знайомі. Там теж маленькі діти. Господи, навіщо Адам пішов з дому? Невже не знав, чим усе це обернеться? Як завжди, найдужче постраждають звичайні люди. Хоч би з ним нічого не сталося.

Вона навстіж розчинила вікно. Навіть тут, не надто близько від середмістя, зрозуміло, що діється там. Це вже не ракети чи картеч — це бойові снаряди. Поруйнують та попалять будинки. А люди? Хто рятуватиме людей, якщо розпочнуться пожежі? А Адам? Невже він досі там? Боже, а якщо його поранено чи...

Злякавшись, Анна мимоволі затиснула рот долонею. Про таке не можна навіть думати. Такого взагалі не може статися. З ким завгодно, тільки не з Адамом.

Не втримавшись, вона знов розплакалася. Чому це відбулося саме тоді, коли вони нарешті разом? Як доля може бути такою несправедливою?

Усе облишивши, Зоня підійшла ближче і теж визирнула надвір.

— Невже пані думає, що пан Адам там? Хіба б клепки якої в голові не мав. — Вона рішуче зачинила вікно. — Нічого ще не знаєте, а вже наперед плачете. Пан повернеться.

Намагаючись впоратися з емоціями, Анна кивнула. Понад усе хотіла вірити Зоні, але дивилася на пожежу в місті й не могла вірити.

Лише робила героїчні спроби боротися з нападами відчаю, але від хвилювання її почало трусити. А може, це від нервів? Кутаючись у кашемірову шаль, Анна навіть колиску та крісло пересунула ближче до теплого п'єца, проте це теж не допомогло. Нервувала дедалі дужче.

Нестихаючий ані на чверть години гуркіт обстрілу знов примусив Анну прикипіти до вікна. Здається, все середмістя горить. Неможливо, щоб таке було правдою. Небо затягнули густі клуби диму, а шум та гарматний обстріл не лише не стихав, але й ставав дедалі потужнішим.

— Матка Боска, та що ж це таке? — озирнувшись на Зоню, розпачливо прошепотіла Анна. — Дивіться, все ж горить.

Зоня не відразу відповіла. Дивилася на пожежу і не могла відвести погляду від раптом потемнілого неба.

— Сюди не дійде. Задалеко, — здавленим голосом проговорила вона. — Але нам ліпше сидіти вдома. На вулиці стріляють. Ще позабивають здуру.

— А Адам? Він там.

— А чим ми йому поможемо? Усе в руках Божих. Можемо хіба молитись, — Зоня легенько торкнулася плеча Анни. — Пані ліпше відійти від вікна. На біду багато не треба... Піду гляну, чи двері добре позамикані. Не приведи Господи, ще грабунки почнуться.

Відійшовши від вікна, Анна повернулась до дітей і влякнула перед ліжком на коліна. Навіть уявити страшно, якби вони залишилися на Краківській. Адам їх усіх врятував.

Гарячково перебираючи в пам'яті події останньої доби, Анна намагалася щось второпати. Якщо Адам знав, що залишатись у середмісті небезпечно, то чому пішов туди сам? Мав би розуміти, що якщо з ним щось станеться, то вони з Елею залишаться без опіки. Навіть Тереза не зможе відкрито їх підтримати. Ні, він не міг таке вчинити. Хіба б...

Раптом щось собі пригадавши, Анна схопила на руки Елю і вибігла з кімнати. Не вагаючись, розчинила двері кабінету Адама, зайшла досередини, рвучко підійшла до столу і, перекидаючи папери, почала хаотично щось там шукати. Поспішаючи, кинула на підлогу декілька книжок, нервовим рухом відсунула вбік стос списаних аркушів, переклала чорнильницю з перами і, врешті, наштовхнулася на лист, який вчора писав Адам. Так і знала — він заадресований саме їй.

Відчуваючи, що ноги підкошуються, Анна присіла з Елею на крісло. Мала відразу потягнулася до пер, каламаря і пляшечки з чорнилом, проте Анна навіть не зауважила того. Руками, які дрібно тремтіли, розгорнула лист і пробігла очима декілька перших рядочків.

«Анна, кохана моя дівчинка, не знаю, як там все складатиметься, може, нехотючи зроблю тобі прикрість, але ти не повинна мати до мене жаль за це. Роблю так не тому, що хочу тебе скривдити або ж не люблю понад усе на світі, а тому, що маю певні обов'язки та переконання. Сподіваюся на розуміння від коханої жінки. Не переживай, я подбав про тебе і про всіх без винятку своїх дітей. Декілька тижнів тому переписав заповіт і, якби щось сталося...»

Анна розпачливо відкинула від себе аркуш паперу. Він знав... Він подбав... І не зараза він після цього? Усе знати і свідомо нічого їй не сказати.

Користаючи з того, що ніхто її не зупиняє, Еля одним швидким рухом схопила аркуш паперу, на якому стояла пляшечка з чорнилом, і різко потягнула все це до себе.

— Не руш. Чуєш? — намагаючись на льоту впіймати пляшечку з чорнилом, Анна прикрикнула на малу так голосно, що та, злякавшись, гірко розплакалася. — І чого тобою товче? Бачиш, що наробила?

Анна спробувала промокнути носовичком велику чорнильну пляму, яка розтікалася по столу і скрапувала краплями на килим, проте лише забруднила руки і розмазала чорнило по стільниці. Врешті все облишила і розпачливо пригорнула до себе Елю.

— Ну, скажи, як він міг таке нам зробити? Як?

Те, що Адам намагався подбати про них усіх, чомусь не пробудило в Анни жодних сентиментів, хіба глухе роздратування. Хто дав Адаму право розпоряджатися її життям на свій розсуд? Думає, що його маєтки можуть щось компенсувати? Навіщо їй взагалі всі ці маєтки, якщо його не буде поряд?

Прикривши за собою двері кабінету, Анна повернулася до кімнати і знов нервово заходила з кутка у куток.

Якийсь час Зоня мовчки спостерігала за нею, потім їй терпець урвався.

— Може, присіли б? До вечора впадете від втоми.

Неуважно глянувши на неї, Анна лише рукою махнула.

— Якої ще втоми? Нічого мені не станеться. Мені легше, коли я ходжу.

— А пані не боїться, що від нервів молоко перегорить? Ваша Еля вже велика, а Яся ще зовсім маленька.

Мимохіть торкнувшись рукою грудей, Анна на мить зупинилася.

— Перегорить? Що ви таке кажете? У мене багато молока. Не перегорить.

Напружено прислухаючись до віддаленого гарматного обстрілу, Анна спробувала опанувати страх. Сама розуміла, що так розпускатись не можна, що це безглуздо, нерозумно, не має жодного сенсу, проте змогла трохи заспокоїтися аж тоді, коли обстріл нарешті припинився.

— Чуєте? Здається, все, — вслухаючись у несподівану тишу, проговорила Анна. — Місто капітулювало. Хоч би не стріляли в тих, хто потрапить під гарячу руку.

Зоня кинула погляд у вікно.

— Але горить... І сильно... Стільки диму. Самі подивіться.

Намагаючись не втратити залишки самовладання, Анна навіть не глянула у вікно. Не мусила бачити того, що було на вулиці, — гострий запах згарища та диму відчувався навіть всередині помешкання. І це тут, ледь не в передмісті, а що вже діється там.

Вклавши дітей спати, Анна присіла на крісло і, обіпершись ліктями на стіл, заховала обличчя в долонях. Найважче — це невідомість. Якби не діти — все облишила б і сама побігла шукати Адама. І байдуже, що це небезпечно.

Адам не прийшов ані по обіді, ані ввечері. Визираючи його, Анна майже не відходила від вікна і напружено прислухалася та придивлялася до того, що діялося довкола. Дим від пожеж підіймався над містом густими клубами, а неспокій та хаос став ще виразнішим, проте вже не викликав страху. Гостро хотілося лише одного — якомога швидше побачити Адама.

До вечора гарматний обстріл не відновився, пожежі трохи вщухли, в місті побільшало військових, проте в помешкання ніхто не вдирався, грабунків не було, а на вулицях запанував відносний порядок. Якби Адам був поряд, то взагалі перестала б боятись, але він не приходив, і від страху її почергово нудило, трясло, як у лихоманці, або кидало у жар. Діти, які сьогодні вдень погано спали, зараз позасинали, і Анна ні на крок не відходила від свого спостережного пункту біля вікна. До

ночі вимотала себе так, що ледь трималася на ногах і не могла думати розсудливо, але вперто відмовлялася відходити від вікна та лягати в ліжко. Продовжувала чекати на Адама навіть тоді, коли зрозуміла, що до ранку він не прийде, бо ввели комендантську годину.

Десь глибоко вночі передчуття чогось незворотного, фатального, зовсім страшного накопалося на Анну з такою силою, що вона вже не відчувала нічого, окрім глухого болю та безнадійної пустки на серці. Навіть плакати не могла. Просто сиділа і тупо дивилася перед собою — без думок, надій і сподівань на краще.

Адам, хоч як дивно, повернувся ще до світанку. Втоплена власним розпачем, Анна не стояла при вікні, а тому не зауважила, звідки та коли він з'явився, просто почула, як хтось копирсається ключем у замковій щілині.

Важко переводячи подих, вона кинулась у передпокій і зупинилася за крок від Адама, який нарешті відчинив двері та зайшов досередини.

Зберігаючи зосереджений та спокійний вираз обличчя, він спробував щось їй пояснити, проте Анна ніяк не відреагувала на його слова. Продовжувала якомсь дивно дивитися на нього і затято мовчала.

— Слухай, нічого ж не сталось. Чого ти не спиш?

— Чого я не сплю? — раптом Анна так міцно вчепилася пальцями в лацкани сюртука Адама, що аж поламала собі ніготь, а тоді, облишивши сюртук, розмахнулася і з усієї сили, на яку була здатна, навідліг вдарила Адама по обличчю. — Чого я не сплю? Та я тут... Я...

— Що ти робиш? — Адам перехопив її руки. — Маєш розум? Що з тобою?

Хапнувши повітря, Анна випручалася з його рук. От зараза, зараза і нічого більше. І він ще буде щось їй говорити. Вбила б і не пошкодувала.

Нервові напруження останніх годин, досягнувши піку, врешті відпустило, і Анна раптом відчула, що ані руки, ані ноги її не слухаються. Вона голосно схлипнула і там, де й стояла, сіла на підлогу та гірко розплакалася.

Спантеличено дивлячись на Анну, яка сиділа на долівці та невтішно ридала, Адам здивовано звів брови. Аж тепер усвідомив, що довелося їй пережити за цю добу. Здається, треба було когось прислати сюди з листом або прийти трохи раніше. Вона геть не вміє тримати себе в руках.

Він машинально торкнувся подряпини на щоці й зиркнув на долоню. Що на Анну нашло?

Знов схлипнувши, та підвелася з підлоги і, навіть не глянувши на нього, розвернулася і вийшла геть.

На мить зупинилася, витерла сльози рукавом, тоді зайшла до кімнати і, не роздягаючись, впала на ліжко. Не відчувала ані злості, ані шаленої радості — лише глуху втому та усвідомлення того, що їх усіх обминула біда.

Майже засинаючи, почула, що плаче Яся. Підвелася, побрела до колиски. Взяла малу на руки, сіла на ліжко і, опершись плечима на стіну, почала годувати. Попри все, що пережила сьогодні, молоко в неї не пропало. От і добре, однією проблемою менше.

Заснула з дитиною на руках і не чула, як до кімнати зайшов Адам, як переклав малу до колиски, допоміг лягти їй, ліг біля неї сам. Повертатися до себе в спальню не мав жодного бажання. Після всього, що сталося сьогодні, не лише не хотілось залишатися наодинці, але й відчував гостру потребу жінки поряд. Не так для розмови, як для того, щоб просто усвідомити її присутність у своєму житті, відчутти під собою поступливість та тепло жіночого тіла, звабливу округлість форм і не мати жодних інших думок. Інакший світ, інакші відчуття і сенс життя в чомусь зовсім іншому. Здається, саме сьогодні потребував того її світу дуже гостро.

Проспавши ще декілька годин, Анна прокинулася. У кімнаті майже розвиднилося, проте діти ще спали і вона не поспішала вставати. Гнів на Адама давно минувся, і зараз Анна сама дивувалася з того, що влаштувала таку огидну сцену вночі. Мала б тішитися з повернення додому коханого чоловіка, натомість дозволила собі нервовий зрив.

Повернувшись до Адама, вона почала зосереджено вивчати його обличчя. Здається, таки занадто сильного ляпаса вона йому заліпила. На щоці цілком виразно проступили подряпини та синець.

Анна ледь міцніше стиснула губи. Нічого, скаже, що це наслідки вчорашніх подій у місті. Анітрохи не шкодувала, що вдарила його. Адам давно на таке собі заробляв.

Вона мимоволі простягнула руку до його щоки і торкнулася шкіри. Господи, як сильно вона його любить. Понад життя. Не пережила б, якби втратила його сьогодні.

Вона обережно провела долонею по його обличчю. Зморшки довкола очей, глибока зморшка між бровами, наполовину сиве волосся — за ці декілька місяців Адам дуже постарів. Здається, потрясіння останнього часу далися йому ще важче, ніж їй. Хоч би швидше цей період минувся.

Тихенько зітхнувши, вона пригорнулася до Адама. Колись так само ховалася в його обіймах, проте так гостро, як сьогодні, ще не розуміла, що не годна жити без нього, ще вірила, що від неї щось там залежить, намагалася зважати на людський осуд, якісь особливі обставини, перешкоди. Яка ж вона дурна. Нема на світі нічого важливішого, аніж життя близької людини. Якби з Адамом щось сталося, ніколи б собі того не подарувала. Добре, що для них іще не запізно бути щасливими разом.

Розділ 4

Розпитувати Адама про те, що робив і де був у день обстрілу Львова, Анна так і не наважилася, а сам він нічого про це не розповів. Зрештою, стільки пережила за той злочасний день, що воліла не ятрити в собі неприємні спогади. Відклала у найдальший закапелок пам'яті й змиралася з тим, що не на всі свої запитання отримає відповіді. А може, й не завжди варто їх шукати. Хіба не досить того, що жодні репресії Адама не торкнулися, його не виселили з міста, не переслідували, а отже, він був не надто близький до подій. Не менше втішало й те, що заворушення, які для Львова мали трагічні наслідки, їх особисто майже не зачепили. Серед загиблих чи серйозно покалічених не було нікого з близької родини чи добрих знайомих. Навіть Андрій, який дуже захопився всім цим, відбувся лише декількома синцями та понищеним одягом.

Згоріли ратуша, бібліотека та канцелярія університету, редутові зали, приміщення старого театру у францисканському костелі, Технічна академія та п'ятнадцять приватних кам'яниць у середмісті, проте будинок на Краківській, в якому Анна мешкала з дітьми до обстрілу, не постраждав, і за кілька днів Адам забрав звідти речі та одяг.

За тиждень по тому Адам найняв нову прислугу, а ще за декілька днів привіз від Терези старших дітей. Поступово життя Анни

зосередилося виключно на хатніх справах та залагодженні численних побутових проблем. Четверо різного віку дітей, чоловік і великий будинок — це вже щось цілком інакше, аніж їхнє з Елею колишнє життя. З незвички почувалася не надто впевнено, а іноді й зовсім губилася в морі нових домашніх справ та обов'язків. Не звикла ані до тутешнього способу життя, ні до інакшого способу ведення хатніх справ і тим паче до того, що раптом опинилася в одному помешканні зі старшими дітьми Адама. Якби все це з'явилося поступово, а не накрило в один момент, як снігова лавина, то, може, краще давала б собі раду, а зараз мусила змиритися з власною безпорадністю. Була тут одночасно і далекою родичкою, і годувальницею Ясі, і чимось на кшталт економки. Доволі дивна, як для її становища та віку роль, проте Анна не надто переймалася тим, як це виглядає збоку. Хтось мусить робити те, що мала б робити господиня. Щоправда, не цілком ясно уявляла, як стати такою господинею, і не лише боялася щось комусь наказувати, але бралася ледь не за всю роботу сама, а тому не надто багато встигала.

Декілька тижнів спостерігаючи за тим, як Анна одночасно намагається доглянути менших дітей, дати собі раду зі старшими і в проміжках між цим навести лад у помешканні та приділити увагу йому, Адам врешті не витримав.

— Не розумію, що ти тут затіяла. Негайно припиняй всі ці звершення і насамперед навчися правильно розподіляти роботу між прислугою. Я що, намарно їх усіх тут тримаю?

— А я й розподіляю, — Анна ображено скривила губи. — І взагалі мені так простіше.

— Що простіше? Потурати ледарям чи самій падати з ніг від втоми? Щоб від завтра я того не бачив. Ще бракувало, щоб ти не могла дати лад прислузі в будинку... — Адам уважно глянув на Анну, з хвилину вивчав, тоді зітхнув. — Ну, якщо вже так складно, найму тобі ще одну служницю, але сама за все не берися, бо мені потрібна жінка, а не прислуга.

Нічого не відповівши, Анна насупилася, проте довго сердитися на Адама не змогла. І сама бачила, що не навчена бути господинею у такому заможному домі, як його. Трохи подумавши, вирішила попросити поради в Терези, і вже наступного дня та не лише прийшла до них додому сама та оцінила масштаби завалів, але й прислала на

допомогу одну зі своїх служниць і терпляче роз'яснила Анні, якого стилю поведінки краще дотримуватися з прислугою та як правильно вести домашнє господарство. На початках було доволі важко, проте за місяць Анна таки зуміла відкинути сентименти і вже поводитися не як бідна родичка, а як повноправна господиня будинку.

Куховарка прийняла такі зміни як належне, а от гувернантка Люцини спочатку була обурена поведінкою звичайної годувальниці та не полишала спроб поставити Анну на місце, сказати щось уїдливе, прокоментувати невластиве, як на її погляд, становище, зробити наперекір. Проте незабаром притихла і вона. Лише іноді якось дивно позирала на Анну, але не сперечалась і не намагалася допекти. Очевидно, хтось, може й Адам, розтлумачив їй ситуацію та порадив не обурюватися.

Зрештою, Анну такі дрібні конфлікти не зачіпали. Від початку свого перебування тут налаштувалася на проблеми і прийняла їх як належне, хоча й намагалася приховати від Адама. Їй хотілося зробити все так, щоб він не відчув жодних незручностей через її появу тут, а може, навіть побачив переваги. Саме тому піклувалася про кожную дрібничку його побуту так, ніби це було найважливішим завданням, а ще намагалася зробити життя всієї родини зручним, комфортним і приємним.

Щоб догодити Адамові, навіть про власний одяг і зовнішність дбала значно прискіпливіше, аніж раніше. Не дозволяла собі вийти з кімнати незачесаною, недбало одягненою або в неналежно дібраному одязі. Ще б жалобу зняти. Уже рік як вдова, і хочеться надягнути щось хоча б сіре, коричневе або й темно-бузкове. Але це дрібниці. Захоплення та бажання, яке читала в погляді Адама, переконувало в тому, що жалобний одяг аж ніяк не заважає йому сприймати її як гарну, звабливу та жадану жінку. Єдине, на що поки що не вистачало відваги, — це перестати приховувати справжні з ним стосунки. У кабінет до Адама вона прокрадалася лише тоді, коли діти та вся прислуга міцно спали.

— Ну, і чому ти сьогодні знов так довго? — підвівшись їй назустріч, Адам усміхнувся. — Хоча б для різноманітності прийшла б до дванадцятої ночі.

Обережно причинивши за собою двері, Анна заперечно хитнула головою.

— Не можна. Побачать і скажуть, що я хочу звабити господаря.
Адам розсміявся.

— Я думав, ти давно це зробила.

— Хіба? Ще й не починала, — вона нахилила голову і почала вибирати з зачіски шпильки. — От мине ще трохи часу, я скину жалобу, і тоді побачите, як я це зроблю.

Пригортаючи Анну до себе, Адам із насолодою вдихнув запах її волосся.

— А що тобі заважає зняти жалобу вже зараз? Носиш її по тому, чого ніколи не було.

Затиснувши шпильки в долоні, Анна ледь відхилилась і кинула на Адама докірливий погляд.

— Мене ж вважають вдовою. Та й недовго вже залишилось. Хіба вам не однаково?

Адам усміхнувся, провів долонею по її шиї, заплутався пальцями у волоссі. Однаково? Не однаково? Знав напевно лише те, що щасливий тоді, коли Анна поряд.

— Принаймні, сюди ти могла б приходити у чомусь інакшому. Нащо мені всі ці твої глухі сукні з безліччю гудзиків?

Тихенько розсміявшись, Анна повела головою так, що волосся хвилею розсипалося по її плечах.

— А я розтягую вам задоволення. Хочете, щоб все легко давалося. Так нецікаво.

— Нецікаво? Та тут у тебе з десятків гудзиків зайві. Я й без них довго сьогодні чекав.

Вона лукаво глянула на Адама і, вивернувшись із обіймів, заходилася сама розстібати сукню.

— Не надто й довго, дванадцять година щойно бамкнула... Допоможете з корсетом?

Усміхнувшись, Адам розвернув Анну плечима до себе.

— Уперта ти в мене. Скільки можна казати — не тягни на себе все це вночі. Хто тебе бачить? Усі ж сплять.

Ледь відкинувши голову назад, Анна тихенько розсміялася.

— Щоб я напіводягненою заходила до вашого кабінету? Та нізачо. Не дочекаєтесь.

Важко зітхнувши, Адам затримав руку на її талії.

— Куди ти подінешся? Ще трохи — і я взагалі переселю тебе до себе в спальню. Смішно у власному будинку від когось ховатись. Як діти якісь... Ну, все, досить сперечатися. Ходи сюди. Я за тобою скучив.

— Зате я нічого під спід не вдягнула, — тихенько пошепотіла вона йому на вухо. — Хоч трохи полегшила вам роботу.

Усміхнувшись, вона відшукала губами його губи. Як добре, що бажання в них такі однакові, а наміри спільні.

Уже по всьому, тихенько прошмигнувши до себе в кімнату, Анна й не намагалася задрімати. Сьогодні знов повелася не надто розважно і дозволила собі заснути в кабінеті Адама. Вкотре залишається там мало не до ранку. Добре, що хоч Еля та Яся тепер міцно сплять. Цікаво, а з прислуги хтось її почув?

Вона прислухалася до звуків за дверима і зітхнула. Важко не почути, якщо в будинку вже всі, окрім дітей, попрોકидалися. Знов пліткуватимуть у неї за плечима. І нехай.

1849 рік

Розділ 5

Коли минуло ще декілька місяців, Анна почала потроху звикати до життя в будинку Адама. Навіть те, що вона постійно наштотувалася на щось, пов'язане з його покійною дружиною, вже не сприймалося так гостро. Здається, людині властиво звикати до всього. По-справжньому її тепер непокоїли хіба старші діти Адама. Полюбити їх — це, як виявилось, лише половина справи. Вона повинна навчитися їх розуміти та якось давати з ними раду.

З Войцехом знайти спільну мову категорично не вдавалося. Її появу тут хлопчик зустрів у штики. Так, ніби інтуїтивно зрозумів, як вона тут опинилася, а може, навіть запідозрив, якою насправді є її роль у житті родини та батька. «Цілковите неприйняття» — так делікатно окреслила для себе цю проблему Анна. Насправді Войцех не лише нікого, окрім Адама, не слухав, але й був агресивним, непоступливим і щомиті здатним на підступ. У присутності батька, щоправда, якось стримувався, і Анна вирішила не докучати Адамові скаргами. Сяк-так давала собі раду сама. Войцеха теж можна зрозуміти. Він не лише втратив маму, але й опинився під одним дахом із жінкою, яка нахабно

претендує на роль господині помешкання, якщо взагалі не на те, щоб у майбутньому стати його мачухою. Тут будь-хто поводитиметься агресивно. Їй пощастило, що Войцех замалий для того, щоб зрозуміти всі нюанси ситуації та допекти їй по-справжньому. Можливо, це ще попереду, а поки вони дотримувалися своєрідної мовчазної угоди — коли Адам вдома, Войцех поводить себе чемно і ніяк не виказує своєї ворожості, а вона, натомість, не скаржиться на нього батькові. Як поводитися з хлопцем далі, Анна не уявляла. Не мала жодних підстав розраховувати на те, що у Войцеха хоч колись з'являться теплі почуття до неї. Навіть подумки не могла дорікнути йому цим, а тим паче вимагати інакшого ставлення. У чомусь малий мав рацію. Вони з Адамом самі довели його до таких крайнощів.

Добре, що хоч із Люциною у неї нема серйозних проблем. З нею якось відразу і без жодних зусиль знайшла спільну мову. Лагідна, несмілива, доволі замкнута і сором'язлива, до Анни вона несподівано швидко прихилилася. Усюди ходила за нею, щось їй постійно розповідала, з цікавістю спостерігала за тим, як та доглядає за молодшими дітьми і навіть, як вміла, допомагала їй у тому. Зворушена такою щирою дитячою прихильністю, Анна не лише відразу полюбила дівчинку, але й намагалася приділяти їй якомога більше часу. Іноді навіть значно більше, ніж могла собі дозволити. Чомусь саме цю дитину шкодувала найдужче і чомусь саме перед нею відчувала найсильнішу провину. Чому так? І сама до ладу не розуміла, проте відчувала, що після смерті дружини Адама саме ця дівчинка опинилася дивним чином виокремленою з-поміж інших дітей. Ні, її не кривдили, не сварили, не відмовляли у проханнях, проте Анна відчувала, що життя Люцини дуже сильно змінилося і що саме вона втратила те, чого ніхто інший їй замінити не зможе. Яніні легше — вона ніколи не знала рідної мами і тому не відчуватиме втрати так гостро, як старша сестра.

З кожним днем Анна все глибше поринала в родинні клопоти та проблеми, і поступово вони так міцно увійшли в її життя, що вона вже й не уявляла, як жила інакше. Тішилася з того, як росте Еля, абсолютно так само сильно та щиро, як і з того, як зміцніла та виросла Яніна. А та й справді на диво швидко набрала вагу і вже не була такою хворобливою та слабкою, як у перші тижні після народження. Дедалі виразнішою ставала надія на те, що важкі пологи минулися без серйозних наслідків для дитини. У свої чотири місяці дівчинка

виглядала здоровою, міцною та життєрадісною. Навіть більше — майже не завдавала Анні клопотів. Хіба трохи більше, ніж колись Еля, плакала, а десь над вечір у неї траплялися кількагодинні безпричинні напади крику, проте потроху і вони ставали винятком. Врешті, Анна й зовсім перестала непокоїтися. Здається, те, чого всі так сильно боялись, не справдилося. І слава Богу, бо важко уявити щось трагічніше, аніж важкохвора дитина в родині.

Життя потроху входило у звичну колію і вже не створювало Анні так багато проблем та неприємних моментів, як на початках. Діти росли, ніхто серйозно не хворів, навіть епідемія холери, яка того року знов нагадала про себе, нікого з домашніх чи прислуги не зачепила. Анна поступово навчилася давати лад домашньому господарству і почувалася дедалі впевненіше. Навіть стосунки з Адамом тепер приховувала хіба від дітей та сторонніх людей, але не від прислуги. Зрештою, довго зберігати таємницю все одно було б нереально. За два місяці вся прислуга знала, що годувальниця маленької Яніни час від часу надовго зникає в кабінеті їхнього пана, а сам він десь серед ночі іноді приходив до неї в кімнату і залишається там до світанку. Дурний би не зрозумів, чим вони там займаються і до чого все йде. Особливо, якщо врахувати, як він дав усім зрозуміти, що не терпітиме жодного необережного слова чи бодай тіні зневаги до Анни. А потім практично відкритим текстом попередив, що вона тут господиня і будь-які суперечки з нею матимуть для того, хто їх собі дозволив, сумні наслідки. Останнє подіяло майже магічно. Усі розмови та перешіптування загнало у глибоке підпілля, а Анні стало не до порівняння легше займатися хатніми справами.

У зв'язку з жалобою на запуски в будинку Адама не було ні гучних товариських забав, ані великих родинних гостин, ані візитів напівзнайомих людей. Коли приїздив хтось із родини, Анна намагалася не лише тримати дистанцію, але й взагалі не виходити на люди. На щастя, становище годувальниці наймолодшої дитини господаря їй у тому сприяло. Майже завжди вдавалося відсидітись у себе в кімнаті. Та й загалом цієї зими якимось дивом вони уникли значного розголосу та не спровокували жодного великого скандалу. Все, що отримали, — це невиразні розмови, перешіптування за плечима і не надто химерні припущення сусідів щодо характеру їхніх стосунків. Найцікавіше, що про їхнє з Адамом минуле тут ніхто не знав. Більшість сприймала ці

стосунки як те, що не має передісторії і почалося лише після смерті Анелі. Серйозний осуд викликало хіба те, що вони почали занадто швидко шукати розраду, проте доки, бодай зовні, вони з Адамом дотримувалися пристойності, їх не ігнорували.

Усе змінилося навесні та влітку. Втомившись від того, що постійно доводиться тримати стосунки у таємниці, вони поступово втратили пильність і вже не намагались приховати те, що живуть в гріху. Звикнувши до лояльності оточення, не бачили жодної з тих маленьких дрібничок, які зазвичай зраджують коханців перед сторонніми людьми. Ані своїх занадто відвертих та довгих поглядів тоді, коли за ними слідкують чужі очі, ані мимовільних доторків чи слів, які мають дивну неофіційну тональність, ані того, що вони намагаються бути якомога більше разом — на прогулянці за містом, у власних кімнатах, на центральних площах середмістя, де щомиті можна зустріти когось із родини чи товариства, в закопелках старих вуличок, де взагалі годі когось побачити, і навіть до його сестри почали ходити разом. Анна взагалі боялася повірити в те, що закінчилися безкінечні очікування, невизначеність та щоденна загроза того, що кожна зустріч із Адамом може виявитися останньою.

Для нього ж було незвичним приходити додому і бачити там жінку, яка його любить. Це поєднувалося з цілковитою безконфліктністю Анни в буденному житті, з її бажанням довести помешкання і все в ньому до ідеального стану, з відданістю дітям та інтересам родини. Здається, Анна — не лише добра коханка, але й хороша мама для всіх без винятку його дітей. Навіть її напівдитяча закоханість нікуди не зникла, а переросла в щось значно серйозніше — у відданість і бажання зробити його щасливим. Таке важко переоцінити. Усі майнові, станові та релігійні проблеми, які отримав разом із нею, — ніщо у порівнянні з тим, що має натовість. Навіть її дрібні вади якимось не помічалися. Давно звук до емоційності, сентиментальності та нерациональності Анни. Хтозна, може, саме за цю щирість та безпосередність він і любить її. У шлюбі з Анелею ніколи того не мав. Жили кожен своїм особливим життям і намагалися не перетинатись. Усе раціонально, емоційно виважено, влагоджено відповідно до спільних інтересів та позбавлено жодного натяку на теплі стосунки чи справжню тілесну або духовну близькість. Добре зорганізовані партнерські відносини — і тільки. Довго таке тривати не могло.

Відчував, що втрачає щось дуже важливе та почувався ошуканим. Про інші нюанси взагалі волів не згадувати. Ані він, ані Анеля не поводитися гідно.

Дивлячись на розвиток стосунків Адама й Анни, ніхто не сумнівався, що лише необхідний термін жалоби утримує його від третього шлюбу. Зв'язок зі звичайною коханкою відверто не афішують і не беруть так близько до голови та до серця. Тут щось серйозніше, бо здоровий глузд він таки втратив і так поводить з годувальницею своєї доньки, що це починає межувати зі справжнім скандалом. Його покійна дружина була справжньою шляхтянкою, а ця невідомо хто і що. Кажуть, що вона вдова по якомусь збіднілому і давно збанкрутілому шляхтичу, проте занадто вже вона молода, гарна та легковажна. Подейкують, вона мала не найкращу репутацію ще до одруження, і навіть заміж вийшла, бо вже була при надії. Зрештою, жодна порядна жінка не дозволятиме так безцеремонно себе компрометувати і тим паче не житиме в одному будинку з чоловіком, який нещодавно втратив дружину. Напевно, злакомилася на становище, маєтки та гроші. За походженням вона йому нерівня. Таких ніколи і ніде не бракує. Використовує свою красу, молодість та тіло для того, щоб закрутити голову заможному і вже не молодому чоловікові. Хоч би Бога побоялась і людей посоромилася.

Після літніх місяців, які родина провела в маєтку, чутки, поговори і перешіптування відновилися з подвійною силою і не затихали, а переслідували Анну та Адама на кожному кроці.

А вони нарешті просто були щасливі разом. Щасливі без жодних умов і обмежень, щасливі всупереч тому, що не мали б бути щасливими. А може, саме тому й були щасливі, що попри все нарешті були разом.

Розділ 6

За якийсь час Анна цілком освоїлася не лише з новою для себе роллю напівофіційної господині в будинку Адама, але зі своїм новим життям у цьому будинку: з можливістю робити те, що бажаєш, з легшим і зручнішим побутом, з прислугою, яка слухалася її наказів, з необхідністю дотримуватися певного стилю поведінки і потребою

рахуватися з умовностями, а головне, з тим, що постійно мусила пам'ятати: від того, як вона поставить себе зараз, залежить її майбутнє.

Перше одруження трохи підняло її вгору, друге ж обіцяло цілком змінити статус. Адам і не приховував, що незабаром одружиться з нею офіційно. Це додало становищу Анни певної стабільності. До зими й не згадувала, як важко їй було тут минулого року. Найменші дівчатка лише тішили: кругленькі, зі здоровим рум'янцем на щічках, жваві, з блискучими чорними очима, з пухнастим волоссям, яке вже зараз завивалось у локони, — вони виглядали задоволеними своїм життям. Обидві різні за характером, проте однаково потішні та надзвичайно схожі зовні. За рік вони звикли одна до одної і ні на мить не дозволяли себе розлучати. Разом їли, разом бавилися, разом спали і навіть у шкоду влазили одночасно. Так, ніби наперед про все домовлялись і чітко знали, хто і що має робити. Ще й, як то іноді роблять близнята, вигадали собі власну мову та стиль спілкування і вже не надто вимагали товариства інших людей.

З Люциною теж усе складалося без особливих труднощів. Цю дівчинку Анна любила дедалі сильніше. Була слухняною, тихою, уважною і, як на свої шість років, дуже розвиненою. Відразу відчувалося, що цій дитині завжди приділяли багато часу. Анна намагалася робити те саме, проте не була певна, що справді зуміє замінити їй маму, а тому просто любила її так, як могла б любити власну доньку, і керувалася не логікою чи якимись правилами, а покликком серця та інтуїцією.

Неймовірно складно було лише з Войцехом. Не досягнула тут жодного поступу. Він, як і на початках, навіть не намагався поводитися чемно. На все мав власну думку, особливу манеру нестерпності в поведінці й власний спосіб висловити зневагу до її спроб знайти з ним спільну мову. Все частіше Анні починало здаватися, що ніхто і ніколи не ненавидів її з такою силою, як цей малий. Напевно, навіть його покійна мама була поблажливішою. Якщо нічого не зміниться — страшно подумати, у що обернеться ця дитяча ворожість у майбутньому. Не знала, чи зможе коли-небудь змиритися з нею, проте перетворювати помешкання Адама на родинне пекло теж не мала жодного бажання. Хай там як, але Войцех — син Адама, і стосунки у нього з батьком хороші.

Власне, малий лише тата й слухає. З ним він поводитьсь, як цілком нормальна дитина. Навіть про свої дурні, а іноді й жорстокі витівки забуває. Якби він хоч наполовину був таким тоді, коли Адама нема вдома, почувалась би на сьомому небі від щастя.

На жаль, наразі малий добряче псував їй нерви. Ще й, ніби навмисно, про всі його збитки бігли повідомляти саме їй, і вона хоч не хоч, але мусила його карати. А це теж не покращувало ставлення Войцеха до неї. Напевно, доведеться просити допомоги в Адама. Нехай сам вирішує, як карати власного сина і сам примусить поводитись якщо не ідеально, то хоча б із натяком на нормальність. Не зробить цього зараз — і потім така поступливість вилізе їм усім боком.

Три дні тому їй пожалілися, що Войцех побив гімназійного товариша, передвчора ледь не підпалив альтанку в сусідів, вчора без дозволу, без попередження і на цілий день повів сина сусідів аж на Вулецькі горби, і батьки того хлопця приходили сваритися. Сьогодні приходила сусідка з будинку навпроти, бо Войцех пізно ввечері пробрався до її саду і підглядав у вікна. Червоніючи, Анна вислухала недвозначні натяки на не надто добре виховання хлопця, на його злі нахили і погані приклади, які він бачить у власній родині. Насилу втрималась і не порадила тій сусідці не морочити їй голову, а краще слідкувати за власною поведінкою, яка, до речі, теж далеко не ідеальна. Ні, це просто нестерпно. Так, ніби вона Войцеху вже мачуха, а не чужа людина. Не чекала, що матиме такі серйозні проблеми з сином Адама.

Два тижні тому Войцех потай повикидав її речі з кімнати на подвір'я, і довелося, червоніючи від сорому, пояснювати прислузі, як і чому все це опинилося на вулиці. Минулого тижня малий удруге перекинув на неї свічник із запаленими свічками. Добре, що цього разу теж усе завершилося лише понищеним одягом і опіком руки. А ще їй дуже пощастило, бо Войцех не зауважив батька, який саме в той момент зайшов до кімнати і став мимовільним свідком прикрого інциденту. Про що Адам потім розмовляв з сином у своєму кабінеті, Анна не знала, проте після цієї виховної бесіди малий не лише якийсь час дуже незграбно сидів на кріслі, але й остерігався чинити їй очевидну шкоду, хоча й ненавидів, певно, ще дужче, аніж раніше.

З родичами Адама справи посувалися теж не надто добре, проте тут відбулися очевидні зрушення. Спочатку Анну перестали

сприймати відверто вороже та з неприхованою зверхністю. Потім це почало межувати з прохолодною ввічливістю та з погано прихованим подивом. Ще за декілька місяців з'явилась очевидна цікавість і обережність суджень. А після року Анна раптом перетворилася з жінки, яку в родині Адама категорично не сприймали, на жінку, яку вже не відкидали так беззаперечно та вороже, як раніше. Підозрювала, що Адамові довелося докласти до того чимало зусиль, проте він волів нічого про це не розповідати, а вона — нічого не питати. Досить того, що вже по року жалоби Адам не лише перестав приховувати від родини їхні справжні стосунки, але й повідомив, що збирається взяти шлюб. Гострого неприйняття ця новина не викликала, і доволі швидко Адамові вдалося залагодити всі формальності. Десь допомогли знайомства та зв'язки, десь мусив витратити певну суму грошей на впорядкування необхідних паперів, з кимось домовився, комусь заплатив, і відразу по Різдвяних святах було призначено дату одруження. Трохи важче впорядковувалися справи сумління та шлюбу, проте з тим теж якось залагодилось. Анна намагалася не виказувати свого занепокоєння, проте постійно поверталася думками до їхнього майбутнього шлюбу і вкотре гризлася сумнівами, докорами сумління та страхами.

— Цікаво, і чого ти боїшся? — не міг не зауважити того її стану Адам. — Ми вже рік живемо на віру, а тепер просто треба оформити це офіційно.

Анна заперечно хитнула головою.

— Перед Богом я вам не дружина. Хто знає, може, щось піде не так. Може, ми не заслужили на щастя.

Адам окинув її поглядом з ніг до голови. Так, ніби бачив уперше.

— Хочеш сказати, що жити у гріху ти не боялась, а брати шлюб боїшся? Де логіка? Ти з побожної родини і маєш радіти, що ми нарешті повинчаємось. Чи, може, я чогось не розумію?

— Ні-ні, я радію, — поспіхом запевнила його Анна. — Я просто боюся. Ми з різних світів, а ваша родина...

Адам глянув на неї як на людину з очевидним заскоком у голові.

— Слухай, Анно, що ти плетеш? Яких світів? Яка родина? Де ти начиталась таких дурниць? У нас із тобою дитина давно вже бігає сама, а ти рік часу живеш зі мною в одному будинку. Доки можна тягнути?

— Тягнути? — Анна перевела подих. — Ні, тягнути не можна. Напевно, я просто боюсь повірити у своє щастя.

1850–1851 роки

Розділ 7

Одружувалися вони з Адамом у будень, а тому вдалося зробити це доволі скромно і без зайвої пишності — саме так, як того найдужче хотілося. На вінчання, окрім свідків і найближчої родини, нікого не запрошували. Усе відбувалося в дуже камерній, спокійній атмосфері, без зайвої метушні та блиску, просто, спокійно, ледь не буденно і, разом з тим, так лягло Анні на душу, що вона ще довго не могла повернутися до реальності. Знов та знов переживала все, що відбувалося з нею в той момент: і завмирання серця, і тиху радість, і бажання віддати своє життя чоловікові, який стоїть поряд, і ще щось дуже особливе, непересічне, щось світле та важливе — таке, що раптом заступило в ній всі інші відчуття та думки. Навіть у тому, як падав сніг, що зустрів їх, коли вони вийшли на вулицю, було щось особливе. Якось дуже спокійно, поволі, ніби нехотючи, не падав, а тихо опускався на землю, на дерева, на одяг, виблискував кристаликами, переливався в повітрі яскравими голками і зникав від теплового подиху — так, ніби не хотів внести дисонанс у те, що відбувалося в цей момент. Анна навіть не змогла б сказати, що схвилювало її дужче — те, що сталося щойно, чи світлий щем на серці, який опанував нею зараз. Що це? Передчуття того, що все це дуже легко втратити, чи усвідомлення марності бажання надовго затримати цю мить у собі? Сентиментальність виглядає смішною, проте від того не зникає її щирість та безпосередність, лише вразливішою стає людина, яка носить усе це в собі.

У той момент Анна якимось дивом змогла це зрозуміти та інтуїтивно заховала в собі всі відчуття, навіть не заплакала від повноти щастя, лише трохи розгублено відповідала на запитання та дякувала за привітання. Насправді понад усе хотіла заглибитися в себе, побути наодинці з коханим чоловіком, хотіла спокою, тиші, затишку, а мусила цілий день усміхатися, знов і знов приймати привітання, клопотатися нагальними справами, слідкувати, щоб святкування нічим не затьмарилося, щоб ніхто з прислуги нічого не переплував, не забув, не

занедбав, щоб усім запрошеним було зручно і комфортно. Добре, що вони з Адамом не робили великої гостини, а обмежилися необхідним мінімумом гостей та витратили на все це саме стільки часу та коштів, щоб забава виглядала більш-менш пристойною і водночас не надто гучною. Тобто, була саме такою, щоб нікому не здалося, ніби вони уникають розголосу або поводяться не так, як того вимагає звичай шляхетної гостинності та забави. Анна взагалі б відмовилася від святкування, проте Тереза сказала, що це суперечить усім законам шляхетної поведінки та гонору і що саме таке прийняття — це найпростіший спосіб познайомитися з усією доволі численною родиною.

Напевно, не помилилася, бо сьогодні калейдоскоп нових облич анітрохи Анну не злякав. Здається, навіть нічим себе не осоромила, а може, й зуміла багатьом сподобатися. Не намарно вона так старанно догоджала, лестила, уважно вислуховувала і бездоганно поводитися з усіма цими тітками, вуйцями, вуйнцями, сестрінками, братанками, стрийками, сестрами, братами, двоюрідними, троюрідними, знайомими і зовсім їй не знайомими.

Неабияк допомогли в тому гарне самопочуття, добрий настрій, впевненість у власному становищі, а ще, хоч як смішно, чітке усвідомлення того, що сукня та зачіска ідеально їй пасують. Сьогодні Анна навіть сама собі подобалася, а ще читала беззаперечне захоплення та бажання не лише в погляді власного чоловіка, але й в очах інших чоловіків. Зрештою, що для неї всі інші чоловіки, якщо у неї є Адам?

Смішно, але сьогодні вони вперше танцювали разом. Зазвичай у день шлюбу подружжя вперше робить щось трохи інакше, а у них все не як у людей. Нічого, тепер вони теж не відрізнятимуться від інших подружніх пар. Різниця у віці та становищі — це не катастрофа, а лише невеличкий нюанс.

Коли всі запрошені розійшлися і вони з Адамом, провівши аж до саней останнього гостя, нарешті залишилися на подвір'ї самі, Анна зітхнула з полегшенням. Так добре після гамору, шуму, музики та танців знов почути тишу. Майже розкіш. Навіть посеред старого засніженого саду — там, де зовсім темно, самотньо, холодно і де падає густий лапатий сніг.

Вона озирнулася на Адама.

— Усі поїхали. Тепер буде спокійніше.

Підійшла ближче. Погляд її мимоволі ковзнув поміж засніжених гілок дерев і зупинився на найближчій старій яблуні. Навіть додому йти не хочеться. Там ще й досі метушня: прибирають посуд, носять стільці, гасять зайві свічки, совають меблі, складають обруси і гримлять на кухні брудними тарелями. Як господиня теж мала б бути там, проте не могла примусити себе піти додому. Хотіла спокою, неквапного плину часу і затишку присутності коханого чоловіка.

— Подивіться, сніг знов почав сильніше падати.

Анна простягнула руку вгору і, мимоволі зачепивши долонею гілку старої яблуні, струсила з неї весь сніг. Той посипався їй на голову й оголив кострубаті покручені галузки. Мить стояла засипана снігом, тоді тихенько розсміялася.

— І все одно тут гарно. Ще трохи постоїмо тут. Добре?

— Навіщо? — Адам теж усміхнувся і, щоб зігріти Анну, прикрив її полою свого хутра. — Ліпше йдемо додому. Ще змерзнеш тут мені. Відчуваєш, як до ночі позимніло?

Щільніше притиснувшись до нього, вона усміхнулася.

— Нехай. Мені все одно тут дуже добре.

Раптом щось собі пригадавши, вона ледь відхилилась і обережно торкнулася пальцями снігової пороші на плечі Адама, а тоді, знов усміхнувшись, змела сніг із темного ворсу його хутра.

— А пам'ятаєте? Тоді, як ми вперше... — не договорила, бо й не мусила.

Усміхнувшись, Адам, як тоді, перейняв її руку, ледь стиснув холодні від розталого снігу пальці й зовсім як тоді підніс її долоню до своїх губ та спробував зігріти подихом.

— А ти в мене, виявляється, й зараз така ж нерозумна дівчинка, — дивився на неї так, що й не мусив нічого казати. Вона теж розуміла його без зайвих слів. — Бачиш, я ж тобі обіцяв, що все у нас з тобою буде добре.

Кивнувши, Анна тихенько розсміялась і, не втримавшись, знов пригорнулася до Адама. Нарешті коло їхнього життя замкнулося і вже не випростається у спіраль. Вони з Адамом завжди будуть разом.

Вона знов глянула кудись поверх плеча Адама в темряву ночі. Сніг тихенько падав і вкривав покручені галузки старої яблуні тоненьким

напівпрозорим серпанком снігу. Відчувала, що любить Адама з такою силою, аж дихати від надлишку емоцій було важко.

— А знаєте, я хочу зістарітися з вами. А більше мені нічого й не треба.

Адам розсміявся.

— Дурненька моя. Я не зістарітися з тобою хочу, я хочу з тобою довго жити.

Продовжуючи дивитися на нього так само серйозно та зосереджено, Анна кивнула.

— А ми й житимемо. Довго-предовго. Аж доки у нас стане на це сили і Божої ласки.

Розділ 8

Відразу по одруженні почався піст, і вони з Адамом не мушили виїжджати, приймати багато гостей чи робити великі забави, а отже, отримали трохи часу на те, щоб призвичаїтися до нового стану речей і нових обставин. Особливу потребу в тому відчувала Анна, бо законна дружина — це, як виявилось, щось цілком інакше, аніж співмешканка чи коханка. Тут і обов'язків більше, і не можна відсиджуватися десь в іншій кімнаті тоді, коли вдома гості. Поводитися треба обачніше, говорити так, щоб тебе не вважали не гідною нового становища, розумітися на тому, що й усі інші жінки твого кола, знати, як поведетися в будь-якій, навіть неоднозначній, ситуації. Якщо врахувати, що до неї і без того уважно приглядалися, це здавалося Анні справжньою катастрофою. Іноді у неї взагалі опускалися руки і вона не вірила, що зуміє стати доброю дружиною для Адама та поводитиметься саме так, як личить жінці її теперішнього становища.

— І що тебе сьогодні налякало? — повертаючись із Анною з уродин свого брата, вже в санях запитав її Адам. — Відмовчувалася цілий вечір. Навіть у нас на весіллі ти була сміливішою.

Важко зітхнувши, Анна потупилася.

— Тоді людей було більше, та й часу на страх я не мала. А бачили, як вони там сьогодні до мене приглядались? Ще й постійно про щось розпитували. Мені вже взагалі нічого не хотілося.

Адам усміхнувся.

— Смішна. Звичайна уважність та гостинність. Ніхто тобі не хотів завдати прикrostі. Ти вигадуєш проблеми там, де їх немає.

— Може, — Анна на хвилину замислилася, тоді знов насупилася. — А що я мала сказати, коли та пані в зеленому запитала мене про родину та брата?

— По-перше, не пані в зеленому, а Ванда, — машинально виправив її Адам, — а по-друге, нічого нового від тебе не сподівалися почути. Усі давно все знають. У відповідь на такі запитання ніхто не очікує від тебе півгодинної лекції про твій родовід. Зумієш відразу гідно відповісти — і від тебе відчепляться раз та назавжди. Прояви характер. Ти ж можеш.

— Нічого я не можу. І взагалі я не надаюся до такого життя.

— Це ти не надаєшся? — Адам глянув на неї з таким очевидним подивом, що Анні трохи відлягло від серця. — Ти виглядаєш і поводишся у стократ краще, аніж добра половина з тих, кого ти так боїшся. Я вже не кажу про те, яка ти в мене гарна. Усі довкола мені заздять. Цього ти теж не помічаєш?

Вірила й одночасно не вірила Адаму, а тому намагалась уникати того, що її лякало, і не надто часто з'являлася на людях. Довго це не тривало. Навіть у час посту водночас із проповідями та добродійними заходами відбувалися концерти, театральні вистави і читання відомих літераторів. Після Великодня хоч не хоч, а мусила провадити звичне для людей їхнього кола життя. Спочатку це лякало, Анна ніяковіла, намагалася не привертати до себе увагу, була небагатослівною, але поступово зрозуміла, що нічого їй не загрожує, і почала поводитися природніше.

Зрештою, в товаристві її сприйняли поблажливо. Вона була вже третьою дружиною Адама, доволі гарненькою, звабливою і значно молодшою від нього за віком, а отже, те, що він взяв її собі за дружину, не надто когось дивувало. У цій ситуації про становище, соціальний стан чи статки нареченої і згадувати не випадає. Трохи ображало Анну те, що серйозно її ніхто не сприймав. Гарненька лялечка, яку Адам взяв собі на втіху після смерті Анелі. Навіть те, що в Анни є дитина і що це вже другий її шлюб, не надто рятувало ситуацію. За рік усі дізналися, що у них із Адамом був доволі тривалий зв'язок ще за життя Анелі й що ця дитина насправді від нього. Ситуація доволі банальна та зрозуміла. Добре, що тепер Анна пройшла непогану школу

виховання в Терези, а тому гідно тримала удар і нікому не виказувала справжніх почуттів. На щастя, теж завдяки сестрі Адама, брак навичок чи знання мов не надто впадав у вічі, і Анну не вважали жінкою цілком інакшого кола, а молодість, гарне личко, зграбна фігурка, життєрадісність, вміння зі смаком вдягнутися, мило усміхнутися, сказати щось приємне співрозмовнику та невимушено повестися, коли чогось не знаєш, зазвичай компенсували їй відсутність певних навиків.

Жінки з товариства, щоправда, прийняли Анну доволі насторожено, проте відкрито не ігнорували і не виштовхували зі свого кола. Чоловіки були поблажливіші, іноді аж занадто, і це насторожувало Адама. Намагався не виказувати того, проте Анна ясно бачила, що він ревнує. До кого і чому, сама до ладу не розуміла. Навряд чи дала йому привід. Хіба приводом вважати те, що тепер стала гарнішою і була певна своєї жіночої привабливості, а ще те, що мала очі, усмішку, рухи, голос по-справжньому щасливої жінки. Очевидно, у тому теж є щось таке, що вабить чоловіків сильніше, аніж усі жіночі хитрощі та кокетування разом узяті. Доволі безневинно користалася з того і відчувала втіху від усвідомлення, що подобається не лише Адамові.

Іноді, десь на великій забаві, навіть сама собі дивувалася, бо, забувши про все на світі, з головою поринала у гру та невинний флірт. І хоча до межі непристойної поведінки ніколи не наближалася, проте почувалася так, ніби нею у той момент якийсь дідько товче, і це попри те, що любила Адама понад усе. Це відбувалося ніби й не з її волі. Просто в той момент мала добрий настрій, хотіла кокетувати і почуватися звабливо гарною. Цілком природне бажання для жінки, шкода лише, що Адамові воно категорично не подобалося, а тому розплачувалася за невинний флірт його мовчазним невдоволенням та прикрим настроєм. Особливої провини за собою Анна не відчувала, проте намагалася першою помиритись і воліла, щоб напад ревнощів у Адама завершувався вибухом і примиренням у ліжку, а не довгим і глухим роздратуванням. Зрештою, може, воно й на краще. Ревнощі до кохання — це як заборона чи ймовірність втрати, — щось на кшталт кардамону до кави. Гостріший смак, п'янкіший аромат, і коли звикаєш, важко зректись. Мала такої кави у своєму житті аж забагато, проте іноді ще й зараз не могла відмовитися від неї. Подумки сама собі

докоряла, проте не могла не визнати, що це вберігає її кохання до Адама від рутинності та додає стосункам пікантності та гостроти.

Зрештою, її власна недосконалість допомагає любити Адама таким, яким він є, — з усіма недоліками, вадами, намаганнями всім і у всьому диктувати свою волю, з нападами прикрого настрою чи невдоволення буквально на рівному місці, з надмірною потаємністю чи небажанням ділитися своїми планами, а іноді з цілком несправедливим ставленням до неї чи до когось іншого. Напевно, це дуже важливо — любити у людині її недоліки та недосконалість. Можливо, навіть важливіше, аніж любити переваги та гарні риси. Зрештою, звикла до всього цього і не брала собі близько до серця. Переваг було не до порівняння більше.

Її кохання до Адама стало зрілим, ясно усвідомленим і не таким божевільним, як на початках, проте найдужче Анну дивувало те, що воно нікуди не зникло. Кажуть, що побут вбиває навіть найпалкіші почуття, проте дотепер цього не відчувала. Ні, звичайно, у них із Адамом, як у будь-якій родині, траплялися неприємні моменти. Іноді вона відчувала, що ладна вбити його, роздерти на дрібні шматки, знищити, надавати ляпасів, проте все одно не годна була ні розлюбити, ані жалкувати за тим, що поєднала з ним своє життя.

Живучи з Адамом, не так бачила його вади, як помічала дедалі більше позитивних рис: його розум, розважність, досвідченість, вміння контролювати себе та ситуацію, любов до дітей, бажання піклуватися про інтереси родини, практичність у веденні справ маєтку, вміння забезпечити безбідне життя для них усіх і те, що після одруження їхні стосунки анітрохи не зіпсувалися. Адам так само, як і колись, був уважним до неї. Можливо, та уважність була трохи егоїстичною, проте таким він уже є. Головне, що Адам жодного разу не дозволив їй засумніватися в тому, що вона жадана жінка. Навіть не докладала до того особливих зусиль. Лише намагалася бути щирою, любила його і сама діставала задоволення від усього того, що робила разом із Адамом.

1852–1855 роки

Розділ 9

Усі ці роки Анна мала все те, що дуже банально називають «жіночим щастям». Фраза проста, звична і не містить нічого особливого, проте більшість жінок прагнуть саме того, що вона обіцяє: теплих родинних стосунків, надійного і коханого чоловіка, здорових та чемних дітей, достатку, злагоди і впевненості в майбутньому.

Діти росли. Еля вже не просто добре ходила, а бігала будинком, як маленький буревій, анітрохи не турбуючись, що перевертає догори дном усе помешкання. Не відставала від неї і Яніна, яка тепер була така ж жвава та непосидюча, як і зведена сестра. З ранку до ночі їхні маленькі ніжки тупотіли в кожному закутку і не дозволяли дорослим ані на хвилину забути про те, що наслідки таких пересувань можуть бути вкрай непередбачувані та катастрофічні.

Зрештою, будинок давно не виглядав таким, яким Анна побачила його вперше. Від колишньої пустки, ідеального стану та необхідності не залишилося нічого. Не завадило б навіть виправити збитки, яких зазнав будинок від перебування в ньому чотирьох дітей, тепер не надто маленьких. Навіть найменші дівчатка досягли того віку, коли їх треба вчити не так говорити, як хоча б іноді мовчати. Грайливі, жваві, вони, як пустотливі кошенята, безперервно залазили в якусь шкоду. Налезали до того типу дітей, про яких кажуть: «Де не посій, там виродиться», і так звикли одна до одної, що вже й не могли перебувати нарізно. Разом бути вони теж не могли, бо постійно сварились і затято бились, але варто було розтягнути їх по різних кутах, насварити і заборонити бавитися разом, як за чверть години вони сумували одна без одної та з готовністю пробачали найтяжчі образи.

Яся була трохи нервовішою і швидко впадала у гнів, проте саме вона з більшою готовністю йшла на замирення і легше відходила від образ, а Еля навіть у такому юному віці довше пам'ятала кривду і була потайною дитиною, — не завжди знаєш, що собі надумала і як відреагує на подію чи слова. У результаті ці діти чомусь найкраще могли порозумітися саме одна з одною, а не з кимось зі старших дітей чи дорослих. У підсумку їм вдавалося так перевернути будинок та подвір'я, що виникало враження, ніби тут бавилося щонайменше семеро дітей, а не дві маленькі дівчинки.

Але і це ще півбіди — гірше, якщо в будинку раптом ставало надто тихо. Це означало: треба негайно все кидати і дивитися, що накоїли дві малі збиточниці. Іноді Анна не знала — сміятися їй чи впасти в нерви і дати їм добрячого прочухана.

З Люциною таких проблем ніколи не виникало. Та завжди була на диво чемною і розсудливою дівчинкою, хоча й потребувала значно більше уваги та ласки, аніж молодші діти. Навіть тепер, у десятилітньому віці, іноді була надто вразливою і не впевненою в собі. У такі моменти Анні завжди хотілося щось зробити для цієї дитини, розрадити, потішити так, щоб вона усміхнулася. На щастя, Люцина не замкнулася в собі й легко йшла на контакт. На відміну від Войцеха, не лише не виказувала жодної неприязні до мачухи, але й ставилася прихильно.

Та й Анна з кожним днем дедалі дужче прив'язувалася до дівчинки. Їй подобалося розмовляти з Люциною, разом щось робити, допомагати з рукоділлям, дивитися, як гарно та малює, слухати, як бере уроки гри на фортепіано. Без сумніву, Люцина успадкувала таланти і музичний слух своєї мами і зараз доволі віртуозно виконувала складні твори. Тішилася з успіхів цієї дівчинки дужче, аніж колись зі своїх власних, і з гордістю розповідала про них усім, хто тільки захотів її слухати. Поводилася так, ніби Люцина була її власною дитиною, і моментами навіть забувала, що це не так. Згадувала, хто ця дівчинка, лише тоді, коли мимоволі зауважувала, як сильно вона подібна на свою маму, але це навіть тішило Анну. Якби вдалася в Адама, то нічого особливого в її зовнішності не було б. А Люцина подібна на маму, тому вже тепер надзвичайно гарна. З великими фіалковими очима, з темним хвилястим волоссям, з гарної форми носом та ротом, з білосніжною шкірою, доволі висока на зріст, але витончено делікатна та струнка. Колись ця маленька дівчинка перетвориться на справжню красуню і чоловіки млітимуть від одного її погляду. Добре, що Бог не обділив її розумом та розважністю. Вона ніколи не втрапить у халепу. Не по літах мудра, Люцина дедалі частіше дивувала Анну несподівано глибокими та розсудливими судженнями. У такі моменти Анна мимоволі жалкувала, що майже нічого не знає про її маму. Напевно, це була надзвичайна жінка. Незрозуміло лише, чому вони з Адамом не могли жити у злагоді. Напевно, це запитання, на яке вже ніколи не отримати відповідь. Хоча дуже ймовірно, що жодної таємниці там

нема. Адже буває, що двоє цілком нормальних людей не здатні жити разом. Якщо зникає кохання або його ніколи не було, то чи варто дивуватися, що з'являються проблеми, непорозуміння чи неприйняття. На розрахунку, розумі чи взаємній вигоді далеко не заїдеш, а якщо й спробуєш, то чи не занадто високу ціну доведеться заплатити? Зрештою, у кожного свої пріоритети та цінності. Якщо не знаєш, що таке кохання, то й життя без нього цілком комфортне. Тут можна побажати лише того, щоб ніколи не відчув кохання, бо воно так зриває дах і призводить до таких катастрофічних наслідків, що й ворогові не побажаєш. Окрім того, Адам взагалі не надто легкий до життя чоловік, і його теж треба вміти витримати. Якщо не любиш такого чоловіка понад усе на світі, такі звершення до снаги не кожній жінці. А Анеля була ще й пані з гонором та сильним характером. Такі риси не завжди легко приймаються чоловіками. Хоча щось Анні підказувало, що в Анелі якраз вистачало мудрості приховувати особливості свого характеру і поводитися доволі раціонально та мудро. Принаймні, вона не розмінювалася на дрібні амбіції. Навіть іще одну дитину зуміла зачати від Адама. В її ситуації для того теж треба було переступити через себе і проковтнути образу заради збереження родини. Не мала певності, що теж зуміла б так мудро повестися, а тому мимоволі відчувала повагу до покійної дружини Адама. Зрештою, хіба їй про це судити? Як не крути, а роль жінки, яка втручається в чужу родину і будує своє життя на чужому нещасті, не є привабливою. Всі довкола завжди це пам'ятатимуть. Навіть тоді, коли будуть про це мовчати.

Розпитувати Терезу, а тим паче Адама про Анелю Анна не наважувалась, а тому врешті змирилася з тим, що майже нічого про неї не знає.

Якось вранці, шукаючи домашній рахунок, який вела ще минулого місяця і який конче мусила знайти саме сьогодні, Анна повитягувала з невеличкого жіночого бюрока у своїй кімнаті спочатку всі папери, тоді, перевіряючи, чи не завалився рахунок за шухляди, ще й їх. Нічого не знайшовши, вклякнула перед бюроком^[45] на коліна і рукою спробувала намацати, чи нема в щілині позаду шухляд якихось папірців. Здається, немає. Лише павутина та пилюка.

Анна вже хотіла підвестися з колін, аж раптом відчула під рукою якусь заглибину в дошці. Таємний сховок? Цікаво. Адже це бюроко колись належало Анелі.

Ані хвилини не завагавшись, Анна ножем для розрізання конвертів спробувала відсунути дошку вбік і з подивом відчула, що та подається. Цікаво. Вкрай цікаво.

Діставши дошку, Анна засунула руку якнайдалі й намацала пальцями згорток паперів. Навіщо їх тут сховали? Щоб ніхто не знайшов? Вона витягнула папери назовні й спробувала роздивитися. Листи якісь, чи що? Всі у пилюці й павутині. Довго тут пролежали.

Вона спантеличено глянула на пожовклі аркуші паперу. Куди вже гірше — читати чужі листи. Особливо якщо це листи покійної людини і якщо в них приховані особисті таємниці.

Анна нерішуче витягнула один із листів і боязко розгорнула. Ім'я того, хто писав все це, було їй невідоме, проте це не здивувало. Напевно, хтось із минулого Анелі. Але хто?

Майже здогадавшись, від кого заміжня жінка може ховати листи в таємному сховку свого бюро, Анна злякано глянула на папери. Ні, їй таке категорично не можна читати. Анеля все одно вже померла, і аж ніяк не колишній коханці її чоловіка витягувати на світ Божий такі таємниці. Краще якомога швидше все це спалити. Не приведи Господи, щось із того потрапить до рук Адама. Таємниці, які ховаються у старих листах, іноді спроможні перевернути життя всіх довкола. Їй того хочеться? Аж ніяк.

Анна розгублено глянула на листи, які зараз лежали в неї на колінах, і ледь закусилла губу. Суто жіноча цікавість боролася в ній зі шляхетними порухами душі, і останні зазнали грандіозного фіаско.

Обережно розгорнувши перший-ліпший лист, Анна пробігла поглядом по рядочках, а тоді, захопившись, на одному подиху прочитала всі вісім листів, які нещодавно видобула зі сховку. Чоловіка, який писав усе це, вона не знала, але те, що він кохав Анелю, не викликало в Анни жодного сумніву. Не могла лише зрозуміти, чи та з ним спала. У листах не було нічого, що би вказувало на очевидний адюльтер. Лише обережні натяки на взаємність почуттів і якісь таємні зустрічі. Невже в дружини Адама був коханець? Ніколи б не подумала.

Перевівши подих, Анна склала листи і знов поклала їх собі на коліна. Судячи з дати написання, все це було дуже давно. Ще до народження Люцини. Цікаво, а Адам знав? Може, саме зрада дружини і стала причиною непорозумінь у їхній родині? Хоча... Навряд чи

Адам взагалі мирився б із таким. З його характером це майже нереально. Напевно, він нічого не знав. Чи, може, таки знав?

Заховавши листи поміж власних паперів, Анна цілий тиждень почергово мучилася докорами сумління, безліччю запитань та припущень, бажанням показати листи Адамові й наміром якомога швидше їх спалити. Врешті не витримала і, вибравши серед листів найбезневинніший, наважилася на розмову з Терезою.

— Мушу дещо вам показати, — вона витягнула лист і простягнула його сестрі Адама. — Не знаю, що це таке. Знайшла поміж старих паперів Анелі. Може, ви щось знаєте? Це лист від чоловіка.

Тереза якось дивно глянула на Анну.

— Навіщо ти показуєш його мені? Я не читаю чужі листи.

Вона невдоволено стиснула губи, проте лист узяла, розгорнула і почала читати. Не вимовила жодного слова і навіть не глянула на Анну.

— І що ви на все це скажете? — спостерігаючи, як обличчя Терези дедалі дужче похмурніє, Анна мимоволі насторожилася. — Я розумію, що це не моя справа і що це було давно, але тепер я належу до вашої родини і маю право знати правду.

— Ти показувала лист Адамові? — не дочекавшись, доки Анна договорить, на півслові перебила її Тереза. — Не думаю, що це мудро.

— Ні, не показувала. Вирішила насамперед дати почитати вам.

Тереза з очевидним полегшенням перевела подих.

— І правильно зробила. Не варто витягувати на світ Божий такі історії. Там взагалі нічого особливого не було. Анеля ніколи б не опустилася до позашлюбного зв'язку. Це мій брат уже по декількох роках після одруження почав бігати по коханках. У Анелі виникли проблеми з виношуванням дітей, вона трохи віддалилася від нього, і Адам... Ну, ти ж розумієш, про що я кажу?

Мало що розуміючи, Анна здивовано глянула на Терезу.

— Ви звинувачуєте свого брата? А якщо це вона перша і...

Тереза обірвала її, не дослухавши.

— Ліпше взагалі не чіпати цієї теми. Свого часу історія й без того сприймалася надто гостро. Адам навіть поставив під сумнів своє батьківство щодо Люцини. Ти хочеш усе це ворушити? Тобі не шкода дитини? Хочеш, щоб Адам думав, ніби Люцина не його донька?

— На Бога... Навіщо мені таке, — Анна на мить замовкла і виразно глянула на Терезу. — А це правда? Невже Люцина...

— Побійся Бога. Як таке може бути правдою? Люцина — донька Адама. Просто вона надто сильно подібна на маму. І знаєш, облишимо цю розмову. Невже тобі хочеться нових проблем для родини?

Анна заперечно хитнула головою.

— Аж ніяк. Просто я всього того не знала, а цей лист потрапив мені під руку, і я подумала...

— Добре, що на нього наштовхнулася ти, а не Адам. Менше проблем буде.

Анна ще й рота відкрити не встигла, як Тереза підійшла до каміна і кинула лист у вогонь.

— Повір мені, це найкраще вирішення проблеми. Є ще листи?

Заперечно хитнувши головою, Анна спокійно подивилася Терезі в очі. Аякже, віддасть вона їй листи. Десь так... Та нізачо. Хоча раціональне зерно в її словах є. Хай би що там собі думав Адам, хоч як би воно було насправді, але краще не чіпати цієї теми. І без того Люцина надто вразлива й емоційна дівчинка, а непевне становище стане для неї занадто сильним потрясінням. Та й яка тепер різниця, хто насправді її батько. Іноді краще чогось взагалі не знати. Тереза так очевидно намагається вигородити покійну дружину Адама, що мимоволі прислуховуєшся до її думки. Вона не дурна жінка і добре знає, що робить. Очевидно, тут ідеться не про віру чи правду, а про бажання зберегти таємницю. Дуже, між іншим, справедливе бажання.

Жодним словом не обмовившись перед Адамом про свою знахідку, Анна, проте, ті сім листів, які все ще залишалися, не спалила. Трохи подумавши та пригадавши, як колись приходила до Анелі й як та висміяла її розповідь про стару ляльку, розшукала цю, вже цілком понищену і забуту дітьми іграшку, обережно розпорола тулуб та зашила в цей своєрідний сховок компрометуючі листи Анелі. Така собі специфічна сатисфакція за минулі образи. Ляльку заховала не лише на найвищу полицю в шафі, але й заштовхала якнайдалі від сторонніх очей. Цілком виразно тепер розуміла лише те, що причин для суперечок та ворожості між Адамом та Анелею було більше, ніж достатньо. Її кохання до Адама — це далеко не єдина прикрість у тому шлюбі. Може, навіть її провина не аж така велика, як видавалося раніше. Не було б її кохання до Адама — було б щось інше. Якусь внутрішню потребу в щирих та сердечних стосунках Адам таки мав.

Особливо після того, як довідався про якщо й не про фізичну, то напевно про емоційну зраду дружини.

Довго замислюватися над минулим покійної дружини Адама Анна, проте, не могла. Мала значно серйозніші проблеми з її сином. Титанічну працю поклала на те, щоб хоч трохи покращити ці стосунки, проте намарно. Після її одруження з Адамом Войцех насилу стримувався від відкритого конфлікту з нею. Іноді лише присутність батька робила його поведінку більш-менш стерпною, а ще навчання, товариші й гімназійні клопоти трохи відволікали від кардинальних воєнних дій супроти мачухи. Іноді довго обходилося навіть без дрібних диверсій і партизанських вилазок. Але найголовніше, Анна поступово звикла до його поведінки і перестала нервувати. Змирилася з Войцехом, як зі стихійним лихом чи прикрим явищем природи, і намагалася робити все, щоб йому жилося комфортно.

Особливої вдячності Войцех до Анни, звичайно, не відчував, проте по трьох роках трохи при звичаївся до присутності мачухи в родині й бурхливо на це не реагував. Доволі мляво і радше за звичкою не сприймав прохань і далі категорично забував про обіцянки, іноді для відчипного вдавав, що не зрозумів прохання, а ще через раз вперто робив абсолютно протилежне до бажаного. У відповідь Анна навчилася не дратуватися його поведінкою, не перейматися зневажливими поглядами і майже завжди могла зберегти спокійний та незворушний вираз обличчя тоді, коли йому хотілося вивести її з терпіння. А що мала робити? Жодних сентиментів не викликало навіть те, що зовні малий дуже подібний на Адама. Якби він був її власним сином, давно відшмагала б його різкою, а тут мусила зважати на складний вік, важкий характер, нюанси ситуації та проявляти розуміння, такт і витримку там, де аж просилося дати прочухана.

За якийсь час Войцех переконався, що його вистави анітрохи на мачуху не діють, і втратив до них інтерес, а отже, почав поводитися більш-менш пристойно. Лише іноді, без колишнього ентузіазму, намагався опиратися її проханням, ігнорував присутність або навмисно щось робив неправильно, проте поведився так радше за звичкою, аніж із переконань.

Трохи допомагало Анні й те, що Адам зумів зберегти контакт із сином. Зараз вони багато часу проводили разом, кудись їздили, у маєтку ходили на полювання, по-дружньому розмовляли, щось жваво

обговорювали і зовсім не конфліктували. Войцех не лише обожнював батька, але й понад усе боявся чимось себе перед ним зганьбити. Саме цим без жодних докорів сумління Анна й почала користати. Тепер могла хоч іноді переконати хлопця зробити вкрай потрібне і, чинячи певний на нього тиск, примушувала поводитися краще, аніж він поводився зазвичай.

Сестер Войцех не дуже любив, проте й не кривдив. Для нього вони були дрібнотою, не гідною уваги. Зрештою, саме цим Анна не надто йому дорікала. У дитинстві її стосунки з братом були не до порівняння ближчими, проте потім це не завадило їм із Андрієм віддалитися одне від одного. Зараз вони підтримували лише якусь жалюгідну подобу родинного зв'язку. Після того, як Андрій одружився та висвятився, вона ще жодного разу не була у його плебанії, не бачила дружину та дітей і навіть не знала, як йому там ведеться. Андрій теж ніколи не гостив у них вдома чи у маєтку, не був із нею тоді, коли вона брала шлюб, і взагалі категорично не бажав розуміти її способу життя. Анна відчувала до нього жаль за це, а тому не надто прагнула зробити родинне спілкування теплішим. За весь цей час написала до нього декілька жалюгідних і доволі прохолодних листів із майже офіційними привітаннями з одруженням, уродинами чи народженням дітей. Здається, у кожного з них тепер своє життя, свої інтереси, свої плани і своє оточення. Іноді на таке теж нема ради.

З тіткою Стефою листування було значно сердечнішим та жвавішим. Анна навіть приїздила до них у Жовкву, а коли два роки тому помер вуйко Павло, то й взагалі провідувала тітку кожного місяця та допомагала грошима. Їй і раніше нелегко жилося, а зараз стало ще важче. Слава Богу, тепер могла допомагати власній родині. Адам ніколи їй того не забороняв. Навпаки, дозволив виділяти на це певну суму грошей. Сказав, що якби тітка не взяла її до себе на утримання, то він не мав би зараз такої доброї дружини, і бодай це зобов'язує його до вдячності.

Розділ 10

Якось непомітно проминули п'ять більш-менш щасливих років подружнього життя Анни. Владналися дрібні конфлікти, згладилися розбіжності у вихованні, освіті та побутових звичках, притихло відчуття провини, і Анна змогла цілком пристосуватися не лише до Адама, але й до традицій та ритму життя його родини. Навіть помешкання вже не лякало. Невловна присутність покійної дружини Адама з кожним днем маліла і врешті, по декількох роках, майже нічим себе не виявляла.

Єдине, що вже кілька місяців по-справжньому непокоїло Анну, — це дивна поведінка Адама. Іноді з незрозумілих причин він починав уникати її, зачинявся в себе в кабінеті, сидів там годинами і не дозволяв до себе заходити. У такі дні його дратувало буквально все — надто голосні чи притишені розмови вдома, шум у помешканні чи на вулиці, крики власних чи сусідських дітей, передчасно або, як на його погляд, запізно поданий обід чи вечеря, намагання Анни поговорити з ним або те, що, боячись його потурбувати, вона мовчить, і навіть усе те, що в інші дні йому зазвичай подобалося. Спочатку Анна ще намагалася вловити в тому якусь логіку й ображалася, коли всі зусилля догодити Адаму закінчувалися ще виразнішим його невдоволенням, проте поступово навчилася терпляче очікувати, коли такий настрій минеться, і не тримала на нього зла.

На той час Адам ще дужче постарів, і збоку різниця у віці між ним та Анною виглядала доволі пристойною, проте для неї вона стерлася. По декількох роках спільного життя не відчувала колишньої дистанції і захвату. Без жодних докорів сумління могла повестися так, як вважала за потрібне: десь спокійно зігнорувати прикрий настрій Адама, десь непомітно заопікуватися ним із цілком материнською поблажливістю та турботою, а десь по-жіночому лукаво скоритись і дозволити повестися так, як вона й без того хотіла, щоб він повівся. Коли Адамом опановував черговий напад поганого настрою, навчилася ставати непомітною і водночас залишатися так само необхідною йому, як і тоді, коли він був у добромуморі й хотів бачити її біля себе ледь не кожної хвилини.

На жаль, по кількох місяцях такої дивної поведінки Адама Анна все ще не могла вловити жодної закономірності появи в нього поганого настрою. Добре, що за день-другий він знов ставав таким, як раніше, — розважним, впевненим у собі, турботливим та люблячим чоловіком, і вона знов почувалася задоволеною життям. У такі дні для повного щастя їй бракувало хіба здійснення ще однієї заповітної мрії — вже давно і дуже сильно хотіла народити ще одну дитину від Адама. Можливо, хлопчика, хоча могла б бути і дівчинка. Тільки б маленька дитинка, тільки б здорова і сильна.

Давно задивлялася на чужих немовлят та мліла від бажання і собі таке отримати. Маленькі дітки такі зворушливі, гарні, милі. Втрачала голову, коли уявляла, що знов могла би бавити немовля. Хотіла ще одну дитину від Адама так, що не боялася пологів і всього того, що очікує на вагітну жінку. Зрештою, все прикре швидко забувається, а дитина росте і з кожним днем із нею стає дедалі простіше та цікавіше.

На жаль, досі ця мрія залишалася нездійсненою. Адам двічі втратив дружин саме тоді, коли ті намагалися подарувати йому дітей, і тепер навіть слухати не хотів про ще одну дитину. В інтимні моменти намагався бути пильним і зазвичай поводився так обережно, що аж зло брало. Розуміла, що якщо так триватиме і далі, то дітей їй не бачити. Подумки заприсяглася, що, чого б це їй не вартувало, все одно здолає це вперте небажання Адама зробити їй дитину. Кілька разів зуміла повестися так, що той втратив голову і не зміг вчасно відсторонитись, проте наразі це не залишило по собі жодних наслідків. Напевно, не час на ще одну дитину, але у них із Адамом попереду ціле життя. Наразі їй треба дати собі раду з тими його незрозумілими нападами поганого настрою.

І досі не могла вловити в них жодної логіки чи сенсу. Вони не залежали ані від стану справ, якими Адам на той час займався, ані від родинних клопотів, ані від фінансових інтересів чи програшів у карти. Адам і не належав до затятих картярів, умів вчасно зупинитись і не мав схильності до сумнівних ризиків. Найдужче боялася, що напади поганого настрою пов'язані з його самопочуттям. Можливо, Адам приховує якусь хворобу?

Якось набралася сміливості й вирішила це з'ясувати. В один із таких не надто добрих днів рішуче відчинила двері кабінету Адама і зайшла досередини.

— Скільки можна злоститися на всіх і на все довкола? Що діється? Зле відчуваєтеся? Щось болить? Невже не можна сказати це по-людськи, а не псувати нерви всім довкола?

Адам невдоволено скривився.

— Дай мені спокій зі своїми припущеннями. Ліпше йди і заспокой малих. Чуєш, як кричать? На голову всім повилазили. Не можеш зробити так, щоб нянька займалася дітьми, сама нарешті берися за них.

Від обурення Анна аж задихнулася.

— Можна подумати, я ними не займаюся? Та я з ними майже постійно.

Адам знов, як від зубного болю, скривився.

— Слухай, Анно, дай мені чистий спокій. Не маю настрою і часу для твоїх фантазій. Поговоримо колись іншим разом.

Він демонстративно зосередився на якихось паперах і не підводив голови.

Ображено прикусивши губи, Анна вийшла з кабінету. Сперечатися з Адамом у такі дні — собі дорожче. Треба зачекати, коли він знов поводитиметься як нормальна людина, і тоді з ним поговорити.

Так нічого і не дізнавшись, Анна врешті звернулася по допомогу до Терези, проте та теж не змогла нічого розповісти. Хіба згадала, що відразу по смерті Анелі у її брата справді були проблеми зі здоров'ям, і порадила звернутися з цим запитанням до лікаря, який зазвичай лікує їхню родину. Від нього Анна теж нічого певного не почула. Якись туманні припущення про перевтому і не надто юний вік її чоловіка, а ще поради провадити спокійніший спосіб життя, не перевтомлюватися, добре харчуватись і не засиджуватися ввечері за роботою чи розвагами. Отже, серйозних проблем зі здоров'ям у Адама немає, і вона намарно шукає пояснень дивної поведінки в самопочутті.

Гублячись у здогадах, Анна вирішила ще уважніше придивитися до чоловіка, прислухатись до його приватних розмов, перевірити, куди він зазвичай ходить вечорами, проте ані клуб, ані товариські зібрання чи ділові візити не викликали в неї жодних підозр. А може, це проблеми з грошима? Трохи подумавши, майже відразу відкинула і цей здогад. Не бачила жодних підстав для таких припущень. У домі нічого не продавалося, не закладалося, не зникало, а витрати на життя анітрохи не скорочувалися. Може, це програна тяжба за орну землю чи пасовище? Якийсь час уважно спостерігала за станом справ у маєтку і

навіть спробувала з'ясувати в управляючого ситуацію, проте очевидних проблем не побачила і тут.

Може, це інша жінка? Кажуть, що чоловік, який зраджував одну жінку, цілком може зрадити і ту, із якою зраджував колишню. Витратила на це своє припущення ще зо два місяці, проте з соромом і одночасно з полегшенням мусила визнати, що лише намарно образила Адама несправедливими підозрами та недовірою. Там навіть борделю ніколи не було. Про іншу жінку їй поготів думати смішно. У своїх припущеннях щодо ймовірної коханки так перестаралася, що Адам врешті зрозумів, до чого вона дошукується, і тепер теж іноді подивлявся на неї, як на людину не зовсім адекватного поведження, а потім не витримав і сказав:

— Анно, слухай, я тобі, звичайно, вдячний за високу думку про мої можливості, але, знаєш, це вже очевидний перебір. Ти насправду думаєш, що я не маю інших інтересів у житті? Нічого нового чи оригінального я там уже не знайду. Чи, може, це ти скучила за колишньою ситуацією? Бракує суперниці?

Вражена відвертою безцеремонністю зауваження Адама, Анна аж до наступного вечора ображалася на нього, а тоді, трохи подумавши, вирішила, що в нього більше підстав сердитися на неї. Це вона образила Адама недовірою. А чого, питається? Хіба мала якісь підстави для підозр? Зараз, як і колись, почувалася єдиною і бажаною для нього жінкою. Адам не лише любив та цінував її, але прощав дрібні примхи, не зважав на недоліки і постійно робив подарунки. Ні, абсолютно нічого не вказує на зраду. Вони навіть кохаються так часто, що куди вже більше. Добре, що ніхто того не знає. А то б іще вважали її зовсім зіпсуютою та аморальною жінкою.

Спокійною Анна почувалася лише до чергового нападу поганого настрою в Адама. Він припав на наступний день по великому балу у Стрільниці при вулиці Курковій^[46] і знов примусив її замислитися. А чи не повелася вона легковажно? Мала пречудовий настрій, багато танцювала, кокетувала... і не лише з Адамом.

А може, той її вчорашній невинний флірт із паном Тадеушем, який віддавна має до неї якусь симпатію, був чимось неприйнятним? Чи не перейшла вона межу дозволеного? Може, Адам запідозрив її у зраді й тому злоститься? Дурніше припущення годі вигадати, проте кілька разів мала нагоду переконатися в його здатності ревнувати і без

жодних на те підстав — буквально на рівному місці, а тут вона таки дозволила собі зайве. І де була її голова? Чому захотілося кокетувати з тим паном Тадеушем? Уже навіть не пам'ятала, хто і коли їх познайомив. Забула його відразу по тому, як той зник із її очей. А знов привернув увагу лише тому, що чимось нагадав Адама. Але такого, яким вона його ніколи не знала. Таким, яким він був, мабуть, ще в молодості. Тоді, коли її й на світі не було або вона була зовсім маленькою.

Може, Адама зачепило те, що вона фліртувала зі значно молодшим від нього чоловіком? До найдрібніших деталей пригадала вчорашні події і мимоволі злякалася. А якщо Адам справді запідозрив її у чомусь поганому? Не приведи Господи, ще подумає, що вона здатна на зраду. Якщо не вб'є, то покалічить напевно. Ні, для чистого спокою краще поводитися стриманіше. Відтепер — жодного погляду чи усмішки кудись вбік. Ще скажуть, що вона геть легковажна жінка. І без того всі тут вважають, що вона занадто молода для Адама, і вигадують таке, чого ніколи не було.

Анна ще трохи подумала. А що, власне, страшного вона зробила вчора? Навіть не танцювала з тим паном більше, аніж дозволено правилами пристойності. А ще не намагалася поговорити без свідків, не підтримала двозначності в розмові й не дозволила довго сидіти поряд. Адам взагалі не мав би перейматися такими дурницями. Вона належить і завжди належатиме лише йому. Хіба він того ще не зрозумів? Чи, може, для стосунків таки краще, якщо Адам не вважатиме, ніби завоював її раз і назавжди... Здається, так і не навчилася пити каву без кардамону.

Наступний період прикрого настрою в Адама взагалі ні з чим їй не пов'язувався. Уже з місяць часу була зразком добропорядності, чемності й стримано-скромної поведінки. Отже, до неї це не має жодного стосунку. Можливо, негаразди з грошима?

Анна спробувала пригадати всі домашні витрати за останні декілька місяців і як ставився до них Адам. Ні, тут теж не було жодних проблем, навпаки — вони змогли дозволити собі значно більше, ніж минулого року. Отже, це не гроші. Може, щось пов'язане з негараздами в його родині? Півдня перебирала в пам'яті прийнятні варіанти, проте теж не побачила очевидних проблем. У всіх його сестер, братів, рідних, двоюрідних, троюрідних, численних вуйців,

вуйнців, племінниць чи племінників усе було гаразд. Може, це в Адама просто характер псується з роками? Треба уважніше поспостерігати за ним. Можливо, він сам розповість про причини свого поганого настрою. Не можна постійно відмахуватися від її запитань, як від набридливих осінніх мух.

Щось таке повторювалося ще кілька разів, а потім на диво спокійно та щасливо проминули аж три місяці. Напади прикрого настрою в Адама не повторювались, і Анна, майже заспокоївшись, поринула в передріздвяні клопоти та приготування. Перед святами мала стільки роботи і планів на майбутнє, що вгору не мала часу глянути. Мусила приготувати подарунки для дітей на Миколая, замовити собі, дітям та Адамові новий святковий одяг на Різдво та Сильвестра, визначити, коли, до кого і куди вони поїдуть на свята та в час запустів, не забути всіх, кого треба запросити до себе, знайти час на те, щоб поїхати у Жовкву, не відмовитися від жодного добродійного заходу і нарешті вирішити, що робити з нещодавно понищеною дітьми стіною в салоні. А ще хотілося замовити нову сукню до того прегарного золотого гарнітуру, який подарував їй на уродини Адам і який вона ще жодного разу не вдягала, бо берегла до свят і Сильвестрових карнавалів. Аж страшно щось не встигнути чи переплутати. Хоча коли вона чогось не встигла? Просто треба розумно розпланувати справи і братися до роботи негайно, а не наступного тижня.

1856 рік

Розділ 11

Проминувши, свята залишили по собі добрі згадки і приємну втому від численних балів, візитів і гостювань, а будні та піст, які їх заступили, анітрохи не обтяжували. Діти серйозно не хворіли, Адам мав незмінно добрий настрій, хатні справи не втомлювали, а після метушливого святкування Різдва, Сильвестра і всіх тих балів та карнавалів у час запустів впорядкований ритм життя лише тішив та видавався справжнім благом.

Настав період, коли ніхто нікуди не поспішає, коли нема жодних поважних справ на вечір і наступний день, коли всі втомлені та розімлілі від смачного обіду, теплого помешкання, приглушеного світла свічок у великих свічниках на каміні й від того, що за вікном снігова заметіль та тріскучий лютневий мороз.

Вечеряли зазвичай цілою родиною, менші діти потім іще трохи бавилися, старші щось собі читали, інколи вчили уроки, а Анна, задумавши вигаптувати декілька однакових абажурів, які б захистили очі від надто яскравого світла стеаринових свічок^[47], тепер не відступалася від цієї ідеї. Адам щось читав або писав у себе в кабінеті, інколи розмовляв із Войцехом чи з кимось із слуг і зазвичай нікуди не виходив.

Намагалася не турбувати його, лише потім, коли діти спали, заходила до нього в кабінет і просто сідала поряд. Розмовляли про щось несуттєве, буденне, звичайне. Ніхто й не замислювався над тим, чим завершиться сьогоднішній вечір — ніччю кохання чи вони просто підуть спати.

Інколи Анні взагалі не хотілося нічого. Лише притулитися до Адама, обійняти його і десь в останню мить між напівсном та реальністю відчути тепло і захист його обіймів. У такі вечори неохоче йшла назустріч фантазіям Адама, намагалась уникати близькості й він мусив докласти чимало зусиль для того, щоб хоч трохи її розворушити. Спочатку неохоче відповідала, довго не могла налаштуватись і зрозуміти, чого він від неї хоче, але за якийсь час прокидалась і сама йшла назустріч.

Інколи навпаки, почувалася так, ніби в неї якийсь дідько вселився, і тоді насилу могла дочекатися, коли вони з Адамом залишаться

наодинці. Забувала про всі умовності, сама провокувала його і відчувала, як їй паморочиться в голові від власної сміливості та розбещеності. Потім зазвичай жалкувала, що в якісь моменти надто багато собі дозволила. Порядна заміжня пані має поводитися трохи стриманіше. Про це не лише Тереза каже, але й вона сама давно зрозуміла із розмов жінок з товариства. Очевидно, їй просто доведеться змиритися з власною безсоромністю, а за втіху мати те, що Адам не шукатиме все це на стороні.

А Адам, і справді, дедалі частіше проводив усі вечори вдома, майже облишив карти, клуб, візити, дедалі рідше кудись виїздив. Хіба б Анна дуже сильно просила його про це. Врешті, втомившись просити, теж залишалася з ним вдома. Напевно, це лише для неї всі ці гостини та візити є цікавими, а Адаму набридли, здаються пустими і він не бачить у них жодного сенсу. Чи, може, йому просто хочеться спокою. Дедалі частіше починала підозрювати, що тридцять років різниці у віці — це таки трохи забагато. Особливо у шлюбі. Не завжди могла передбачити, як Адам сприйматиме її бажання до постійного руху та змін, інакше ставлення до життя та забав, імпульсивність чи емоційність, а його розважність та консерватизм у щоденному житті, зверхність чи демонстративна поблажливність до її поведінки іноді доводили Анну до сказу та примушували чинити щось усупереч його волі.

Сьогодні теж мали б піти на забаву, проте Адам категорично відмовився кудись їхати і вони залишилися вдома. Ображалася весь вечір, бо й сукню нову приготувала, і всім домашнім наказала, як мають поводитись і що робити за їхньої відсутності, а Адам навіть не захотів вислухати її аргументи. Тепер мусила і сукню заховати, і всі накази скасувати, а тому, коли з Адамом залишилась у спальні наодинці, вона не промовила до нього жодного слова — мовчки роздягнулася, так само мовчки вкрилася ковдрою і демонстративно відвернулася до стіни. Зазвичай така поведінка не справляла на Адама жодного враження і мало що змінювала в його намірах. Він робив те, що йому хотілося. Анна не лише добре це знала, але зазвичай не надто впиралася, проте сьогодні була така на нього сердита, що відмовити собі в задоволенні подратувати Адама не могла. Такому бажанню не заважало навіть те, що зараз і сама розуміла: насправді не має жодного настрою кудись їхати, і подумки давно визнала слушність слів

чоловіка. Нікого цікавого вони з Адамом там не побачили б, добрих знайомих не зустріли б, і, найімовірніше, їм там було б нудно. Хотілося хіба вдягнути нову сукню, але визнати таке перед Адамом не можна. Він знов сміятиметься з неї.

Декілька хвилин поспостерігавши за поведінкою Анни, Адам присів біля неї на ліжко, тоді згріб її в оберемок і розвернув до себе обличчям.

— І довго ти ще дутимешся на мене? — На його обличчі не було й тіні роздратування, а очі сміялися. — Думаєш, я не розумію, що якщо тобі вчора принесли нову сукню, то сьогодні тобі конче треба піти в ній на забаву. Але, знаєш, через якусь сукню я не маю бажання псувати собі цілий вечір. Ліпше підемо наступного тижня до мого двоюрідного брата на Пекарську. Там хоч є з ким поговорити. Уже маємо запрошення від нього.

На мить розгубившись, Анна, проте, відразу взяла себе в руки і випручалася з обіймів Адама.

— Нічого такого. Навіть близько. Та сукня взагалі мені не пасує. Я навіть не думала її сьогодні вдягати.

— Звичайно, не думала. А розклала ти її на ліжку лише для того, щоб вона муляла тобі очі й псувала настрої. Ніхто ж і не сперечається.

Анна промовчала, а тоді глянула на Адама, який дивився на неї з погано прихованим веселими іскорками в погляді, і теж розсміялася.

— Нехай так, але наступного разу я нізащо не поступлюсь.

— Звісно, не поступишся, — Адам відкинув ковдру з її ніг. — Добре, що хоч зараз тобі не треба жодної сукні. Усе інше теж зайве.

Він допоміг їй скинути нічну сорочку, а тоді, потягнувши Анну за собою за руку, поставив перед дзеркалом.

— Бачиш? Так ти мені подобаєшся навіть більше, аніж у тій сукні. Тобі не здається?

Він міцніше притиснув Анну плечима до себе і подивився на їхнє спільне відображення у дзеркалі, а її аж у жар кинуло від його погляду. Навіть не знайшлася з відповіддю, лише розгублено усміхнулася.

Адам знов озирнув Анну в дзеркалі з ніг до голови.

— Гарна ти в мене... Аж занадто.

Він провів долонями вниз до її талії, майже зімкнув пальці на тоненькому стані, ковзнув долонею ще нижче.

— Ти в мене тепер не завжди чемна, але я все одно тебе дуже люблю. Знаєш це?

Усміхнувшись, Анна заплющила очі й притиснулася до Адама сильніше. Його руки вже не надто делікатно розкривали її для себе, але перед тим, як цілком втратити голову, вона ще встигла прошепотіти йому на вухо:

— А ну її, ту гостину. Це таки краще, аніж всі забави та гостини вкупі з їхніми балами та карнавалами. Правда?

Адам лише розсміявся і, розвернувши Анну обличчям до себе, затулив їй рот поцілунком...

Вранці Анна прокинулася навіть трохи пізніше, ніж звичайно. Задоволено потягнулася і повернула голову до вікна. У тілі все ще відчувалася приємна, ні, не просто приємна, а розкішно-приємна втома від усього того, що вони з Адамом робили цієї ночі. Ніби все ще гойдаєшся на теплих хвилях і кудись повільно пливеш. Так гарно, аж вставати не хочеться.

Позіхнувши, Анна прислухалася до того, що діється в будинку.

Щось надто тихо сьогодні. Навіть діти ще не прокинулися. Невже всі сплять? Таке рідко трапляється. Особливо в неділю, коли малі чогось зриваються з ліжок раніше, аніж у будень.

Вона ближче підсунулася до Адама. Спати не хотілось. Навіть кохатися не мала бажання і відчувала в собі лише ліниву втому розімлілого від любощів тіла. Напевно, заради такої ночі можна відмовитися від будь-яких виїздів чи й взагалі нікуди не виходити з помешкання.

Анна ще трохи подрімала, тоді знов потягнулася, кинула неуважний погляд у вікно і всміхнулася. У них із Адамом усе ще попереду — і довгі ночі кохання, і бали, і забави. Тут навіть цей день ще не розпочався. У спальню крізь важкі зимові штори прокрадаються лише перші обережні промені сонця.

Підсунувшись до краю ліжка, Анна озирнулася. Цікаво, а до Терези Адам погодиться поїхати? Та давно запрошує їх до себе. Аж незручно постійно відмовлятися.

Щоб не розбудити чоловіка, Анна тихенько підвелася з ліжка і почала вдягатися. Довго розлежуватися не можна. Уже й снідання здалось би готувати, а жодного руху на кухні не чути. Та й кави так хочеться, аж пахне їй нею.

Снідали спокійно, всі разом в їдальні, не поспішаючи і напівліниво перемовляючись про щось звичне, несуттєве, буденне. Пересічний недільний ранок. Неквапний і на диво приємний. Навіть Войцех сьогодні має доволі поблажливий настрій та обходить від ущипливих коментарів. Цілком заклопотаний власними планами на недільний ранок, не прислухається до загальної розмови. Еля та Яся, в передчутті майбутньої прогулянки, в радісно-райдужному настрої і теж поводяться на диво чемно. Навіть потай не намагаються зачепити одна одну. Люцина, як завжди, заглиблена в себе і неуважна.

— Може, ми б сьогодні після обіду поїхали до Терези? — вибравши слухну мить, ніби між іншим, сказала Анна і кинула на Адама обережний погляд. — Вона вже разів з чотири запрошувала нас до себе. Здалося б заїхати.

— Як хочеш, — Адам теж мав не найгірший настрій. — Тільки скажи, щоб хтось пішов і попередив її.

— Звичайно, відразу після снідання скажу покоївці, щоб та пішла до неї.

Зробивши невеличкий ковток кави з маленького порцелянового горнятка, Анна ледь усміхнулася.

— Знаєте, вчора вранці я сама заходила до Терези і там була її невістка Меля зі своїм найменшеньким хлопчиком. Уявляєте, він навіть сидіти сам навчився. Такий гарний хлопчик. З рук спускати не хотілося. А як він сміється. Такий потішний зі своїм єдиним зубчиком.

— Ну, вони всі гарні в такому віці, — Адам підвівся з-за столу. — Я буду в себе. Скажеш Зоні, щоб із обідом не запізнювалась. Поїдемо до Терези трохи раніше. Хочу швидше повернутися додому.

— Добре, скажу, — радісно усміхнулася Анна. — Я навіть із прогулянки повернуся швидше і сама прослідкую.

Відразу по сніданку Войцех гайнув кудись із гімназійним товаришем, а Анна, допомігши вдягнути теплі пелеринки, капелюшки та черевички на хутрі своїм трьом дівчаткам, відпустила гувернантку і сама вирушила з дітьми на прогулянку. Гріх сидіти в таку погоду вдома. Уночі випав рясний сніг і вкрив усе довкола гарним пухнастим килимом, аж хочеться занурити в нього руки і як у дитинстві підкинути сніг високо-високо — аж до гілок найвищих дерев, а тоді раптом відчутти на губах його морозну свіжість та смак талої води.

Анна усміхнулася. А ще хочеться смикнути за найближчу гілку так сильно, щоб увесь сніг посипався їм на голову. Ото б дівчатка тішилися. Як тільки вони опиняться в безлюднішому, аніж це, місці, не заборонятиме дітям досхочу побавитися зі снігом та й сама з задоволенням подуріє з ними. Добре, що взяли з собою санчата — можна покататися з гірки.

Чомусь саме сьогодні Анна тішилася погожому морозному дню не менше, а може, ще дужче, аніж діти, та й сніг давно не викликав у неї такого захвату та емоцій. За тими святами не мала часу, щоб роззирнутись і побачити, яка навкруги краса. Снігові шапки на деревах, засипані снігом садки та маленькі хатки на околиці міста, білі дороги, блискучі крижані скалки в повітрі, рипучий сніг під ногами — від такої краси аж подих перехоплює.

Додому поверталися пізно, аж перед обідом. Втомлені, задоволені, мокрі від снігу, з рум'янцем на щоках і веселим блиском в очах. Як добре, що вони пішли гуляти. І малі в захваті, і вона сама давно так гарно не бавилася.

Похапцем перевдягнувшись, Анна наказала накривати на стіл. Пам'ятала, що сьогодні вони з Адамом домовилися пообідати раніше, а тому намагалася зробити все можливе для того, аби обід подали швидше. Допомогла розкласти в їдальні тарілки, виделки, ложки, ножі, серветки, тоді пішла на кухню, заходилася біля солодкого, тоді нарізала хліб, витягнула м'ясо і знов поквапила Зоню. Цікаво, де Адам? Щось давненько його не бачила. Невже досі не виходив із кабінету? Забув, що вони домовилися піти до Терези, чи взагалі заснув?

Підійшовши до дверей кабінету, вона повагалась, а тоді обережно постукала. Знала, що Адам не любить, коли до нього вриваються без попередження, але сьогодні вирішила ризикнути.

— Ви собі заснули, а ми вже давно вдома і...

— Анна? Ти? — якимось дивно зміненим голосом запитав її Адам. — Що ти хочеш?

Здивовано глянувши на нього, вона затрималася при порозі.

— Зараз уже будемо обідати і... Пам'ятаєте, ми ж хотіли поїхати до Терези.

Вона уважніше придивилася до Адама і замовкла. Щось їй видалося дивним у його вигляді та поведінці. Здається, він знов у

поганому настрої. Але чому? Що сталося за ці нещасні три години? Він отримав якусь погану звістку? Неприємності в маєтку? Треба запитати в Зоні, чи не приходив хтось чужий.

— Розумієте, я...

— Анна, навіщо ти прийшла? Я не хочу обідати.

Продовжуючи стояти при порозі, вона ніяк не могла зрозуміти, що відбувається. Якось дуже вже незвично дивиться на неї Адам. Так, ніби хоче щось розповісти або ж від чогось застерегти. Хтось усе ж таки сюди приходив? Але хто?

Вона щільніше причинила за собою двері кабінету і зайшла досередини.

— Хто до нас приходив? Ви отримали погані новини?

Адам не відповів, лише знов якось дивно глянув на неї, і вона мимоволі знов здивувалася виразу його обличчя. Це щось серйозне. Хтось захворів чи помер?

— Що сталось? — примусила себе майже спокійно глянути Адаму в очі. — Ви хочете щось мені розповісти? Так?

Адам незвично довго мовчав, потім озвався.

— Хіба хотів попросити, щоб ти з дітьми сама поїхала до Терези.

Анна здивовано звела брови.

— Але я не хочу їхати до неї сама. Ми не мусимо робити цей візит. Я потім поясню все Терезі.

Адам не дослухав.

— Я маю роботу і хочу, щоб мені не заважали.

— Роботу? Яка в неділю робота? Я скажу малим, щоб не кричали. Вони так набавилися, що вже сидітимуть тихо. Господи, та я за ними сама придивлюсь.

— Слухай, Анно, — несподівано підвищив на неї голос Адам. — Невже я мушу повторювати своє прохання двічі? Мені треба спокійно подумати, і я хочу, щоб мені ніхто не заважав. Хіба аж так важко послухатись і піти до Терези?

Вона ледь відступила.

— Неважко. Але я не розумію.

— А тобі й не треба нічого розуміти. Можуть мені нарешті дати спокій у цьому домі чи ні?

— Можуть, — Анна глянула на Адама і відчула, що її подив дедалі виразніше переростає у тривогу. Настрій у нього, звичайно, знов

препаскудний, але було тут іще дещо дуже незвичне. Щось таке, чого вона не розуміла і що непокоїло її дедалі дужче. — Чому ви кричите на мене? Чим я вам не вгодила?

Адам якось болісно скривився.

— Знаєш, Анно, у мене нема настрою до суперечок. Прийдеш від Терези — тоді й поговоримо, а зараз я хочу, щоб мене не чіпали. І досить розмов.

— А обід? Ви не обідатимете?

— Наразі не хочу, а коли захочу — скажу, щоб мені принесли обід сюди, — втрачаючи терпіння, Адам знов підвищив голос. — Я вже наказав приготувати вам сани... І Бога ради, не роби трагедії з дурниці. Трохи там побудеш і приїдеш додому. Я за цей час спокійно попрацюю. Все, можеш собі йти.

Намагаючись хоч щось второпати в поведінці Адама, Анна ще раз розгублено глянула на нього, але сперечатися не наважилась і вийшла з покою. Що з ним сталося? Він намагається випхати її з помешкання? Але навіщо? Чим вона йому заважає? Знов якісь таємниці? З досвіду знала, що всі ці його таємниці нічим добрим не завершуються.

Сідаючи з малими в сани, Анна з тривогою глянула на вікно кабінету. Зазвичай коли Адам вдома, а вона кудись їде, він підходить до вікна, щоб попрощатися, а зараз чомусь не підійшов. Цікаво, чому? Має аж так багато термінової роботи чи ображається на неї? Але за що? Вона ж слухняно виконує його волю.

Анна ще раз замислено глянула на вікно кабінету і відчула, що у неї якось дивно стискається серце. Жодного бажання кудись їхати вона не мала й раніше, а зараз понад усе захотілося все облишити і повернутися назад.

Зусиллям волі Анна примусила себе отямитися. Наперед знала, що це ще дужче роздратує Адама, а дратувати його тоді, коли у нього прикрий настрій, — божевілля. Все одно не заспокоїться доти, доки вона не зробить те, що йому хочеться. І що на нього таке найшло? Вранці все так гарно складалося, і от — маєш. Ні, таки мусив прийти хтось чужий і щось погане йому розповісти. Ну не може в людини на рівному місці аж так кардинально зіпсуватися настрої.

Розділ 12

У Терези Анна ніяк не могла відволіктись і постійно думала про Адама. Що він робить? Хто має прийти до нього сьогодні ввечері? Навіщо йому зберігати це в таємниці? Невже він досі не довіряє їй? Вона не дала йому жодного приводу для сумнівів. Може, хтось його шантажує? Може, знає якусь його таємницю? Цікаво, що компрометуючого було в минулому Адама? Просто нестерпний характер. Завжди все тримає в собі й нічого не розповість. Навіть після стількох років у шлюбі не змінився.

Була неуважна, незібрана, щось зовсім не те відповідала на запитання Терези, відмовчувалася тоді, коли від неї сподівалися почути якесь зауваження, і ніяк не могла позбутися незрозумілої тривоги на серці, а тому, коли побачила, як у кімнату вбігла її покоївка, зірвалася на рівні ноги.

— Що сталось? Щось з моїм чоловіком? Він не...

У Анни перехопило спазмом горло, і вона не змогла нічого сказати.

— Щойно пані поїхали з дому, як пан наказав привезти до нього лікаря. Я...

— Зачекай. Якого ще лікаря? Навіщо лікаря?

— Або я знаю. То не той лікар, який приходить до дітей і до пані. Якийсь інший. Я вже якось приводила його до пана. Може, разів зо три. Пані тоді не були вдома, а пан заборонив розповідати пані.

Враз сплотнівши, Анна відчула, як їй стає важко дихати.

— Повільніше. Бога ради, повільніше. Що сталось?

Покоївка якось непевно повела плечима.

— Або я знаю. Коли я прийшла з лікарем, пан уже був без пам'яті й не рухався. Мені казали бігти по пані, я й побігла.

— Без пам'яті? Адам? Господи, але ж...

Немов крізь важку завісу Анна ще змогла почути, як скрикнула Тереза, тоді як почала щось розпитувати в покоївки, але сама вже не слухала нічого. Кинулася в передпокій і, забувши про шубу та капелюшок, вискочила на вулицю в самій сукні.

Не очікуючи, коли приготують сани, спочатку бігла по напівтемній вулиці, тоді, зауваживши вільний фіакр, заскочила в нього.

— Швидко. Я покажу...

Насилу стримуючи нервові тремтіння в руках, Анна розплатилася з візником, зіскочила на землю і, підхопивши спідниці, кинулася в будинок.

При ганку послизнулася, ледь не впала, але затрималася за поручні при сходах. Та що ж це таке?

З силою штовхнувши вхідні двері, Анна завмерла. У ніс вдарив різкий запах ліків і зупинив при порозі.

Переводячи подих, вона прислухалася до того, що діється в будинку, і почула приглушені голоси за дверима кабінету. Може, Адаму краще? О Боже, тільки б краще... Не мала сили подолати ці кілька останніх кроків і зупинилася за крок від кабінету. Та що ж це таке? Як відчинити ці трикляті двері?

Несподівано двері кабінету відчинилися самі, і назустріч Анні вийшов незнайомий чоловік. Лікар?

— Пані мусить бути сильною...

Дивилася на нього широко розплющеними очима і не хотіла розуміти того, що читала в погляді.

— Що з ним? — крикнула і сама не зрозуміла, що кричить. — Що сталось?

Злякано замовкла. Боже, чому хтось так страшно кричить у них вдома.

Притиснулася плечима до стіни і завмерла. Боже, невже це вона сама так голосно кричить?

До неї заговорили, але Анна не змогла зрозуміти змісту фраз. Слова не доходили до неї, губились у невиразному гулі голосів, кришилися на окремі звуки, проходили повз свідомість. Ні, звичайно, ні. Такого не могло статися. Адам не помер. Вони самі не розуміють, що кажуть. Це помилка.

Відштовхнула когось з дороги, ступила в прочинені двері кабінету. Зупинилася. Не бачила нікого, окрім Адама. Ні, звичайно, ні. Відразу зрозуміло, що він лише знепритомнів.

Вклякнувши на коліна, Анна притиснулася губами до його руки і знов не повірила в те, що відчула. Ні, рука майже тепла. Він лише змерз. Тут надто холодно. Вони просто не зрозуміли нічого.

Підвівши голову, Анна глянула кудись у вікно. Сьогодні вдень світило таке яскраве сонце, а зараз так холодно. Сонце і зимно. Так не буває. В світі щось перевернулося.

— Так яскраво світить сонце, а зимно, — говорила, проте сама не чула, не сприймала і не розуміла того, що каже. — Так не буває. Треба запалити камін і п'єци... Адам ще не прокинувся? Я ж пам'ятаю.

Несподівана тиша привернула увагу Анни, і вона замовкла. Ніхто навіть не перешіптувався. Чому всі так здивовано дивляться на неї? Уже й не пам'ятала, не розуміла і не сприймала того, що тільки-но сказала.

Знов нахилившись до руки Адама, заплющила очі й в якусь мить раптом зловила себе на чітко усвідомленій думці, що кудись провалюється. Майже фізично відчувала, як щось страшне, незрозуміле, важке, безпросвітне тягне її в себе, не відпускає, не дає дихнути, навалюється, як темрява, як безнадія, як пустка, а вона ніяк не може виборсатися — грузне, грузне, грузне — по самі вінця, вже й нічого, окрім пустки, довкола немає.

Страх самозбереження привів Анну до тями. А Адам? Там немає Адама. Притулилася щокою до його руки і знов заплющила очі. Ні, вона не може його втратити. Вона просто нікому його не віддасть. Реальність якось дивно викривилася в її уяві, і Анна ніби дивилася на все збоку. Дивилась і не вірила, що це відбувається з нею насправді. Напевно, вона просто бачить сон. Якийсь дуже дурний, дивний і химерний сон.

Навіть не пручалася, коли хтось допоміг їй встати. Хто допоміг? Не змогла ні зрозуміти, ані впізнати того, хто це зробив. Чому тут стільки людей? Що вони роблять у їхньому з Адамом будинку? Що тут взагалі відбувається? Про що її запитують? Їй щось сказали? Довго не могла второпати суть того, що кажуть. Здається, щось про хворе серце Адама. Про раптовий серцевий напад. Про неможливість його врятувати. Ще щось. Нічого не змогла сказати у відповідь. Дивилася на людей довкола себе і знов не розуміла, що їй кажуть. Врешті, їй накрапали якихось ліків на воду і вкляли до рук склянку.

Цокаючи зубами об її край, Анна слухняно випила ліки і знову вклякнула на коліна перед Адамом. Хотілося просто сидіти поряд, тримати його за руку — так просто, так добре, так, як колись... Знов нічого не усвідомлювала, не розуміла, не чула. Вони ж не заберуть його у неї?

У якийсь момент з'явилася Тереза, але Анна не зрозуміла, хто і навіщо прийшов. Дивилася на неї, як на чужу, і мовчала. Врешті впізнала, проте нічого сказати не змогла. Дивилась, як Тереза плаче, щось комусь розповідає, наказує щось робити, а сама не могла ані рухатись, ані говорити. Що взагалі роблять тут ці люди? Майже

заздрила їм усім. Вони можуть плакати, говорити, кудись йти, а у ній не залишилося нічого, окрім пустки та болю, який рвався назовні, коловся на скалки, впивався ними в серце, лунав у голові, розтинав скроні, але ніяк не міг прорватися назовні.

Підійшла Тереза, щось сказала, але Анна дивилася на неї широко розплющеними сухими очима і нічого не розуміла. Зміст слів знов не доходив до її свідомості. Танув десь на півдорозі до розуміння і долинав до слуху лише окремими розрізненими словами та фразами. Фразами настільки дивними та химерними, що жодного сенсу в них Анна вловити не могла.

Якась жінка нахилилася до Терези і щось тихенько прошепотіла тій на вухо. Тереза здивовано звела брови і занепокоєно глянула на Анну.

— Нехай Бог милує від такого.

Застережним жестом зупинивши чоловіка, який хотів допомогти Анні підвестися, Тереза сама нахилилася до неї і легенько взяла під руку.

— Ходи зі мною, дитино, — говорила дуже обережно, м'яко, так, як говорять із важкохворою людиною. — Мушу щось тобі сказати. Не бійся, зараз повернешся до нього.

Анна насилу відірвала погляд від Адама. Куди і навіщо тягне її ця жінка? Що хоче? Навіщо взагалі кудись йти? Навіщо рухатись, говорити, йти? Невже не можна дати їй спокій? Дозволити сидіти тут, не чіпати, не шарпати.

— Анно, ти чуєш, що я кажу? — Тереза примусила її підвестися і піти до іншого покою. — Ти розумієш, що діється?

Та не відповіла. Дивилася довкола себе сухими очима, але розуміння чи болю в її погляді Тереза не бачила.

— Матка Боска, та що ж ти, дитино, з собою робиш? Ще того нам бракувало.

Тереза щільно причинила за собою двері, повернулася до Анни, якось аж надто жалісно глянула і раптом заліпила їй ляпас. Тоді ще раз, і ще.

Нічого не зрозумівши, Анна навіть не боронилась, лише машинально притулила долоню до щоки і раптом відчула, як на неї враз щось завалюється зі страшним тріском, і аж задихнулася від гострого нападу відчаю.

— Адам помер, — дивилася вже цілком осмисленим поглядом на Терезу. — Ви бачили? Він помер. Ви бачили? Бачили? Адам там.

Відчай охоплював її всю, вивертав душу, не дозволяв ані вдихнути, ані видихнути, впивався в серце пронизливим болем, ставав нестерпним і врешті розрісся до таких розмірів, що Анна вже не змогла нічого з ним зробити.

Несподівано для самої себе розплакалась. Плакала голосно, не стримуючись, тремтячими руками розмазуючи сльози по щоках. Плакала з відчаю, з безнадії, від несправедливості того, що сталося, і ще тому, що вже розуміла: ради на таке нема.

— Усе, дитино. Усе. — Тереза обійняла її за плечі й теж заплакала. — Бачиш, ніхто ж не сподівався... Мусимо пережити... Тільки не лякай усіх, як щойно.

Анна кивнула, але нічого відповісти вже не зуміла. Нарешті плакала і не могла ані стриматись, ані зупинитися.

Тереза ледь відступила. Ні, Анна не виглядає на таку, що втратила глузд. Принаймні, зараз уже не виглядала. Може, обійдеться?

Дозволивши Анні виплакаться аж до знемоги, Тереза довший час із підозрою подивлялася на неї. Серйозно остерігалась якогось невмотивованого вчинку чи прояву божевілля з її боку, проте незабаром переконалась, що помилилася. Анна поводитися цілком адекватно. Робила те, що мусила робити, вдягнула те, що вимагала традиція, говорила те, що від неї сподівалися почути, не чинила жодних перешкод тому, що робилось у помешканні, не влаштовувала демонстративних сцен розпачу, лише іноді тихенько плакала, але таке нікого не дивувало. Загалом вона поводитися так, як будь-яка інша жінка, що втратила чоловіка, якого дуже сильно любила. Нічого особливого чи такого, чого б не зрозуміли.

Анні співчували, намагалися розрадити, втішити, але сама вона не відчувала в тому жодної потреби. Була заглиблена у своє горе і намагалася не зрадити його перед сторонніми. Подумки просила в Бога вибачення за гріх розпачу, проте здолати його в собі не могла. Напади безнадії були настільки нестерпними, що іноді їй здавалося, що вона не витримає їх лише тому, що людина не може витримати такого гострого болю і не збожеволіти від нього. Коли напад минався — вона знов могла бачити, чути, говорити. З тупим болем і пусткою на серці можна було кудись йти, щось комусь говорити, вирішувати якісь

нагальні проблеми, робити те, що вимагала традиція чи релігія, навіть думати могла цілком логічно.

Дітей забрала до себе Тереза, бо тепер Анна не могла нормально про них подбати. Усі ці дні майже не спала і взагалі нічого не їла, проте робила те, що мусила робити, йшла туди, куди треба було йти, залагоджувала те, що повинна залагодити вдова ще до похорону, хоча насправді могла жити лише поряд із Адамом і бачила тільки його. Довго сиділа поряд, вдивлялася в обличчя, проте все одно не могла повірити в реальність смерті чоловіка. Невже все минулося, нічого не повернеш, не зміниш, не переживеш наново? Усе дуже просто, а тому ще страшніше, аніж якби в тому було щось виняткове. Людина рухалася, говорила, мала якісь плани, чогось прагнула, щось відчувала, раділа, сумувала, але в одну мить все обірвалось, і вже нічого не треба, і нічого не забереш із собою в могилу.

Ладна була і сама піти за Адамом, проте розуміла, що навіть цього не може собі дозволити. Діти, буденні клопоти, прагнення зберегти вкупі залишки родини — все це тримало при житті надійніше, ніж будь-які пута. Єдине, що ще мала для себе, — це ті декілька останніх днів поряд із Адамом, але з жахом починала розуміти, що відлік часу йде не на дні, а на години. Невблаганно, невідворотно, як годинниковим механізмом, відлічувалися хвилини, секунди, миті її життя біля чоловіка, але ніщо не могло їх зупинити.

Коло життя та часу замикалося. Бачила, як змінюється обличчя Адама, як інакшими стають риси, втрачається схожість, але не жахалася того. Так мусить бути. Коли людина помирає, інакше просто не буває. У жодній, навіть героїчній, смерті нема нічого гарного, романтичного чи високого. Смерть завжди страшна та потворна. Вразлива до запахів, тепер Анна майже не сприймала запаху тліну. Все це якимось не цілком ясно доходило до її свідомості, а лише нагадувало про те, що вони мусять поховати тіло. А Адам? Його давно нема поряд. Принаймні, вона намагалася себе в цьому переконати. Усе, що залишається, — це звичайні життєві клопоти, проблеми поховання, релігійні обов'язки. Намагалася не пов'язувати їх із тим, що відчувала до Адама... Намагалася, проте мимоволі впала в ще глибший розпач, коли мусила прощатися з ним назавжди, бо найстрашнішою у смерті є саме ця невідворотність. Назавжди — це як глуха стіна, куди вперлася головою і не змогла зрушити з місця. Загнала розпач глибоко в себе і

не дозволила прорватися назовні істерикою або сльозами. Стояла враз оніміла і неприродно збайдужіла до того, що діється довкола.

До тьми прийшла вже на цвинтарі. Як потрапила сюди, погано пам'ятала. Дорога для неї так назавжди і залишилась у сніговому тумані.

Анна підвела голову. Сніг. Господи, як багато довкола снігу! Замети ледь не по коліна. Він і зараз не вщухав. Летів на неї звідусіль і давно засипав усе довкола — могили, хрести, гробівці. Кружляв у повітрі, лежав на гілках дерев, осипався додолу сніжним пилом.

Мусили йти за труною, провалюючись у глибокий сніг ледь не по коліна. Посувалися поволі, неквапно, важко витягуючи ноги зі снігу, слід у слід.

Процесія зупинилася. Це все? Вірила й одночасно не вірила, що це справді кінець.

Запах мерзлої землі вдарив у ніс і залишився в підсвідомості розпачем. Була ніби в напівсні, дивилася перед собою і майже нічого не бачила чи радше не дозволяла собі бачити. Не плакала. Може, всі сльози вже виплакала, а може, знов не могла плакати?

Сніг заплутався у її волоссі, сніг на чорному сукні, на квітах, на труні.

Анна торкнулася рукою снігової пороші в себе на рукаві, глибше вдихнула холодне різке повітря і раптом відчула, як світ пливе в неї перед очима...

Колючий подих вітру зі снігом в обличчя привів Анну до тьми, і вона мимоволі примружила очі, тоді підвела голову, розгублено глянула вгору — в простір неба угорі — і знов відчула запаморочення. Так, ніби ненароком зазирнула в глибоку цвинтарну яму.

Ледь похитнувшись, Анна заплющила очі. Тоді так само падав сніг. Тоді як... Як давно це було.

«— Анно, я не хочу, щоб ти йшла від мене... Не тікатимеш? Добре?»

Вона торкнулася рукою плеча Адама і, не помічаючи холоду, обережно змела сніг із темного ворсу хутра.

— Нащо так робиш? — він перейняв її руку і ледь стиснув холодні від розталого снігу пальці. — От, бачиш, тепер у тебе руки зимні. Дівчинка ти моя нерозумна... Знов рукавиці десь забула?»

А сніг продовжував летіти і летіти на неї звідусіль і вже вкривав тоненьким напівпрозорим серпанком свіжовикопану землю біля

цвинтарної ями. Відчувала: любить Адама з такою силою, що від надлишку любові навіть дихати не могла.

«— А знаєте, я хочу зістарітися з вами... А більше мені нічого й не треба...

Адам розсміявся.

— Дурненька моя. Я не зістарітися з тобою хочу, я хочу з тобою довго жити...»

Як від поштовху ззовні, Анна розплющила очі. Важка, як кам'яна брила, реальність лягла на груди — ані вдихнути, ані видихнути. Притиснула, майже розчавила. Нічого не повернеш, не затримаєш, не переживеш наново. Не стало їм із Адамом на життя поряд ані сили, ані Божої ласки.

Труну повільно підняли... Затримати, не пустити, зупинити те, що зупинити вже неможливо.

А сніг усе сипав і сипав з неба, ніби збирався засипати все довкола. Здається, він летів на неї звідусіль. Це вже було з нею колись, десь, зовсім в інакшому житті, за цілком інакших обставин. Може, це просто наснилося їй.

Раптом Анна відчула в собі таку відірваність від реального життя і таку пронизливу самотність, аж моторошно стало. Це вкотре стається з нею, з кимось іншим, з ними всіма. Було колись? Є зараз? Буде потім? У її минулому? У чужому майбутньому? Страшний сон, який укотре перетворюється на реальність життя. Невідворотно і закономірно, як смерть після життя чи інакше життя після смерті. А може, коло життя та часу вкотре замкнулося лише для того, щоб знов випростатись у спіраль?

Дивилась, як труну опускають у землю, і нічого іншого не бачила довкола. У душі, у серці було так багато кохання до Адама, а його нема поряд. Так просто і так банально, ніби інакше й бути не могло.

Сніг потроху засипав свіжу могилу, проте Анна все стояла і не могла зрушити з місця. Якось страшна сила втримувала її тут, не дозволяла рухатися, бачити, говорити, йти. Хотілось торкнутися землі й відчутти хоч щось, окрім болю, холоду і пустки. Як взагалі можна залишити тут Адама? Тут, де так холодно, пусто і так самотньо. Тут, де він сам-один. Життя не може бути таким несправедливим до них обох.

Вклякнула у сніг біля могили і тремтячими руками торкнулася мерзлої грудками землі. Затримати, зупинити, не пустити, залишити

собі те, що втрачає обриси теперішнього часу і стає минулим. Коло життя та часу, яке замкнулось у безнадію.

Раптом Анна відчула, як Тереза обережно взяла її під руку і потягнула вгору.

— Усе, досить... Не можна тобі тут довго стояти. Йдемо додому. Дивися, тебе там діти чекають.

Розділ 13

Після того, як Анна повернулася в пустку хати, яку тепер не проганяли навіть дитячі голоси, найтяжчими для неї стали перші місяці, коли вчилася жити без Адама і починала усвідомлювати всю глибину своєї втрати. Відчай і біль часом були такими нестерпними, що вона дивувалася з того, що й досі могла рухатися, говорити, дихати без Адама. Вставала вранці, машинально вдягалася, пила каву — не тому, що справді хотіла, а тому, що так робила раніше і так треба зараз. Потім снідала, намагалася дати лад хатнім справам, опікувалася дітьми, дбала про їхнє навчання, одяг, побут, але думками була дуже далеко. Сотні, ні, тисячу разів згадувала події останніх місяців і не могла здолати в собі почуття провини. Як могла не зрозуміти, що Адам відчувається зле? Мусила побачити це першою, а її як засліпило. Яка з неї, до біса, добра жінка, якщо вона нічого не відчула, не зрозуміла, не допомогла? Того останнього дня треба було вчепитися руками в одвірок і не дозволити випхати себе з хати, а вона спокійно поїхала до Терези. Так, ніби не було нічого важливішого, ніж цей візит. Якби була вдома, то зуміла б порятувати Адама або вчасно побачила б, як йому погано. Напевно, Адаму взагалі треба було провадити спокійніше життя, берегти себе, а вона примушувала його їздити по балах та прийомах. Бачила, що йому нікуди не хочеться йти, бачила, що він хоче спокійнішого життя, що надто часто прагне усамітнитись. Як вона взагалі не здогадалася, що навіть такий розумний і розсудливий чоловік, як Адам, поводитиметься, як останній дурень, та приховуватиме свою хворобу від молодого дружини? Господи, та вона своєю легковажністю сама спровокувала його на таку дурну поведінку. Ні, не змогла вона стати для Адама доброю дружиною. Може, хотіла, але не змогла.

За декілька тижнів Анна згризла себе так, що від неї залишилася лише бліда подоба тієї молодого, квітучої та вродливої жінки, якою вона була ще нещодавно. Під очима залягли глибокі тіні, щоки запалися, а всі сукні, навіть ті нові, жалобні, висіли на ній, як на вішаку. Чорний одяг лише підкреслював, як сильно вона змінилась, і тепер Анна була якоюсь жалюгідною копією себе колишньої.

Не робила жодних спроб виглядати краще і навіть не розглядала себе у дзеркалі. Вранці, майже не дивлячись на себе, закручувала волосся у гладку зачіску, натягувала жалобну сукню і аж до наступного ранку жодного разу не заглядала у дзеркало. Збайдужіла до своєї зовнішності, до того, як вдягається, що їсть, куди йде і як до того ставляться оточуючі. Думала лише про Адама. Її постійно тягнуло на цвинтар, і за кожної слухної і не надто слухної нагоди вона все кидала та їхала туди. Іноді навіть нікого про це не попередивши. Врешті після того, як її півдня шукали і таки відшукали на цвинтарі біля могили Адама, Тереза приставила до неї покоївку та суворо заборонила відходити від Анни навіть тоді, коли та йшла з помешкання лише на декілька хвилин. А ще саме Тереза по сорока днів наполягла на тому, щоб заховати всі речі Адама. Дивитися на те, як Анна постійно наштотується на щось, пов'язане з чоловіком, та плаче, навіть вона не мала сили.

Якщо це не припиниться найближчим часом, Анна або впаде в якусь важку хворобу, або втратить здоровий глузд. Що тоді станеться з дітьми? Де вони опиняться? Як могла, Тереза допомагала Анні пережити трагедію, проте не бачила жодних зрушень на краще. Та загрузла у своєму горі й не хотіла чи, може, й не могла виборсатися назовні. Іноді Терезі навіть здавалося, що з плином часу Анна дедалі глибше занурюється в горе і вже ніколи не вийде з того стану.

Анна, добре розуміючи, чого боїться Тереза, здолати в собі напади відчаю не могла, а може, й справді не хотіла. З втратою чоловіка щось померло в ній самій, якась часточка її відійшла з життя, і навіть щасливі спогади не втішали, а нили, як хронічний біль, чи боліли, як занедбана рана.

Іноді їй здавалося, що Адам кудись вийшов, пішов і незабаром повернеться, прийде, заговорить до неї, підійде зовсім близько. Заходила у його кабінет, наближалася до улюбленого фотеля і майже вірила в те, що зараз справді побачить Адама там. Потім іще довго плакала від розчарування та туги. Заспокоювалася лише тоді, коли, втопившись від власних сліз та розпачу, починала засинати. На декілька годин відчай відпускав, проте це був лише перепочинок, а не справжнє забуття. Справжнього забуття вже не мала чи й не хотіла мати.

Хай би де перебувала і хоч би що робила, була заглиблена у своє горе. На вулиці вдивлялася в обличчя незнайомих чоловіків так уважно, ніби сподівалася побачити серед них Адама, вишукувала його в юрбі поглядом, намагалася йти додому саме тими вулицями, якими зазвичай ходив Адам, і майже вірила у те, що коли-небудь зустріне його там. Поводилася так навіть тоді, коли поверталась із цвинтаря і добре розуміла, що тільки-но була на його могилі. З часом навіть перестала вважати це дивацтвом. Починала звикати до вибриків власної свідомості й уже не лякалася.

Удома їй іноді вчувалися кроки Адама, його голос лунав у неї в голові чи, може, десь у помешканні насправді. Вона виразно відчувала його присутність у кімнаті, і тоді їй здавалося, що якщо вона дуже швидко озирнеться або відразу підведе голову, то зустріне поглядом із Адамом чи принаймні зауважить ту мить, коли він зникає з кімнати. Розуміла, що це неможливо, що це божевілля, проте все одно озиралася, піднімала голову і на щось сподівалася. Жодна містика не лякала її так сильно, як відчуття пустки і зневіри на серці. Намагалася молитись, подовгу стояла перед образами на колінах, просила в Бога вибачення за свій розпач, проте здолати його в собі не могла.

Іноді навіть починала сумніватися в тому, що Бог справді дає людині саме такий тягар, який вона здатна втримати на своїх плечах. Здається, свій вона вже не могла нести. Страхітлива безодня, яка іноді відкривалася перед нею, не здавалася страшною — навпаки, неблаганно притягувала до себе, манила можливістю повного забуття, і Анні дедалі частіше хотілося завалитись у неї без жодного опору. Навіщо жити, якщо Адама нема поряд? Хіба заради дітей, яких вона не могла залишити без опіки та підтримки. Материнський інстинкт — це те єдине, що не лише жевріло в ній якоюсь незнищеною іскрою, але все ще залишалось непорушним і що, попри напади безнадії та розпачу, кожного разу примушувало з якоюсь маніакальною впертістю чіплятися за життя, за здоровий глузд, за почуття обов'язку і врешті цілком приходити до тями.

Іноді вранці Анна не хотіла виходити зі спальні, але згадувала про дітей і примушувала себе підводитися з ліжка та вдягатися. Почувалася потрібною їм і, незважаючи на власний розпач, якимось дивом все ще могла втішити когось іншого. Дуже важливо, щоб діти почувалися захищеними та комусь потрібними. Саме для них тамувала

розпач і була здатною на дію. Любила їх усіх як власних. Здається, це не лише єдине, що вона могла для них зробити, але й саме те, що їм зараз найдужче потрібно.

Навіть із Войцехом не мала жодних серйозних проблем. Він притих і не докучав їй ані своєю ворожістю, ані безглуздими витівками. Іноді навіть виявляв гідне подиву співчуття, розуміння та допомагав у справах, а з Люциною взагалі зблизився завдяки цій їх спільній біді. Декілька разів Анна з подивом зауважувала, що вони не лише не ігнорують одне одного, але й довго і дуже сердечно розмовляють. Невже для того, щоб Войцех отямився та поведився, як нормальна людина, мусила статись аж така велика трагедія в родині?

Ще гірше Анні стало тоді, коли до розпачу додалося фізичне нездужання. Очевидно, все, що пережила за останні місяці, не минулося для здоров'я без сліду. Серйозно підупала на силі. Дедалі частіше почувалася зовсім хворою, розбитою, нездатною виконувати навіть звичну роботу. Постійно тягнуло спати, не хотілося ні з ким розмовляти, не могла нічого їсти, навіть рухатися не хотіла. Насилу примушувала себе займатися дітьми.

А якось вранці відчула, що взагалі не може підвестися з ліжка. Хотілося хіба, щоб ніхто її сьогодні не чіпав і дозволив спати аж до наступного ранку. Якимось дивом примусила себе звестися на ноги. Зігнулася, щоб дістати з-під ліжка капці — і враз відчула, як світ поплив у неї перед очима.

Присівши на розстелену постіль, Анна перечекала напад запаморочення і з тривогою прислухалася до себе. Зараз їй тільки якоїсь хвороби бракувало. Якщо, не дай Боже, серйозно розхворіється або помре, хто тоді опікуватиметься дітьми? Тереза? Хтось із родини Адама? Може, навіть хтось із родини Анелі? Ні, найімовірніше, тоді малих порозбирають по різних родинях... Жахіття якесь. Еля з Яніною взагалі одна без одної жити не можуть. А Люцина? Вона так щиро прихилилася до сестричок. А Войцех? Той уже майже дорослий, але хто знає, як він відреагує на зміну звичного оточення. З його характером імовірно все, що завгодно. Ні, хворіти аж ніяк не можна. Усі діти Адама повинні рости разом. Треба сказати, щоб їй уже сьогодні привели лікаря. Муситьвилікуватися від цієї слабкості якщо не для себе, то хоча б для дітей.

Умившись холодною водою, Анна відчула, що їй стало краще. Можливо, це лише нерви і перевтома, а про серйозну хворобу не йдеться. Вона ж молода та сильна. Просто занедбала власне здоров'я і зовсім себе не шкодує.

Вдягнувшись, Анна вийшла зі спальні. Їсти не хотілося, проте примусила себе сісти за стіл разом із усіма і присунула до себе кавник із мелянжем. Почала наливати каву, але, відчувши запах кип'яченого і чомусь трохи пригорілого сьогодні молока, затиснула рот рукою і прожогом вискочила з-за столу. В дверях ледь не збила з ніг Зоню, яка здивовано застигла з полумиском у руках. Господи, все як тоді, коли носила Елю.

Бігла до себе в кімнату і вже знала відповіді на всі свої запитання. У неї буде дитина! Ще одна дитина. Як таке взагалі могло статися?

Коли напад нудоти минувся, Анна не трималася на ногах і знесилено сіла на підлогу. Відчувала себе спустошеною, цілком знищеною, не здатною до жодних дій. Як могла так довго не помічати очевидного? Навіть груди болять і місячного давно нема. За своїм горем і не зауважила таких очевидних ознак вагітності. Щонайменше четвертий місяць. Аж тепер їй пригадалося, що іноді таки відчувала запаморочення та нудоту, але чомусь не зважала на це.

Обхопивши коліна руками, Анна скулилася в кутку біля ліжка. Отже, вона матиме ще одну дитину від Адама. Такого з нею просто не могло статися. Мало їй того, що вона вдова з чотирма дітьми, а тут іще це немовля. Як давати собі з ним раду? Як виховувати без батька? Якою виросте ця дитина?

— Пані, вам зле? — почула вона з-за дверей голос покоївки. — Може, до пані лікаря привезти? Я збігаю.

Анна лише розпачливо хитнула головою.

— Господи, та якого ще лікаря? Мені вже не зле. Я просто хочу побути сама.

Була приголомшена і цілком вибита з колії. Невже вона матиме ще одну дитину? Але як таке сталося? Ні, дурне запитання. Сама хотіла цієї дитини і сама що тільки не робила для її появи. Навіть тоді, востаннє.

Анна, як від болю, скривилася. От маєш, отримала. Досягла свого. Схитрувала. Зробила так, як хотілося їй, а не Адаму. Господи, навіщо

їй ця дитина зараз? Що вона робитиме з нею? Як взагалі житиме без Адама?

Анна вперлася чолом у коліна і тихенько заплакала. Колись їй дуже хотілося ще одну дитину. Знала, що Адам врешті змирився б та зрадів її появі, але тепер він помер, і ця дитина ніколи не побачить батька. Зараз вона недоречна, невчасна і зовсім не бажана. Куди їй ще одну дитину? Має їх четверо, і кожне зі своїм характером, зі своїми потребами, зі своїми особливими фокусами та примхами. Треба їх усіх поставити на ноги, вивчити, кудись прилаштувати, навчити давати собі раду самим, а з немовлям стане ще важче.

Анна витерла сльози і розпачливо прислухалася до себе. Дивно, що ця дитина взагалі затрималася в ній. Могла її скинути і навіть не зауважити того. Незрозуміло, як воно там вціліло? Так методично вбивала дитя розпачем та цілковитим нехтуванням потреб власного тіла, що воно не мало б вижити. Нещасна дитина. Від початку така покривджена долею.

Анна поклала руку собі на живіт. Але дитина сама на світ Божий не просилася. Це вона її хотіла — буквально марила, просила в Бога, як найвищу для себе милість, вірила, що до повноти щастя їм із Адамом бракує саме дитини. Цікаво, чому ж зараз, переживши трагедію, стала такою прикрою до власної дитини? Чим це дитя не догодило їй? Чим воно не таке, як усі інші діти? Невже не так само хоче жити чи, може, хтось дав їй право вирішувати долю ненародженої дитини на власний розсуд?

Втупившись поглядом у стіну, Анна потроху приходила до тями. А що, власне, жахливого в тому, що вона матиме ще одну дитину? Завжди мріяла про дитину від Адама, то чому зараз має зраджувати цій своїй мрії? Лише тому, що не хочеться жити? Тому, що чоловіка нема поряд і ніколи не буде? Тому, що егоїстично застрягла у своєму відчаї і боїться реальності? Але хіба не злочин втікати від реальності тоді, коли в тебе на руках маленькі діти? А якщо в неї взагалі ніколи не буде інших дітей, окрім цієї?

Анна підвелася, налила зі збанка трохи води в долоні, неквапно вмилася, машинально поправила одяг, пригладила волосся. Робила все методично, акуратно і дуже повільно, проте насправді не помічала, що саме робить.

Врешті вийшла на кухню, налила собі кави, взяла тарілку, поклала на неї хліб, сир, витягнула з казанка м'ясо, відрізала декілька шматків, теж поклала їх на тарілку, тоді пішла в комірчину, набрала огірків, поклала все це на тацю і, супроводжена здивованим, але вже підозріло розуміючим і жалісливим поглядом Зоні, повернулася до себе в кімнату. Хай там що, а морити себе і свою дитину голодом вона не буде.

Підібгавши під себе ноги і поклавши тацю на коліна, Анна почала їсти. Повільно, не кваплячись, далячись і сльозами, і їжею, але, чи не вперше за останні декілька місяців, справді відчуваючи смак страви. Аж дивно. Невже нічого у світі не змінилося? Невже ще існують такі прості й звичні відчуття?

Ковтаючи сльози, Анна до останньої крихти доїла все на тарелі й відставила тацю. Не могла повірити в реальність того, що вагітна, і сама не знала, як до того ставитися. Найважливіше все ще не доходило до її свідомості — насправді для неї ця дитина не лише величезне диво, але й справжній порятунок.

Трохи заспокоївшись, Анна вийшла з кімнати, попросила Люцину побавитися з сестричками, а сама знов повернулася до себе. Потроху оговтуючись від потрясіння, починала мислити більш-менш розсудливо. Чому їй не хотіти цієї дитини? Що тут поганого? Там, де четверо дітей, завжди знайдеться місце й на п'яту. Майнові проблеми Адам залагодив ще при житті, а господарські справи маєтку залишив у такому стані, що вона з дітьми ще довго не боятиметься ані бідності, ані нестатків. Навіть у заповіті нікого не забув і потурбувався про всіх без винятку дітей. Погано лише те, що зараз вона сама надто підупала на силі. Довела себе до напівпритомного стану, і не знати, чи не зашкодила ненародженій дитині. Жила своїм розпачем і нічого іншого помічати не хотіла. Навіть того, що чекає дитину. Ледь не вбила її в собі. Зрештою, хто достеменно знає, чи покара для неї ця дитина, чи, може, величезна Божа ласка, бо це таки диво, що вона матиме ще одну дитину від Адама і що це виявилось саме зараз.

У наступні декілька днів Анна не лише змінила свою поведінку та сприйняття ситуації, але й життя для неї поступово почало набувати сенсу та барв. Так, ніби вона раптом прокинулася і з подивом зауважила, що у світі існує ще щось, окрім болю, розпачу та зневіри. А коли відчула рухи дитини, материнська любов заступила всі інші

відчуття та думки. Навіть напади відчаю вже не були такими нестерпними та безнадійними, як раніше. Заради дитини навчилася їх долати без втрат для здоров'я та самопочуття. Навіть на цвинтар перестала постійно бігати. Вчилася жити трохи інакше, аніж жила ще зовсім нещодавно. Знала, що нічого в цьому світі не дається людині просто так і їй теж, напевно, недаремно подаровано цю дитину. Інакше просто не зуміла б у суцільному розпачі та болю зберегти в собі це крихітне життя. Очевидно, чимось вона таки заслужила в Бога на таку велику ласку, бо, попри зневіру, колишні гріхи та розпач втрати, людині не дається ноша тяжча, аніж вона здатна втримати на собі та пронести через усе своє життя.

Усе ще відчуваючи біль у серці, Анна, проте, намагалася тепер не надто сильно жаліти себе і не побиватися так страшно, як у перші місяці по смерті Адама. Зрештою, зараз і не відчувала гострого болю. Лише щем на серці й тупий, приглушений біль від рани, яка нарешті почала затягуватися. Здається, перегорнула цю, чи не найтяжчу, сторінку життя. Не вирвала, не переступила, не зрадила собі, а прожила, вистраждала, випила до денця, до останньої краплі розпачу, перехворіла, як хронічним болем, а зараз, як невиліковно хворий, отримала шанс на життя та щастя, бо насправді людське життя ніколи не є аж таким страшним чи трагічним, як видається людині моментами. Навіть у горі є натяк якщо не на майбутню втіху, то принаймні на розуміння сенсу того, що відбувається. Якщо ж не на розуміння, то хоча б на позбавлення від ілюзії, що щось насправду залежить від людини та її бажань, бо все в цьому світі давно і дивно переплелось, переплуталось, поєдналось у єдиному полотні — як барви на картині або нитки в гобелені. Нитка за ниткою, барва за барвою — жодної не висмикнеш, не обірвеш, не спотворивши гармонії візерунку та не порушивши цілісності задуму. Та й чи варто простій людині порушувати те, що встановлено не нею? Ніколи наперед не відомо, хто для кого є покарою, винагородою або спокутою і чи взагалі існує на цьому світі щось таке, як покара, винагорода або спокута у виразно канонічному розумінні. Зрештою, допоки людина жива, з нею завжди залишаються її спогади, досвід, щасливі та найгірші моменти — все те, що вона пережила, зрозуміла, відчула, вистраждала у своєму короткому чи довгому житті, все, що вчинила чи не змогла зробити або виправити, — той фрагмент візерунка, який творить для неї правдиву

суть її власного життя. Щасливу чи трагічну, сповнену особливого сенсу чи доволі банальну та просту, вистраждану чи не надто ясно усвідомлену, проте від того анітрохи не менш важливу та значущу для Бога.

А може, коло життя та часу для Анни вкотре замкнулося лише для того, щоб знов випростатись у спіраль? Людина майже ніколи не знає відповіді на такі запитання.

На щастя, не знає... Чи, може, таки на жаль?

Подяки

Моїй родині — за їхню любов, терпіння та підтримку. Без них ця книжка не з'явилася б на світ.

Моїй мамі, яка залишила в мені частинку свого серця, душі та непрожитих років. Для мене ти була найріднішою та найближчою людиною. Без тебе світ став біднішим на любов, доброту та ласку.

Велика любов і вдячність моєму татові Зенону Гурницькому. Твоя мовчазна підтримка допомогла вижити тоді, коли життя було нестерпним, а порядність, інтелігентність та відданість родині стали взірцем для наслідування.

Щиро вдячна моєму чоловікові Володі за те, що був зі мною у найскрутніші хвилини життя. Я також тебе дуже сильно люблю. Нас поєднала доля.

Моїй донечці Роксолянці за те, що ти була в моєму житті. Ти ангел-охоронець нашої родини на небі.

Дякую моїй донечці Оленці за розуміння, підтримку і неоціненну допомогу в художньому оформленні книги. Ти не лише надзвичайно талановита людина, але й моя найперша порадиця, союзник і подруга. Твоя поява на світ повернула мені радість життя та подарувала безмежне щастя.

Вдячна моїй маленькій донечці Соломійці за її безкорисливу любов, безпосередність та добре серце. Ти промінчик тепла і світла в моєму житті.

Сердечно вдячна моїй сестричці Олі Скаб-Гурницькій за підтримку, добрі слова та спільно прожиті моменти життя. Ти даєш мені відчуття справжньої родини.

Дякую моїм подругам Наталі Карбовник-Власюк, Оксані Леновенко-Рібун і Вірі Дінтер за сердечність, терпіння та

конструктивні поради. Ви мої найперші читачі та найдоброзичливіші літературні критики.

Щиро вдячна моїм хорошим подругам і товаришкам по перу Наталочці Шевченко, Мілі Іванцовій та Олені Печорній за прихильність, першу професійну оцінку, дружбу і просто за те, що доля звела мене з такими чудовими, душевними і щирими людьми, як ви.

Словничок музичних термінів

Увертюра (фр. *ouverture*, від лат. *apertura* — відкриття, початок) — інструментальний вступ до театральної вистави з музикою (опери, балету, оперети, кантати або ораторії, кінофільму тощо).

Апасіонато (іт. *appassionato* — пристрасний) — пристрасне, натхненне виконання. Позначає характер виконання твору або його частини.

Інтерлюдія (від лат. *inter* — між і *ludus* — гра) — невеликий музичний епізод, що зв'язує дві основні частини музичного твору або окремі варіації.

Фортисимо (іт. *fortissimo* — дуже гучно) — найвищий ступінь гучності, надзвичайно гучно.

Адажіо (іт. *adagio* — повільно, спокійно) — частина твору (симфонії, концерту, сонати, квартету), яка написана в повільному темпі та має характер роздуму.

Кульмінація (від лат. *culmen* — вершина) — вершина музичного розвитку та емоційного напруження музичного твору або його завершеної частини.

Каденція (іт. *cadenza* — закінчення) — мелодичний або гармонічний зворот (послідовність акордів), який закінчує музичний твір, його частину або окрему побудову (речення, період), встановлюючи певну тональність твору або його частини.

Перелік картин і літографій

- 1) Кароль Ауер. Львів. Катедральний собор Успіння Пресвятої Діви, 1837 р.
- 2) Літографія з малюнка Наполеона Орди. Вид на Жовкву з північного заходу, сер. XIX ст.
- 3) Літографія Кароля Ауера. Жовква. Ринкова площа, сер. XIX ст.
- 4) Кароль Ауер. Львів. Монастир і костел Бернардинів, 1830–1840-ві роки.
- 5) Гравюра Кароля Ауера. Вид Львова з півночі, 1840 р.
- 6) Літографія Кароля Ауера. Львів. Військова школа плавання на Пелчинському ставі, сер. XIX ст.
- 7) Літографія Кароля Ауера. Львів. Ратуша та Головна площа, 1830-ті рр.
- 8) Літографія Кароля Ауера. Львів. Костел домініканців, сер. XIX ст.

Наталія Гурницька — українська письменниця родом зі Львова. Мелодія кави у тональності кардамону — це плід її десятирічної праці, роман, що є чудовим зразком сучасної якісної жіночої прози, емоційної та інтелектуальної.

Пронизлива історія забороненого кохання між донькою священника й одруженим польським шляхтичем нагадує «Тих, що співають у терні». Що поєднало молоду невинну дівчину зі значно старшим за неї чоловіком — справжні почуття чи тільки мінлива пристрасть? Чи отримують закохані шанс змінити власну долю та залишитись разом?..

«Мелодія кави у тональності кардамону» — чуттєва та чутлива розповідь про те, як зі стуленого пуп'янка розвивається пишна квітка, як цнотлива дівчинка, вихована в пуританських традиціях, наважившись на стосунки зі зрілим чоловіком, перетворюється на самодостатню, сильну завдяки своєму коханням жінку.

Роксолана Сьма, письменниця, володарка премії «Дебют року —2012»

Соковито написана історія любовної залежності — у всій її фатальній непоборності, у всій жорстокій і нечесній красі боротьби гідності з пристрастю, у всій невідворотності загибелі в цій боротьбі, яку немає іншого виходу, як визнати наприкінці долю.

Ольга Герасим'юк, телеведуча

Роман нагадав мені венеціанське мереживо, старовинне й вишукано гарне, а ще — симфонію кохання та шаленої до нестями пристрасті. І байдуже, що нас із героями розділяють півтора сторіччя: є історії та почуття, які ніколи не зникнуть і не застаріють...

Наталка Шевченко, письменниця, лауреатка літературного конкурсу «Коронація слова»

Фото люб'язно надано автором

Наталія Гурницька — українська письменниця родом зі Львова. «Мелодія кави у тональності кардамону» — це плід її десятирічної праці, роман, що є чудовим зразком сучасної якісної жіночої прози, емоційної та інтелектуальної.

Пронизлива історія забороненого кохання між донькою священика й одруженим польським шляхтичем нагадує «Тих, що співають у терні». Що поєднало молоду невинну дівчину зі значно старшим за неї чоловіком — справжні почуття чи тільки мінлива пристрасть? Чи отримають закохані шанс змінити власну долю та залишитись разом?..

«Мелодія кави у тональності кардамону» — чуттєва та чутлива розповідь про те, як зі стуленого пуп'янка розвивається пишна квітка, як цнотлива дівчинка, вихована в пуританських традиціях, наважившись на стосунки зі зрілим чоловіком, перетворюється на самодостатню, сильну завдяки своєму коханню жінку.

Роксолана Сьома, письменниця, володарка премії «Дебют року — 2012»

Соковито написана історія любовної залежності — у всій її фатальній непоборності, у всій жорсткій і нечесній красі боротьби гідності з пристрастю, у всій невідворотності загибелі в цій боротьбі, яку немає іншого виходу, як визнати наприкінці долю.

Ольга Герасим'юк, телеведуча

Роман нагадав мені венеціанське мереживо, старовинне й вишукано гарне, а ще — симфонію кохання та шаленої до нестями пристрасті. І байдуже, що нас із героями розділяють півтора сторіччя: є історії та почуття, які ніколи не зникнуть і не застаріють...

Наталка Шевченко, письменниця, лауреатка літературного конкурсу «Коронація слова»

www.trade.bookclub.ua
www.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-6302-7

9 789661 463027

Примітки

1

Плебанія — садиба священика (*Тут і далі приміт. авт.*).

2

Вул. Святої Анни — район церкви Св. Анни. В XIX ст. забудова переважно дерев'яна, мешкали в основному українці.

3

Гицлівська гора — Гора Страчення. Навпроти теперішнього Краківського базару. До середини XIX ст. тут відбувалися страти злочинців. Поряд стояли будинки, де мешкав міський кат, а потім гицлі.

4

Кортумова гора — гора над північними околицями міста (374 м). Спочатку на цій околиці був фільварок із садом та залишки козацьких окопів, а в середині XIX ст. австрійським військом побудовано шанці та стрілецькі фоси. Район вул. Клепарівської і Ветеранів.

5

Парк Герхта — Єзуїтський город (парк ім. І. Франка).

6

Друкарня Піллерів — видавничо-друкарська фірма середини XIX ст. у Львові.

7

Площа Фердинанда — назва з 1843 року. Тепер пл. Адама Міцкевича.

8

Твіндек — азартна гра в карти, яка вимагає п'яти гравців.

9

Креденс — буфет для посуду.

10

Сокаль — містечко за 85 км від Львова.

11

Сепарація — шлюб не розривається, проте подружжя мешкає окремо і фактично припиняє спілкування. Дозвіл на сепарацію надає Церковний трибунал. Новий шлюб неможливий. Хіба після визнання не чинним попереднього.

12

Натяк на польське повстання шляхти проти уряду в лютому 1846 року. Селяни-мазури пішли проти повстанців-шляхтичів, нападали на маєтки, грабували та вбивали. Загинули сотні шляхтичів.

13

Куликів — містечко за 15 км від Львова. Відоме від початку XIV ст. Найвідоміша пам'ятка — готичний костел Св. Миколая, один із найстаріших в околицях Львова.

14

Кацабайка — верхній одяг польських і русинських жінок Галичини. З широкими рукавами, яскравого кольору, обшитий хутром.

15

Хорунщизна — місцевість між р. Полтвою, Калічою та Шембековою горами.

16

Готель «De La Rus» — готель «Жорж» (колишній «Інтурист»).

17

Респектована панна — незаміжня дівчина, яка постійно проживає у когось і має безкоштовне утримання з огляду на власні чи родинні заслуги.

18

Новий міський театр — нині театр ім. М. Заньковецької. Збудований коштом графа Станіслава Скарбка у 1832–1842 рр.

19

Площа Каструм (*castrum* — замок) — площа, що залишилася на місці Низького замку.

20

Костел Св. Антонія — з 1786 р. парафіяльний для римо-католиків Личаківського передмістя.

21

Гранат — дорогоцінний камінь. Особливо цінується яскраво-червоний чеський гранат (піроп). Дуже модним був у ХІХ ст.

22

Сиктуська вулиця — нині вул. Дорошенка.

23

Книгарня Карла Вільда знаходилася на площі Ринок і мала першу у Львові випозичальню книг та аристократичний салон. У книгарнях тих часів не лише продавали книжки, але й передплачували газети та журнали, купували ноти, папір, приладдя для писання, квитки до театру, антикваріат, твори мистецтва.

24

Гетьманські вали — нині центральна алея проспекту Свободи.

25

Площа Святого Духа — тепер площа Івана Підкови, в середині XIX ст. там була будівля гауптвахти.

26

На поч. і в сер. XIX ст. кольорова білизна вважалася неелегантною і навіть аморальною.

27

Головна площа — площа Ринок.

28

Аптека «Під золотим оленем» — пл. Ринок, 18. Існувала з поч. XIX ст. Належала родині Зенткевичів, яка займалася аптекарською справою ще з XVI ст.

29

Вул. Жидівська — входила до складу єврейської ділянки. Євреї мали право мешкати лише в гетто до 1868 року.

30

Зброївня — міський арсенал. У сер. XIX ст. вулиця при ньому називалася За Зброївнею бічною і належала до єврейської ділянки.

31

Байки — давня назва місцевості в районі вул. Котляревського, Глибокої, Київської, Генерала Чупринки. В сер. XIX ст. напівсільська оселя.

32

Новий Світ — назва з'явилася на поч. XIX ст. і закріпилася за шляхом, що зв'язував Сокільницьку дорогу з рогаткою на Городоцькій дорозі.

33

Маєрівська вулиця — теперішня вул. Січових стрільців. Прокладена у 1840-х рр. серед садів, що належали Маєру.

34

Кастелівка — в сер. XIX ст. місцевість поблизу сучасної вул. Сахарова.

35

Широка вул. — вул. Коперніка. При ній знаходилася греко-католицька Духовна семінарія і церква Св. Духа.

36

Пелчинський став знаходився під узгір'ями Цитаделі. Зараз це площа навпроти входу в парк ім. Б. Хмельницького. У середині XIX ст. — улюблене місце прогулянок львів'ян, при ньому була військова школа плавання, відбувалися святкові забави.

37

Оссолінеум — тепер наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Заснована 1823 року.

38

Гора Вроновських разом із Калічою та Пелчинською горою утворюють комплекс Цитаделі.

39

Літні контракти починалися з початку червня і збігалися з двома ярмарками. Справи фінансові та господарські поєднувалися з розвагами і балами.

40

Вали — місце прогулянки львів'ян у ХІХ ст. Виникли на місці валу та засипаного рову в кінці ХVІІІ ст. Зараз алея на проспекті Свободи.

41

Дезабільє — ранковий одяг епохи кринолінів.

42

На день св. Сильвестра припадає святкування Нового року.

43

Князь Меттерніх — всевладний канцлер уряду, головний творець Священного союзу 1815 року.

44

Фестини — святкова забава, фестиваль (*діал., заст.*).

45

Бюрко — письмовий стіл (*діал., заст.*).

46

Вул. Куркова — сучасна Лисенка. Після того, як 1848 року згоріли редутові зали, редути переселилися на Стрільницю при вул. Курковій.

47

Стеаринові свічки набули поширення в середині XIX ст., але так яскраво світили, що виникло побоювання, ніби вони шкідливі для очей, а тому перед ними ставили екрани та абажури.